

ERDŐS LÁSZLÓ
SZŰZ UTCAI LEGENDÁK

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1977

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET,

melyben bemutatom mesteremet, és elmesélem történeteit közül az elsőt.

MÁSODIK FEJEZET

*Miért nem akarta mesterem, hogy megírjam a történetét?
A Lébéndi Krónika. Mitől kentaur a kentaur?*

HARMADIK FEJEZET

Ki az a Gadanecz? Az elbeszélés erkölcsi törvényei.

NEGYEDIK FEJEZET

Hogy keveredett a báró a Gadaneczek történetébe?

ÖTÖDIK FEJEZET

*Az előbbieket folytatása. A végzet belép a Knóbli ajtaján,
de nem vesszük észre.*

HATODIK FEJEZET

*Hogyan kergeti Gadanecz oda a fiát, ahová a legkevésbé szeretné?
Hogy került trónra Ferenc József?*

HETEDIK FEJEZET

*A generálisné története. Miért sikerülne Gadanecznek,
ami Jézus Krisztusnak sem sikerült?*

NYOLCADIK FEJEZET

*melyből kiderül, hogy mesterem sem tudhat mindent,
s mi eltitkoljuk előle Gizike árulását.*

KILENCEDIK FEJEZET

melyben a báró családi története befolyásolja a Gadanecz család történetét.

TIZEDIK FEJEZET

Tartalmát tulajdonképpen elmondja a báró, rögtön az elején.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Terveik, melyeknek jobb lett volna nem sikerülniük.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A báró babonája és a babona materiális alapja.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Történetek a Knópliból. Közülük Balla mérnök halálának még lesznek következményei.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

melyben a báró elmagyarázza, miért betegedett meg Gadanecz.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

melyben a báró mindent megmagyaráz. Szidon elvtárs története.

TIZENHATODIK FEJEZET

Két aktuális történet Gadanecznéről.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Pakfon őrnagy bűne.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A báró bajban. A Gadanecz dinasztia.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Minden sikerül, de hiába. A két Frantisek.

HUSZADIK FEJEZET

melyben a báró olyan történeteit mesélem el, melyek nem illenek ide, de nagyon szépek. Ha ez végképpen nem szokásos, akkor avval indokolom felvételüket, hogy a báró alighanem Ostoros uramhoz érezte magát hasonlatosnak, amikor kitalálta a kazánfűtőnek szóló levelet.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

A vég kezdete. Újabb sikeres tervek a báró megmentésére.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

A báró lezárja élete történetét.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Gadanecz.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

melyben elbúcsúzunk hőseinktől, s röviden megtudjuk további sorsukat. Természetesen a báróét is.

ELSŐ FEJEZET,

melyben bemutatom mesteremet, és elmesélem történeteit közül az elsőt.

Mesterem szerint a görög filozófusok voltak minden idők legnagyobb tanítói. Egy szép parkban sétáltak tanítványaikkal, és oktatás helyett csak beszélgettek velük - ám ezek a beszélgetések mélyebben világítottak be az élet szövevényeibe, mint mai legnevesebb professzoraink leghosszabb előadásai.

Szerintem mesterem - életmódját leszámítva - mindenben példaképeire emlékeztetett. Járkálni magányosan szokott, még hozzá nem is kellemes napfényben, hanem ellenkezőleg, estétől virradásig, olyan korántsem szép tájakon, mint a benzinraktár környéke meg az ócskavastelep. A PGV-nél volt éjjeliőr - ő ugyan szívesebben nevezte csösznek magát -, és ha mi néha sajnálni találtuk amiatt, hogy ilyen, tudásához méltatlan munkával keresi kenyerét, avval vigasztalt bennünket, hogy Szókratész is suszterműhelyének jövedelméből élt. Hajnalra aztán úgy sajogtak lúdtalpas lábai, hogy mire velünk, tanítványaival találkozott, akik különben szintén a PGV-nél dolgoztunk, igazán nem a Városligetbe vágyakozott vagy a budai hegyek közé.

Egy ferencvárosi kiskocsmában szeretett üldögelni, melyet - bár már régen nem volt Knoblauch úr - a kerület középső részének lakossága még mindig Knóblinak becézett és felettébb kedvelt. Aki belépett ajtaján, és balra nézett, ott láthatta törzsasztalánál ülve, s aligha gondolta, hogy Szókratész méltó utódjára esett pillantása, mert veresen foltos arcával, szálkás harcsabajuszával, fejéhez simuló, apró fülével és bunkósan kidagadó, hájas nyakával leginkább egy jóindulatú rozmárra emlékeztetett, akit idomítója tréfából ültetett az emberek közé. Csak tekintete volt figyelmesen megkapó, de azt a távol álló elől szinte teljesen elrejtették a szeme alján duzzadó lila tasakok.

Jobb, ha minél előbb megtudják: alja hely volt az a Knóbli, de nagyon. Csak mesterem jóvoltából éreztük benne magunkat otthonosan. Most, hogy néhány napja ismét meglátogattam, legszívesebben a küszöbéről visszafordultam volna. A füstöt vágni, a rumszagot harapni lehetett; már reggel kilenckor holtrészeg volt a vendégek egyik fele és a másik sem sokkal józanabb. De ő ezt a zajos, eleven világot szerette, talán azért, mert már akkor oda járt, amikor még tiszta abroszok borították a kis vendéglő asztalait, amely pacalpörköltjéről, valamint velős pirítós kenyéréről volt híres, és Knoblauch úr saját maga szolgálta ki a legmegbecsültebb vendégeket. Itt nyílt ki mesterem szelleme, itt mesélte csodálatos és tanulságos történeteit, melyeket szomjasan ittunk magunkba mi, tanítványai, közöttük különösen én, aki joggal nevezhettem kedvencének magamat.

Hanem az a bizonyos betévedő vendég, ha csak egy picinyke megfigyelő képessége van, mégis láthatott rajtunk valami különlegeset. A helyiség már hajnalban dugig volt, a vendégek széles karéjban álltak a pult előtt, s csak lábukat váltogatták pihenésként, legfeljebb az elszállításra váró, üres sörshordók tetején kerestek maguknak helyet. Ám a mi asztalunkhoz - délelőttönként - mégsem merészelt leülni idegen. Mesterem általában egy órával korábban érkezett nálunk, s mire mi is összegyűltünk, már kihozatta a három korsó sörét, s maga elé állította az asztalon. Mi érkezésünk sorrendjében helyezkedtünk el a két hosszanti oldalon - nekem rendszerint Rudi bácsi jobb térgyínél hagytak egy helyet, bár ez egyáltalán nem volt kötelező. Viszont ügyeltünk arra, hogy az asztal végén álló szék, szemben mesterünkkel, mindig üresen maradjon. Ez a hely azok számára volt fönntartva, akik a kerületből, sőt a Józsefváros távolabbi vidékeiről is ide zárandokoltak, hogy bonyolultabb gondjaikban kikerjék megfontolt tanácsát.

Ennek rendje pedig a következő volt: az illető megnézte, szabad-e az asztal végén a szék s ott áll-e a három krigli mesterem előtt - helyesebben, hogy maradt-e még bennük valamennyi sör. Ha igen, kérés nélkül odaülhetett, és magát megnevezve vagy meg nem nevezve előadhatta kérdését, és arra mesterem - számunkra nem mindig világos szempontoktól vezettetve, vagy válaszolt, vagy pedig elküldte az illetőt. Az első esetben lassan, ráérősen adta elő véleményét, egy-egy korty itallal jelezve beszédében az új bekezdéseket. A hallgatónak pedig illett figyelnie, mert Rudi bácsi, ha elfogyott előle a sör, mondat közepén is elhallgatott, s ilyenkor a vendégnek kellett rendelnie, mégpedig újból három korsóval, mert ennyi volt mesteremnél egy adag. Ez volt egyben a fizetség is a tanácsáért, meg a köszönet, amit hálásan mondtak s ő szívesen fogadott.

Így aztán a vendég, ha volt a zsebében három korsó sörre pénze, gyakran utódjának is megfizette a tanács árát. Ha viszont üres zsebbel érkezett, megpróbálhatott potyára játszani: hátha eltart mesterem itala is addig, ameddig a válasza. Ez azonban nem volt teljesen veszélytelen kísérlet: a lelepleződött potyázó többé nem ülhetett le asztalunkhoz. De felebarátjának is árthatott, mert ha a szék és a kancsók egyszerre álltak üresen, azt jelentette, hogy az üzlet aznapra bezárt, mesterünknek már csak számunkra van ideje.

- A világ csodálatos dolgokkal van tele - próbálta elültetni bennünk legfontosabb tapasztalatát -, de semmi sem érdekesebb az embernél. Ember - büszke szó! - mondotta valahol Gorkij, akinek írásait egyébként is érdemes lenne megismernetek. Még itt, az alvilágnak ebben a bugyrában is, melyben a vendégek nagyobbik fele avval foglalkozik, hogy módszeresen elissza maradék eszét, kiváló embereket találhattok, ha nem hagyjátok magatokat becsapni megtévesztő külsőségektől. Az a szakállas például, ott a ládák tetején, csodálatosan nemes rabbinus fejével tizenöt évet töltött fegyházban, s csak azért nem akasztották fel, mert még nem töltötte be tizennyolcadik évét, amikor bátyja társaságában, különleges kegyetlenséggel meggyilkolt egy falusi kocsmárost. Az a látványosan elhülyült arcú, kampós orrú részeg a sarokban viszont Balla Ábris, aki... Különben Balla igazán megérdemli, hogy részletesen mondjam el a történetét...

Igen, arról beszélek, aki egy babos sálat hord a nyaka körül, és egy palackot akar bedugaszolni már egy jó negyedórája. Különben ez az utóbbi az igazi ismertetőjele. Minden lyukat be akar gyömöszölni, mert másképpen kibújnak a kopasz, fehér patkányok, s azoktól undorodik. Ezúttal természetesen sikertelenül tevékenykedik, hiszen innen is látni, hogy a dugó szélesebb az üveg nyakánál. Hanem ezt ő nem fogja észrevenni, és most már záróráig elvacakol a palackjával. Az ilyesmikben ugyanis még mindig megmutatkozik fantasztikus munkaképessége.

Természetesen. Delirium tremense van.

Most pedig képzeljétek el, hogy ez a nyálcsorgató hülye valamikor megnyerően szép férfi volt. A fakó csimbók a feje tetején akkor még dús vörösesbarna haj volt, a szeme pedig fekete fényben csillogott. Szemöldöke fölött a bőr, melyet most úgy ráncol össze, mint az állatkerti csimpánz, tulajdonképpen magas, domború homlokot takart. Elhihetitek, én még láttam ebből valamit, talán két esztendeje, amikor visszajött utolsó elvonókúrájáról.

Nem, nem ide jött vissza.

Különben nyugodtan bámulhatjátok, nem zavarja, nem baj, hogy ide nézett. Legfeljebb megkérdi: Mi az, nem látták még a hamelni patkányfogót? De ma ahhoz is túl részeg.

Igen. Művelt ember. Igazán az. Mérnök. Már ötször volt elvonókúrán. Hatodszorra, azt hiszem, nem megy, bár családjá még nem mondott le róla teljesen. Csakhogy az újabb kísérletet már nem fogja megérni. Túlságosan rossz bőrben van, és túlságosan kevéssé akar visszatérni az életbe. Rosszak a tapasztalatai. Viszont ha meghal, nem kaparják el a temető

szélén. Fényes temetése lesz. A halottak már nem árulják el magukat, s róla lesz mit elmondani a sírnál. Már úgy értem, hogy igazat. Ragyogó tehetségű ember volt, amíg el nem itta az eszét. És a nyakamat teszem rá, hogy megmenthették volna, ha sikerül rábeszélni, vállaljon olyan munkát, amilyent akar, csak termelő üzembe ne menjen többé. De ő, ha józan, rettentően szégyelli magát, s ha már nem ihatik, legalább a gépek közé menekül, amelyek éppen úgy megrészegetik, mint a szesz. Ilyenkor boldog is: egy hétig, kettőig, esetleg néhány hónapig. Attól függ, mennyi idő alatt jut eszébe valami remek újítás. Ettől azután megijed. Egy találmányán siklott ki ugyanis az élete, és nem akar újra csalódni. Még nem iszik, de már nehezen állja meg. Addig, amíg sikerül leküzdenie a vágyát, hogy elkészítse a terveket. Végül nem bír ellenállni a kísértésnek, és a rajzasztalához ül. Mire befejezi a rajzokat és leadja az irodán, már részeg. Aztán megjelenik a kocsmában, és halálra issza magát.

Kitaláltatok. Nálunk is dolgozott. Ott ismertem meg. Mikor tőlünk is kidobták, eltűnt a szemem elől. Véletlenül találtam rá egy idegen kocsmá küszöbén. Akkor még azt hittem, használhatok neki, ha szemmel tartom, és áttelepítettem a Knóbliba. Úgy látszik, valahol egy érzelmős fickó lakik bennem. Talán a filozófus túlságosan sajnálta az alkotót, a csősz meg az úriembert. Úgy érzem ugyanis, hogy a csősz jobban érdeklik a rangok, mint az urakat, viszont profán nézetei vannak a munkáról, melyet a filozófus - elvben - mindig szentnek ismer el.

Most már világos, hogy én terhére vagyok Ballának, ő pedig nekem, de már el kell szenvednünk jó cselekedetem következményeit. Én nem akarom, ő pedig nem tudja elhagyni a Knóblit.

Egy reggel idetántorgott az asztalomhoz, hátravetette magát a széken, eléem csapta az asztalra a tenyerét, és azt mondta:

- Hozasd ki a három sörödet. Nincs pénzem. De azért jósolj nekem is a tenyeremből.

Tudjátok, sem tenyér-, sem más jóslással nem foglalkozom. De nem vitatkoztam vele.

- Minek ahhoz a tenyere, mérnök úr? Tudja a jövőjét nélkülem is: delírium, májzsugorodás, temető...

Meghökken:

- Engem megcsalt a feleségem! - csuklotta panaszosan.

- Engem is! - feleltem, mert tudom, hogyan lehet zavarba hozni egy részegét. Hanem ekkor én hökkentem meg. Mert a szájalmas hülye, mintha mérhetetlen erőfeszítéssel kihúzná magát kábultságából, lassan elmosolyodott, és tiszta hangon ezt kérdezte:

- Kivel csalt meg, pajtás? A főnököddel, aki kihagyott a saját találmányodból?

- Nem - próbáltam meg elvágni a beszélgetést. - Egy hotelportással. - De ő nem sokat törődött avval, mit mondok én, csak búsan ingatta a fejét.

- Tegnap óta nem ittam! Még ki talállok józanodni. Hozass nekem egy féldecit!

Nem hozattam. Először is nem itatok részegeket. Másodszor: az az üres szék ott, velem szemben, vagy előjog, vagy nem előjog. Ha előjog, akkor nem sértheti meg egy delírium tremenses csavargó, csak azért, mert józanon különb ember volt nálam. Ezért nem csak úgy egyszerűen tagadtam meg tőle az italt, hanem hogy meg is sértsem vele. Nem könnyű dolog ez hozzá hasonló fickóknál, de én tudtam, mi az érzékeny oldala:

- Egy pohárral nem mész semmire, barátocskám, másodikat pedig úgysem tudsz szerezni magadnak. Egy koszos zsebkendő sincs már nálad, amit eladhatnál. Kész vagy teljesen. Most már berúgni is csak úgy tudsz, ha előbb elvonókúrára jelentkezel.

- Ide figyelj, te báró! - vágott vissza váratlan gyorsasággal. - Éjjeliőrnek még én is elme-
hetnék. De én inkább vagyok részeg, mint pojáca. Hagyjuk mi egymást békén!

Ismétlem, gyógyíthatatlanul romantikus vagyok. Megdöbrentem, hogy a mérnök tulajdon-
képpen már ki is józanodott, s amit én márnak néztem a szemében, az csak gyulladás és
csipa. Márpedig akkor iszonyúan szenvedhet! Feladtam elveimet, és intettem egy deci rumért.
Ragadozó mozdulattal kapott a pohár után, és kiürítette fenéig.

- Úgy, úgy... - morogta aztán elérzékenyülve. - Ha iszom, akkor se családom nincs, se
feleségem, se találmányaim...

Bevallom, mérhetetlenül elégedett vagyok a móddal, ahogyan ezt a néhány mondatot ki-
választottam a mérnök zavaros fecsegéséből. Mindent invokál, és semmit sem magyaráz meg.
Tragédiájának körvonalai már sejtelmesen kirajzolódnak a ködből, de csak annyira, hogy még
mindenki úgy képzelhesse el, ahogyan neki leginkább tetszenék. Tulajdonképpen itt kellene
abbahagynom, mert ez a „nem látni pontosan, micsoda” állapot költőibb és főleg hatásosabb,
mint az egyetlen, a valóságban megtörtént s éppen ezért véletlenszerű eset. És istenemre, abba
is hagynám, ha nem esküdtem volna meg, hogy a költőinél mindig többre fogom becsülni az
igazat.

Balla Ábris szilárd erkölcsi elvekkel rendelkező személy, s ha nincs éppen delirium tremens-
ben, ezeket még ma is be tudja tartani. Volt idő, amikor becsületességén és tehetségén kívül
nem is volt semmije. Szegény, pontosabban szólva - s ennek a pontosságnak itt jelentősége
van - elszegényedett családból származott. Már középiskolai tanulmányainak elvégzését is
csak azért tudták biztosítani szülei, mert mint színjeles tanuló tandíjmentességben részesült,
egyetemi beiratkozása elé ellenben legyőzhetetlen akadályok látszottak tornyosulni. Ekkor
lépett közbe későbbi feleségének családja, s a fiatalembert szó szerint megvásárolta magának.
Ők taníttatták tovább, s cserében eljegyezték vele egyetlen lányukat. Hogy miért tették, erről
egy sötétebb anekdota terjedt el akkoriban: azt állították, hogy a Török lány ereiben némi
zsidó vér is folyik, s ezt a hibáját akarták a fajmagyar Balla gyerek segítségével korrigálni. Én
másképpen tudtam az esetet, s hogy nekem van igazam, tanúsítja, hogy Törökéknek a leg-
sötétebb nyilas időkben sem voltak kellemetlenségeik.

Török a családi részvénytársaság-tulajdonosok közé tartozott, nagyobb volt, mint a Zoltán és
tsai, de kisebb, mint a gammás Juhász. Mint azoknak, neki is a tőkével szinte egyenlő
értéket képviselt szakértelme, s így megengedhette magának, hogyha már nem született fia,
vagyonai viszonyaitól függetlenül, képességei szempontjából mérje fel leendő vejét. Ábris
megmérte, és megfelelőnek találta. Persze Török döntését az is befolyásolta, hogy
Lucynak tetszett a fiú - hogy Ábris érzelmeit is figyelembe veszik-e, ha a lány történetesen
csúnya, azt nem tudom - őszintén megvallva nem is hiszem. De Lucy gyönyörű volt. Mint egy
fekete párdúc, csak jóval veszedelmesebb. Mondjuk, mint egy áspiskígyó.

Ábris azonban az áspisságból mit sem sejtett, s így megvásároltatása zavartalan boldogsággal
töltötte el. Kétségtelen, hogy kettejük közül ő volt a sokkal szerelmesebb. Alighanem azt is
mondhattam volna: csak ő volt szerelmes, Lucynak legfeljebb megfelelt. Legalábbis ismertem
körülötte egy huszártisztet és egy jónevű gigolót, s mindegyik messzebb jutott el nála, mint
Ábrisnak a menyegzője előtt sikerült. Igaz, ő nem is kísérelte meg elcsábítani.

Török nem sokat törődött lánya flörtjeivel, hanem a férjét - mint gyára leendő igazgatóját - azt
ő választotta meg. Így hát barátunk tartós boldogságra és jól fejlett szarvakra ítéltetett, amikor
közbeszólt a történelem.

A történelem közbeszólt, és kiderült, hogy a Balla fiú nagyobb szerencse a Török lánynak,
mint a Török lány a Balla fiúnak. Török elpusztult a bombázások alatt, Török mama nem vont
el elég értéket üzeméből az államosítás előtt, s így a két nő nem sokáig élhetett volna

értéktárgyainak eladogatásából. Balla viszont, mint az egyik középüzem mérnöke, egészen szépen eltartotta őket.

És akkor jött az a bizonyos találmány...

Nézzétek, én már csak azért is nagyra tartom az erkölcsi normákat, mert semmi hasznom sem volna az ellenkezőjéből. Az a találmány bizonyára remek ötlet volt, a vállalat főmérnöke pedig különlegesen tehetségtelen fráter. Én is rettentően bosszankodtam volna, ha jogtalanul hasznot húz a munkámból. De ha egy mérnök pont a Török családba házasodott be, az nekem 1953-ban ne ugráljon. Ha a végzet egy csirkefogó fölöttessel áldotta meg, aki mindenképpen társulni szeretne hozzá, akkor ne makacsolja meg magát, hanem vegyen mély lélegzetet. És úgy tudom, Balla hajlott is az osztozkodásra, de Lucy megdühödött. A remény, hogy végre kikoszolódhat a mindennapok gondjaiból, elvette az eszét. Egyetlen fillért sem akart kiengedni a kezéből. Velük ne közösködjék semmiféle Jankó!

Erre aztán a Jankó elutasította Ábris találmányát, majd fél év múltán, némi módosítással, beadatta mással. Olyannal, aki bevette a buliba.

Ábris egész jól elviselte a csalódást. Számított rá. Tudta, hogy ostobán viselkedik, csak nem akart ujjat húzni a feleségével. Hanem Lucy megőrült. Fejébe vette, hogy mindennek Ábris élıhetetlensége az oka. És mikor nem sikerült újabb reménytelen verekezésbe hajszolnia a férjét, a fekete párduc - karmait behúзва - ellopakodott az ellenség lakásába. És valóban: mit tehetett volna egy piszkos körmű, faragatlan modorú népi származék a Török lány csábításával szemben? Megdöbbenő gyorsasággal engedett. „Felfedeztette”, hogy az éppen gyártásra kerülő találmány lényegében azonos a Balla mérnökével, és visszaíratta a nevére. Hogy Ábrisnak mivel magyarázták a csodálatos fordulatot, nem tudom. Talán már akkor gyanakodott a feleségére, és sietett behunyni a szemét. Még mindig szerelmes volt Lucyba.

De nincs is szükségünk részletekre. A helyzet piszkossága ezek nélkül is eléggé nyilvánvaló ahhoz, hogy megértsük a mérnök zavarát és nemtörődömségét találmányát illetően. Annál nagyobb a megdöbbenése, mikor - egy fél év múlva - letartóztatják. Kiderült, hogy a főmérnök módosítása tönkretette a találmányt, s a gyártmányokba beépítve, oly gyorsan ment tönkre, hogy az már a szabotázs gyanúját keltette. Balla hiába próbálta bizonyítani, hogy nem tudott az átalakításról, és nem az ő feladata volt ellenőriznie a gyártmányt, a kutya sem hitt a Török gyáros vejének. A főnökének hittek, őt pedig elítélték. Őt hosszú esztendőre.

Be kell vallanom, hogy ma már én sem értem az ítélet logikáját. Hogy Ballát bűnösnek találták, azt még igen. Hogy a főmérnököt perbe sem fogták, azt már nem. Az ügyészség a hibák mögött felfedezte az ellenség kezét, és a rács mögé ültette.

Most nyilván az volna a kötelességem, írjam le Balla kétségbeesését. Nem tehetem, nem voltam vele. És egyébként is jobban foglalkoztat az a - különben nem is meglepő - jelenség, hogy nála is mélyebb kétségbe esett a felesége. No, nem a férje elvesztése miatt. Hanem mert megtudta, hogy már nem fekete párduc, legfeljebb házi macska, s ha hozzádörgölődzik egy férfi lábához, az vagy megsimogatja, vagy belerúg - esetleg mind a kettőt megteszi egymás után. Hanem az ijedtség még nem tette képessé arra, hogy megtanuljon társadalmi méretben látni. Személyes szerencséjére, az áspiskígyó túlélte benne a párducot. Azt joggal érezte, hogy vonzerejét még nem vitték el az évek, arra viszont nem gondolt, hogy tizennyolc évesen is kevésbé uralkodhatott volna a férfiakon, ha nem áll mögötte apja vagyona. Mivel pedig nem értette meg a társadalmi viszonyok változásának szerepét detronizációjában, még inkább azt hitte, mindennek férje tutyimutyi volta az oka. Élve a lehetőséggel, gyorsan elvált hát tőle, s evvel igen okosan cselekedett. Mert igaz, hogy Balla ellen voltaképpen a Török lány volt az egyetlen bizonyíték s a bíróság miatta ítélte el, de mivel ő vált el az elítélttől, ebben már annak bizonyítékát látták, hogy nem akar együtt élni rendszerünk ellenségével, s ez némi

rokonszenvet keltett irányában. Legalább annyit, hogy a főmérnöknek, újabb dorombolás fejében, alkalma adódott bedugni egy kisebb állásba a vállalatnál. Onnan aztán férjhez ment egy anyagbeszerzőhöz, aki 56 után gebines vendéglőt nyitott, és meggazdagodott.

Ballának két szerencséje volt: családja kitartott mellette, a főmérnök pedig, nem egészen egy év múlva, az eredeti terveket magához véve, disszidált. Ekkor perújrafelvételt kértek az ügyében, de elutasították. Ehelyett két hónap múlva, büntetett előéletének egyidejű törlése mellett, amnesztiát kapott. Végeredményben mindent elért, amit egy perújrafelvétel során remélhetett - kivéve persze a kártérítést, de erre nem is tartott igényt. Rajta kívül mindenki úgy fogta fel, hogy teljes rehabilitációban részesült. Ő azonban - hogy röviden jellemezzem egész további sorsát - „búnak és ivásnak adta a fejét”.

MÁSODIK FEJEZET

Miért nem akarta mesterem, hogy megírjam a történetét?

A Lébéndi Krónika. Mitől kentaur a kentaur?

Nincs gyakorlatom az írásban, legyenek irántam elnézők. Ha a könyv végén egyáltalán emlékeznek még Ballára, ne kérdezzék, miért vele indítottam a történetet, mikor szinte semmi szerepe nincs az egészben. Nem tudom én ezt észkokokkal megmagyarázni. Csupán arról van szó, hogy nekem mesteremről elsősorban csodálatos elbeszélései jutnak eszembe, és siettem közülük kiválasztani egyet - mondhatnám, az elsőt, ami a kezem ügyébe akadt. Persze azért az sem egészen igaz, hiszen legalább egy tucat bukkant fel egyszerre az emlékezetemből, s én azért választottam ki közülük éppen Balla történetét, mert - hitem szerint - világosan bemutatja mesterem páratlan elbeszélő készségét, anyagismeretét és minden ember iránti olthatatlan érdeklődését.

Tettem pedig ezt azért, hogy fölkeltssem iránta érdeklődésüket - s éppen ebben vannak most kétségeim. Vajon az én gyarló erőmmel sikerülhetett-e lénye varázsát megelevenítenem? Nem lett volna-e jobb, ha ehelyett arról beszélek, hogy nemcsak a csavargók, iszákosok és tanácskérők között volt rendíthetetlen tekintélye, hanem mindenkit, akit akart, meg tudott hódítani? Például Gadanez elvtársat, a PGV főnökét. Pedig Gadanez elvtárs mérhetetlenül büszke volt arra, hogy fizikai dolgozóból lett előbb mérnök, aztán vezérigazgató, s ezért a régi értelmiségieket nem szívlelhette. Hát nem meglepő, hogy egy arisztokratából lett éjjeliőrnek mégis sikerült kivívnia a rokonszenvét és szinte bizalmasává válnia? Különb produkció volt ez a báró részéről, mint akármilyen oroszlánszelidítés, és semmivel sem veszélytelenebb - de hát mesterem kétségkívül örömét lelte abban, hogy a tigris bajuszát tépdesheti.

Különben már mindez a múlté. Gadanez már nem a PGV igazgatója, mesterem halott, és e két esemény szorosan kapcsolatban áll egymással. Én csupán előzetes érdeklődésüket szeretném felkelteni, hogy elolvassanak még annyi oldalt, amennyi után már maguk is kívánni fogják mesterem személyének megismerését. Ha ezt elértem, bizonyosan önök is szeretni fogják, és sajnálják méltatlan haláláért, melyet a sors és az emberek közönye idézett elő.

Mert tragikus eseményeket fogok elmesélni. S ha önök végül mégsem lesznek túlságosan szomorúak, azt csupán annak köszönhetik majd, hogy az ő társaságában valahogyan még a nehézségek is könnyen elviselhetőkké váltak. És e nehézségek közé kell számítanunk a saját halálát is.

Április végén vagy május elején történt, mindenesetre olyankor, amikor a hurok már annyira a nyakára szorult, hogy ő, az örök optimista is kezdte reménytelennek érezni a helyzetét, s én tréfásan - vagy félig tréfásan - vigasztalásul azt ígértem neki, egyszer majd megírom élete történetét. A báró ezúttal nem vette észre szavaimban a tréfát, hanem megrökönyödve nézett rám.

- Jakab fiam - mondta (mint kedvenc tanítványát, így szokott szólítani, pedig László a nevem) -, Jakab fiam, rettenetes ostobaságokat beszélsz. Én persze már régen látom, hogy mocorog benned valami - giliszta-é vagy tehetség, azt majd eldönti a jövő. De csak akkor, ha nem rajtam akarod kipróbálni. Ellenkező esetben ugyanis előfordulhat, hogy előbb csapnak agyon, mielőtt egyet is szusszanhatnál.

A világ - minden ellenkező híreszteléssel szemben - tele van témákkal, s az egyik kitűnőbb közöttük, mint a másik. Hogy egyebet ne mondjak, a Knóbli minden törzsvendégének sorsa is egy-egy novella - mint ezt már többször be is bizonyítottam. És ha csak annyit írnál meg

róluk, amennyit én már elmeséltem, az is egy jó vaskos kötetet tenne ki. Nem lenne ugyan valami szívderítő olvasmány, de annyi baj legyen. Amíg alkoholistáknál maradsz, annyi szörnyűséget írhatsz meg, amennyit csak akarsz, és még meg is dicsérnek érte. Azt mondják, fehér foltokat derítettél fel társadalmunk térképén, és harcoltál a negatív jelenségek leküzdéséért.

Másképpen áll a dolog velem. Mint tudod, családom, mielőtt személyemben egy éjjeliőrt szült volna, két vagy három rablólovagot, számos táblabírót, hadvezért, politikust, sőt egy személynőket és egy minisztert is adott a hazának. Márpedig egy regénybeli báró vagy történelmileg hiteles szabadsághős legyen, vagy reakciós összeesküvő, de semmi esetre sem valamiféle kentaur. Ezért: noli me tangere. Alkotmányunk ugyan egyetlen állampolgárnak sem tiltja, hogy egy jelentéktelen, de jóindulatú bárócskáról írjon, de az elidegeníthetetlen emberi jogok között sem sorolja fel bátorítóan. Nem ajánlatos. Ha például megírnád - a valóságnak megfelelően -, hogy én meggyőződéses híve voltam a népi demokráciának, arra gyanakodnának, hogy vagy én csaptalak be téged, vagy te akarod becsapni őket, de mindenképpen valami méltatlan, sőt szégyenletes dolog történt.

No de ez még nem lenne feltétlen ok arra, hogy ne foglalkozzál velem. Egyrészt a fiatalságot köztudomásúan vonzza a veszély, másrészt éppen családnak egy tagjának mondta Zrínyi Miklós, a költő: „Aki féltében meghal, annak fínggal harangoznak”. Bevallom tehát, hogy nem annyira téged féltlek magamtól, mint inkább magamat tőled.

Ne érts félre. Szerintem eléggé kipallérozódta mellettem ahhoz, hogy feladatodat magas színvonalon tudd megoldani. Csak éppen ez még nem elég. Én ugyanis a mindörökké legyőzött arisztokráciához tartoztam, akár tetszett ez nekem, akár nem. Márpedig a történelem azt parancsolja, hogy mártírokhoz csak a győzteseknek van joguk, a vesztesek halottai vagy jeltelen sírokba, vagy szégyenpadra kerülnek. És az én családban már van példa arra, hogy ha valaki, a tiednél nem kisebb felkészültséggel és relatíve nem is kisebb igazsággal megpróbál ez ellen egy személy érdekében küzdeni, az mind magát, mind pártfogoltját nevetségessé teszi.

Itt mesterem, hogy a következők fontosságát jelezze, egy korty helyett egy egész krigli sört hajtott fel, én pedig ennek megfelelően megfeszítettem a figyelmemet.

„Családnak az ősidők homályába a Kaplony nemzetségig vezeti vissza származását, bár okmányaink erről a korról nem olyan meggyőzőek, mint a Tihanyi alapítólevél. Első, feltétlenül hiteles ősrünk egy bizonyos Ehellős lovag, akit a történelem is megemlíti abból az alkalmából, hogy Károly Róbert többrendbeli rablásokért kerékbe törette Nagyszombat főterén.

A félreértések elkerülése végett meg kell jegyezmem, lehet, hogy egy munkásdinasztia, ha tehetné, szívesen letagadna egy ilyen ősapát, de az arisztokráciánál ez nem ilyen egyszerű. Egy bárói család, melynek ősei között nincsenek felnégyelés, kerékbe törés, kötél vagy életfogytiglani rabság által meggyilkoltak, valamint ártatlanul száműzöttek és leleplezett árulók, eszelősök és gonosztevők, nyilván - természetesen megfelelő aranyakért - a kiegyezés után szerezte báróságát Ferenc Józseftől, és semmiképpen sem korábban. A mi múltunk csavarosabb annál, semhogy a hozzád hasonló jámbor lelkek kiismerhetnék benne magukat. Én például magam sem tudom, szégyenkezzem-e amiatt, hogy egy labanc generális szerezte báróságunkat, aki elfogta és hadbírószág elé állította öccsét, a kurucok ezeres kapitányát, vagy inkább büszke legyek, hogy dédnagyapám viszont már Kufsteinben ült a szabadságharcban való részvételéért, és vele kezdődött anyagi tönkremenetelünk. Ugyanekkorra pedig az elárult ezeres kapitány leszármazottai már aulikus politikusokká züllöttek, meggazdagodtak, úgyhogy nehezen lehetett volna eldönteni, vajon mi vagyunk-e nagyobb urak báróságunkkal, vagy ők a milliósokkal.

Mellesleg megjegyezve, azért a nagy családok sem éppen ezekkel az őseikkel szoktak dicsekedni a szomszédasszonyok vagy a történelemírók előtt, ha tehetik, szemérmesen elhallgatják őket. Ehellős úr emlékével például csak én foglalkoztam közülünk, ami nagy méltánytalanság, és mutatja, hogy a történelmi megítélés sem csak érdem, hanem szerencse kérdése is. Mert ha például Ehellős lovag bátyjának, Atyusznak, nem irtja ki minden fiát - Károly Róbert rendeletéből - a könyörtelen halál, akkor leszármazottjai most bizonyára nagyon is dicsekednének avval, hogy anyai ágon Zách Feliciánig vezethetik vissza őseiket. Márpedig Felicián semmivel sem volt pozitívabb hős az Atyusz-fiak nagybátyjánál.

Akár hiszed, akár nem, ugyanis megtörténhetett, hogy Kázmér herceg, Károly Róbertné öccse, magyarhoni tartózkodása alatt egy tucat nemes leányt is megszeplősített, csak éppen Zách Klára nem tartozhatott közéjük, abból az egyszerű okból, hogy soha nem is élt. Nem bosszúálló atyja nemzette, hanem a nemzeti közvélemény. Zách úr egyszerűen orgyilkosságot kísérelt meg a király ellen, és rajtavesztett; ennyi az egész, rút história. De Csák Máté híve volt, és a nép legendát költött belőle a Zsigmond elleni felkelés idején. Mártírrá válását nyilván Mátyus úr egykori népszerűségének köszönheti.

Hogy Ehellőstre visszatérjek: ő igazán nem tartozott kora kiválóságai közé. Nem a királynak, hanem Mátyus uramnak szolgált annak haláláig, azután pedig pártfogó nélkül, saját erejéből próbálta víz fölött tartani a fejét. Pere jegyzőkönyvét sem történeti érdekessége óvta meg a feledéstől, hanem a benne található közbeszúrások, mint »vulgo tyúkfészek«, vagy »vulgo sömlyénes« mondatik - amelyek miatt szórvány nyelvemlékeink közé tartozik. Hanem azért a történelem sommásan megmondta véleményét róla is, mikor Róbert Károly legnagyobb tetteként említi, hogy megtörte a kiskirályok hatalmát és megfékezte a rablólovagokat. A bírósági ítéletben pedig személy szerint említik több ízben haramiának, illetve latorkodónak.

Engem azonban nemcsak Zách Klára legendája győz meg arról, hogy a kortársak nagy része nem osztotta az Ehellősről szóló véleményt, hanem van konkrét bizonyítékom is. Mert én még olvastam a Lébéni Krónikát, vagy inkább azt, ami belőle fennmaradt s családom birtokában volt a levéltárunkat elpusztító bombatalálatig.

Krónikának ugyan addig is csak kedveskedve lehetett becézni azt a sérült állapotban megmaradt tizenkét lapot, melyen alighanem a megboldogult káplánja keseregte el Ehellős báró szomorú végét. A kézirat eredeti nagyságát nem lehetett megállapítani, s ami ránk maradt, az sem volt összefüggő egész. De éppen ennek köszönhető, hogy kellő és tudományosan képzett fantáziával jól meg lehet ismerni belőle a történetet, amely egyébként Ádámmal és Évával, azaz III. Béla királlyal kezdődött, és éppen fordítva ítélte meg a három nagy uralkodó - a két Béla és Károly Róbert - szerepét, mint a mai történelemtudomány.

A szerző a korhoz képest, amelyben élt, világlátott ember lehetett. Kétségtelenül járt Franciaországban, és éppen ottani tapasztalata alapján ítéli el igen keményen azokat a viszonyokat, melyeket III. Béla - akit különben következetesen amaz első Béla királynak nevez - honosított meg az országban. A történelem időnként komisz tréfákat csinál - így járt el a szegény krónikással is, fölöttébb mulatságossá csonkítván írásának ezt a részét. Szinte az egész pergamen lapon csak arról van szó, milyen mérhetetlenül gazdag vala a király, hogy országa egyik szélétől a másikig bármely irányba eljuthatott úgy, hogy nem kellett egyetlen éjszakát sem idegen szálláshelyen töltenie, csupán a magáéban. Aranya és ezüstje pedig annyi vala kincses kamrájában, hogy számtalanszor és bőkezűen ajándékozhatta meg belőle servienseinek leghitványabbikát is, amint az gyakorta szokása volt. *Hát illik-e* - hangzik utána rögtön ékes latin nyelven a felkiáltás -, *hogy egy istentől ily gazdagon megáldott úr oly fölöttébb irigy és fukar legyen, hogy...* - s itt véget ért nemcsak az oldal, hanem a rész is.

Az azonban, akinek értő füle volt a történelemhez, mégiscsak megoldhatta a rejtélyt, miképpen lehetett a bőkezű király egyben fukar és irigy is. Magyarázatot adott erre, amit a káplán

elmondott az másik - azaz negyedik Béla király történetéből; hogy ifjú és üres fővel miképpen hallgata sátántól felizgatott gonoszokra, s miképpen vétette életét vagy szeme világát néhai atyja azon tanácsosainak, akik az igaz erkölcs szerint való élest támogatták az országban.

Mert miképpen Isten kegyelmességében nemcsak ő maga halmozza el ajándékokkal hű szolgálait, hanem maga is buzdítja őket az alamizsnálkodásra, nem irigylvén tőlük, hogy magok is bőkezűségük után híresek legyenek, azonképpen a királynak sem elegendő, ha maga látja el ajándékokkal hűséges familiárisait, hanem számukra is módot kell biztosítania, hogy bőkezűek lehessenek az maguk familiárisai irányában.

Ez lévén az Istennek tetsző egyedüli igaz erkölcs, megérthetjük, hogy az Úr voltaképpen azért szabadította hazánkra a pogány tatárokat, hogy tanulságul szolgáljanak megtérésére az kevély királynak, aki is ennek megtörténte után az ország második alapítójának dicitur. Azt már viszont ismét csak kitalálni lehet, hogy nem hazánk újra felépítésével, újra betelepítésével érdemelte ki e megtisztelő elnevezést, hanem avval, hogy várak építése és fenntartása céljából birtokokat adományozott az előkelőségeknek.

Nekem különben a maradék könyvből annak leírása tetszett legjobban, miképpen vonult Csák Péter nádor nagy búsultában Veszprém városa ellen, és hogyan prédálta fel az utolsó ezüst tallérig és kupáig. Mert amikor a király emiatt a püspök szájával keserű szemrehányást tetetett Csák uramnak, a nádor nyugodt öntudattal imígyen válaszolt:

- Miért nevez engem a király és püspök uram fosztogatónak és latorkodónak? Avagy talán haszonszerzés okából vonultam én Beszprém ellen, nem pedig jó hírem fenntartására? Az ország békében vagyon, semmi remény hadi zsákmányra nincsen, hát miből adjon az úr gyűrűket és egyéb ajándékokat hűséges embereinek? Én mindabból, amit Beszprémben szerzünk, semmit is magamnak meg nem tartottam, kivéven egy kis kielcei keresztet. Azt is csak annak okából, nehogy sorsom azon özvegy asszony kívánsága szerint alakuljon, aki engem azon semmi kis kereszttel elátkozott...

A krónikás jóvoltából Ehellős lovag legrészletesebb leírásával rendelkezünk: Szép volt, mint Dávid, bátor, mint Roland, és Csák Mátyus úrhoz hűséges, mint Lancelot lovag Arthus királyhoz. Az egyéb jelzőket egyre romló memóriám miatt már felsorolni nem tudom, úgy-hogy becsület szavamra kell elhinned, éppen ilyen megtisztelők és találóak voltak. Mindennek okából Mátyus úr is fölöttébb kedvelte Ehellős lovagot. Erdőket és lakott helységeket ajándékozott neki Lébény környékén, sőt egy várat is a meglehetősen sajátos nevű Tyúkfészek hegyen, melynek helyét ma már aligha lehetne megállapítani.

Őszintén meg kell vallanom, bizonyos jelek szerint a krónikás némiképpen elfogult volt Ehellős lovag irányában, aki nem is lehetett olyan fölöttébb kedvelt személy Mátyus úrnál, mint állítja. Először is azon a bizonyos Tyúkfészken aligha állhatott vár, legfeljebb lakótorony. Másodszor: Mátyus úr halála után a király nem háborította őt birtokaiban, így azok nem is lehettek jelentékenyek. Ezt igazolják azok az okok is, melyek miatt elkövette azt az egyetlen nevezetes tettet, mely hóhérekre juttatta ugyan, de a történelemben ismertté tette a nevét.

Ugyanekkor ezek az okok - legalábbis bizonyos nézőpontból - valóban meghatóknak nevezhetők.

Ehellős uram ugyanis egy napon megállapította, hogy idősebbik fia megérett a házasságra, és ideje lenne számára menyasszonyt keresni, s aztán rangjához illő lakodalmat tartani. Márpedig az első már abban az időben is könnyebb és főleg olcsóbb dolog volt, mint a második. Mert jó: igaz, hogy a jobbágynép tartozott ajándékokat adni urának, ha az kiházasította elsőszülött fiát, mégpedig nem is kicsinykét. Hiteles adataink vannak Ehellős korából, hogy bár Brebiri Miklós fia lakodalmára ötszáz vendéget hívott, és közülük sem a legigényesebb,

sem a legkisebb rangú sem panaszkodhatott az ellátásáról, mégis a jobbágyaitól behordott ajándékból udvari népével együtt megélhetett az év hátralévő részében. No de össze lehetett-é hasonlítani Ehellős uram jobbágyainak számát Brebiri Miklóséival?

Természetesen igen, csak nem azon az alapon, hogy Ehellősnek joga lett volna annyiszor kisebb násznépet hívnia, mint ahányszor kevesebb paraszt felett uralkodott. Legalább ötven embert kellett vendégül látnia az arány szerint járó öt helyett... És ha a Brebiri-lakodalom két hétig tartott, az ő fiáé sem lehetett egy hétnél rövidebb. Ha ezt nem bírja biztosítani, akkor inkább vesszen magva az Ehellős vérnek, különben olyan híre támad neki is, fiának is az emberek között...!

Ezért aztán Ehellős úr addig ette magát, addig töprenkedett, mígnem egy este imázsámolyára térdepelt, és így fohászzkodott ahhoz, aki az egész világot kormányozza:

- Uram, te jobban tudod, mint én, hogy ez így nem mehet tovább. Hiszen te tanítottál bennünket arra, hogy nincs nagyobb vétek, mint a fukarság és a vendégszeretet megtagadása. Az én ostoba fejemmel ugyan fel nem foghatom, hogy akkor mi az ördögnek ültetél a nyakunkba egy olyan haramját, mint ez a Károly - de hát ki vagyok én, hogy a te akaratoddal vitába szállhassak? Bizonyára vétkeink fertelmessége miatt büntetsz bennünket egy ilyen királlyal. És hiszem, hogy már megkapták az ördögök is a parancsot, készítsék elő és sikálják ki azt a kondért, amelyben majd Károly fog fölni az ítélet napjáig.

Csak azt mondd meg nekem, Uram, mi hasznom leszen nekem abból, hogy te a haramiát külön kondérban főzeted? Mert én vagy nem házasítom meg fiamat, s akkor az, megmaradván latorsága mellett, továbbra is a jobbágyok lányait fogja maga alá teperni az erdőn, és ő is pokolba kerül Károly király mellé. Ha pedig megházasítom oly méltatlan módon, mint szerény erőmből telik, akkor olyan szegyenbe kerülök itt a földön, hogy annál még az örökkéig való büntetést is inkább elviseli a gáncs és félelem nélküli lovag.

Nagy búsultomban tehát arra gondoltam, Uram, az is a Te akaratoddal vagy, hogy arra fentebb a mély völgyekben s ott alant az árterületeken lopózkodnak Bécs felé azok az izmaeliták, akik ki akarják kerülni a király vámszedő helyeit. Te ismered bűnöző lelküket: nincs belőlük egy petáknyi haszna sem a királynak, úgyhogy még neki tennék jót, ha itt az ösvényeken megszorongatva az kurafi kalmárokat, a tisztességes utakra kényszeríteném őket.

Csakhogyan ugyancsak ravasz kutyák ám ezek az izmaeliták, ó, Uram! Ha sikerül nekik elérni az ország határát, akkor látja őket a király vámszedő mestere, amikor a háta közepét. Ha ellenben én szorongatom meg a nyakukat, és csak annyit is kiveszek erszényükből, amennyiből át sem léphetnének a vámon, tüstént ispán elejbe szaladnak ám, és azt üvöltik, hogy éppen azt raboltam el tőlük, ami a király része lett volna. Az ispán peniglen azt az esküt fogadja majd el, amit ők tesznek hamis istenökre, s nem azt, amit én teszek szent nevedre...

Tudom, erre azt gondold, Uram, hogy elvehetem én az izmaelitáktól azt is, ami a bőrük alatt vagy, és ha a bőrüket lehúzták, azok sem szaladnak már ispán elejbe. Meg hogy kurta az én birtokom ugyan, de annyi hely még van benne, amennyibe ezer kalmárt is mindörökre el lehetne rekkenteni. És ez így is van, Uram, azon esetben, ha valamennyi izmaelitát sikerül kézre kerítenem. De ha csak egy is megszökik közülük, Uram, akkor lehet bár a pincém olyan mély, mint az ilmici apátság kútja, mégis felhallatszik belőle a jajgatásuk, s akkor a Te lovagodat Újvár piacán fogja kerékbe törni a hóhér!

Ezért könyörgök, fogadj oltalmadba, ó, Uram! Add a kezembe mind a kalmárokat. Bizonyítsd be, hogy a keresztények istene hatalmasabb az ő istenüknél s tedd, hogy így tisztességgel házasíthassam ki a fiamat!

Ezek után már rövid az eset. Ehellős úr derekára övezte rettenetes kardját, és a kalmárok ellen vonult vitézkedni. Ám isten nem kívánt részt venni semmiféle vetélkedésen - rühellte az egészet -, s így egyetlen icinyke-picinyke izmaelitának sikerült megszöknie. Ámbátor - nem szeretnék félrevezetni - lehet, hogy nem is izmaelita volt, hanem böszörmény. Mindenesetre ezután Ehellős bátyám már csak a kivégzés módjában tévedett: felnégyelték kerékbe törés helyett. Némi családi büszkeségemre szolgál, hogy bátran viselte el a sorsát. Keményen megmondta, hogy ő nem rabló, nem lator, nem kívánja magának senki vagyonát, s ha már fiait kiházasította, ő maga élne holtáig kenyéren és vízen. A szépszájú közönség meg is tapsolta bátorságáért, aztán a hóhért is ügyességéért, és mindkettejüknek hálás volt, amiért pompás szórakozást nyújtottak neki. A király pedig sorompókat állíttatott oda, ahol a hegyi utak átváltanak az árterekhez, és izmaelitáknak adta bérbe az új vámhelyeket is, hogy intézzék dolgukat egyazon istennel vámosok és vásárosok. Ha valakinek, úgy valóban öneki használt az a kétségbeesett kísérlet, mellyel Ehellős lovag meg akarta szerezni a fia lagzijára kellő összeget.

Ezenközben senki ügyet sem vetett védekezésére, holott csak harminc, legfeljebb ötven esztendővel korábban azoknak a bírácoknak, akik vérpadra küldték, eszökbe sem jutott volna, hogy bűnösségére szavazzanak. Mégpedig nemcsak azért, mert azt Mátyus úr rossz néven vette volna, hanem mert helyesnek és illendőnek ítélték volna a lovag indokait. *Meghalt a régi jó erkölcsök védelmében* - írta róla krónikásunk -, és az ég angyalai...

Itt, mondat közepén ért véget káplánunk kéziratföredéke, s mi csak annyit állíthatunk bizonyosan, hogy az angyalokat illetően tévedett. Mert az ég - az eget itt a lehető legtágasabban értelmezem - mindig a győzteseknek ad igazat. Nem azoknak, akik egy csatát nyernek meg, hanem azoknak, akik egy háborút. Ehellős úr a legnagyobb bünt követte el, amit egyáltalán ismer az ég: megváltoztak az idők, és ő nem változott velük. Ezt azonban halálakor még senki sem tudhatta biztosan, hiszen például Zách Feliciánnak már Károly Róbert unokája idején sikerült feltámadnia. Igaz, azon az áron, hogy királygyilkosból a királyi önkény áldozatává lényegítették át összeesküvő utódai."

Így beszélt a báró. De mivel mi nem tartottuk csálhatatlannak, mint a katolikusok a pápát, ő pedig nem is igényelte, hogy valamit igaznak higgyünk csak azért, mert ő mondta, ellenkezőleg, rendkívül élvezte, ha vitába szálltunk vele, én nyomban próbáltam is meggyőzni, hogy éppen erről van szó: ő változott az idővel, mégpedig pozitíven és egyértelműen. Nem mint báró, hanem mint éjjeliőr érdemelte ki, hogy fennmaradjon az emlékezete, és én nem hiszem, hogy az olvasóközönség ne tudná a kettőt egymástól elválasztani. Fanyarul elmosolyodott:

- Azért mégis valami cégtársi viszonyban voltunk egymással, nem gondolod? A császár például megkedveltette a báróval a filozófiát, s a báró szállította ehhez a császárnak az idézeteket. Sőt azt is együttműködésüknek köszönhettem, hogy idáig sikerült megúsznom Gadanecket. A császár megszokta, hogy meggömbítse a derekát, ha a báró szemtelenül bizalmaskodott, míg a báró kiegyenesítette a császár gerincét, ha annak túlságosan szemérmeslen hízelkedésre támadt kedve. Így aztán teljességgel hasonlatossá váltam egy udvari bolondhoz, annak pedig nemcsak a királyok, de néha még a kiskirályok udvarában is sok mindent szabad.

Különben sem túlságosan könnyű egy olyan lényen eligazodni, amelyik félig császár, félig báró. Tudok erről egy történetet:

„Thészeusz és Iászón féltékenyek voltak Héraklészre, s ezért egy csúnya pletykát terjesztettek róla. Azt állították, hogy egyszer életében ő is félt, mégpedig a kentauroktól, s mielőtt megvívta velük emlékezetes harcát, felkereste tanítómesterét, a bölcs Khirónt, aki maga is kentaúr volt, de Zeusz határozott parancsára cserbenhagyta fajtáját, és az emberekhez csatlakozott, hogy az isteni gyermek nevelője lehessen, és ily szavakkal fordult hozzá:

- Khirón, a sors úgy hozta, hogy hajdani testvéreid ellen kell csatáznom, és ezt rád való tekintettel igen-igen sajnálom. Atyámra esküszöm, nem én kötöttem beléjük, ők sértettek meg engem. De ha már így történt, kénytelen vagyok móresre tanítani őket. Meg is van hozzá mind a bátorságom, mind az erőm, csak éppen vannak bizonyos - hm - technikai nehézségeim. (Khirón itt finoman elmosolyodott, mert ismerte magát, és jól tudta, hogy ezt a bizonyos hm-et ő szokta mondani.) Mindennek megvan a módja, s amíg az ember ezt nem ismeri, hasztalanul vesztegeti az erejét. Egy hidrát például úgy lehet megölni, hogy lefejezése után tüstént ki kell égetni mindegyik nyakát, máskülönben egy feje helyett kettő nő. Anteuszt viszont fel kellett emelnem a levegőbe, és úgy megfojtanom, máskülönben anyjától, a Földtől, minduntalan új erőt kapott. De vajon hogy kell megölni egy olyan teremtményt, amelyik félig ember, félig paripa?

Azt persze bölcsen sejtem, hogy ha szétloccsantom a koponyáját vagy kellő ideig szorítom a nyakát, éppúgy elpusztul, mint minden más földi lény. Ha tehát egyetlen kentaurral kellene megbirkóznom, nem zavarnálak evvel a csekélységgel. De százvalahány ilyen barommal szemben mégsem számíthatok arra, hogy mindegyiket sikerülni fog éppen fejen trafálnom! Arról már nem is beszélek, hogy ameddig egyiknek a nyakát szorongatnám, addig a másik velem végezne hátulról! Ezért el kell árulnod néhány részletkérdést: elég-e például, ha csak egyik szívüket szúrom keresztül, vagy csak akkor pusztulnak el, ha mind a kettőből folyik a vérük? Ugyanez a kérdés vonatkozik májukra, gyomrukra és tüdejükre is, hiszen fején, farkán és hímtagján kívül ennek a fajnak mindenből többje van, mint a közönséges halandóknak...

Hallván tanítványa kérdését, Khirón ismét elmosolyodott (alkalomadtán igen kellemetlenül tudott mosolyogni), majd így válaszolt:

- Valóban inkább szerettem volna fegyverforgatásban és tested gyakorlásában tanítód lenni, semmint szellemed pallérozásában, mivel hogy az első két tárgyban soha nem hoztál volna szégyent a fejemre, míg gondolkodásod néha kissé - hm! - gyerekesnek bizonyul. A kentaurok ugyanis éppenséggel nem attól kentaurok, hogy kívülről nézvést köldökükig embernek, onnan tovább pedig lónak látszanak, hanem hogy belsejükben az ember sehol sem végződik és a ló sehol sem kezdődik el. Minden falatnyi húsup ember is, ló is, és nekik sincs több szívük, májuk vagy veséjük, mint neked, csupán más, és máshogyan is helyezkedik el..."

Erre én már nem feleltem semmit. Tudtam, hogy a hallgatással érhetem el a legtöbbet. Mesterem fantáziáját azonban, ha már egyszer megindult, nehezen lehetett megállítani.

HARMADIK FEJEZET

Ki az a Gadanecz? Az elbeszélés erkölcsi törvényei.

„A legjobban talán akkor járnánk, ha csavarintánál egyet a dolgok menetén, és úgy csinálnál, mintha tulajdonképpen Gadanecz szerencsétlen életét akarnád elbeszélni, s az én sorsomat mintegy véletlenül kevernéd belé. Az ilyesmi sokkal könnyebben megy, mint hinnéd. Előbb csak annyit mondasz el rólam, amennyi szerepem valóban volt dolgai alakulásában - voltaképpen már az sem kevés -, s aztán elkalandozol. Szabad asszociációs technikát alkalmazol.

Hogy miért nevezem szerencsétlennek Gadaneczet? Mert az. Vagy az ő történetét még nem meséltem el?

1921-ben született, Stíriában, Ajk faluban, mégpedig éppen abban a fogadóban, amelyben Kovács Estvánt mulatságon megölték - ami egyáltalán nem csodálatos, mivel a falunak csak egy fogadója volt. Apja azonban nem ismerte a dalt, s így nem tudta, hogy felesége nevezetes helyen vajúdik. Emigrációból voltak visszatérőben. Az öreg azelőtt egy Vas megyei kis faluban élt mint malomgépész. Az országot azért kellett elhagynia, mert szomszédja merő rosszindulatból feljelentette, hogy a darutollasok közeledtek, amikor már mindenki menekült, ő még megpróbálta újjászervezni a direktóriumot. A vád nyilvánvalóan képtelenség volt, de azért agyonverhették vagy kiherélhették volna, mielőtt tisztázza magát. Közel volt a határ, feleségével együtt átlépte. Mihelyst értesítették, hogy megszüntették ellene a hajszát, rohant haza, s csak annyi időre állt meg Stájerországban, amennyi egy egészséges fiúgyermek megszületéséhez és az anya talpraállásához okvetlenül szükséges volt.

Tisztázódás ide, tisztázódás oda, jobbnak látta, ha elkerüli régi lakóhelyét. A fővárosba költözött, ahol sikerült szakmájában elhelyezkednie. Tűrhető keresete és viszonylag biztos állása lévén, egy darabig eljátszott a gondolattal, hogy a matematikához feltűnően vonzódó fiából mérnököt nevel, s ezért nem polgáriba, hanem gimnáziumba íratta. A negyedik osztály elvégzése után azonban mégis kivette az iskolából, mert ő még nem tudhatta, amit ma már az iskolában tanítanak: hogy 35-re véget ér a világválság, s nem kell munkanélküliségtől félnie. De legalább jó szakmához juttatta fiát: szerszámműszerésznek adta.

A kis Gadanecz 1936-ban felszabadult, 1941-ben behívták katonának, 42-ben kivítették a frontra, 44 tavaszán megszökött, s egy parasztszalánál bujkált. A község felszabadulása után nemcsak hálából, hanem szerelemből is feleségül vette Zdenek Erzsébetet, aki akkor már teherben volt. Három nap múlva a Szovjetunióba vitték hadifogságba, és csak három év múlva került haza. Apja addigra meghalt, s elpusztult szegény kislánya is, akit egyáltalán nem láthatott. Hanem anyja lakása történetesen épségben maradt, s ezért hozzá költöztek a fővárosba. Belépett a pártba, jó állása volt, jól dolgozott, megbecsülték, többek között mint egy tizenkilences emigráns fiát is. 1950-ben felszólították, tegyen szakérettségét, s aztán végezze el az egyetemet. Anyja már nem élt, Erzsikével ültek le megbeszélni az ajánlatot.

Egy percig nem lehetett kétséges ugyanis, hogy ha belevágnak, az asszonynak kell vállalnia a nagyobb áldozatot. Erzsiké azonban egy percig sem habozott. Zokszó nélkül mondott le minden szórakozásról, zokszó nélkül biztosította a rendet és a tanuláshoz szükséges csendet a kis lakásban, panasz nélkül szülte meg gyermeküket, amikor úgy maradt és az abortusz törvény nem engedett más választást. Bár minden bizonnyal vállalta volna törvény nélkül is. Ilyen értelemben Péter nem Ratkó gyerek.

Jakab fiam, óvakodj az olyan asszonyoktól, akik kéjjel áldozzák fel magukat!

Gadanecz az első években igen kényelmetlenül nézte, hogyan mond le érte Erzszi az életéről, és szürkül bele a mindennap azonos munkába. A második évre csillapodott lelkifurdalása, a harmadikban pedig szinte már természetesnek is találta a dolgok ilyen rendjét. Avval vigasztalta magát, hogy ha megszerzi a diplomát, kárpótolni fogja feleségét. Hetenként színházba vagy moziba, nyáron pedig üdülni viszi, és segíteni fogja az érettségi megszerzésében. Mikor letette utolsó vizsgáját, virágot vitt Erzsikének, és először életében megcsókolta a kezét. Erzszi pedig mérhetetlen boldogsággal bújt férje mellé.

Hanem azon a napon, amelyen hazavitte diplomáját, fura dolog történt vele az üzemben, ami megkeserítette szájaízét. Már műszerész korában olyan tekintélye volt, hogy a gyártástervezés vezető mérnöke minden esetben megkérdezte véleményét, mielőtt kiadott volna valami őket érintő rendelkezést. Ezen a napon, már mint mérnök, kézhez kapott egy ilyen jellegű utasítást, és kérdés nélkül elmondta nem teljesen egyetértő véleményét. Ám az idős kolléga figyelmeztetően emelte fel mutatóját:

- Előbb tanulja meg a szakmát, barátom, s csak azután beszéljen!

Első meglepetésében tréfának vette az incidenst és tréfából is mentegetőzött. Tudniillik, hogy egyelőre nem is mint mérnök, hanem mint műszerész tette megjegyzését, s ha még nem is jó mérnök, a szakmáját nem felejtette el...

- De igen! - hangzott a gyors válasz. - Amit tudott, elfelejtette, s amit a jövőben tudnia kell, még kérdés, hogy megtanulja-e...

Már akkor sem volt nehézfelfogású ember. Megértette, hogy a válasznak még az első fele sem tréfa. A régi mérnökök semmibe veszik gyorstalpaló tanfolyamon szerzett tudását, és nem várhatja, hogy befogadják maguk közé. Talán még segíteni sem fogják. Törje csak ki a nyakát.

Jó lett volna ezt otthon elpanaszolnia feleségének. De mikor megvacsoráztak és a gyereket lefektették, Erzsike kezébe vette a diplomát:

- Várhatja ezután Tóbiásné, hogy előre köszönjek neki! Az ő férje csak diszpécser!

Hanem aztán gyanakodva pillantott az urára:

- Ugye, a mérnöknek magasabb beosztása van, mint a diszpécsernek?

Megdöbbent. Semmi kedve sem volt elmagyarázni, hogy van, ahol a diszpécser mérnök és van, ahol nem mérnök, sőt, hogy semmi biztosíték sincs arra, hogy az előző végzi a jobb munkát. De már azt sem kívánta elpanaszolni, mit mondott az öreg mérnök. Megágyazott és gyorsan lefeküdt. Rossz sejtelmek voltak. Erzsike akkor sem fog tovább tanulni, ha ő segíti.

És valóban nem tanult tovább.

Körülbelül ennyit kellene részletesen elmesélned Gadanecz előéletéből. Ez az, amit a hátán hurcol, mint számár a keresztjét, s ami megmagyarázza jelenlegi helyzetét. Még csak annyit kell tudnia az olvasónak, mekkora nagy karriert csinált a barátunk. Hogyan csinálta, miként csinálta, ahhoz semmi köze.

Azóta másfél évtized múlt el, s a vállalat, immár az ő vezetése alatt, valóban nagyra nőtt. Hogy miért, arról helyzetük és Gadaneczhez való személyes viszonyuk szerint különféle-képpen gondolkodnak az emberek. Konkurensaik szerint a kormány nekik juttatott minden zsiros falatot. Ellenségei szerint pizsok szerencséje volt és tisztességtelen eszközei. Azt állítják róla, hogy a régi mérnökök önzetlenül támogatták, s ezt ő avval hálálta meg, hogy szép sorjában kidobta őket a gyárból, s csak azok maradhattak a helyükön, akik megtanulták simogatni a fenekét. Barátai viszont - és azok, akik csak hallomásból ismerik - esküsznek tudására és merészségére. Ez a felsőbb szervek véleménye is, és bizonyára nem alaptalanul.

De azért lehetséges, hogy mind a három véleményben van valami igazság. Tény, hogy mindent elvállalt, amit kértek tőle, azt is, amire más gondolni sem szeretett, s amit elvállalt, azt meg is csinálta. Ezután már mindenhez megkapta a beleegyezést meg a pénzt, amit igényelt. Amikor az egyik miniszter mégis ellentmondott, lekicsinylően vonogatta a vállát:

- Nem sürgős! Két minisztert már túléltem. Majd csak túlélem a harmadikat is...

Túl is élte - de már előbb megkapta tervéhez a hozzájárulást. Ekkor csak azért nem nevezték el Vörös Báronak, mert Vörös Báronak már mást hívtak.

- Sajnálom! - nevetett, amikor ezt tréfából megemlégtették előtte. - Másként most két báró lenne a vállalatnál, az éjjeliőröm meg én...!

Látod, milyen egyszerű?! Átmenetileg már benne is vagyok az elbeszélésben, s ha akarsz, nem is muszáj azonnal kikerülnöm belőle. Még az ő jellemzésekként elmondhatnád, hogyan terjesztett fel kitüntetésre, amikor lelepleztem egy tolvaj bandát:

- De vezérigazgató elvtárs! - mondta elképedve a személyzeti főnök. - A nehézipar kiváló dolgozójává egy bárót?!

- Egy bárót? Na és? Ha egyszer kiválóan dolgozott az a báró?

Egyelőre persze ennyi elég is volna belőlem. Legfeljebb azt említhetnéd meg, hogy ebben az időben még nem ismert személyesen - hadd derüljön ki ebből, hogy később igen. De találkozásunkra még nem kellene vesztegetned a szót. Jobb, ha rögtön rohansz a legfontosabb felé:

És miközben Gadanezczünk diadalról diadalra haladt előre, volt egy hely, ahol mindig vere-séget szenvedett: az otthona. Mikor véget értek a tanácskozások és utolsó rendelkezéseit is kiadta, haza kellett mennie Erzsikéhez. Az pedig várta az enyhe pizsokban, amit annak ellenére terjesztett maga körül, hogy örökösen takarított, s amikor belépett, rácsimpaszkodott mint a kullancs, és szívta a véré-t. Az asszony sírva fakadt volna, ha valaki ezt megmondja neki, vagy inkább örökre megsértődik. Hiszen ő a családjának szentelte minden percét. Már régen nem járt színházba - moziba is alig -, hogy mindig szemmel tarthassa a fiát, hogy ne kelljen idegen perszónát eresztetni a lakásába (takarítónőt, persze), s az urának mégis legyen mindig tiszta inge és jó vacsorája. Ezért aztán, cserében, ő is számot tarthatott arra, hogy amikor otthon van az ura, beszélgessen vele. Azaz hallgassa végig a házbeli pletykákat: mit mondott neki a szomszédasszony, és ő - diadalmasan - mivel küldte haza. Meg kellett beszélni a gyümölcs- és zöldségárakat, meg kellett büntetnie Pétert olyasmikért, amiket ő nagyon természetesnek talált, de Erzsike tiltott. Aztán lefektették a gyereket, megnézték a tévé műsorát, és bebújtak az ágyba. Jelzem, tíz éven át egyedül ez kárpótolta Gadanezczet estéiért, mert felesége kíváncsi maradt a szülés után is, sőt az örökös otthonülésbe sem öregedett bele. Hanem akkor, szokatlanul fiatalon, váratlanul megszűnt asszonynak lenni, s ettől kezdve házasságot sem volt hajlandó élni. Hiába állította Gadanezcz a tükör elé és mutatta, hogy még mindig szép. Nem és nem, mert az együtt hálás nem a szépség kérdése ilyenkor, hanem a tisztességé.

Persze a tisztességhez - szerinte - az is hozzátartozott volna, hogy ezentúl Gadanezcz is éljen szerzetesi életet. Ha vele nem lehet, mással se csinálja! Féltékenyebb volt, mint eddig bármikor. Ha Gadanezcznek értekezlete volt, előfordult, hogy Péterrel várta a kapu előtt. Egyszer még a minisztériumban is ellenőrizte, ott van-e vagy valami nőnél, de ezt, Gadanezcz tomboló dühe láttán, többé nem ismételte meg.

Különös módon maga is tudta, hogy hasztalanul kémkedik, s csupán azért csinálta, mert neki kínos gyönyörűséget, férjének pedig keserűséget okozott. Hiszen egy nagyvállalat vezetője, ha meg akarja csinálni a feleségét, nehézség nélkül talál ellenőrizhetetlen alkalmakat. Például vidéki utazásain. Erzsike sem tagadta, hogy kiszállásait nem az ő megtévesztésére eszelte ki,

már akkor is gyakran volt távol, amikor ők még együtt éltek. Igaz, Gadanez olykor-olykor letért az erény útjáról, de erről az asszony nem tudhatott és még nem is gyanakodott.

Látszólag csak annyi történt tehát, hogy azóta többször feküdt le mással, sőt egy ideig ki is tartott egy fiatal szolnoki orvosnő mellett, aki isten tudja, hogy került útjába. Csak éppen, míg korábban jóleső izgalommal lépett félre, azóta mindig keserűséget érzett, amiért akarata ellenére kellett kalandokba bocsátkoznia.

Hiába, újjaink sem egyformák... Van, aki boldogan élt volna Gadanez módjára hol evvel, hol avval - ő viszont a futó kaland ízét is csak akkor érezte igazán, ha volt egy állandó asszonya, akit megcsalhatott. Nem bírta a cigányéletet. Egy este, mikor Péter már lefeküdt, odaállt Erzsi elé:

- Mit akarsz tulajdonképpen? Menjek el? Mert én ezt nem bírom. Válassz!

- No lám! - mondta a nő, olyan hangon, mint aki régóta készül erre. - Talán még ki is dobnál a lakásból? Egy frászt a kurválkodó pofádba! Arra persze jó voltam, hogy éjszakákon át hallgassak, amíg te tanulsz, úgy, hogy a végén azt hittem, összeforrad a szám! Meg hogy a kölyködet csitítgassam, ne zavarja az apját! Stoppoltam a zoknidat, mostam az ingedet - a szaktársaid már mosógépet vettek a feleségüknek, mert ők nem tanultak tovább! De amikor a feleség a munkától nem ért rá fejlődni és elmaradt az ura mögött, amikor megöregedett, akkor elég belőle, mi?! Hát engem aztán nem, fiam! Engem nem dobsz szemétre, mint a rohadt almát, tőlem nem válsz el, ha a fejed tejére állsz is!

- De Erzsi! - mondta megdöbbenve. - Hiszen én nem elhagyni akarlak, hanem veled élni!

Ez annyira igaz volt, hogy még Erzsi is elnémult egy pillanatra és leeresztette a karját, amit azért emelt az ég felé, hogy szükség esetén gyorsabban cibálhassa az isten szakállát. De már annyiszor elképzelte, mit fog férje fejéhez vágni, ha ez megunva a hercehurcát, egyszer szakítani akar, hogy már nem tudott az útról letérni:

- Hazudj csak, hazudj! Adod a szentet, de a szállodában már vár a szeretőd!

Elöntötte az indulat. Az ágyra döntötte az asszonyt, hogy megerőszakolja. Úgy verekedtek, mint az ördögök. De némán, mert akkor még nem felejtették el, hogy a szomszéd szobában fekszik Péter, és nagyon könnyű az álma. Aztán Erzsi váratlanul megadta magát, és engedte, hogy Gadanez tegyen vele, amit akar.

És akkor Gadanez semmit sem tudott csinálni.

Elöntötte a szégyen. Életében először nem bizonyult férfinak. Felállt az ágyról, rendbe hozta magát, és mikor Erzsi egy gúnyos megjegyzést tett, gondolkodás nélkül szájon kapta. Aztán elrohant egy kocsmába, hogy leigya magát.

Bizony mondom, a tanulásra fordított fáradtság a legváratlanabb formákban és az élet minden területén elnyeri jutalmát. Ha Gadanez műveltebb, talán eszébe jut, hogy járt így egyszer egy költő is, az élet egyik királya, bizonyos Goethe nevű, mégpedig nem is korosodó feleségénél, hanem egy csinos és fiatal fogadóbeli leánynál. De az nem próbálta szégyenét sem borba, sem hallgatásba fojtani, hanem kikiabálta az egész világ előtt. Nem is érzett kudarc miatt aztán semminemű gátlást - hiszen Ábrahám sem lehetett sokkal idősebb, amikor teherbe ejtette Sárát, mint ő, mikor gyereket csinált feleségének.

Gadanez viszont megátalkodottan hallgatott. Mikor másnap megkérdeztem, miért van olyan irgalmatlan rossz kedvében, azt füllentette, hogy kútba esett egy rendkívül fontos export-szerződése, és összeveszett a miniszterelnök-helyettestel is. De biztosan tudom, hogy ezt a kudarcát nemcsak nekem, másnak sem merte bevallani."

Itt elhallgatott, és egy hajtásra kiitta utolsó krigli sörét. Én pedig kihozattam újabb három kancsóval, mintha idegen lennék, aki hasonló esetben fizetésért kap csak felvilágosítást - de ha engedték rendelni, akkor kap, egészen bizonyosan. Nem voltam benne biztos ugyanis, hogy más körülmények között is választ kapnék-e.

Mi tagadás, meghökkentem, de nagyon.

Volt itt egy kiáltó ellentmondás, amire már csak azért is rá kellett kérdeznem, hogy ostobábbnak ne higgyen, mint amilyen vagyok. És nemcsak ezért kellett rákérdeznem...

- Rudi bácsi! Ha Gadanez soha, senkinek nem mondta el... akkor maga...? Hiszen érti?!

Rám nézett elmosolyodott:

- Ki tudja? Talán beszéltem Erzsikével... Talán Péter mégsem aludt olyan mélyen, mint hitték. A sors útjai kifürkészhetetlenek...

- Különb is tudok erről egy történetet: „Eötvös Károly - akit hívei szívesen neveztek Vajdának is - híres ügyvéd volt, híres író és híres politikus, ő tisztázta a zsidókat a vérvád alól a híres tisztaeszlári perben. De mindennél híresebb volt anekdotázóként. Törzsasztalához zárandokoltak a hívek, hogy hallhassák beszélni. Ő pedig mindenkiről és mindenről tudott valami újat. Talán nem véletlen, hogy az ő egyik újévi beszédéből származik a hajdan híres mondás: »Hogy jövőre mi történik a politikában, azt nem tudom, de megmondom.« Úgy látszik, máskor is szokott kacifántosabb dolgokat állítani, melyek próbára tették a hívek buzgóságát - különben nem eshetett volna meg vele az alábbi történet, melyet én egyik odaadó hívétől hallottam: nagybátyámtól, aki pedig szavahihető férfiú volt:

Tartozott a Vajda asztaltársaságához egy bizonyos kormánytanácsos, aki a mondott alkalomkor magával hozta unokaöccsét is, abban a reményben, hogy elnyeri Eötvös tetszését, bizalmába fogadja, s ha szükséges, pártfogásában részesíti. A fiatalember azonban vagy túlságosan meggondolatlan volt, vagy egyébként sem tisztelte a tekintélyeket, mert az egyik ilyen kacifántosabb história után kötekedve kérdezte a Vajdát:

- Árulja már el, urambátyám; az elbeszélőnek szigorúan kell ragaszkodnia az igazsághoz, vagy szabad olykor-olykor lóditania is?

Mindenki megdöbbsent az asztal körül, elsősorban az a kormánytanácsos, akihez a szemtelen unokaöcs tartozott. Zeus villámai azonban ezúttal nem égették porrá a vakmerőt, hanem a Vajda enyhe mosollyal így válaszolt:

- Szabad, csak három követelménynek kell aggályosan eleget tennie: Ne lépje át a tisztesség határait, ne kerüljön ellentmondásba önmagával s amit kitalál, az jobb legyen, mint az eredeti.

Aztán egy kicsit elgondolkozott, és bólogatva tette hozzá:

- A tisztességre nem is kell okvetlenül vigyáznia.”

NEGYEDIK FEJEZET

Hogy keveredett a báró a Gadanecek történetébe?

Nem szeretnék nagyon okosnak látszani, nem is sikerülne. Jesszam Pepi, ha elgondolom, mennyit kínlódom evvel a nyavalyás írással, azt hiszem, jobb lett volna el sem kezdenem. A báró tanácsára beszereztem egy kislexikont, abban hordom a műveltségemet. Amíg élt, alig használtam. Most azonban örökké azon lógok. Mert az emlékezőtehetségem pompás: amit egyszer hallottam, azt nem felejttem el. Biztosan tudtam például, hogy mesterem ennél a történeténél hol Eötvöst mondott, hol Vajdát. Hogy miért, az akkor nem túlságosan érdekelt: Ha így mondja, így helyes, és ennyi elég... Most persze, amikor nekem kell felelősséget vállalnom helyette, üthetem az orromat a lexikonba minden szir-szarért. Miért Vajda az Eötvös, amikor ügyvéd? Mert bevallom, eleinte azt hittem, ez is afféle beosztás lesz, mint a személynök, amiről szintén nem tudtam, eszik-e vagy isszák? Ez utóbbiról még ő magyarázta el, hogy a Hétszemélyes Tábla elnöke volt, előbbiről lexikonomból tudom, hogy ragadványnév és nagybetűvel írandó kicsiny helyett.

No de nem erről akartam beszélni, amikor elkezdtem a fejezetet. Hanem arról, hogy nem azért tértem át vezérigazgatónk történetére, mintha elfogadtam volna mesterem tanácsát, s óvatosságból adnám úgy elő életét, mint a Gadanecek-féle családi album mellékletét. Annyira még nem művelődtem ki, hogy biztosítékokkal kívánnám körülűzködni történetemet. Sőt. Expressis verbis kijelentem, egyedüli és kizárólagos célom, hogy elbeszéljem, miképpen kergették halálba a bárót közönyösségből, önvédelemből és más, éppenséggel nem bocsánatos bűnökből mindenféle Gadanecek, akik tulajdonképpen egymást akarták bántani. Nem az én szándékom csapta őt hozzájuk, hanem a történelem. Még ma is nyugodtan ábrándozhatna kancsói fölött a Knóbliban, ha nem keveredik bele torzóban maradt családi tragédiájukba, melynek egyetlen halálos áldozata van: ő.

Ha pedig ez így van - márpedig így van -, akkor természetesen előbb vagy utóbb rá kell térnem Gadaneckre is. Így aztán érthető, hogy gyakorlatlanságomban minél később szeretnék saját lábamra állani és mesteremet idézem, ameddig tisztességgel tehetem.

„Ha már kihozattad a sörömet, nézzük csak tovább, hogyan kellene veszélymentesen folytatnod a történetet. Mindenekelőtt megismétlem, nem kell félned attól, hogy egy másik sors mellékletévé teszel. Nem ez volna az első eset a történelemben, melyben a függelék többet ér, mint a könyv, melyhez akasztották. Itt van mindjárt a két Bolyai munkája, a Tentamen és a Függelék. Nézz csak utána a lexikonodban.

Csak figyeld meg, milyen gyönyörűen kerülök mindjárt a szövegbe én, s voltaképpen mennyivel fontosabb szerepet játszom benne azonnal, mint Gadaneck!

Mert hiszen avval, hogy a vezérigazgató elvtárs összeugrott a feleségével, tulajdonképpen még semmi nem történt. Inni kezdett... Na és? Nagyszerű szervezete van. Legalább húsz év, amíg meglátszik rajta az alkohol hatása. Időközben még abba is hagyhatja a részegeskedést.

Egyébként ugyanis pontosan tudja, mit szabad egy vezérigazgatónak és mit nem. Nálam is jobban érti a játékot. Az írott szabályokat ugyan nem mindig tartja be, de az íratlanokat feltétlenül. Például azt, amely szerint okos ember nem lő házinyúlra! S hogy kísértésbe se eshessen - vagy talán, hogy a gyanúnak még az árnyéka se vetődjék rá -, kivétel nélkül idős vagy csúnya titkárnőket választ magának. S ha vidéken - mint már mondtuk - meg is szegte olykor az erkölcsi törvényeket, mérget vehetünk rá, hogy egyetlen esetben sem választott tetteitársat beosztottai közül.

Ahhoz tehát, hogy a vállalatban belüli illegális szerelem mocsarába süllyedjen és véglegesen feldúlja érte családi életét, szükség volt egy, az övéénél is erősebb akaratra: egy nőre, aki elhatározta, hogy török-szakad, a felesége lesz.

És itt lép a történetbe Gizike.

A vállalatnál mindenki úgy tudja, én hoztam oda Gizikét, pedig a valóságban ő protezsált be engem. Erről könnyen meggyőződhet bárki, aki megnézi, melyikünk van régebben a cégénél. Ő. A különös csak az, hogy ma már azok is osztják ezt a tévhitet, akik belépésemkor még tudták az igazat. Még az az elvtárs is, akinek akkor szólt az érdekenben. S az egész furcsa feledékenységnél az az egyetlen oka, hogy ő viselkedik úgy, mintha hálával tartozna nekem, vagyis jóformán meg sem ismer, s ha én köszönök, ő megbiccenti a fejét. Én pedig a háta mögött is - ízléses tartózkodással bár - de dicsérem.

Te azonban írni akarsz rólunk, nem pedig pletykáim, tehát neked tudnod kell: nem lehet véletlen, hogy így viselkedik. Csupán a kollégák rossz helyen kereskednek: nem a protekció volt közöttünk a lényeges kapcsolat. Nevetséges is volna ügyet csinálni ilyesmiből egy olyan világban, amelyben munkaerőhiány van, nem pedig munkanélküliség...

Gizike 1946-ban született egy Szűz utcai házimester egyetlen leányaként, tehát most huszonhat éves, de tud tizenhétnek is látszani. Ez pedig több, mintha annyi is volna, mert nemcsak formája van, hanem tapasztalata is. Tíz évvel ezelőtt még tudta, hogy neki kell hálásnak lennie, amiért leereszkedem hozzá előkelő modorommal és öszülő halántékommal. Pedig isteni volt a kicsike mélyen szunnyadó, ártatlan romlottságával. Nem ismertem lányt, aki gyorsabban vált volna asszonnyá, mint ő. És mégis joggal mondtam az apjának, mikor rájött a viszonyunkra és nekem támadt:

- Mit csináltál a lányommal?! Szörnyeteg!

- Mit csinálok? Megtanítom arra, amit tudok. Többet ér vele, mintha feleségül veszem!

Persze nem is kellett attól tartanom, hogy megpróbálják rámerőszakolni, hiszen akkor még szívesebben vállaltak egy „szégyent”, mint egy báró férjet. Sőt, talán gebinest vagy lángos-sütőt sem találtak volna alkalmas vőnek. Nem emlékszem pontosan az év szokásaira, de annyi bizonyos, hogy azóta sokat változott az erkölcs, mégpedig hátrányára. Nekem legalábbis nem tetszik, hogy valaki, ha nyáron töri magát a Balatonnál, egész évben úgy élhessen, mint egy gróf.

Visszatérve Gizikéhez, én beszéltem rá, hogy végezzen gyors- és gépírónői tanfolyamot, majd közgazdasági technikumban tanuljon tovább. Én magyaráztam el neki, nem elég, ha szép, az sem, ha viselkedni tud, ezen kívül még jól is kell dolgoznia. Hanem amikor már valóban megtanult viselkedni és látta, hogyan dongják körül a férfiak, sajnos, eldöntötte, hogy bármilyen eszes is, legerősebb pontja mégsem a feje. Ettől fogva ment a maga választotta úton, amellyel én nem tudok teljesen egyetérteni. Azt azonban elismerem, hogy különleges tehetsége van hozzá. Ez különben már egész korán kiderült, akkor, amikor még eléggé vaskosan csinálta a dolgát. Két fiú összeverekedett érte az osztályon, és óriási botrány fenyegetett, mert az egyiknek felesége, a másiknak menyasszonya volt. Szakításunk után jött el hozzám először:

- Összeveszték rajtam a disznók! - panaszkodott. - Pedig ketten együtt sem győzik a szolgálatot!

Mintha pattant volna bennem valami. No nem azért: én hagytam ott őt, nem ő engem, de egyébként sem szoktam visszakívanni azt, ami elmúlt. Csak éppen emlékeztem az első éjszakára, ártatlanságára, és nem minden ok nélkül fáj, hogy egyszerre kettővel disznólkodik.

Ez nálam persze nem az erkölcs, hanem az ízlés kérdése.

„Most aztán fújhatod fel!” - gondoltam.

Hanem amint jobban megnéztem, láttam ám, hogy egy cseppet sem fél, hanem inkább úgy szomorú, mint akinek az egész világ hálátlanságát kell eltúrníe, s most nem érti az emberi nemet. Meglepődtem. Mert az egyébként igazán tipikus női ártatlanságtudatnak ez a foka már olyan ritka és kincset érő tulajdonság, hogy kedvező ígéretnek látszott jövőjét illetően. Aki belülről jövően tud úgy viselkedni, mint egy egész árvaház, az még ennél durvább hiba következményeit is baj nélkül átvészeli. Van ugyanis erre az esetre egy szabály, ami családjunkban időtlen idők óta öröklődik derék apákról méltatlan fiakra - esetleg persze méltatlan apától látta a derék fiú -, az ugyanis, hogy ha valaki nem tudja magát kellően tisztázni, akkor tegyen úgy, mintha nem is hallotta volna a felelősségre vonást. Húzza össze magát, amíg elsüvít feje fölött a szél.

A nevét is megmondtam ennek a taktikának: fortwurstlizás.

Kinevetett.

- Nyald ki... - javasolta. - Minek nézel tulajdonképpen? Házmesterlánynak a Szűz utcából? Mert például a Szabóné...

Félbeszakítottam. Közöltem vele, hogy a Szabóné például négyszemközt sem beszél ilyen ocsmányul, viszont, éppen ezért, Szabónénak talán én is tudnék más tanácsot adni. Egyébként is, ha már eddig magázott, maradjunk ennél továbbra is.

Elismerem, ezt nem kellett volna mondanom. Mind a bárónak, mind a csósznek oka volt rá, hogy felháborodjon az effajta viselkedésen, csak arról feledkeztek el, hogy ebben az egyetlen kérdésben együtt véletlenül gyöngébbek, mint külön-külön. Gizike készséggel megígérte, hogy soha többet nem tegez, de a hangjára szívesebben nem emlékezem. Sokan beszéltek velem megvetően, de így még senki. Aztán elment, és nem kérdezte, mit mondtam volna Szabónénak.

Neki volt igaza. Semmi esetre sem azt, amit végül ő csinált. Ilyesmi csak nőnek juthat eszébe, a férfi ehhez ostoba. Berobbant a főnökéhez, és elégtételt követelt. Ő! Mert ő nem tűrheti, hogy a kollégák azt hihessék, bármelyik fiú is jogosan verekedett érte. Se nekik, sem másnak nem adott erre okot. Ugyanezt megismételte egy szakszervezeti értekezleten is. És úgy látszik, már akkor is különös érzéke volt a diszkrécióhoz, mert a kollégák a verekedés előtt nem látták, hogy bárkit is megkülönböztető figyelemben részesítene, a fiúk pedig, hogy mentsék, ami még menthető - egyik a házi békéjét, másik a menyasszonyát -, azt vallották, sokkal részegebbek voltak, semhogy emlékeznének, mint történt összeveszésük. Kijózanodva már el sem tudják képzelni, mi jutott eszükbe, hogy éppen Gizikéért verekedjenek.

Meg kell mondanom, nem rajtuk múlt, hogy hittek is nekik, hanem Gizikén. Hihetetlenül gyorsan fejlődött. Mikor megismertem, még nem volt női becsülete. Hamarosan lett neki, és meg is védte, ha megsértették. Három év múlva kiváló titkárnőnek számított, akiért harcoltak a főnökök. És soha, egyikkel sem hozták hírbe. A vállalat bikája fél év után átengedte a főmérnöknek, mert hiúságát sértette, hogy még neki sem sikerült lefektetnie.

Fura módon éppen ez alatt a fél év alatt célozgattak vele kapcsolatban egy idősebb főosztályvezetőre, de azt tulajdonképpen még az sem hitte el, aki terjesztette - kivéve engem. Mert a többiek abból indultak ki, hogy ami nem sikerült a fiatal bikának, még kevésbé sikerülhet egy öreg bakkecskének. Én viszont már értettem a stratégiáját. Félelmetes ötlet. Titkárnősködik egy hatalmasság mellett, és nem őt csábítja el, hanem egy másikat. Feleség, gyerek nem akadály. És kétségtelenül sikerül is ily módon házasságot kötnie, ha valamivel

kevésbé nagyravágyó. Így azonban, mire meghódította valamelyiket, már egy magasabban lévőre vágyott, és kezdte előlről.

Azt azonban még én sem mertem volna gondolni, hogy a főmérnök mellől Gadanez elvtársra veti ki a horgát. Hiszen a vezérigazgatóról nem én találtam ki, hogy szándékosan tart öreg titkárnőket maga mellett, hanem ő dicsekedte el:

- Hogy ne is támadhasson az a házi nyúl...

Így aztán komoly meglepetést keltett, amikor utolsó cerberusa nyugdíjazása után Gizikét kérte maga mellé. De csak meglepetést, nem gyanakvást. Úgy hitték, a kivételezés tehetségének szól, nem pedig a szépségének.

Kivéve persze megint engem.

Itt azonban már meg kell vallanom, csak akkor lettem okosabb a többi férfinél, mikor nem sokkal kinevezése után megjelent:

- Hogy állunk? Tegeződünk vagy magázódunk?

- Mint eddig - feleltem. - Fele-fele. Csakhogy most én magázom és maga tegez.

Bólintott.

- Akkor kérdezd meg, miért jöttem hozzád. Vagy már anélkül is tudod?

Fejemet ráztam. Sejtelmem sem volt róla.

- Zavarban vagyok Gadanez miatt...

Rábámultam. Mint aki nem hisz a fülének.

- Csak nincs valami köztetek?

Hihetetlen gondolat volt. De kérdésem Gizikének talán még hihetlenebb. Hiszen akkor még mindenki, aki a vállalatnál számított, tudta, hogy a vezérigazgató órákig szokott velem beszélgetni a sólyatéri kispadon, sőt néha a szobájában is. Ezért gyanakodva nézett rám, nemcsak megjártsom-e a tudatlant. Hanem aztán elmosolyodott:

- Nem vagyok benne bizonyos, van-e. Ezt szeretném megkérdezni tőled.

Jelzem, az ilyen fura mondasok rendszerint nem annyira különösek, mint amilyenek látszanak. Minden világossá válik, ha az ember megismeri a körülményeket.

Fél évvel korábban kezdődött. Előzőleg már úgy volt, hogy férjhez megy a felügyeleti szerv egy idősebb, özvegy főosztályvezetőjéhez, amikor észrevette, hogy a vezérigazgató értekezleteken és tanácskozásokon, sőt még az összevont taggyűléseken is őt nézi, ha feltűnés nélkül teheti. Elhatározta, hogy ezt az egyet még kipróbálja, mert az addigi lehetőségek közül Gadanez volt az első, aki nemcsak mint menő fej, hanem mint férfi is imponált neki. A főosztályvezetőt nem küldte el, de egyelőre talonba tette. Aztán nekikezdett a nagyfőnök megkísértésének. Nehezebbnek bizonyult, mint gondolta, de végül is biztató fejlemények következtek. Több hétbe került, míg a főnök egyáltalán észrevette, hogy nemcsak ő felejt a szemét a lányon, hanem az is nézegeti őt, és kilenc napba, hogy nem kapta el főnöki tekintetét, ha találkozott a pillantásuk. Ezután már kissé meggyorsult az ütem. Mintha csak véletlenül történne, találkozott a kis titkárnővel az üzem előtt és felvette kocsijába. Az első időben csupán hazaszállította, aztán sétáltak is egyet a Duna-parton, majd a Szigeten. Később a János-hegy, meg a Hármashatár-hegy következett. Tehette, mert maga vezette a kocsiját. S mert maga vezetett, néha megsimogatta a mellette ülő leány kezét.

Itt egy ideig megállt a menet. Végül azonban mindkettőjüknek részt kellett venniük egy fogadáson a Vörös Csillagban. Innen a serpentinén indultak hazafelé. Gadanecz az erdőben leállította a kocsit, avval az ürüggyel, hogy kissé szellőzködni kell, mert fejébe szállt az ital. És úgy látszik, valóban a fejébe szállt, mert kiszállás helyett átölelte Gizikét, és csókolni kezdte a száját.

- Akkor persze azt hittem, egyenesben vagyok. Ehelyett váratlanul maga mellé vett titkárnőnek, s úgy bánik velem, mintha én egy apácázárda fejedelemasszonya volnék, ő pedig a megyéspüspököm. Csak akkor tart ott diktálni, ha valóban semmi mást nem tehet, s ilyenkor is a szoba túlsó végébe ül, és a padlóra szögezi a tekintetét. A kocsijával pedig csak olyankor küld haza, ha neki bent még dolga van...

Sóhajtott:

- Értheti ezt valaki? Miért vett maga mellé, ha szakítani akar? Ha meg nem, miért nem folytatja ott, ahol a Nagysáncnál abbahagyta?

Érted ezt, Jakabom?! Ott állt egy zseniális nő, és hasztalanul törte a fejét valamin, ami bármelyik férfinak teljesen világos lett volna...! Én legalábbis azt remélem, már te is rájöttél, mi volt Gadanecz viselkedésének titka: túl veszélyesnek találta Gizikét, s ezért oda helyezte, ahol a legszigorúbb tilalom védte vele szemben: a házinyúl tabu. Vagyis, hogy tudományosabban fejezzem ki magam, másodlagos reflexeit hívta segítségül ösztönei ellen.

- Elméletileg három eset lehetséges - részleteztem számára a helyzetet -, de az elsőt a maga ismeretében elvetem: Gadanecz nem fog megmenekülni. Marad tehát kettő. Vagy ott tartja maga mellett, s ebben az esetben csupán annyi történik, hogy egy újabb igazgató kezdett jobb belátása ellenére viszonyt a titkárnőjével. Vagy elhelyezteti magát, és akkor maga győzött...

- Hogyan? - kérdezte félig ellenségesen, félig tréfásan. - Erre is volt már példa a családjában?

- Valami mésalliance-féle egyik dédnagymamám húga és egy trónörökös között - dűnnyögtem kényszeredetten. - A császár jól ismerte a bárónő veszedelmes értékeit, s ezért közölte a fiával, hogy a hölgy vagy férjhez, vagy száműzetésbe megy. Így aztán kerestek számára egy tisztességben megőszült, ám tökéletesen elszegényedett grófot, akinek ez a házasság újra-aranyozta a címerét. Nem érdekes... Sok szerencsét kívánok...

Nos, mikor Gadanecz összeveszett velem a fia miatt, Gizike már - a vállalat nagy csodálkozására és felháborodására - a munkaügyi öreg tyúkjai között dolgozott. Múlt év novemberében pedig, amikor Péter, egy olyan napon, amilyen az ember a kutyáját sem zavarja ki a szobából, betévedt hozzánk, és teljesen átfázva, megkérdezte, leülhet-e a gyóntatószékre, már Erzsike is Gizike féltékenykedett.

Ezt a találkozást különben már te is láttad, s azt is tudod, hogy ekkor indult el felém vaslépteivel a végzet. Így hát megiszom maradék söromet, és az üzletet bezárom..."

ÖTÖDIK FEJEZET

Az előbbieket folytatása. A végzet belép a Knóblbi ajtaján, de nem vesszük észre.

Én azért ebben az *akkorban* (ti. a végzet elindulásának pillanatában), nem is vagyok annyira bizonyos, mint ő. „Senki sem lehet elég okos a saját ügyében” - mondta egyszer Gadanechról, s ez természetesen rá is áll. Igaz, én is csak azért tettem neki szemrehányást, amiért a lakásába fogadta Pétert. De egy percig sem hittem, hogy valóban el is kergethette volna. Az árnyékát senki át nem lépheti. A báró, ha egyszer már védelmébe vette a fiút az apjával szemben, másodszor nem tagadhatta meg tőle a segítséget - ilyen volt a természete. Inkább azt kellett volna tőle kérdezni, mi az ördögnek kellett Gadanechez törleszkednie? Miért vállalta mellette az udvari bolond szerepét?

Nézzék: a mi vállalatunk igazán nagy üzem, 6700 dolgozója van. Egész kis hadsereg. Nincs az a vezérigazgató, aki ennyi ember közül kihalászna magának egy éjjeliőrt személyes ismerősül, még ha báró is az illető, kivéve, ha maga tolakszik az orra elé. Legyek vele elnézőbb? Mondjam, hogy csak imponálni akart a nagy Gadanechnak? Akkor is: ha valakinek akkora darab vaj van a fején, mint egy báróság, üljön meg a Knóbliban, és ne tépdesse a tigris bajuszát. Ne akarja a vezérigazgatót is besorozni tanítványai közé.

Az ismerkedésük a sólyatéren történt. Ez egy elhagyott helyecske a régi és az új irodaépület között, a báró tulajdonképpen úgy szokta nevezni - nem is egészen jogtalanul - „a kertecském”. A felszabadulás előtt az igazgató kertje volt virágágyakkal, fákkal és egy kis fürdő-medencével a közepén; ide nyíltak első emeleti lakásának az ablakai. Az asztalosműhely dolgozói nevezték el tréfából sólyatérnek, mert egy kis csónakot építettek a medencére az igazgató egyetlen fiának, aki egész nap itt játszhatott barátaival a házmesterné felügyelete alatt. A házmesterének ugyanis a földszinten volt két félkomfortos szobáskájuk, az asszony mosás közben a konyha ablakán kipillantva is láthatta, nem akar-e vízbe fulladni valamelyik kölyök.

Az államosítás aztán lakásostól elsodorta az igazgatót, de a házmester a helyén maradt, ezután már mint éjjeliőr. Hogy ez nem volt olyan kényelmes megoldás, mint amilyennek látszott, akkor derült ki, amikor előregedvén nyugdíjaztatását kérte, és a lakáshiány miatt sokáig nem találtak senkit, aki az állásért főbérletet adott volna cserébe. Lehet, hogy Gizike azt hitte, tett valamit a mesteremért, amikor beajánlotta a munkaügyin, de szerintem akkor már az ördögöt is vállalták volna, ha jelentkezik, csak ne legyen büntetett előlétele. A bárót ok nélkül telepítették ki a fővárosból, annyira, hogy 56-ban elfoglalhatott magának egy aprócska lakást - örömmel fogadták tehát és megbocsátották arisztokrata származását.

Hanem az kétségtelen, hogy ettől fogva elsősorban neki illatoztak a sólyatér hársfái és petúnia ágyasai. Rajta kívül a közeli tekerceslőből jártak oda néhányan ebédidőben, sötétedés után pedig egy-egy szerelő lopott magának egy kis illegális pihenést, elbújva a bokrok közötti félreeső padon. Jó kis rejtekhely volt ez, tudom, igénybe vettem néha-néha én is. Kétszer láttam onnan Gadanechet, de ő nem vehetett észre az ágak miatt. Még mondogattuk is, hogy az egész üzemben egy helyen lehet biztonságosan lógni: a vezérigazgató orra előtt.

Amíg a báró civil ruhában örködött, itt üldögélt munkaidő előtt - látszólag elrejtőzve -, hogy Gadanech, ha észreveszi, azt higgye, munkaidő alatt szellőzködik egy kicsit. Mikor kezeslábast kapott az ellátástól, azonnal kiült az út mellé. Roppantul szerette volna ugyanis, ha a vezérigazgató egyszer megkérdi:

- Mit csinál itt, öreg?

s arra ő azt felelheti:

- Ülök...

Csak hogy Gadanez rendszerint nem ott volt, ahol járt: másfelé kalandoztak a gondolatai, s a báró ilyenkor akár bukfencet is vethetett volna, akkor sem kérde meg, mit csinál. Három hónapig tartott, míg végre sikerült magára vonnia főnöke figyelmét, s akkor a következő párbeszéd hangzott el közöttük:

- Üldögélünk, öreg? Üldögélünk?

- Én igen. Hát maga?

- Én a munkám után járok. Maga miért ül itt?

- Mert kellemes. És maga?

- Mert erre közelebb.

Jól láthatóan csodálkozott a másik nyugalmán, s alighanem azt gondolta magában: gyanús. Hanem a báró most már felállt a helyéről, és hivatalos hangra tért át:

- Akkor legyen szíves és igazolja magát. Én az éjjeliőr vagyok...

Gadanez órájára pillantott.

- Ha éjjeliőr - magyarázta saját magának -, még nem kezdődött el a munkaideje és nem köteles ismerni minden nappali igazgatót.

Aztán a mesteremnek:

- A vezérigazgató vagyok.

És most következett az, amiért megkockáztattam azt az állítást, hogy fel akarta hívni magára a vezér figyelmét. Hiszen eredeti becsvágya már beteljesedett, lóvá tehetette Gadanezet. Most tehát két választása volt: vagy folytatja a komédiát, és ragaszkodik az igazolvány felmutatásához, vagy pedig bocsánatot kér a félreértésért. Ehelyett kihúzta magát és bemutatkozott. A teljes nevén, amit csak a legritkább esetben használt. Éppen akkor, ha zavarba akarta hozni valamelyik új ismerősét:

- Báró Köfejeő-Lekars Rudolf, szolgálatjára.

„Örömmel láttam - szokta volt mondani, ha erről beszélt -, hogy végre feldühödik. Hallomásból tudtam, ilyenkor elsápad, majd előbb leharapja az ember fejét, s csak azután kér magyarázatot. Kétségtelenül azt kellett gondolnia, teljesen műveletlennek tartom, máskülönben nem merném németül arra kérni, hogy nyalja ki a fenekemet. Hanem aztán mégsem fért a fejébe, hogy egy éjjeliőr - ha báró is - ennyire vakmerő legyen, s ezért még erőt vett magán:

- Azt hiszi, báró, hogy én most kormozom, és vissza akarja adni a kölcsönt?

- Nem. Az igazgató elvtárs hiszi rólam, hogy én kormozom. Pedig hát ez a becsületes nevem.

Aztán vállat vontam:

- Tulajdonképpen érdekes. Vezérigazgató elvtárs viszonylag fiatal ember, a monarchiáról már nem lehetett személyes tapasztalata. Ráadásul forradalmár. És mégis örökölte azt a reakciós dzsentri elképzelést, amely német-magyar problémára egyszerűsítette az osztrák birodalom viszonyait. A Lekars természetesen szláv szó, s én Patikáriusra magyarítanám mint vezetéknévet. Már megbocsásson, hogy kitanítom, de nekem sem kellemes, ha ősz hajam ellenére avval gyanúsítanak, hogy iskolás gyerekekhez illő tréfákat engedek meg magamnak...

- Én kérek bocsánatot! - nevetett Gadanez. - De azért ez a félreértés eléggé gyakori lehet...

Bólintottam.

- A nevet s a vele járó vagyont egy bizonyos Bohumil lovagnak köszönhetjük, aki háromszor nősült, s akinek gyógyfüvei előbb feleségei rokonait, majd feleségeit tették el láb alól, addig, míg ő maradt egyetlen örökösük. Ez Zsigmond király korában történt, aki hálás volt Bohumilnak, amiért vele harcolt Žižka ellen, s nem jutott eszébe, hogy kivizsgáltassa a páratlan családi járványok eredetét. Hanem a nép az mindent tudott, s ő ragasztotta a lovagra a Patikárius nevet.

Mikor egyik ősöm kétszáz esztendővel később megkérte az utolsó Patikárius lányt, avval a feltétellel kapta meg, hogy magának és utódainak a Kőfejeő-Lekars kettős nevet kell viselniük. A szerelem és vagyon bűvöletében ezt - császári engedéllyel - készséggel teljesítette is, bár aligha könnyű szívvel, hiszen akkoriban családom, amikor nem latinul beszélt, a három számba jöhető nyelv közül éppen a németet használta, s ez nem tette számukra könnyűvé a bemutatkozást. Később aztán két ágra szakadtunk, az egyik ág délebbre, a másik valamivel északabbra költözött. A csehországiak a Kőfejeő, a magyarok pedig a Lekars nevet nem használták szívesen, s ezt oly eltökélten csinálták, hogy a századfordulón már a ritkán tévedő Gothai Almanach is külön családként tartott minket nyilván.

A Lekars név használatát aztán én kezdtem el újra, a földosztás után, mégpedig - bevallom - olyan okból, amelyet nem minden kommunista vezérigazgatónak mernék elbeszélni, nehogy cinikusnak higgyen. Mivel azonban ön pár perc alatt nagyon is fejlett humorérzékről tett tanúságot, biztosra veszem, nem fog félreérteni.

Dédnagyapám a szabadságharc után három évet töltött Kufsteinban. A fegyház és a kiegyezés fölötti bánatát ferblibe próbálta fojtani, erről nagyapám áttért a chemin de ferre és az écartéra, apám pedig a rulet-re és a pókerre. Mindebből kifolyólag nekem 45-re éppen akkora birtokom maradt, hogy elkobzását sem túlságosan fájdalmasnak, sem teljesen közömbösnek ne kelljen mondanom. Így aztán abba a helyzetbe kerültem, hogy akár egykori földbirtokos társaim kérdezték, miképpen viselem el a dolgokat, akár idegen osztálybeliek, én csak azt válaszoltam, tehetnek egy szívességet. Első esetben, mert annak tudnia kellett, hogy sokkal kevesebbet vesztettem, mint ő, a másik esetben, mert tudtam, hogy sokkal kisebb oka van a kárörömré, mint hiszi. Kezdték úgy érezni, hogy nevem második fele - németül értve - éppen olyan szimbolikus, mint Diderot hősnél a Jacques le Fatalist - amit különben gyilkosság volt Fatalista Jakab helyett Mindenmindegy Jakabra magyarítani. Meggyőződésé pedig akkor vált bennem, amikor kitelepítettek a fővárosból, és Nagy-Hortobágyon juhászként éppoly jól éreztem magam, mint újból visszatérve egykori főpincérjeim eltartottjaként.

Persze, amikor földcském elkobzása után úgy éreztem, hogy ezután bárki legfeljebb egy szívességet tehet nekem, meglehetősen naiv voltam. Kerülhettem volna a Hortobágnál rosszabb helyre is. Felszabaduláskor hárman - unokatestvérek - képviseltük családomat. Mindhárman aggregények voltunk, s egyikünket sem érdekelte, hogy velünk kihal a Kőfejeő család. Unokabátyámat aztán váratlanul Recskre hurcolták kőfejteőnek, és ott is maradt. Már-mint a recski temetőben. Ezen megrémülve aztán unokaöcsém - még fiatal ember - meg sem állt Bécsig, ahol nőfejeő lett belőle. Ő is ott maradt: egy pártfogónője villájában, akit végül feleségül vett, s akivel bőven gondoskodott családunk fennmaradásáról.

Így aztán, míg 56 előtt az a veszély fenyegetett, hogy rosszabb helyre kerülök, mint a Hortobágy, 56 után kísértésbe kerültem, hogy megtagadjam magyarságomat. Öcsém követségi kocsit ígért Bécsig, s én néhány napig hajlottam is arra, hogy elfogadjam az ajánlatát. Hanem aztán ellenálltam a kísértésnek, és nem kellett megbánnom elhatározásomat. Sikertől ismét gyökeret eresztenem hazám földjébe. Van becsületes állásom, és biztosra veszem, hogy nem-

csak tévedésből becsülnék meg benne, hiszen a vezérigazgató elvtárs már akkor is tudta, hogy báró vagyok, amikor felterjesztett kitüntetésre a betörőbanda leleplezéséért.

Eddig minden remekül ment. Gadanez sűrűn pillantott az órájára, de nem mozdult a helyéről. Imponált neki a jelenet, melyben egy báró monológiát adta elő az éjjeliőr. Hanem az utolsó mondatba hiba csúszott. Az igazgató gögösen elmosolyodott a durva hízelgésre, és azt mondta:

- Erre már nem emlékszem. Nem mindegy? Mi nem az embert nézzük, hanem amit csinál... Megérdemelte a kitüntetést, ez a lényeg.

Esküszöm, úgy nézett rám, mint az óriás a gazdag legényre, aki hogy jobb indulatra hangolja maga iránt, az erejét dicsérte. Egy nyavalyás emberizing a toronyyi barom izmait - nevetséges, mi? Egyetlen rántással kettétépte, hogy legalább lássa, mit dicsér, aztán elment verekedni a hozzá hasonló óriásokkal. Bezzeg a szegény juhászlegényt, aki az esztét dicsérte, átvitte az Óperenciás-tengeren. És előtte úgy nézett rá, mint..."

Ránk nézett, és huncutul elmosolyodott:

- Szép hasonlat volt, még a dajkámól hallottam. Sajnos, már elfelejtettem. Úgy nézett rá, mint Gadanez rám, amikor a humorát dicsértem...

Természetesen nem tűrhette, hogy Gadanez akár átmenetileg is lenézzék. Be kellett bizonyítania, hogy van olyan csősznek, mint ő vezérigazgatónak. És be is bizonyította.

- Valóban - mondta. - A dolgozó népet szolgáltam. Nem úgy, mint azok a gazemberek, akik a vasudvaron kisserelt használható alkatrészeket és nemesebb fémeket csak saját hasznukra bocsátották újra a népgazdaság szolgálatába. Én teljesen önzetlenül értem el, hogy ott rohadjanak az esőben...

És most ő pillantott az órájára, és hagyta ott az imént már menni készülő igazgatót:

- Engedelmet... Kezdődik a munkám...

Jól számított. Pár nap múlva Gadanez ismét megkereste a sólyatéren, s azután még nagyon sokszor találkoztak. Aki a vállalatnál számított, tudott erről a különös barátkozásról, melyet a báró maga így jellemezett:

- Udvari embere vagyok, sőt néha szobai is...

Igen, mert a meleg fél évben gyakran találkoztak a sólyatéren, s előfordult, hogy Gadanez a munkaidő kezdetén túl is ott tartotta a bárót beszélgetni a padon. Télen viszont csak ritkán hívatta magához - állítólag, ha konkrét kérdése volt, de hogy miféle témáik lehettek, azt a báró sejteni sem nagyon engedte. Gadanez pedig - egyszer alkalmam volt megkérdezni, hogy miképpen, azt majd később mesélem el - így nyilatkozott:

- Szórakoztatott...

- És miért szakította meg a kapcsolatot?

- Mert már nem szórakoztatott...

Első állítását elhiszem, másodiktól tudom, hogy nem igaz. Viszont pillanatnyilag nem is érdekel. Mert most az én munkaidőm is elkezdődik.

Eddig - a néhány oldalnyi bevezető kivételével - amit csak lehetett, a báróval mondtam el. Most átveszem tőle a szót. Nem azért, hogy többet vissza se adjam - ellenkezőleg, oly hamar hallgatók el ismét, ahogy csak tehetem. De a következő jelenetnél elejétől végig ott voltam, és minden részletére pontosan emlékszem. Mesterem viszont - a minden másban objektív és megvesztegethetetlen ítéletű -, azonnal elgyengül, ha Péter kerül szóba, és szépíteni kezd.

Szerintem erre csak egyetlen oka lehet. Nem az, hogy a fiút szerette meg. Saját hibáiba szeretett bele, melyeket az ő érdekében, de saját becsülete kedvéért kellett elkövetnie.

Egyszer, jelenlétemben, így kezdte elbeszélni valakinek a történetet:

- Ülök itt az asztalomnál, és mesélek valamit a fiúknak, amikor egyszer csak észreveszem, hogy nem rám figyelnek, hanem a gyóntatószék felé néznek. Odanézek én is, látom, hogy egy rettenetes állapotban levő gyerek didereg asztalomnál, s mikor elfogja tekintetemet, félénken megkérdi, szabad-e leülnie. Persze tudtam, hogy ez nem tanácsért jött hozzám, másképp jobban kellene a dörgést ismernie. De egyébként sem az én vendégeimre hasonlított. Látszott rajta, hogy amikor nem forgatja ki magából a fagy meg a szél, jómodorú, nagyon helyes, jól nevelt kisfiú, aki éppen nem bejáratos a Knóblihoz hasonló helyekre...

Nem hallgattam tovább a túzásait. Felálltam, és elmentem.

Bosszantott, hogy egy hosszú, nyakigláb, csálépfájú kölyköt utólag helyes, jómodorú kisfiúként emleget. Engem inkább egy kopasztott csirkére emlékeztetett - talán azért, mert úgy didergett, mint Csóri a fagyon. Pedig nem is volt különösen hideg. Hazudnék, ha azt állítanám, láttam hőmérőt. De átlagos január eleji nap volt, bizonyára két-három fok mínusszal az éjjel, és tíz óra tájban valahol nulla körül. A gyereken pedig kitűnő szerelék: bélelt anorák, lasztexnadrág s még valami sál is a nyaka körül - egyszerűen nem lehetett megérteni, miért vacog a foga és dermed az orra kéken...

Emlékszem, Kígyó - a legjobb barátom - a fülemhez hajolt, és azt kérdezte:

- Körözik? Vagy csak hesszelt az éjjel?

Jó, a báró tapasztaltabb volt nálunk, bizonyára nem nézte bűnözőnek. De hogy kedvesnek és jól neveltnek - ugyan kérem! Ő volt kedves a fiúhoz, s csak később emlékezett fordítva vissza. Barátságosan hellyel kínálta - bár ne tette volna! -, s mikor az asztalra csuklott a feje szegénykémnek, ajánlotta, hogy igyon rumot. Az használ. A fiú pedig tágra nyitotta ártatlan kék szemét, és azt mondta:

- Inkább forralt bort szeretnék!

Elképzeltetik, milyen állatian nagyot röhögtünk. Ez még naivságnak is óriási volt, mondhatnám, látványos! Hogy valaki a Knóbliban forralt bort reméljen...!

- Pedig azt reméltem - mondta szomorúan. - Azért jöttem ide a város másik részéről!

Kiderült, hogy az apjának van egy barátja, aki részt vett az illegalitás harcaiban. Valamikor negyven körül nem messze innen volt állandó találkozója az összekötőjével. Harmincfokos hidegek voltak azon a télen, s annak a bizonyos ismerősnek a vecsési határtól kellett idáig furikáznia. Ezért a találkozó előtt be szokott térni a kocsmába, hogy lehajtson egy bögre forralt bort melegítőül.

- Gondoltam - okítottam a gyereket -, negyven körül a forralt bor sehol sem lehetett probléma. Most azonban tervgazdaságban élünk, s a forralt bor a vendégeknek nem tipikus szükséglete. Nem mondom, esetleg valamelyik gebinesnél, a város szélén... De a vendéglátóipari vállalat egy csapszékében - ugyan kérem! Ez még Rudi bácsinak sem sikerülhet, pedig ő csaknem mindenható...

- Nem? - kérdezte mesterem szelíden, és felemelte egy ujját a levegőbe. - Rozványi úr! Egy pillanatra, ha lehetne kérnem!

Ez a Rozványi egyike azoknak a fizetőknek, akiket a báró Gadanecknek említett. Knoblauch úrnál volt főpincér, s ha ráért, néha odajött asztalunkhoz, hogy mesterünkkel krampampulikról, marhavelős pirítós kenyerekről s hasonló régmúlt dolgokról emlékezzen. A felemelt újra

és szólításra - ha hiszik, ha nem - azonnal megjelent, és úgy hajolt meg, mintha a Gellértben fogadna egy külföldi delegációt. Vagy legalábbis, ahogyan én elképzelem az ilyen fogadást.

- Elismerem, hogy szinte lehetetlen - mondta mesterem. - De ennek a gyereknek a nagybátyja Knoblauch úrhoz járt forralt borért. Nem tudna kérem valahonnan mégis?

- Az ön számára semmi sem lehetetlen! - mondta Rozványi, és ismét meghajolt. - Egy forralt bort, igenis, szegfűszeggel és cukorral, ahogyan dukál...

Ekkor éreztem meg először, micsoda hihetetlen hatalom lehetett valamikor Magyarországon egy báró...!

- Mint egy tündérmese, nem, Jakabom?! Terülj-terülj, asztalkám a Knóblinál! És ráadásul a fiatalember téved. Az a kocsmá, amit keresett, négy sarokkal odább állt. Knoblauch úrnál nem lehetett állva fogasztani...

Ismét felröhögünk, még hangosabban, mint az előbb. Nem sejthettük, milyen rossz tréfát űz velünk a véletlen: fél éven belül elárul miatta az asztalunk. Négysaroknyi tévedés és egy gyenge idegzetű kölyök miatt, aki már el is aludt, asztalra hajtva a fejét, s csak nehezen tért magához, mikor kihozták a borát!

Akkor pedig ezt mormolta - mentegetőzésképpen:

- Háromszor kerültem meg a várost az éjjel. Meg akartam fagyni. Hanem aztán nagyon fáztam, és nem bírtam tovább...

Ennyi aztán elég is volt a mesteremnek. Egy kiskorú öngyilkosjelölt, aki ráadásul ilyen ritka módját akarja választani a halálnak... Emögött valami Történet van, amit ki lehet szedni a fiúból, s ha olyan érdekes, amilyennek sejti, alkalom adtán majd tovább is lehet mesélni... Ezt egyelőre itt kell tartani...

- Nincs semmi baj! - vigasztalta. - Megissza a borát, aztán visszamegy szépen a szüleihez.

- Oda? - kérdezte a fiú a bögréből. - Oda nem. Kitagadtam az apámat!

Mesterem vállát vonogatta:

- Nézze... Én nem tudom, min vesztek össze. Nem is akarom kiszedni magából. Csak azt tudom, hogy már mással is történt olyan mint magával, s az sem halt bele.

Ó, a sátán! A ravasz kísértő! Még hogy ő nem akarta kiszedni belőle a titkát?!

- Lehet... - vette el egy percre a csészét az arca elől a fiú. - De annak nem a Gadanez elvtárs a papája...

Ohó!

Most kezdett érdekessé válni számunkra a dolog! Jó hecc, mi? A vezérigazgatónk kölyke az a gyerek, aki négy sarkot tévedett...!

Félreértésről szó sem lehetett. Ha nem róla beszél, nem mondja így: a Gadanez... Láttam a báró elképedt arcát, s így el tudom képzelni, milyen látványt nyújthattam én. Hanem a gyereknek már a fejébe szállt a forró gőz, nem vette észre, hogy szint váltottunk, és nyomta tovább a szöveget:

- Egyébként is, honnét tudja, hogy nem halt bele? Gadanezről is sok mindent nem hinne, ha ismerné... Gadanez nem tart kurvát, Gadanez nem veri meg a feleségét, Gadanez nem zsarolja a barátait, hogy kergessék ki lakásukból engedetlen kölykét... Gadanez akkora káder, hogy ha valaki ilyesmiket állítana róla, a miniszter kényszerzubbonyért telefonálna...

Elképzelték, hogyan hegyezték a fülünket. Ám ekkor közbeszólt a mesterem:

- Állj! Mi tisztességes emberek vagyunk, először tudja meg, kikkel beszél. Nem tudhatom, van-e Gadanecknek kurvája. De volt egy bárója - erről magának is kellett hallania. Az vagyok én. S a többiek is mind ismerik a kedves papát - lévén a PGV munkásai.

A fiú fehérre sápadt. Először a báróra meredt, aztán lassan körülhordozta rajtunk a tekintetét. De igazat hallott: mi valóban rendes emberek vagyunk. Szeretünk röhögni, de egyikünk szemében sem láthatott kárörömet. Nem tagadom, hogy kíváncsiak voltunk, de azért számunkra is kínos volt végighallgatni ezt a vallomást...

Akkor a zsebébe nyúlt, és előkotorta kevéske pénzét:

- Fizetek!

Hanem aztán az utca felé nézett, és félelemmel telt meg a pillantása. Nagyon fázhatott az éjjel.

Láthatják, nem vagyok elfogult. Nem tagadom, hogy azért volt a kölyökben valami. Csak éppen korántsem annyi, mint utólag képzelte az öreg. A fiú akkor sem hagyott volna ott minket, ha nem vigasztalja meg.

Persze sem ezt, sem pedig az ellenkezőjét nem lehet bizonyítani, hiszen mesterem - a kellő pillanatban - beavatkozott:

- Felvágásra viszont semmi szükség nincs. A bort én rendeltem, s majd valamelyik gyerek kifizeti. Egyébként pedig: ne adja meg magát. Ha nem vet meg egy néhai bárót, szívesen felajánlom a lakásomat. Engem mulattatni fog, hogy éppen az apja vállalatánál húzódik meg az apja haragja elől...

- De csak néhány éjszakára! - örült meg a gyerek. - Mert ha az apám meglát, nemcsak én nem maradhatok meg a szolgálati lakásban, hanem maga sem!

Mesterem faarccal emelte fel a poharát:

- Erre még iszunk egyet, aztán elmegyünk haza. Gadaneckről pedig egy szót sem többet!

HATODIK FEJEZET

Hogyan kergeti Gadanecz oda a fiát, ahová a legkevésbé szeretné?

Hogy került trónra Ferenc József?

- Te csak ne mérgeledj, Jakab! - mondta harmadnap a báró, miután két napig hasztalan keltem hajnalban, hogy négyszemközt találkozzam vele. - Nem szerzett nekem olyan nagy gyönyörűséget az a beszélgetés! De háborúba keveredtem egy nagyhatalommal, és a háborúban mindennél fontosabb a felderítés. Mindent ki kellett szednem a fiúból, amit tudott. Sőt azt is, amit nem tudott.

Hörpintett a söréből, és jelentőségteljesen tette hozzá:

- És nemcsak Péterből szedtem ki mindent, hanem másokból is. Egy egész regimenttel beszéltem, hogy megtudjam, hogyan is állok...

- És mit tudott meg, Rudi bácsi?

- Azt, hogy ha van egy csöpp eszem, kirakom Péter szűrét a házamból. Fagyjon meg az utcán, vagy menjen haza az apjához. Csakhogy én bolond vagyok, s ha megtenném, három évig nem bírnék saját szemembe nézni. Márpedig szeretek mindennap megborotválkozni.

- Tudja mit? - feleltem dühösen. - Három évig vállalom a borbélyszámláját. Még soha senki nem mondta nekem, hogy tanácsos volna ujjat húzni Gadaneczcel. Még annak sem, aki a barátja. Miért teszi? Maga a miénk is, nemcsak a magáé...

- És még csak nem is vagyok a barátja... Mondtam, nem? - mosolyodott el gúnyosan. Hanem aztán megszorította a karomat. Szeretettel szorította meg, s ennek még ma is örülök.

- Ne izgulj, Jakab! Gadanecz nem papírtigris, ez igaz. De most mégsem vagyok veszélyben.

S mert látta arcomon a kételkedést, elmagyarázta:

„Péter és apja között nem újkeletű a balhé. Tulajdonképpen tavasz óta folyik, sőt, bizonyos értelemben még régebben is. Ő ugyanis földrajz-történelem szakos tanár szeretett volna lenni, Gadanecz pedig mérnököt akart belőle nevelni, annak ellenére, hogy a gyerek utálta a matematikát. Végül mégsem ő akadályozta meg, hogy azt a pályát válassza, amit akar, hanem a minisztérium. Váratlanul úgy határozott, hogy a folyó évre a földrajzot csak a matematikával lehet párosítani, semmi más tárggyal. Hogy miért, arra nem adtak magyarázatot. Szerintem evvel akarták megkezdeni a humán és a technikai műveltség közötti szakadék minél gyorsabb felszámolását. Ha ez nem is fog sikerülni nekik, Pétert mindenesetre megakadályozták, hogy bejusson az egyetemre. Ebben az összetételben eleve reménytelen volt felvételi kísérlete, de azért nekivágott. Sajnos, hiába hozta földrajzból a maximális pontot, matematikajegyeit meg sem érdemes említeni.

A gyereket súlyosan megrázta sikertelensége, de nem keserítette el véglegesen. Közölte szüleivel, hogy egy évig könyvesboltban vagy könyvtárban szeretne dolgozni, közben megpróbálja némileg javítani a matematikához való viszonyát s aztán újból nekimegy a fölvételinek. Gadanecz - mint mesélte - állatian letolta ezért a hülyeségért. Mert ő nem szorul arra, hogy fia néhány száz forinttal kiegészítse a család jövedelmét, nem egyezik bele tehát, hogy állást vállaljon erre az esztendőre. Mint nagykorú - mondotta -, persze megteheted beleegyezésem nélkül is, de nem ajánlom. Ebben az esetben ugyanis csupán szállást adok neked, egyéb szükségleteidet saját keresetedből kell kielégítened. Azt kívánta, Péter szentelje minden idejét a matematika elsajátítására, amit az általa fizetendő tanár segítségével könnyen meg is tehet.

Ez egy nagyon helyes intézkedés - magyarázta tovább fiának. - Lehet, hogy a humán tárgyak *tanításához* továbbra sem lesz szükség matematikai ismeretekre. De te - remélem - kutatni akarsz, nemcsak a másoktól hallottakat ismételgetni. Most legalább láthatod, nem ok nélkül pofázom három éve, hogy matematika nélkül ma már semelyik tudományágban sem lehet eredményt elérni. Az orvostudományban sem, meg a nyelvészetben sem. Ha a strukturalizmus nem is olyan mindent megoldó csodaszer, mint nyugaton hiszik, azért van benne valami. Más gyerek boldog lenne, ha az apja meg tudná magyarázni, mit kell tennie, ha sikeresen akarja végezni tanulmányait. Mert ne hidd, hogy csak azok nem tudják irányítani gyerekeik képzését, akik maguk nem tanulhattak - erről ma már szó sincs... Korszakováltásban élünk. Ami nekik tegnap még elég volt, az ma, nektek, a semminél is kevesebb. Úgy bizony, fiacskám; a semminél! Nekem módomban volt neves professzorokat megkérnem, magyarázzák el a dolgok lényegét - mi ugyanis rendszeresen tűzünk ki pályadíjakat műegyetemisták számára. S így hiába voltam én is fizikai dolgozó, nemcsak munkásszármazék, hiába végeztem csupán egy gyorstalpaló tanfolyamot az egyetemen, bátran jöhetnének hozzám tanácsért azok a nagyokosok, akik nem akartak befogadni maguk közé. De te, amilyen megátalkodott állat vagy, most is csak oda akarsz szagolni - muszájból - a matematikához, mint a kutya a telefonpóznához, és szívesebben állnál a könyvespult mögé, mintsem, hogy hálás lennél, amiért lehetővé teszem, hogy csak és kizárólag tanulásra fordítsd az idődet...

Péter ezen még nem vezett össze az apjával, de én már igen. Sajnos, nem a gyerektől hallottam először ezt az álláspontot, hanem az apjától, ő hozta tudomásomra a sólyatéri padon, ahol beszélgetni szoktunk, s ahol nekem ilyenkor a legkomolyabb vállalati ügyekben is szabad volt így beszélnem: - Ha király volna, igazgató elvtárs, én meg a bolondja, akkor most azt mondanám, cseréljünk sapkát! Nagyobb bolond vagy te nálam, komám! - Még a Bodnár-ügyben is eltúrta, hogy megmondjam az igazat, pedig azt az embert féltékenységből készítette ki. Így aztán most is megmondtam a véleményemet, pedig előbb gondolkozhattam volna egy kicsit:

- Hallja, igazgató elvtárs, úgy vélekedett a fia dolgáról, mint valami freier segédmunkás! Persze, nem a matematika jelentőségére gondolok, ahhoz a fiánál is kevesebbet értek, hanem a minisztériumi határozatra. Hogy egy olyan bennfentes ember, mint maga, miből gondolja, hogy a jövő évre nem fogják megváltoztatni? Csak abból, hogy semmi értelme nincs? Komoly indok, de nem elég!

Azt hittem, legfeljebb rám ordít, amiért ismét cinikusan beszélek. És azt mindenki tudja a vállalatnál, hogy amíg kiabál, addig nem haragszik komolyan. Ehelyett felállt a helyéről és azt mondta - de nagyon csöndesen és udvariasan:

- Örülök, hogy legalább nem a hátam mögött adott igazat annak a huligánnak. El kell ismer-nem, viszonylag tisztességes eljárás. Legalább tudom, mit várhatok magától.

Teljesen értelmetlen, mi?! Igazad van. Én sem értem. Legfeljebb annyit mondhatok, hogy az emberek annál jobban gyűlölik egymást - már tudniillik, ha gyűlölik - minél közelebb álltak azelőtt. Ezért aztán a két Gadancz ügyében fogsz ennél még értelmetlenebb dolgokat is hallani.

Az igazi bajok ugyanis avval kezdődtek, hogy Pétert nem engedték dolgozni. Mert addig, a középiskolában, kitűnő eredményeket ért el ugyan, de rengeteget kellett értük tanulnia, örökösen fáradt volt s már aludt is, ha letette a fejét. Így aztán nem jutott tudomására, hogy anyja-apja úgy élnek egymás mellett, mint az ellenségek, örökösen cívódnak, amikor nincs velük. Most aztán túlságosan is kipihente magát. Barátai egyetemre kerültek és bevonultak katonának. Új barátokat - munkahely híján - legfeljebb valami sportpályán találhatott volna vagy egy galeriban. Egyik helyre se járt. Egészségtelenül élt, keveset mozgott, s ha az órák alatt még próbált is figyelni matematikatanárára, amikor egyedül maradt könyveivel, menthe-

tetlenül elaludt. Ehelyett aztán az éjszakákat töltötte álmatlanul, s mivel szobája szomszédos volt a szüleiével, falai pedig vékonyak, meg kellett tudnia azokat a kínos dolgokat, melyek idáig rejtve maradtak előle. Hogy apja - állítólag - szeretőket tart, anyjával viszont nem él házasságot.

Anyja vádjait tulajdonképpen nem hitte el. Ismerte, milyen elfogultan ítéli meg az embereket. De ez nem sokat könnyített a helyzetén. A veszekedések egyre hangosabbak lettek, s hasztalanul próbálta párnája alá dugni a fejét, a tollréteg sem szigetelte el az undorító szavaktól.

Egy éjszaka az anyja szinte boldogan kiáltotta:

- Nem hazudozhatsz többé! Láttalak a kurváddal!

Apja csendesen felelt valamit - ezt nem lehetett hallani. Aztán az anyja újból felcsattant:

- Igenis a kurvádat! A Gizikét! Megcsókoltad, mielőtt kiszállt a kocsidból!

Szerencsétlen véletlen történhetett, mert egyébként nagyon vigyáztak és - ismétlem - még a gyárban sem sejtette rajtam kívül senki kettőjük viszonyát. De képzelheted, hiszen Gizikét ismered te is, hogy a pumpa felment Gadanez fejében. Habozás nélkül lekent két pofont Erzsikének:

- Ezt a kurvázásért!

A hangot nem lehetett félreismerni. Péter is tudta, hogy apja megütötte az anyját, és ha nappal van, talán át is rohan hozzájuk, hogy lefogja a kezét vagy testével védje az édesanyját. De éjjel volt, s így elképzelhetetlen, hogy még egy szörnyűséggel tetézzék az elviselhetetlent: betörjön szülei szobájába, mikor azok hálóruhában vannak. Hanem elaludni nem tudott többé. Hajnalig vergődött zavaros gondolatok között.

A pofont - feltűnően józan ítélőképességgel - bizonyítékként vette arra, hogy anyja vádjai ezúttal igazak. Ezért összeszedte minden bátorságát, és harmadnap odaállt apja elé. Hogy ő is férfi és sok mindent meg tud érteni. Nőügyeket is. (Ezt megpróbálta olyan könnyedséggel mondani, mintha már jómagam sem volna szűz.) Azt is, hogy apját sérti az a mód, ahogyan azt anyja a szemére veti. De hogy még meg is üsse érte, mégpedig az ő füle hallatára, azt ő, mint a fiuk, nem tűrheti.

Ennyit mondott, nem többet. Gadanez pedig azonnal robbant. Ez tulajdonképpen érthető. Nemcsak az bántotta, hogy Péter kritizálni merészezi, hanem még inkább a szégyen, hogy fia hallotta veszekedésüket. Ezért történt, hogy előbb ütötte pofon s csak azután kezdte dorgálni. Hogy törölje meg az orrát, mielőtt beleüti az apja dolgaiba satöbbi. És ha úgy érzi, olyan dolgok történnek náluk, amit joga van nem tűrnie, költözzön el hazulról. Nem fogja visszatartani.

Ezután elment. Fia szerint úgy, mint aki jól végezte a dolgát. Szerintem, mint aki szégyenében azt sem tudja, hova legyen. Péter szerint nyilván Gizikét látogatta meg. Ez is lehetséges, bár nem bizonyos. Tény, hogy este visszatérve, elképedt, mikor feleségét könnyek között, fia szekrényét pedig üresen találta. Mit sem törődve feleségével, nyomozni kezdett Péter után. Nem hogy kibékítse, hanem hogy visszakényszerítse magához.

Ami eddig történt, az voltaképpen bármelyik férfival megeshetett volna. Most kezdődik, ami kizárólagosan Gadanezre vall, s ami miatt nem állíthatom, hogy Péter félelmének egyáltalán semmi alapja nincs. Nem törődve a késői idővel, könyörtelenül végigtelefonálta szóba jövő barátait, és az egyiknél meg is találta a fiút. Kérte az illetőt, beszélje rá Pétert, térjen haza. Ha pedig erre nem hajlandó, zavarja el.

A jó barát készséggel vállalta az első kérés teljesítését. Már enélkül is megpróbálkozott a közvetítéssel, s másnap folytatni kívánja a kísérletét. Hanem a második kívánságot felháborodottan utasította el. Ilyen időben egy kutyát sem kergetne el a lakásából, nemhogy egy gyereket, akiről egyébként igen jó véleménye van.

Összeeszesztek. Gadanez fenyegetőzött, a jó barát pedig kitartott amellett, hogy Péter nagykorú, oda megy, ahová akar, ő pedig teljes jogú magyar állampolgár s még Gadanez sem írhatja elő, kit fogadjon be a lakásába és kit kell kitiltania. De két hét múlva azt mondta a fiúnak:

- Halálosan szégyellem magamat... Semmi félni valóm nincsen apádtól, de a vádaskodásait a gyomrom nem bírja tovább. Megbeszéltem X-szel, ő befogad. Jobbak az idegei.

X-től Péter költözött el. Azután, hogy véletlenül meghallotta egy beszélgetését a feleségével:

- Komplet őrült... Előkaparta 56-ból egy fegyelmi ügyemet, bizonyos Boroszlóiné miatt, akivel hírbe hoztak, de amelyről már akkor kiderült, hogy szemenszedett rágalom. Ő viszont azt állítja, utólag igazoltam az erkölcstelenségeimről szóló vádakat. Másként ugyanis a gyereket...

- Hol állítja? - kérdezte az asszony. - A minisztériumban?

- Mindenütt, ahol megfordulok. De sehol sem hivatalosan, hanem csak úgy elejti beszélgetés közben. Ez persze rosszabb, mintha vádat emelne. Akkor ugyanis védhetném magam, és rábizonyíthatnám a rágalmazást. De megfoghatatlan pletykák ellen...

- Mégis... - mondta habozva az asszony. - Nem lenne jobb, ha beszélnél a fiúval?

- Pukkadjon meg Gadanez! Most már csak azért sem! Meglátjuk, ki bírja tovább faggyúval...

Ekkor három hétre sikerült eltűnnie apja elől. Egy egyetemista ismerőse fogadta be albérleti szobájába. Ő pedig délután újságot árult, éjjel kirakodást vállalt a pályaudvarokon. Nehezen bár, de kijött a keresetéből. Hanem akkor hazajöttek a háziak, és teljesíthetetlen követeléseikkel kikergették a paradicsomból.

Tett még egy utolsó kísérletet. Apja egy harmadik barátjától kért menedéket. Meg is kapta. Még többet is ígért, mint a másik kettő. Teljes titoktartást, sőt anyagi segítséget is. Majd Péter megadja az első keresetéből.

Este azonban elhozta hozzá Erzsikét:

- Apád nem tárgyal. Ragaszkodik a feltétel nélküli hazaköltözéshez. Anyád azért jött, hogy a lelkedre beszéljen...

Azon az estén levelet írt Gadaneznek, és kockáztatva, hogy rajtacsípi, bedugta előszobájuk ablakába. Közölte, hogy kimerítette lehetőségeit, nem talál több lakást. De nem adja meg magát. Szerencséjére elég hideg van, első éjjel megfagy az utcán, nem kell sokáig kínlódnia. Tárcájában őrzi búcsúlevelét. Egyetlen mondat:

Ne engedjétek síromhoz az apámat!

Mondják, Gadaneznek ezúttal rettenetes éjszakája volt. Óráként hívta a mentőket meg a főkapitányságot, bár mindkét helyen megígérték, értesítik, ha tudnak valamit. És könyörgött és káromkodott, szidta a kurva úristent meg az elvetemült gyereket:

- Az anyjára nem gondol? Szívgörcsök között fetreng. Belepusztul az izgalomba reggelig...

Azóta már bizonyára rájött, hogy a fia mégsem halt meg - hiszen könnyebb megtalálni egy holttestet, mint egy eleven embert. Ezt a huszonnégy órát mégsem fogja egyhamar elfelejteni. Egyelőre akkor is pihenni hagyná a fiát, ha sikerülne rejtekhelyét felderítenie."

Meghallgattam a bárót, de nem nyugodtam meg teljesen. Van egy bizonyos érzésem a logikához, talán több is, mint írásom után sejthetik. Rámutattam, hogy főnökünk nemcsak akkor viselkedett értelmetlenül, amikor vele a sólyatéren összeveszett, hanem akkor is, amikor fiát haza akarta kényszeríteni - hiszen előzőleg ő maga dobta ki. Én tehát a helyében nem volnék bizonyos abban sem, hogy további reagálását józan ésszel ki lehet számítani. Előfordulhat, hogy kijózanította a nagy ijedtség - de az sem lehetetlen, hogy végleg megbolondította. Akkor pedig jobb lesz kitérni a haragja elől, és Pétert - mihelyst tisztességgel megteheti - továbbküldeni. Addig pedig teljes fedezékben tartani.

Meglepetésemre és örömömről nem tagadta, hogy van valamelyes igazam. Péter fedezékben van, és fedezékben is marad. Csak akkor mutatkozik a folyosón, ha meggyőződött arról, hogy sem apja, sem más ismerőse nem láthatja meg. Hanem azért egy körülményről elfeledkeztem, amit ő nagyon is számításba vett. Arról ugyanis, hogy Gadanez sem légüres térben él, hanem barátok és ellenségek között. Egy olyan hatalmas, ügyes és gátlástalan úrnak, mint ő, az ellenségei sem lehetnek gyengék, gátlásosak és ügyetlenek. Ha lehetőséget ad nekik, a fiából is fegyvert kovácsolnak ellene.

Ha mégis megtudná, hol van a fia, amit nem remél ugyan, de túlságosan kétségbe sem ejtené, és nem viselkedne okosan, akkor elmenne hozzá, és azt mondaná:

„Nézze, igazgató elvtárs, mire való ez a nagy szigor? Ha sikerül megvadítani a gyereket, senki sem tudhatja, mi történhetik. Azt hiszi, csak a barátaitól kérhet segítséget a fiú? Ohó! Vannak magának ellenségei is, nemcsak barátai... Azok pedig a saját érdekükben lesznek készségesek a gyerekhez, nem azért, hogy neki segítsenek! Erre még nem gondolt soha?

Tudok én, kérem, egy történetet arról, mire vezethet az ilyen túlzott buzgalom, még abban az esetben is, ha a legfelsőbb körökből származik! Mert volt egy nénikém, akibe maga a trónörökös szeretett bele, és persze nem is ostromolta sikertelenül. Hanem a hölgy túl szép volt, túl okos, s ezért nemcsak a császár, de még a mindenható kancellár is tartott tőle egy kicsit. Ezért kijelentették, hogy nénikém vagy férjhez megy egy tiszteletben megőszült grófhöz, vagy hazautazik magyarországi birtokaira.

Ebből lett a baj. Mert nénikém nem mondott ellent, és a gróf felesége lett. Viszont megsértődött. Fejébe vette, hogy ezután bárkivel, de a trónörökössel soha. A »bárkit« különben én találtam ki, a »soha« történelmi tény. Nemcsak abban az értelemben, hogy igaz, hanem abban is, hogy ez maradandóan és kedvezőtlen irányban befolyásolta hazánk történetét.

A császár ugyanis nemcsak a bárónőnek szabott feltételt, hanem a trónörökösnek is. Nem makacskodhat tovább, feleségül kell vennie a kijelölt főhercegnőt. Meg is történt. A fenség oltárhoz vezette, sőt el is hálta a nőt, s már másnap sietett grófnéjához. Férfi volt ő is magáért. Ám a hölgy a szalonjába is csak azért eresztette be, mert onnan férje nélkül nem tilthatta ki, ágyába azonban férje kérésére sem. És hasztalan tüsténkedett nemcsak a fenség, a kancellár, a felség, hanem a hercegérsek is, nem engedett. Gyereket is a férjének szült. Esetleg annak a bárkinek, de akkor nagyon sikerült vigyázniok. A rendőrminiszter is szemmel tartatta, annyira jól jött volna, ha egy kis erkölcsstelenségen érik. Mert a dolognak szörnyű következménye lett. A trónörökösnek csak a grófnő kellett, és szégyenében és csalódásában úrrá lett rajta az impotencia. Mivel pedig az első elhálás nem hozott eredményt, nem is lett örököse, pedig gyöngé akaratú ember lévén, felséges atyja kívánságára többször is próbálkozott kötelessége teljesítésével. Így aztán, mikor lemondatták trónjáról, unokaöccse került a helyére, ő császári és királyi felsége, I. Ferenc József.”

HETEDIK FEJEZET

*A generálisné története. Miért sikerülne Gadanecknek,
ami Jézus Krisztusnak sem sikerült?*

Ismétlem, a végzet azon a napon megérkezett hozzánk, amelyen Péter betette a Knóbliba a lábát - de még hosszú ideig nem csinált semmi balhét. A báró néhány napig későbben járt be, mint szokott, mert előbb hazament, hogy enni adjon a fiúnak, de aztán az időbeosztás is helyreállt. Vagy megtanulta a kölyök kiszolgálni magát, vagy ő is lemondott a reggeliről. Mi nem kérdeztünk róla, a báró nem beszélt. Emlékszem, nekem végül határozottan az volt a benyomásom, már nem is lakik nála - de hogy hova ment, lusta voltam megkérdezni.

Így aztán rettentően meglepődtem, amikor egy reggel, mesteremet szomorúan gubbasztva találtuk az asztal mellett, s kérdésünkre, hogy mi baja, teljesen érthetetlenül, így beszélt:

- Nem értem, miért hiszik az emberek, hogy az árulók rendszerint lelepleződnek. Ennek éppen az ellenkezője igaz. Még az iskarióti Júdás is csókkal árulta el Jézust, s így az 1950 év óta tartó hiedelem ellenére is teljességgel lehetséges, hogy mégsem ő volt a besúgó. Öngyilkosságának híre, mint tudjuk, csupán pletyka, más bizonyíték pedig nincs ellene. De még ha igaz volna is, hogy önkezével vetett véget életének, az sem zárna ki ártatlanságát: jól tudjuk, hogy a meggyalázott becsület előbb dobja el magától az életet, mint a megátalkodott gonoszság.

Az a bizonyos harminc ezüst vérdíj, ami oly hatásosan látszik igazolni bűnösségét, voltaképpen mellette szól. Ha ugyanis ő volt az áruló, éppen az összeg az, amit rajta és rendőrprefektuson kívül senki nem tudhatott. Ha pedig ez szemmel láthatóan csak pletyka, miért kellene hitelt adnunk az evangélisták többi állításának? Hátha az egész vádat közülük egy fogta rá az iskariótira, s a másik három hitelt adott neki? Mondjuk, a kedvenc tanítvány, akinek kedvenc voltáról csak saját írásából tudunk, valamint arról is, hogy a még aznap bekövetkezendő árulás megjósolásakor éppen Jézus kebelére hajtotta a fejét... Avagy nem elegendő csak ennyi is annak megállapítására, hogy János nagyon hiú és nagyon irigy vala? Sőt: amennyiben igaz, hogy éppen akkor dőlt Jézus kebelére, nem volna-e pszichológiailag hiteles, hogy a Megváltónak pontosan ez a mozdulat juttatta eszébe az árulást, és nem *bizony mondom*-mal, hanem apórával kezdte hírhedt bejelentését?

Jó, tudom, az evangéliumok igazságát a Biblia szent származása bizonyítja. Nem is kívánom én senkinek a hitét sérteni. Csupán azért hoztam fel éppen Júdás esetét például, mert ez azt igazolja, hogy még az ilyen hétszentség erejű állítások bizonyítása is roppant kétséssé válik, ha elhagyjuk a hit területét.

Az persze előfordul, hogy a levéltárak valamely buzgó kutatója megállapítja Egressiről vagy a két híres nyomdász, Landerer és Heckenast valamelyikéről is, hogy információikért pénzt fogadtak el a rendőrmisztériumtól. No de én nem a halál utáni leleplezésekről beszélek. Mit izgatja a már régen föld alatt pihenőt, hogy mit tudott meg róla az utókor? És különben is: megtudta az utókor? Hiszen csak a legszűkebb szakértők körére korlátozzák a híradást, *Nehogy ki távol sír e nemzetén, megutálni is kénytelen legyen.*

Legfeljebb annyit ismerek el vonakodva, hogy ily módon néha sikerül az apák vétkét megtorolni az ártatlan utódokon, akiknek valóban rettenetes lehet az effajta leleplezés.

Persze ez úgyben is találok példát családomból.

Levéltárunkban számos elragadtatott vagy együttérző levél volt található, melyet kortársnői írtak szép-szépanyámnak, annak, aki a bárói címet megszerző labanc generális hitvese volt. Ezekből kiderült, hogy mielőtt a generális elfogta volna öccsét, az ezeres kapitányt, hitve-

sének méltatlan elbánást kellett eltűrnie sógorától. A császári udvar híres szépségét ugyanis, midőn férjéhez utazott Magyarországra, az ezeres kapitány elrabolta, táborába hurcoltatta, s ott - hogy sikerrel-e vagy sikertelenül, az a levelekből nem derül ki világosan - erőszakosságot kísérelt meg ellene. Mindenesetre a dáma páratlan lelkierőről tett tanúságot: úgy bánt sógorával, mint Caesar az őt foglyul ejtő kalózokkal. Szolgájaként kezelte, s félelem nélkül közölte, hogy szabadulás után véres bosszút áll rajta.

A bosszú azonban még a nagyasszony szabadulása előtt bekövetkezett. A generális, hitvesét mentendő, kézre kerítette öccse csicskását, megcsigáztatta, kiszedte belőle búvóhelyüket, s egy dragonyosezreddel rátörvén a malomra, melybe sógornőjével édelegni vette be magát a félelmetes hírű hadfi, elfogatta, és katonai fedezettel küldötte Bécsbe. Az árulót pediglen kivégeztette, mert nem tűrhette, ha egy katona, bármilyen kínzásoktól gyötörtetve is, ellenség kezére adná parancsnokát.

Legalábbis - mint a levelekből kitűnik - így ismerték a történetet az udvarnál, s nyilván romantikájának is szerepe volt abban, hogy a nem éppen jelentős haditettért őfelsége bárói rangot adományozott hű generálisának.

De nem így tudja ezt a kendőzetlen családi hagyomány. És meg kell vallanom, hogy nemcsak hihető jólinformáltsága, de családi képtárunk is ez utóbbit igazolja.

Nincs hiteles magyarázata, hogy miért, de nyilván a lelkipurdalásnak köszönhetően, az ezeres kapitány arcképét sem távolították el családunk ősi fészkeből. S én, Csehszlovákiában járván, még láttam a két testvért egymás mellett lógni a falon. Nem mondhatnám, hogy hasonlításnak. Szépapám arcán valahogyan minden hosszabb a kelleténél: az orra, a füle, a szája; a szeme viszont apró, vizenyős, és kifejezéstelenül mered a semmibe, öccse viszont igazi férfiszépség: bajusza hetykén kunkorodó, tekintete mintha kissé eszelősen csillogna. Szépanyám nem is lett volna nő, ha kettejük közül nem az ifjabbikért dobog a szíve. De a szerelem már akkor sem volt korlátlan úr. Szépatyám úratyjához fordult segítségért, ő pedig nem a kisasszonnyal, hanem a kisasszony úratyjával ült le megbeszélni a házasságot. Az előkelő származású, ám meglehetősen elszegényedett atya még a gondolatára is elszörnyedt annak, hogy lánya ne a földbirtoknak, hanem egy kackiás bajusznak nyújtsa a kezét, s így a szerelmeseket durván elszakította egymástól. A fiatalabb testvért hazaküldték a Felvidékre, ahol néhány év múlva találkozott az előrenyomuló Rákóczi-val, és - nyilván nem teljesen függetlenül a zordon atyák határozatától -, csatlakozott hadseregéhez. Boldog őszám pedig a szép Lidi birtokosa lett, s két csúnya lány után egy fölöttébb szép fiút nemzett vele.

Mivel szépapámnak csupán az arcképét ismerem, nem tudom, hogy más, a házasság szempontjából esetleg fontosabb tagjainak hosszúsága felért-e orráéval - de ha igen is, szépanyámnak még ez sem nyújthatott elegendő kárpótlást a kackiás bajuszért. Hűséges felesége lett urának, de szívét nem tudta megtagadni távoli kedvesétől. Mikor pedig a háborús sikerein felbátorodott ezeres kapitány titkos levelet juttatott el hozzá, melyben azt kérte, utazna férjéhez a táborba, ő pediglen útközben elrabolja magának, ha nem is igenlően, de mégis válaszolt. Figyelmeztette sógorát, hogy amit ajánl, az szentségtörés, sőt vérfertőzés, ami örökkéig tartó büntetést von maga után. Ő tehát férjét soha meg nem csalja, de azt nem tagadja, hogy az egyetlen férfi, aki becsületére veszedelmes lehetne, az urának öccse, s így áldja az istent, amiért egy határt és két hadsereget helyezett kettejük közé.

Szépapám egész életével igazolta, hogy kifejezéstelen tekintete nem a festő tehetetlenségéről árulkodik arcképén. Olyan generális lett belőle, amilyenből még a császári hadseregben is tizenkettő volt egy tucatban. Élete egyetlen okos cselekedete az volt, hogy amikor öccse levele véletlenül a kezébe került, megbízható emberével továbbjuttatta Lidihez, s a válasz olvastakor annak vallomása nem háborította fel, kegyességével pedig nem volt elégedett. Véleménye szerint ugyanis az effajta cselekedetek megítélése nemcsak az úristen feladata,

hanem a férjeké is, s ha a férj beleegyezik, továbbá őfelsége érdekeinek védelme világosan kitűnik, nemcsak a jezsuita rend bécsi helytartója, de akár a hercegérsek is kész a birodalom érdekében vétkező asszony feloldására.

Ezért haladéktalanul feleségéhez utazott, és közölte, hogy neki elraboltatása ellen nem volna különösebb kifogása, ha ennek során egy félrébb eső helyre csábítja szerelmét turbékolni, s a hites férjjel galambposta útján tudatja, hogy lázadó öccsét hol foghatja el.

Kérlek, ne vessetek szépanyám emlékére túlságosan nagy követ. Itt volt a páratlan alkalom, hogy élete néhány napján át boldog lehessen s ráadásul még családjá felemelkedését is biztosítsa általa... Hát felért ezekkel az előnyökkel, hogy cserébe bátyja hatalmába kellett juttatnia a fiatalabb testvért? Különösen, ha - mint férjével gondosan kiszámították - remélhető volt, hogy őfelsége Lidi kérésére meg fog kegyelmezni a tékozló gyermek életének, s csak hosszú szabadságvesztésre ítéli. Nem, ez nem játszhatott szerepet, s így Lidi egyezményt kötött férjével, melynek a család idősebbik ága szempontjából több szerencsés következménye lett. Nemcsak a bárói cím, hanem az is, hogy a bárócsalád fiúgyermeké egy hónappal azután született, hogy az ezeres kapitányt tízévi várfogságra ítélték, a haditörvényszék pedig az öcs fogságának nyolcadik hónapjában hozta meg határozatát.

Öccsünk egyébként öt év múlva kegyelmet kapott, s mint az már a korábbiakból is kiderült, később virágzó családot alapított.

Mindebből - gondolom - kitalálták, hogy valaki beárulta Gadanechnél, ki vette magához a fiát. És hogy a báró - talán - rám gyanakodott, hiszen kedvenc tanítványa kétségtelenül én vagyok. Pontosabban szólva: vagy János, vagy Júdás, tehát vagy én, vagy más, de mindenképpen közülünk valaki.

- Hogy juthat még az eszébe is?! - kérdeztem elkeseredve. - Csak azért, mert Jézust egy tanítványa árulta el?

Körülnéztem, és láttam, hogy mindnyájan falfehérek vagyunk, s szorongva várjuk a választ. Ő pedig azt kérdezte:

- Ki más? Utáneztem. A gyerek egyetlen ismerőseivel sem találkozott a vállalatnál.

Senki nem felelt. Az érv megdönthetetlennek látszott, s mi gyanakvó tekintettel méregettük egymást. Mesterem is. Ő mindnyájunknál jobban szenvedett, amiért baráti együttesünk ily váratlanul a semmibe hull. Mikor pedig már elviselhetetlen volt a hallgatás, felállt Kígyó, akit a legkevésbé vártam volna, és tehetetlenül tárta szét a karját:

- Én ugyan magát el nem árultam, de úgy látszik, Gadanech a titkot mégis miattam ismerte meg. De hogy miképpen és hogyan, azt jobb lesz magának nem tudnia.

Nem is mondta meg. Elment, búcsú nélkül, szótlánul, üresen hagyva székét, amit többet nem is foglaltunk el soha. Mesterem pedig értetlenül meredt utána:

- Éppen ő? Mi oka lehetett rá? Nem hiszem!

Izgalomra egyébként - szerinte - nem volt más oka. Gadanech legfeljebb annyi meglepetést okozott, hogy mikor végre hírt kapott a fiáról, nem megnyugodott, hanem felháborodott. Mihelyst magára maradt, tárcsázta az éjjeliőrt, de aztán csak annyit mondott: Halló! - és letette a kagylót. A báró nekem nem barátom - gondolta. - Telefonon pedig csak egyenlő állásúval veszekedhetik az ember. A beosztottat meg kell tisztelni személyes fogadással.

Estére tehát magához hívatta, hellyel, sőt egy pohár pálinkával kínálta, s miközben az lassan szopogatta az italt, azt mondta:

- Attól tartok, Rudi bácsi, most olyan hibát követett el, melynek nem ismeri a következményeit. Szolgálati lakásba csak a vállalat engedélyével szabad albérlőt fogadni...

S mert azt hitte, hogy a bárónak gégejére szalad az ital, göcögősen nevetett:

- A vállalat pedig köteles megtagadni az engedélyt!

Kőfejeő ragyogó arccal emelte poharát a maradék itallal Gadanez felé:

- Az isten áldja meg igazgató elvtársat, amiért személyesen szíveskedik figyelmeztetni a szegény éjjeliőrt, és nem bízsa a vállalat gondnokára... De fölösleges értem aggódnia. Én az igazgató elvtárs fiát nem albérlőként, hanem családtagként fogadtam lakásomba, ehhez pedig a vállalatnak semmi köze...

Kuncogva felnevetett:

- Kivéve persze, ha be tetszenek bizonyítani, hogy akinek otthont adtam, politikailag megbízhatatlan, netán büntetett előéletű...

Gadaneznek meglepetésében torkán akadt a szó. Ismeretségük óta most történt először, hogy a császár nem figyelmeztette a bárót, legyen szerényebb.

- Hogy is gondolhatta, igazgató elvtárs, hogy én pénzt fogadok el a fiútól? Nincs neki! Képzelve el, egy nyomorúságos fillért sem kap az apjától...!

Az igazgatónak fejébe szaladt a vére. De nem emelte fel a hangját. Ő is tudta, tőle kevésbé félnek, ha ordít, mint amikor halkán beszél:

- Meg voltam győződve, hogy töviről hegyire ismeri a körülményeket, báró, de meglep, hogy be is meri vallani. Pedig nem ajánlatos. Mert vagy még ma elzavarja a fiút, vagy...

- Vagy! - morogta Kőfejeő. - Hatásos volt az elhallgatás! A bárónak tele is lett tőle a nadrágja. A császár azonban tisztelettel megkérdezte, hogy mi lesz különben? Befektetési a minisztériumban, mint a Korompai barátját? Alacsonyabb beosztásba helyeztetni? Amiért a fiát nem engedte megfagyni az utcán?

És Gadanez kénytelen volt azon gondolkodni, mit is csinálhat, ha a báró nem hajlandó a követelését teljesíteni? Felmondhat neki? Hogy báró, azt nyilván tudta eddig is. Hogy öreg? Félő, hogy nem a területi egyeztetőhöz fordul, hanem a minisztériumhoz. Ott pedig bizonyára talál olyant, aki nemcsak támogatást, készpénzt is szívesen adna, ha ilyen nyilvánvaló erőszakoskodást lehetne rábizonyítani...

- Különös - mondta a báró, akit, úgy látszik, csak szemtelenebbé tett az igazgató hallgatása -, hogy én, az egykori arisztokrata, gyakran jobban értem a népi demokrácia szabályait, mint azok, akiket hatalomhoz juttatott... Például, hogy nemcsak felfelé, lefelé is van egy bizonyos távolság, amin túl nevetséges harcba keveredni valakivel. Ha még ez egyszer - félek, utoljára - kedve kerekednék elbeszélgetnie velem, mint hajdanában a kerti padon, elmesélnék erről egy mesét, amit falumbeli parasztoktól hallottam, még mint gyerek.

Mikor Jézus urunk utoljára járt a földön Szent Péterrel, Péter már túl volt másfélezredik évén, s mint minden nagyon öreg ember, annyira tele volt rigolyákkal, hogy ugyancsak nehéz volt kijönni vele. Mikor az első faluba érve bekopogtak a bíróhoz, s az a konyhába küldte őket, hogy ott majd összekaparják részükre a déli maradékot, olyanokat talált mondani a bírónak, mintha nem is koldus lett volna, hanem szolgabíró. A bírónak sem kellett több, bekiáltotta a kocsisát, és ráparancsolt, ostromozza meg az öregét. Ám a kocsis még csak egyet suhinthatott az ostromával, mikor rohant be lélekszakadva a béres, hogy kigyulladt az istálló, bennégnek a lovak... Így a zűrzavarban Krisztus urunk is, Péter is szépen megléptek, és mentek egyenesen a kocsmároshoz. Mivel azonban a kocsmárosok éppen nem a jótékonykodásukról híresek, az

öreg ismét kinyitotta a száját, s most csak úgy menekült meg a veréstől, hogy a pincében egy hordó megrepedt és folyni kezdett a bor. A rektornál meg úgy, hogy a másik szobában elalélt a felesége. Végül már nem mehettek máshová, csak a koldushoz, a falu szélére.

Mielőtt ide beléptek volna, azt mondta az Úr:

- No, Péter, ennek az embernek egyáltalán semmije nincsen, még ez a düledező kunyhó sem az övé, amiben lakik. Ha evvel is kikezdesz, én nem tudok segíteni rajtad, s úgy eltángál, hogy talicskán tolhatlak vissza a mennyországba...

NYOLCADIK FEJEZET

*melyből kiderül, hogy mesterem sem tudhat mindent,
s mi eltitkoljuk előle Gizike árulását.*

Nem szívesen kritizálom a mesteremet. Mégis meg kell mondanom, hogy amíg saját emlékeimből és mások elbeszéléseiből összeállítottam történetének mozaikképét, rá kellett jönnöm egy súlyos hibájára. Olyan jól ismerte az embereket, hogy azt hitte, mindent tud róluk, illetve, hogy amit nem tud, az nem is lehet lényeges. Pedig például Gizike életének volt egy rendkívül fontos oldala, amely teljesen ismeretlen maradt előle. Igaz, nem is nagyon tudhatta volna meg, mert egynéhány fiatal ember összeesküvése takarta el az emberek szeme elől.

Sajnos, ebből az is következik, hogy amikor mindazokat felsorolom, akik a báró haláláért felelősek, magamat sem hagyhatom ki a listából. Ezért nem mondtam el sem azonnal, sem később, hogy a Kígyó árulása nekem nagyon gyanús. Barátom ugyanis nem ismerte Gadanecket, arra pedig még gondolni is képtelenség, hogy személyes előnyök reményében kereste volna fel, hogy besúgja a báró titkát. Kellott tehát valami összekötő kapocsnak lenni közöttük, aki a voltaképpen áruló, és - sajnos - én nagyon is értem, miért mondta barátom, hogy jobb, ha mesterünk soha nem tudja meg ballépésének körülményeit. Rögtön volt okom azt hinni, hogy Gizikének hívják az ismeretlen láncszemet, és amikor kérdezősködtem, ki is derült, hogy valóban ő támadta hátba öreg barátját. Pedig ezt igazán érdemes lett volna tudnia.

Csak hogy, ha ezt elmondom, ő megkérdezi, honnét találtam ki azt a titkot, amit még ő sem tudott megfejtetni, s akkor olyan dolgokat kellett volna közölnöm vele, amelyeket előtte még inkább el akartam hallgatni, mint mások előtt.

Amikor ugyanis Gizike végleg elhatározta, hogy olyan valakivel veteti el magát, akivel érdemes szerelem nélkül is együtt élni, előzetes kárpótlásul szerzett magának egy isteni testű tökfilkót, akitől egy félévi, igazán kellemes együtt élés után, annak hibájából, nehézség nélkül elválhatott. A szerencsétlen nem is sejtette, mire kell feleségének, és gyanútlanul sétált be a csapdába - azt később majd részletesen elmesélem -, ami válóperében döntő bizonyítékot szolgáltatott ellene. A férj tehát eltűnt, de az élvezetre ráadásként megmaradt az okmány, amely eltakarta a báró tevékenységének következményeit. Tudta, hogy akikre ő tart igényt, szívesen sajnálják majd egy tetszés szerint kiszínezhető, rettenetes fiatalkori házasságért, de esetleg zavarná őket a tudat, hogy szüzességének elvesztését nem jegyezték elő az anyakönyvben.

Nincs kedvem pletykálni, nem sorolom fel, hány - és milyen beosztású - férfi hitte, hogy ő lesz hivatva kárpótolni Gizikét első házassága borzalmaiért. Azt sem, hányszor gondolta úgy Gizike, hogy ennél vagy annál érdemes megállni, mielőtt mégis úgy döntött, hogy még magasabbra tör. Nem is tudnánk pontosan megmondani. Azt viszont nem titkolhatjuk, hogy a báró és az isteni testű tökfilkó jobban elkényeztették annál, semhogy az idősödő férfiak nem túl gyakori szerelme nyugodt alvást biztosíthatott volna éjszakáira. Lett volna benne annyi akaraterő, hogy kibőjtölje a szűk esztendőket, de az volt a véleménye, hogy ez nemcsak fölösleges, de veszélyes is. Neki kellően uralkodnia kell tudnia az idegein. Az ő barátai már kissé idősek, s így nemegyszer rászorulnak arra, hogy átsegítsék őket a koruk okozta nehézségeken. Mi lenne, ha éppen akkor nem volna kedves és tapintatos? Mindenekelőtt el kellett hitetni velük, hogy ha nem két asszonyt kellene kielégíteniük, nagyon is jól bírnák erővel. Nem tagadta maga előtt, szépsége a vonzóerő, amivel magához csalja a férfiakat. De csak a türelem az, amivel oda is kötheti őket.

- Minden mesterségben vannak zsenik - szokta mondani mesterem. - Példa rá madame Pompadour.

Nem hiszem, hogy Gizikére gondolt volna ilyenkor, én azonban szavai hallatára igen. Mert Gizike, hogy kellően pihentesse idegeit, szeretőket tartott magának. Kizárólag fiatal fiúkat, tizenöt és tizenhét év között, akiket könnyű volt elcsábítani, kordában tartani és elküldeni, mielőtt elszemtelenedtek volna. Viszont soha nem vesztette el a fejét. Egyetlen korban hozzá illő férfinak sem adta oda magát, pedig ostromolták elegenden. Számukra nem volt megközelíthető.

Ami most a fiúkat illeti - tanúsíthatom, hisz én is voltam valaha tizenöt és tizenhét év között - álmukban sem illették egy rossz gondolattal sem Gizikét, sem amikor együtt élt velük, sem amikor már el kellett hagyniuk. Ugyanazért fecsegte ki gondolkodás nélkül Kígyó is a titkunkat, mert nem képzelhette, hogy a lány visszaél vele. Talán én is így tettem volna, ha akkor, véletlenül, négy szemközt találkoznánk - bár ez legfeljebb annyira valószínű, hogy ne merjem elítélni barátomat, amiért így cselekedett.

Gizikét persze nem akarom árulásának súlya alól felmenteni. Csak éppen megjegyzem, hogy akkorra már eléggé bajban volt ő is, szegény feje. Gadanecket nem a legszerencsésebben választotta ki. Még a homlokát sem csókolta meg, amikor már érezte, hogy ez azért férfi - vagyis olyan ember, akit nem lesz könnyű pórázon tartani. Amikor aztán maga mellé vette titkárnőnek, már arra is gondolt, hogy abbahagyja a próbálkozást és előveszi a jégről a félretett főosztályvezetőt. Azért várt még, mert egyetlen jellel mégiscsak elárulta a főnöke, hogy tart tőle: egyre gyakrabban gorombáskodott vele, egyre türelmetlenebbül szekáltá mondvacsínált hibákért. Ez nem támadás volt: védekezés. Ráadásul látta, hogy Gadanecket idegesíti is saját igazságtalansága, s maga sem érti, hogy lehet ilyen fegyelmetlen.

Gizike tehát maradt, és kíváncsian várta, milyen zavarban lesz főnöke, ha nem bírja tovább, és vallomást kell tennie. Csakhogy nem volt semmiféle vallomás. Egy délután bent tartotta diktálásra, s mikor már elcsendesedett a folyosó, kulcsra zárta az ajtaját, őt a díványra rántotta, fejére dobta a szoknyáját, és megerőszakolta. Két hét múlva pedig közölte, hogy áthelyezi a munkaügyi osztályra. Mert az iroda az iroda, a szerelem pedig szerelem. A jó munka megkövetel egy bizonyos tárgyilagos légkört. Márpedig azt még ő sem garantálja, hogy a szeretőjét oly hidegvérűen tudja kezelni, mint egy idegent.

- Eddig sem volt tárgyilagos! - vágott vissza élesen. - Szekált, mint egy hiszterika!

De aztán mégsem vitatkozott tovább, nem mondta azt, hogy inkább a vállalatától megy el, hanem indult az öreg tyúkok közé, akiket különben nem szenvedhetett. Igen, mert közben rájött nagy tévedésére: egyáltalán nem biztos, hogy mert valaki húsz évvel idősebb nála, férfinak is öreg. Gadanecek igazán nemcsak dekorációnak lett volna kifogástalan s kicsit megszeppent, hogy elveszítheti.

- Tudok erről egy történetet - mondta mesterem, jöllehet egyáltalán nem Gizikével kapcsolatban mondta, hiszen soha meg nem ismerte kettejük hiteles történetét, sőt én is csak sokkal később. De hát éppen azért becsülöm én olyan nagyra az ő meséit, mert sohasem csak arra az egyetlen esetre voltak érvényesek, amelyekről éppen eszébe jutottak.

„Még az első világháborúban történt, abban az időben, amikor a front már elnéptelenítette a falvakat, hogy egy Piros nevezetű lébéndi menyecskének a padlásra kellett volna vinnie a gabonás zsákokat. Nem ő volt ott az egyetlen asszony, akinek ilyen gondokkal kellett megküzdenie, de egyik sem volt közülük sem olyan szép, sem olyan lusta. Mégis jó gazda-asszonynak tartották, mert volt neki egy nagy, tohonya férje, erős mint a bivaly, meg széles, mint a csúrajtó, volt hozzá három bérese meg két szolgálója, és azokkal úgy elvégeztetett minden dolgot a házban meg a ház körül, hogy neki a kis körmét sem kellett a vízbe mártania

- hacsak nem fürdött, mert hogy fürdőzni azt nagyon szeretett a szégyentelen. Ami az asszonyokat illeti, hát azok ugyancsak a nyelvükre vették őt is meg az élhetetlen emberét is, amiért az asszony parancsolt a házból s még dolgoznia sem kellett neki. Ezért nevezték el Főköttös Nagy Jánosnak a férjét, mondván, hogy az ő portáján az asszony hordja a kalapot. Igen ám, de mondhattak az asszonyok, amit akartak, a férfiak mégiscsak irigyelték a Főköttös Nagyt, nem ugyan a melléneve, hanem az éjszakái miatt, melyeket világszép felesége mellett tölthetett. És ami igaz, az igaz: dolgozhatott a szerencsétlen látástól vakulásig, mégis mindenért szapult a Piros, kivéven az éjszakáiért. Úgy látszik, Nagy uram nemcsak nappal, hanem éjszaka is ugyancsak szorgalmatoskodott.

No, aztán a háború egyszerre vitte el az emberét meg a béreseit, ott hagyván, hogy dereka keserves sajgásával, gyönyörű keze tönkretételével ő maga törje föl a földet, vesse el az ételmet és próbálja betakarítani. Sokan voltak ám sorstársai a faluban, s azokat tönkre is tette a háború - de minden mesterségnek vannak lángelméi, így a hadiözvegységnek is: Piros azután sem dolgozott sokkal többet, mint azelőtt. Neki akkor is volt bérese, amikor senkinek: mert ha csak egy férfi volt a faluban és húsz asszony verekedett érte, akkor sem a legtöbbet ígérőhöz szegődött el, hanem melléje, mert ő természetben is fizetett, azt pedig férfiember nem akarta elszalasztani. Szidták is az asszonyok, jobban, mint annak előtte, de ő keményen visszaszólt nekik. Mások is kértek maguknak oroszokat a táborból, hogy megdolgoztassák velük a földjüket, s azoknak is kellett némi ráadást adniuk, ha nem akarták, hogy zab helyett vadzabot teremjen a szántójuk. A háború után - meg kell mondani, mert így igaz - a hazatérő férfiak, ahol azt látták, hogy az asszony erejéből telhetően jó állapotban van a tehén és ép-ségben a tető, nem is kutatták, volt-e valami ára a férfiak segítségének a köszönömön kívül is. Tudták, hogy a családnak addig is élni kellett, amíg ők oda voltak, s hogy nekik sem volna jó a gazdálkodást a semmiből újrakezdeni.

Abban az időben azonban, amelyikből én mesélem, hogy Pirosnak fel kellett volna hordania a padlásra gabonáját, már nem maradt nőtlen férfi a faluban, legfeljebb néhány sánta meg néhány gyerek, azok is inkább kicsinyek, mint nagyok. Mivel pedig már úgy tetszett, aligha kerülheti el, hogy maga lásson neki a munkának, arra gondolt, hogy a szomszédasszonyának is van egy gyereke, olyan tizenhét éves, de ha itthon volnának a legények, az ugyan nem kapna feleséget soha, olyan gyenge és idétlen szegény. Vékony volt annak mindene: hosszú a lába, keskeny a dereka, aszott kóró a karja - sajnálták miatta az anyját eleget. Pedig úgy másként derék legényke lett volna: iparkodott az anyjának segíteni, csak nem boldogult túlságosan.

„De ha vékony is - gondolkodott Piros -, miért ne tudhatna néhány zsákot felvinni a lépcsőn? Nem törik le a dereka.”

Hogy a legénykének volna kedve a táncra, afelől kétsége sem lehetett. Láta néhányszor, hogy leskelődik utána a kerítésen át, majd kigúvad belé a szeme. Így aztán átszólt neki, nem segítene-e vagy három zsákot felcipelni, nem lenne érte háladatlan.

Hát háladatlan nem volt, azt meg kell mondanom, de hogy boldog sem, mikor a fizetésre sor került, az bizonyos. Behunyta a szemét az undortól, s csak azt kívánta, ne tartson soká. Szív-ből utálta a gyenge férfiakat.

Akkor aztán kiderült, hogy a vékony legényke olyan vaskos tehetséget hordoz a nadrágja alatt, amilyent húsz falu férfi közül egyetlen másik sem. Úgy, hogy ha előtte az undortól hunyta le a szemét, közben már a gyönyörtől nem bírta kinyitni, s még szerencse, hogy a zárt padláson voltak, másképpen nyögései és sikoltozásai felverték volna az egész falut.

„Jézus Úristen, ebből mi lesz? - sóhajtott magában, amikor már mindennek vége volt, s ő még mindig két kézzel fogta a fiút, hogy el ne menjen tőle. - Ha még három zsákkal felcipeltetek vele a padlásra, három hétre kénytelen lesz ágyba dugni az anyja...”

Hanem a legényke maga sem akart elmozdulni Piros néni mellől. Boldog volt, hogy végre férfivá avatták, s mivel nem volt mivel összehasonlítani, nem is sejtette, hogy rendkívüli tehetséget hordoz magával. Azt hitte, amit Piros néni csinált, az minden ilyen esethez hozzá tartozik. Csak azon erősködött, hogy kinyithassa az asszony blúza gombját, és megcsókolhassa a csecset - mert ha másban gyengécske is volt, ebben az egyben ugyancsak erős.

Jól van, fiacskám! - mondta akkor Piros -, én most felhozom a padlásra a többi búzát, te addig pihend ki magad. Akkor aztán majd újra megjutalmazlak, és csecsezhetsz is, ha nagyon akarod.

Így történt, hogy hazatérve Főköts Nagy uram sem kutatta, ki segítette rendben tartani a gazdaságát. Sőt a falusi vénasszonyok nem győzték neki dicsérni Pirost, hogy micsoda gazdasszony lett belőle.”

Evvel persze nem akarom azt állítani, hogy Gadanez is hasonló képességgel rendelkezett. Csupán azt, hogy az első lehetőség volt, aki nemcsak dekorációként, férjként is elsőrendűnek ígérkezett, és Gizike szegény megijedt, hogy elveszítheti. Ezért hagyta magát bezárni egy olyan ketrecbe, ahonnét már a pénze után is futnia kellett, hiszen a munkaügyiről, Gadanez nélkül, már nem lehetett olyan könnyen jobb helyre kerülni, mint a titkárnői posztokról.

Hanem a bátorságát és harci kedvét nem vesztette el, sőt az csak növekedett. Ő örült egyedül, mikor Gadanez búvóhelyről búvóhelyre üldözte a fiát - hadd romoljanak családi körülményei. Ő ijedt meg, mikor a gyerek fenyegetőzése után Gadanez összetört, s kiderült, hogy neki is van gyenge oldala.

Mert a férfi, bár a harmadik napon már nem kételkedett abban, hogy Péter él, cseppet sem nyugodott meg. Szem elől vesztette, a rendőrség sem találta meg, s most a tartózkodási helyéről támadtak a legvadabb elképzelései. Homoszexuálisok közé került, beállt egy bűnöző galeriba, valamelyik építkezésen csövezik. Mindent lehetségesnek tartott, ami nem tisztességes dolog.

Ezért élt vissza Gizi Kígyó jóhiszeműségével, és rögtön el akart szaladni Gadanezhez a rejtély megoldásával. Akkor még nem is gondolt arra, hogy a bárónak kellemetlenséget okozhat a hírrel, pedig ismerte a főnököt. Nem is ezen esett gondolkodóba először, hanem azon, hogy Gadanez viszont örömeiben sem fog megfélemezni szokásos kérdéseiről, melyekkel mindig és minden körülmények között tiszta vizet akart önteni a pohárba. Biztosan tudni akarja majd, kitől szerezte az információt. Ő maga nem ismerte Pétert, nem mondhatta, hogy találkozott vele. Ha bevallja Kígyót, az után fog nyomozni, honnét van közöttük olyan bizalmas viszony, hogy a gyerek éppen neki mondja el a pletykáját. Ha mást próbál hírhözónak beállítani - olyat, aki személyesen ismerhette a gyereket -, felelősségre fogja vonni, mért Gizikének szólt, mért nem neki. Hiszen Gizikét éppen ő küldte el maga mellől és helyeztette át a munkaügyire.

Ha tehát közölni akarta Gadanezzel az örömhírt, megfelelő közvetítőt kellett találnia. Olyat, aki a főnök kérdéseire azt válaszolhatja, ő látta meg a gyereket - s aki biztosan nem fog visszaélni a kezébe került információval még enyhe pletykálkodás formájában sem. Talált is megfelelő jelöltet Parrag elvtárs, a főmérnök, Gadanez első helyettese személyében, aki a vezér feltétlen híve volt, s akinél Gizike is jól feküdt. Csak amikor már elindult Parrag irodája felé, hogy valami ürüggyel találkozzék vele, kezdett azon gondolkodni, hogy ilyen formán mi haszna lesz neki az egészből? Aztán rájött - s ezért van az, hogy semmiképpen nem tudom az árulás vádját alól felmenteni.

„Bármennyire is megpuhult a főnök - gondolta -, bármennyire hajlandó lenne tudomásul venni, hogy a gyerek egy újabb barátjánál van, vagy akármely más, viszonylag elfogadható helyen, a báró szemtelenségét nem fogja elviselni. Mert más egy jó barát, más egy ismeretlen

ember és megint más egy alkalmazott. Az utóbbi ne fogadja be a vezérigazgató gyerekét, és ha befogadta, akkor azonnal rúgja ki. A többit majd meglátjuk azután.”

Márpedig Gizike néhány dolgot feltétlenül biztosra vett. Először is, hogy a báró ennek a parancsnak semmiképpen nem engedelmeskedik. Másodszor, hogy Gadanez megijed, hogy valami botránya lehet emiatt az üzemben, és hozzásiet elpanaszolni a baját. Harmadszor: akkor ő megígéri, hogy elköltözésre bírja a gyereket, s ezt könnyű is lesz teljesítenie.

Így aztán elment Parraghoz, avval az ürüggyel, hogy egy beosztottjáról kell vele beszélnie, s közben elmesélte, milyen furcsa pletykák hallatszanak, hogy a bárónak albérlője van. A szolgálati lakásában! Mégpedig nem is akármilyen gyerek, hanem a vezérigazgató fia. Elég valószínűtlen história, szinte hinni sem meri. De talán nem volna érdektelen, ha a főmérnök elvtárs utánanézne a dolognak. Csak arra kéri, ne említse meg az ő nevét. Miután a főnök olyan méltatlanul bánt el vele, nem szeretne olyan látszatba keveredni, mintha pletykákat terjesztene róla.

Parrag pedig mindent megígért, és teljesítette is az ígéreteit. Diszkrétan figyelmeztette Gadanezet, és másnak nem említette az esetet. Legalábbis egyelőre nem. Csupán felírta legtitkosabb noteszébe - vagy mit tudom én, hova jegyezte fel az ilyen dolgokat. Elég annyi, hogy Parrag tudott valamit, amit Gizike nem: hogy Gadaneznek van egy kiválasztott embere, egy fiatal, de roppant tehetséges mérnök személyében, akinek az igazgatónál határozott előnye van vele szemben, hogy végképp nem tartozik a régi emberek közé, nem úgy, mint Parrag és társai. És hallott olyan híreket, hogy talán már nem is sokára a fiatal mérnököt akarja kineveztetni helyettesének, az eddigi főmérnököt pedig félreállíttatni. Mivel pedig semmi kedve nem volt ahhoz, hogy feladja a PGV főmérnöki posztját, elhatározta, hogy ha már nem lesz vesztenivalója, lehetőleg megelőzve a főnökét, harcot fog ellene indítani, és ehhez a harchoz gyűjtött adatokat.

Gadanez pedig, mint már tudjuk, igazolta Gizike feltételezését, és összeveszett a báróval. És a báró sem okozott csalódást: nem engedett. Hanem a harmadik várakozása már nem igazolódott, Gadanez nem hozzá sietett.

Az igazgató természetesen tudta, hogy túlságosan is messze ragadta a szenvedély, vissza kell táncolnia. Ha a fia képes volt még az üzemben is elsáncolni magát, nem törődve, micsoda botrány lehet ebből, ha kiderül (és tudnia kellett, hogy előbb-utóbb ki fog derülni, hiszen apja közvetlen munkatársai közül sokan ismerték; még szerencse, hogy az a hólyag Parrag találkozott vele először, nem más), akkor jobb lett volna, ha valamelyik barátjánál hagyja annak idején. Ösztöne megsúgta, hogy neki kell engednie, és minél gyorsabban. De nem a barátaihoz ment és nem is Gizikéhez. Erzsit rohanta le:

Pétert megtalálta. Nincs hozzá illő helyen. Azonnal intézkedni kell. Ha nem akar apjával egy fedél alatt élni, hát akkor az apja megy el hazulról, mert Gadanez már megtanulta, hogyan kell áldozatokat hozni másokért. Megnyitja a haza felé vezető utat a fia előtt. Elválni persze nem akar, és reméli, hogy Erzsik sem fog botrányt csinálni. Neki hagyja nemcsak a lakást, hanem a teljes berendezést is - kivéve a könyveit. És természetesen elviszi a ruháit is. Neki adja fizetése nagyobbik felét s még külön vállalja Péter tanítási költségeit, ha felveszik az egyetemre. Ő majd megél fizetése kisebbik feléből, meg amit azon kívül keres. Egyelőre albérletbe költözik, bár az - a mai körülmények között - további tönkremenés. Nem baj. Később majd szerez magának szövetkezeti vagy egyéb lakást. Tőle nem fogják megtagadni, ha egyszer saját magának kér valamit. Még eddig sohasem kért.

Erzsik persze tiltakozott, szitkozódott, de ő türelmesen megmagyarázta, hogy:

1. Őt csak a válásban lehet megakadályozni, az elköltözésben nem.

2. Amit önként ajánl, sokkal több és méltányosabb, mint amit a bíróság ítélné meg. Ha abba-hagyja a hisztériázást, és számolni kezd, rájön, hogy ő jóformán a nyomort vállalja, csak hogy lehetővé tegye annak a megátalkodott kölyöknek a hazatérést, mielőtt végleg elzúllene egy csavargó lakásán. Minden józan ítéletű ember azt fogja mondani, hogy egy asszonynak, ha a férje és fia között kell választania, az utóbbi mellett kell döntenie.

3. Hogy ha botrányt csinál, csupán azt éri el, hogy a törvényesen letiltható fizetésén kívül egy fillért sem ad haza, sőt az ingóságok felét is elveszi.

Az érvek súlya alatt aztán Erzsi megtört, elnémult s mintha el is feketedett volna. Szótlanul ült a sámlin, és csak nézte, mit pakol be magának Gadanez. Tulajdonképpen rosszabb érzés volt, mintha sír vagy veszekedik, de veszélytelenebb.

Most Gadanez helyezte el egy barátjánál a csomagjait, s csak aztán telefonált Gizikének, hogy beszélni szeretne vele. De kivételesen ne a szokott helyükön találkozzanak, hadd menjen fel a lakására. Gizi szívesen beleegyezett, de nem ő nyitott ajtót, hanem egy idősebb nő, nyilván a házvezetőnője, egy bizonyos Schopp mama. Nem kérdezte, kit tisztelhet a vendégben, csak betessékelte a szobába, és hamarosan hozta a feketét. Tehát érkezését előre jelezték neki.

Hogy Erzsi mivel érvelt Gadanez elköltözése ellen, azt nem tudjuk. Ebből látszik, hogy nem ő volt az informátorunk. De azért nem nehéz kitalálni, mit mondott. Nyilván azt, amit Gizike gondolt, mikor meghallotta Gadanez beszámolóját. Hogy ugyan miért ne lehetne Pétert az egyik baráthoz visszaküldeni, ami sokkal egyszerűbb és könnyebb volna. És talán a választ is ugyanúgy adta meg: Gadanez egyszerűen jó ürügyet talált Erzsi otthagására. Gizi persze óvakodott gondolatát hangosan kimondani. Ehelyett, megörülve a váratlanul gyors fordulatnak, ezt ajánlotta:

- Adj be a válópert, és költözzön hozzám, drágám. Maga nem bír egyedül élni...

Hanem a férfi szinte ijedten tiltakozott:

- Örültség! Jóvátehetetlenül kompromittálná magát is, engem is...

Magázták egymást még legbizalmasabb pillanataikban is, nehogy - megszokásból - egyszer idegenek előtt tegeződjenek.

KILENCEDIK FEJEZET

*melyben a báró családi történetei befolyásolják
a Gadanecz család történetét.*

- Rendkívül kellemetlen beszélgetésem volt szeretett főnökömmel a minap - mesélte Péternek a báró. - Azt akarta, zavarjam haza a fiát. A félreértések elkerülése végett közölnöm kell, hogy a megbeszélés nem nekem volt kellemetlen, hanem kedves édesapjának. Rá kellett jönnie, hogy én egyrészt nem vagyok ijedős, másrészt annyival alacsonyabb súlycsoportba tartozom, hogy ha behúz egyet nekem, diszkvalifikálják. Mint azt La Fontaine olyan találóan írta meg a *Tölgy és a nád*-ban, én ugyan földig hajlok előtte, ha rám fúj, de éppen ezért nem tudja eltörni a derekamat. Ahhoz nagyobbra kellene nőnöm.

Erre én akkor jöttem rá, mikor kitiltottak Budapestről, és juhász lettem a Hortobágyon. Ekkora bajuszt viseltem, rézpitykéket a lajbimon, s az arra vetődő turisták szent borzadállyal néztek, mint egy eltűnőben lévő ősi magyar foglalkozás képviselőjét. No persze ősi magyarságommal még nem mentem volna sokra, de azonkívül hiánycikk is voltam. Érti, efendi? Hiánycikk! Később hallottam néhány sorstársamat panaszkodni, micsoda szenvedés volt az életük ott a végeken, de úgy kellett nekik: ha vízbe dobták őket, miért nem süllyedtek a fenékre? Engem, efendi, jobban megbecsültek, mint szeretett édesapját, mert jó vezetőt könnyebben lehetett találni, mint jó juhászt. Nem hiányzott nekem sem ételem, sem italom, s ha este hazahajtottunk s ott ültem társaimmal a kispadon, olyan tiszta, szép népi meséket hallottam, hogy ha egy fővárosi író találná ki őket, elítélnék pornográfiáért. Persze voltak köztük nagyon szellemesek is. Ismeri például a királylány történetét, akinek csak egy kívánsága volt? Nagyon rövid, elmesélhetem:

„Történt egyszer, hogy a burkus király lánya eladósorba érkezett, s ahogy ez már történni szokott a királylányoknál, az édesapja kihirdette, hogy annak adja feleségül egyetlen lányát és vele hozományul fele királyságát, aki teljesíteni tudja a királylány egyetlen kívánságát. De jól gondolja meg, aki próbára jelentkezik, mert ha nem sikerül megállnia, karóra kerül a feje.

Még el sem ért a hír a világ másik felére, mikor az innenső részéről már érkeztek is urak, úrfiak, válogatott cigánylegények. Elsőnek történetesen egy királyfi jelentkezett. Azt a királylány szépen kézen fogta, bevezette a pékségbe, ahol a legnagyobb kemencében a lehető legnagyobb láng lobogott. Ő pedig levont a kicsi ujjáról egy kicsike aranygyűrűt, bedobta a lángok közé, és azt mondta:

- Vedd ki, és add a kezembe...

Tíz perc múlva a királyfi feje a karón száradt.

Végül, mikor az öreg királynak már lelkiismereti aggálya támadt, hogy egyetlen leánya egyetlen kívánságával megtizedelteti a világ arisztokráciáját, megérkezett az a bizonyos kis juhászlegény. A királylány őt is szépen kézen fogta, bevezette a már ismerős pékségbe, az ismerős kemence elé, lehúzott a kicsi ujjáról egy újabb kis aranygyűrűt, s behajította az ismerős lángok közé:

- Vedd ki, és add a kezembe...

A juhászlegény pedig kivette, a kezébe adta, s miután a királykisasszony elégedett volt vele, már indultak is a lakodalomba...”

Szóval szép nyári estéken jobban s főleg olcsóbban szórakoztam, mint a kaszinóban annak idején. Télen persze rosszabb volt, de azért bírni lehetett. És én nagyzolás nélkül mondhatom,

hogy alaposan megtanultam a mesterségemet. Mikor végül elrendelték, hogy a kitelepítettek visszatérhetnek, azt mondta a főnököm:

- A fene a kormányba, Rudi bácsi! Honnan veszek most maga helyett munkaerőt?

Mert ami igaz, az igaz. Gyorsan terjedt az írni-olvasni tudás, meg a kultúra is, hanem a nyelvromlás még gyorsabban.

Szóval visszaérkeztem Pestre, és elhatároztam, hogy itt is csak olyan állást vállallok, ami után nem nagyon kapkodnak a proletárok. Így lett belőlem csősz. És meg kell mondanom, jó, nyugodalmas állás ez is, ami a magamfajtnak igazán nem mindegy, de olyannak, mint a juhászság, azért nem mondható. Mégsem hiányzik az ember, mert a helye nyugdíjassal elég könnyen betölthető. Így aztán nemcsak nem kellemetlen, hogy az igazgató elvtárs összeveszett velem, hanem egyenesen megnyugtató.

Bármikor előfordulhat ugyanis, hogy új rendészt kapunk, aki azt kérdi:

- Hogy engedhetik, hogy egy báró itt ellenőrzés nélkül szaladgáljon éjszaka? Én nem állítom, hogy egy báró feltétlenül csirkefogó, de becsületességét nem úgy kell próbára tenni, folyójtja-e a gyárat éjnek idején...!

Ebben pedig nem az volna a nagy baj, hogy áthelyeznek egy MÉH-telepre, hanem hogy a MÉH-telepen nincs szolgálati lakás. Azt pedig elhiheti, nem tettem annyit félre a fizetésemből, hogy nyomban befizethetném az OTP-be az első részletet.

Most azonban már ezt felelhetném a rendész kérdésére:

- Érdekes! Eddig senkinek sem fájt, hogy báró létemre itt dolgozom? Mióta az igazgató elvtárs akarata ellenére befogadtam a fiát, azóta fáj?

Mindezt nem azért mondtam el, efendi, mert szeretek fecsegni, hanem mert szeretnék megtudni valamit. Biztos tudomásom van arról, hogy apja elköltözött hazulról, hogy magának ne legyen oka velem maradni. Anyukája beszélt is magával, de maga nem engedett. Ismétlem, semmi okom sincs arra, hogy ne tartsam itt magát. Mégis - csupa kíváncsiságból - szeretném tudni, hogyan játszódtott le a nagy jelenet.

A fiú elpirult.

- Sírt. Csókolgatott. Biztosított róla, hogy csak az én kedvemért eresztette el apát. Így fedezi egyetemi költségeimet, másként viszont csak esti iskolán tanulhatnék. Én pedig közöltem, hogy a világ végére is elkísérem, ha otthagyja apámat, és ketten élünk együtt. Természetesen úgy, hogy magunk tartjuk el magunkat.

- Erre - mosolyodott el a báró - abbahagyta a csókolózást, és felháborodott.

„Faarc és fafej tökéletes találkozása kell az ilyesmihez - magyarázta nekem másnap. - Szerencsére, ahol az első megvan, a második ritkán hiányzik. Különben okos fiú, de azért eszébe nem jut, hogy én még nem tudhatom, mit beszélt előző este az anyjával, s ha igen, nem érdemes hozzám bizalommal lenni, mert akkor a háta mögött beszéltem valamelyik hozzátartozójával. A valóságban Gizike kérte, tudjam meg neki az eredményt s ha az volna, amitől fél, tegyem lehetővé, hogy Péterrel találkozzék. Az ördög tudja, miből gondolja, hogy tud a kamaszokkal bánni, de biztosra veszi. Én pedig azt hiszem, ennyivel tartozom neki, ha kéri - hadd tehessen próbát. Mégpedig egyedül és négy szemközt - ahogyan hangsúlyozta. De arról nem biztosítottam, hogy nem is hallgatózom. Én is félek valamitől, nemcsak ő. Arról, hogy az én terhemre akarja megoldani a hölgy Péter konfliktusát az apjával. Ha nem ezt teszi, úgy viselkedem, mint ha ott sem lettem volna. Ha igen, beavatkozom.

Mindenesetre ez még akkor is kényelmetlen megbízás, gondoltam, alighanem meg kell sértenem a gyerek érzékenységét. Megkért egyszer, mutassam meg neki az ablakon át Gizikét - és láttam, hogy kinézi a szemét... Hanem mikor megkérdeztem, milyennek találja, nem felelt. Nyilván az anyjával hasonlította össze, és ez nem vált Erzsike javára...

- Hát igen - mondtam most Péternek -, de Gizike azért tisztességes lány, megérdemelné, hogy méltányosan ítéljük meg a helyzetét. Hogy az apjának sikerült megkapnia, az számunkra szomorú dolog, de egyáltalán nem csodálatos. Maga nálam is jobban tudja, hogy mindent sikerül megkapnia, amit csak akar. Mint a gőzhenger. Ha a minisztert le tudta teperni, titkár-nőjét ugyan miért ne?

- A gyengeség még nem bűn, kedvesem, de azért az anyja, aki szintén mindenben behódol Gadanecknek, lekurvázza, maga pedig gyűlöli és csak az ablakon leskelődik utána. Ő viszont szeretné látni magát. Nem rejtkehelyről, hanem szemtől szembe, bátran. Kartávolságról.

- Találkozni akar velem? - hökkent meg a fiú.

- Igen, és tárgyalni. Én megpróbáltam lebeszélni, de nem sikerült. Azt hiszi, maga szívesen szeretné az apját, csak mindig elromlik valami kettejük között. És nemcsak Gadaneck hibájából, hanem mert maga éppen olyan makacs, mint ő. Ha egy vélemény mellett leseggelnek, egy bivaly sem tudná magukat mellőle elhúzni. De éppen mert ő nem bivaly, megpróbálna közvetíteni.

Elnevettem magamat. Megy az nálam, ha akarom.

- Olyannak képzelem magát, mint Shakespeare a nevezetes Percy Hóvért, aki egy jó szóért az ingét is odaadja, de ha kényszeríteni akarják, egy tetvet sem az ingéből...

Felháborodott:

- Találkozzam? Az apám kurvájával? A keserves mindenségét, Rozmár!

Kezdett nekem tetszeni a helyzet: így felháborodni csak színből lehet, nem szívből. De azért csak vállat vontam, s úgy tettem, mintha nem látnám, hogy voltaképpen már be is adta a derekát:

- Én inkább Shakespeare-t szeretem idézni, maga az anyukáját - általában ezt az ízlés dolgának kell tartanom. Ebben az esetben javasolnám, tartózkodjék az ilyen megjegyzésektől. Mert ez úgy hangzik, mintha Patyomkinné asszony mondta volna az urának, amikor Nagy Katalin lakosztályából jött lefelé: - Megint a kurvádnál voltál?!

Fülig pirult szégyenében:

- Éppen azért! - hebegte. - Mert annyival fölötte áll az anyámnak, mint neki Katalin cárnő!

- Az más. Ha így gondolja, természetesen joga van Gizikét gyűlölni - sőt még oka is. Ha találkoznak, felőlem sértegetheti is, ha ezt kívánja. De talán nem árt, ha magának is elmesélem ugyanazt a történetet, amit neki, hogy meggyőzzem, jobb előbb a másik ember érzelmeit megismerni, mielőtt ítéletet mondanánk róla!

Élt valaha a családban egy közel nyolcvanéves ember, aki feleségül akart venni egy kis színésznőt. Megengedhető botlás ebben a korban, hanem a fiatal báró - nem a fia, az unokája, a fia már meghalt - hajthatatlannak bizonyult. Jó összeköttetései voltak az udvarnál, s így elintézte, hogy gondnokság alá helyezték a vén bolondot. Aztán kérette a színésznőt, és közölte, hogy legnagyobb sajnálatára soha többé nem találkozhat vőlegényével.

A színésznő sem esett azonban a feje lágyára. Tudta, hogy egy nyolcvanéves öreg mellett semmi olyan meglepetésre nem számíthat, ami a bárói család öröklési rendjét megváltoztathatná. Egyébként is, ha az unoka ettől félne, megakadályozására elég volna egy megfelelő

kikötés a házassági szerződésben. Ami ajándékot pedig életében kaphatna tőle, avval a család igazán nem lenne szegényebb - akkor még ugyanis érintetlen volt a birtokunk. Így hát mélységesen felháborodva közölte azt a véleményét, hogy a fiatal báró gonosz és durva ember. Aljas is. Mert ha nem gyűlölné a nagyapját, nem jutott volna eszébe, hogy kegyetlenül eltiltsa az utolsó örömtől is, amit még nyújthat neki az élet.

A báró meglepő türelemmel viselte el a civil szemrehányásokat, s mikor a színésznő kifulladt, tiltakozva emelte fel a kezét:

- A kisasszony teljes tévedésben van indokaimat illetően. Én ugyanis nem a nagyapámat gyűlölöm, hanem kegyedet szeretem. Nekem viszont nem kell ahhoz feleségül vennem, hogy kielégíthessem vágyaimat...

Így a báró. S mert a színésznő sem az öregembert szerette konkrétan, hanem az arisztokratákat általában, ott a helyszínen meg is egyeztek egymással. Kikötéseiket nem ismerem, csupán az eredményt. Viszonyukból három fiú született. Mind a három kitűnő nevelésben részesült. Egyikből neves ügyvéd lett, a másiktól sebész, egyetemi címzetes tanár, csak a legkisebbikkel nem lehetett okosan beszélni. Kanonokot akartak belőle csinálni, de megszökött a papneveldeből, színésznek állt, és egy híres színészdinasztia megalapítójává vált.

- Maga éppen fordított tévedésbe esik, ami fiatal barátom indítékait illeti, mint a báró - magyaráztam Gizikének. - Péter nem az anyját szereti, hanem az apját gyűlöli. Kísérlete ezért teljesen reménytelen. Nekem azonban sem okom, sem jogom, hogy magát megóvjam egy kudarcától. Mivel pedig a fiú semmi kötelezettséget nem vállal még, ha egy találkozásukba beleegyezik, azt hiszem, van annyi becsülete, hogy ezt kieszaközölhetem. Különösen, ha megmondom, hogy evvel komoly szívességet tesz nekem...

- Ennyi teljesen elég, Rozmár! - mondta Péter. - A kisasszonyt fogadom!

Itt újból elpirult, és kellő öngúnnnyal tette hozzá:

- Még úgysem fogadtam senkit életemben."

Ez volt az utolsó alkalom, mikor figyelmeztethettem volna a bárót, vigyázzon, nem úgy van egészen, ahogyan hiszi. Gizike a világ legfehérebb báránya ugyan, tökéletes angyal és felejtethetetlen emlék; ha elégetnék mint boszorkányt, máglyáját zokogva térdelnék körül volt szeretői - de nem ismer könyörületet, ha érdekei úgy kívánják. Nem tettem. Isten majd bizonyára megbocsát nekem. Az emberek még inkább. Mert helyemben ők sem magyarázták volna el mesterüknek, miért hiszi joggal Gizike, hogy a kamaszokhoz ért egy kicsikét.

Péter mindenesetre igazolta várakozását (már tudni illik Gizikéét): úgy fogadta, mint egy truccoló gyerek, legszívesebben az orrát sem törülte volna meg. Mivel azonban nem volt náthás, legalább nem húzott cipőt, nem rakta le az asztalt s még csak nem is szellőztetett, hadd szagolja az a lány a lakás bűdösségét. Legyen csak dühös. Lássa, hogy nem érdekli vendéglátóját. A találkozóját megkapta, de csak a báró kedvéért, éljen vele, ha tud. Közben majd megveszett a kíváncsiságtól, és megvetette magát, mert azt hitte, az önmagában is olyan perverzításké, hogy ismerni kívánja az apja szeretőjét.

Nem hitte el a bárónak, hogy az apja csábította el. Eleget olvasott titkárnőkről, akik behálózta idősödő főnököket, elrabolták családjától, feleségül vétették magukat vele - közben úgy csalták a háta mögött, mint a répat. El akarta dönteni, lenézheti-e apját a nőért, vagy inkább irigyelheti. S mikor ezt én megkérdeztem tőle - sokkal később -, már nem tudta megmondani, melyiket szerette volna inkább a kettő közül. Szerintem mind a kettőt egyszerre, s azért volt olyan zavarban, mert tudta, hogy ez nem lehetséges.

Gizike közben szép nyugodtan készülődött. Ő tetszeni akart a fiúnak, és pontosan tudta, mit kell ehhez csinálnia. Pontosán azt, mintha egy felnőttet akarna meghódítani, csak még gondosabban kell öltözetét megválasztania. A kamaszoknak még nincs tapasztalatuk, de van ösztönük, és ez a veszélyesebb. A túl egyszerű ruhát gyanúsak találnák, és ízléstelennek a feltűnőt. Ezért egyszerű kosztümöt vett fel, de élénkpiros blúzzal s ugyanolyan muszlinsállal a nyaka körül. Pontosán érkezett, mint illik egy dolgozó nőhöz, aki megszokta, hogy neki kell nemcsak a maga, de a főnöke idejét is beosztania. De a kelleténél erősebben csengetett, hadd érződjék azért a viselkedésén egy kis izgalom. Hanem mikor meglátta a rendetlen szobát, megállt, és jóízűen nevetett:

- Istenem! Micsoda gyerek!

Leszedte az asztalt, kivitte az edényt, kinyitotta az ablakot. Közben megkérte Pétert, húzza fel a cipőjét:

- Semmi értelme, hogy külsőségekkel mutassa ki, mennyire nem örül a látogatásomnak. Anélkül is tudom. A harisnyája viszont - enyhén szólva - nem gusztusos. Többször kellene mosnia. Az ingét is. A nyakáról nem is beszélek. Fölháborító! Hogy bír ilyen piszokban élni?!

Péter vállat vont. És csak később jött rá, hogy inkább pirulnia kellett volna.

- Csak ne hőködjön! Tudom, hogy itthon nincs tisztálkodási lehetősége, fürdőre pedig röstell kérni a bárótól. Csakhogy én ezt értem a legkevésbé: hogy fogadhatja el egy éjjeliőr pénzét? Vagy azt hiszi, meg sem kottyán barátunknak a maga eltartása, akkora keresete van?

Most jutott először szóhoz. Nagyot lélegzett, és nekiugrott a nőnek:

- Tehát ez az első érve. Remek! Mert - ha jól tudom - arra akar rábeszélni, költözzem vissza az anyámhoz s inkább a vezérigazgató pénzén élőködjem, mint az éjjeliőrén...

Hanem a nő bosszúsan intette le:

- Mondom, hogy ne hőködjön! Majd a hazaköltözésére is elmondom az érveimet. Egyelőre csak azt szeretném, hogy a vezérigazgató elvtárs fia ne legyen méltatlan az apjához, Gadanez elvtárshoz, akit én - szíves engedelmeivel - nagyon sokra tartok. Ha lázad ellene, miért nem lázad fel teljesen? Nélküle úgysem végezheti el nappali tagozaton az egyetemet... Akkor meg miért nem megy állásba? Nyitva tartja az utat, hogy hátha végül velem vész össze az apja, s akkor hátrány nélkül békülhet ki vele?

Sötéten mosolyogtam - mesélte Péter. - A nő nem tudja, hogy a pályaudvaron dolgozom... De amikor eldicsekedtem vele, legyintett:

- Csak ne büszkélkedjék vele! Alkalmi kereset! Gondolja, hogy elég a költségei fedezésére, amit a bárónak hazaad?

Mivel pedig ezen még nem gondolkozott, a nő zavartalanul folytathatta előadását:

- Nekem tulajdonképpen tetszenék, hogy visszautasítja az apja pénzét. Tudniillik akkor, ha el is tartja magát, és nemcsak gondviselőt cserél!

Ördögbe is! - gondolta a fiú. - Jól adja! Mi köze hozzá tulajdonképpen?

Aztán bátorságot vett magának, és meg is kérdezte, amit gondolt.

- Tudja - mosolyodott el nagyon egyszerűen és nagyon kedvesen Gizike -, én remélem, hogy végül Gadanez felesége leszek. És már előre védekezem, nehogy a férjem egyszer, egy rossz pillanatában avval vádolhasson, hogy miattam züllött el a fia...

Nem tagadja, imponált neki a nő. Mindenekelőtt azzal, hogy éppen nem hízelkedett. Megavval, hogy olyan kedves és tiszta a tekintete. Sejtette, hogy efelől még lehet erkölcstelen, de azt is, hogy irigyelnie kell érte az apját, nem sajnálnia.

Hogy mégis megőrizzen valamit kezdeti fölényeskedéséből, azt tanácsolta az asszonynak, hogy most talán már térjen a tárgyra, és magyarázza el, miért kell neki, Gadanecz Péternek, visszatérnie az anyjához. Hiszen - ha jól hallotta - ezért akart vele beszélni.

- Egyelőre csak az apám érvelését ismerem - mondta gúnyosan. - Azt, hogy ha már ő elhagyta az anyámat, legalább nekem kötelességem vigasztalni szegényt...

Meglepetésére Gizike nagyot nevetett:

- Hát nem olyan, mint egy nagy gyerek?

Hanem aztán elkomolyodott, és fátyolossá vált a tekintete:

- Nekem csak egyetlen érvem van... Boldog szeretnék lenni. És amíg maga itt van a gyárban, mintha dinamiton járnék...

A fiú pedig a nyílt vallomásra váratlanul megsajnálta az asszonyt, és szinte lelkiismeret-furdalást érzett, amiért nem tudott rajta segíteni:

- De ha még haza is mehetnék, az sem változtatna a helyzeten. Az anyám soha nem fog elválni. Ragaszkodik a jogához. Inkább eltúrné, hogy a férje naponta megverje, mintsem hogy odaadná másnak...

Hanem azért őt sem gyúrták viaszból. S némi kajánsággal a hangjában megkérdezte:

- Vagy maga még nem hallott a verésről?

- Hallottam! - mosolyodott el büszkén. - Legyen nyugodt! Engem nem fog megverni!

Felugrott a helyéről:

- Hallja! A bárónak csak azt ígértem meg, hogy találkozom magával! Azt nem, hogy nem fogom megsérteni!

Jól ismerem Gizit. Nem láttam, de tudom, hogy felcsillant a szeme. Most jött a váratlan fordulat ideje. Most ő védte meg Erzsikét, nyíltan és szemérmetlenül. És ennek kellett Pétert kiborítania.

- Maga igazságtalanabb az anyjához, drágám, mint én. Sajnos, kevésbé ismerem a gyerekeket (ő, álnokság!), mert már akkor az idősebbeket kedveltem, amikor korban még ők illettek volna hozzám. Hanem azt tudom, hogy ítélezéseikben megengedhetetlenül türelmetlenek, mert tapasztalatlanok. Honnét gondolja, hogy a kettőnk közti különbség az anyjára vet rossz fényt? Hátha inkább az apjára?

Sóhajtott:

- Persze az sem nagy dicsőség, hogy én megértem az anyját. Hisz mindketten hátrányos születésűek vagyunk. Házmasterlány, parasztlány nem különböznek annyira egymástól, mint hinné. Mi olyanná leszünk, amilyené az első férfi tesz bennünket, aki a lányságunkat elveszi. Az édesanyját Gadanecz nevelte. Ha tőle tanulom az életet, én is hozzá hasonlóvá válok. Ha viszont anyjának van olyan szerencséje, mint nekem, hogy első kedvese a báró, bizonyára inkább ő hasonlítana hozzám...

Jól számított. Péter megszédült és a gyomra felkavarodott.

„A báró volt Gizike első szeretője! Tehát már nem is az apjától, hanem az apja elődjétől fogadott el pénzt! Hányinger!”

- Az apám... - nyögte ki végül, meglehetősen ostobán - tud erről?

- Drágám! - mosolygott Gizike ártatlanul. - A felnőttek nem olyan kíváncsiak ám szerelmük előéletére, mint a gyerekek...!

Nem kísérté ki. Ült az asztalnál, fogta a fejét, s azon töprengett, hogyan lehet túlélni egy ilyen szégyent. Úgy-e, hogy kiugrik az ablakon, vagy úgy, hogy hazaköltözik anyjához, dolgozik, összegyűjti és a báró pofájába vágja a pénzt, amit rája költött, s aztán visszafizeti a világnak is azt, amit megérdemel.

Ekkor nyílt az ajtó, és szép csendesen bejött rajta a báró.

- Nem fogom megkérdezni, mit mondott Gizike, mert nem akarok még egyszer undorítani - tért át váratlanul a tegezésre. - Ehelyett elmondok egy történetet, amit még senki sem hallott tőlem, s ha ez feleletet ad a problémáidra, nyugtasd meg magad.

Ez az egyetlen részlet, amit a bárótól tudtam meg a találkozásról, a többiben Péter és Gizi voltak az informátoraim. A mese a miniszterről szólt, akit mesterem gyakorta emlegetett, de akiről - így igaz -, eddig nekünk sem beszélt részletesen.

„...És még most sem szívesen - mondta magyarázóan -, mert tulajdonképpen vele szűnt meg végképpen a szerencsénk. Pedig nem is volt egészen közeli rokonom. A keméndi ág feje volt nagyapám idejében, s a keméndi ág akkor már száz éve elvált tőlünk, azaz a béllyei ágtól. Az igazat megvallva, a béllyei ág akkor már nem is ambicionálta, hogy minisztert nevezzenek ki tagjai közül. Még a képviselőségre sem aspiráltak, pedig ahhoz még bizonyára lett volna elegendő befolyásuk. Hírünk nem kisebb, hanem nagyobb volt, mint a keméndieké. Egy időben például az egész ország nagyapám kártyacsatájáról beszélt, melyet magával a hasonlíthatatlan Szemerével vívott, három napon és három éjen át. A második nap végén már elvesztette pénzét, lovait, birtokát, sőt állítólag a feleségét is, mint egykoron ama nevezetes Gedő Simon, amikor száz forintot kapott kölcsön egy barátjától, s ezzel sikerült megfordítania a szerencsét. A harmadik nap végére nemcsak mindent visszanyert, de még ötven forint hasznót is legombolt a nagy Szemeréről.

Szóval mi úgy tartottuk, hogy a keméndiek ugyan vagyonosabbak, sőt talán előkelőbbek is nálunk, de mégiscsak szürke verebek hozzánk képest. Ám Pál báró egészen más volt: kiragyogott az övéi közül, s a mieink is elismerték nagyságát. Először is híres férfiszépség volt, valóságos Apolló: elzöldültek a polgárosszonyok a vágytól, ha elsétált előttük. Sőt, nemcsak a tisztességes nők, hanem a színésznők, sőt a cigánylányok is, ami a férfiasságnak igazán cáfolhatatlan bizonyítéka. És azt mondják, ritkán tudott ellenállni, ha egy-egy nimfa megkívánta. Mivel azonban úgy bánt a karddal, mintha a XVI. Században élt volna, minden férj tudta, hogy ha nem feltétlenül muszáj, okosabb nem észrevenni, ha Pál báró az illendőnél többet forog a felesége körül.

Ami a legfantasztikusabb, ebben az Apollóra emlékeztető testben egy Hermész szelleme lakott. Nem a tolvaj, hanem a kereskedő Hermészé. Kivételes hozzáértéssel játszott a tőzsdén, elismert szaktekintélynek számított a vállalatalapítás területén, igazgatótanácsi tagja volt az egyik legjelentősebb banknak, és egy időben elnökévé választotta a kereskedelmi kamara is. Innét emelték a miniszteri bársonyszékbe egy részleges kormányválság után, amit főleg az váltott ki, hogy az iparügyi miniszterre sikerült néhány nagyobb korrupciót rábizonyítani. Pál báró tisztességéhez pedig annyira nem férhetett kétség, hogy még az ellenzék sem talált kinevezésében semmi kivetnivalót.

Mint iparügyi miniszternek, az akkori nagy gründolások idején számos koncesszió sorsáról kellett döntenie, s mindegyikben olyan sikeresen adta ki a megbízatást, hogy az általa válasz-

tottak közül soha, senkire nem sikerült panamát rábizonyítani. Pályája oly sikeresen ívelt felfelé, hogy nemcsak a keméndiek, de mi, béklyeiek is bizonyosra vettük, hogy Pál báró vissza fogja szerezni a Kőfejeő nemzetség egykori fényét.

És ekkor, egyik napról a másikra, váratlanul és oktanul, bekövetkezett a tragédia.

Még harmincéves sem volt, amikor bemutatták egy bizonyos Babarczi Katalin nevű kis-asszonynak, aki - bár szűkebb körben - már akkor is híres volt szépségéről, jóllehet alig volt túl azon a koron, melyben még a törvény védi a lányok értékeit. Sajnos, valamivel már elmúlt tizennégy esztendő, s ennek következtében nem sokkal azután, hogy megismerkedett Pál báróval, várandós lett, s követelte, hogy lovagja védje meg a becsületét. Ez meg is történt, hiszen a báró korrektségéhez szó sem férhetett - ha nem is egészen úgy, ahogyan azt a Babarczi lány remélte. Igen kiváló férjről gondoskodott Klárikának egy bizonyos Kundstätter úr személyében, aki ellen a kényesebb ízlésű lányoknak sem lehetett kifogása, s aki hozománnyal a báró segítségével uralkodó helyet vívott ki magának az akkor nagyon jelentős dél-dunántúli lenkereskedelemben.

No, aztán számos hasonló ügye között a báró teljesen elfelejtkezett a kis Babarczi Kláráról, akiből közben, Kundstätter Klára néven a társaság körülrajongott szépsége lett - s aki a maga részéről soha nem felejtette el a báró urat. Ha jól emlékszem, Daudet-nél a pápa öszvére csak tíz évig várt, amíg megrúghatta az embert, aki egyszer bántotta. Klára közel húsz évig vára-kozott nem csökkenő bosszúvágygal. Egészen addig, amíg Kundstätter úr is részt vett az említett koncessziós pályázatok egyikén, és meg is nyerte azt. Akkor azután akcióba lépett.

Rövid idővel később ugyanis Pál báró estélyt adott Andrássy úti kis palotájában, s arra hivatalos volt Kundstätter úr és felesége is. Azt azonban már meg nem mondhatom, hogy véletlenségből vagy Klára asszony akaratából ismertek egymásra húsz év után, és Pál bárót elragadta egykori kis kedvesének szépsége. Hódolattal csókolta meg a kezét, s az estély folyamán oly sokat foglalkozott vele, hogy azt enyhe botrány veszélye nélkül igazán csak egy párbajhős kockáztathatta meg.

Éjfél után, amikor már mindenki kezdett egy kissé kikapotossá válni, végigsétált a báró karján a termeken, s ott, ahol a legnagyobb volt a sokaság, megállt az egyik - ha jól tudom, Benczúr-kép alatt, és hangosan azt mondta:

- Jé, báró úr, ez a kép azelőtt a hálósobájában állt...

Körös-körül mindenki elhallgatott, s a báró elhűlve és értetlenül meredt Klárikára. Ő pedig, mint aki hirtelen rájött, hogy elárulta magát, felsikoltott és összeesett.

Kitört a botrány. Nem az estélyen, a parlamentben. A minisztert megvádolták, hogy a szeretője kedvéért ítélte Kundstätternek a koncessziót. Pál báró felháborodva tiltakozott, de senki nem hallgatott rá. A kormány elnöke megpróbálta védelmébe venni s talán sikerül is az akciója, ha egy újságíró nem interjúvolja meg Kundstätter urat, aki csak annyit mondott, hogy valópert indított a felesége ellen. Pál bárónak le kellett mondania, s amikor a Kaszinó is kizárta tagjai közül, golyót röpített az agyába, engedve a társadalmi elvárásnak. Az állam pedig visszavonta Kundstättertől az opciót.

És most jött a szenzációs fordulat. Kundstätter pert indított a kincstár ellen, és ezt sikerült is megnyernie. Két magándetektív iroda alkalmazottjai vallották eskü alatt, hogy Klára asszonyt hónapok óta figyelték férje megbízásából, és sikerült is hűtlenségéről döntő bizonyítékot szerezniök, de azt nem a báróval, hanem egy hírhedt előtáncossal követte el. Még csak nem is járt Pál báró lakása felé. A minisztert tehát ártatlanul üldözték halálra, Kundstätter úr pedig szabályos körülmények között, érvényesen, csupán azért nyerte el a pályázatot, mert az ő ajánlata volt a legméltányosabb. Különböző, korábban előtte ismeretlen okokból, melyeket

nagyon későn tudott meg, s melyeket még a válópörben is csak végső szükség esetén kíván elmondani, nem vonja kétségbe, hogy felesége láthatta a megboldogult hálósobájában a szóban forgó festményt, de akkor közel húsz évvel azelőtt, még mielőtt ő ismerte és megkérte volna a kezét.

Így vesztette el családnak utolsó nagy reménységét. Ártatlanul elszenvedett üldöztetése akkora felháborodást okozott, hogy a kormány, ezt kihasználva, gyorsan kiíratta a választásokat, és valósággal elsöpörte az ellenzékét. Hanem az már sem Pál bárónak, sem családnak nem szerzett vigaszt.

Egyetlen hasznunk talán az a tanulság lett, hogy az asszonyok bosszújuk kielégítésére mindenre képesek, még szégyenüket bevallani is. Ezért tehát mi hasonló esetekben mindig nagyon óvakodók és elővigyázatosak vagyunk...”

Befejezván elbeszélését, mesterem indult is vissza őrhelyére, mivel eddig szívességből helyettesítették. Ám Péter előbb megkérdezte, honnét tudta, hogy történetének aktualitása lesz. Elmosolyodott:

- Találd ki. Elég könnyű kiszámítani.

TIZEDIK FEJEZET

Tartalmát tulajdonképpen elmondja a báró, rögtön az elején.

Az utóbbi hetekben be-benézett a Knóbliba egy fiatalember, akiről látni lehetett, hogy sem a részegekhez, sem a vagányokhoz nem tartozik, de még azokhoz sem, akik munkakezdés előtt vagy végzés után beugranak egy pohár sörre. Mármost annak, hogy egy ilyen rendhagyó jelenség átmenetileg megtelepedjék kedves vendéglőnkben, tulajdonképpen ezer és egy oka lehetett volna. De a gyakorlatban mindig az derült ki, hogy a bárótól akar tanácsot kérni, mielőtt azonban ezt megtenné, illendőnek tartja, hogy egy kicsit megmelegedjék nálunk. Ez volt az eset az említett fiatalemberrel is. Nem sok idő múltán odatelepedett mesterem asztalához, és intézkedett hat korsó sör kihozataláról. A báró nyomban melegebb vidékre küldte, mivelhogy életében még senki nem merészelt borravalót felajánlani neki, s az igen tisztelt vendég határozottan szerencsésnek tarthatja magát, ha baj nélkül eltávozhatik, anélkül hogy megköveznék.

A fiatalember csak egy pillanatra hökkent meg, aztán ártatlanul mondta:

- Engedelmet kérek, báró úr, nem tudtam, hogy az ön asztalánál csak önnek van joga fogyasztani. A második három korsó sört ugyanis magamnak szántam.

A báró elmosolyodott a bajusza alatt, aztán teljes komolysággal válaszolt.

- Ezen a kérdésen még nem gondolkodtam, mivelhogy eddig futó vendég még nem akart az asztalomnál fogyasztani. Tekintettel azonban arra, hogy a népi demokrácia eltörölte az előjogokat, továbbá arra, hogy én rendszerünknek meggyőződéses híve vagyok, nem tartanám helyesnek az effajta antidemokratikus intézkedéseket. Ha tehát ön, beszélgetésünk tartama alatt valóban elfogyasztja mindhárom korsó sört, úgy adja elő nyugodtan kérdését, melyet én készséggel meghallgatok.

Már nem emlékszem pontosan a fiatalember kérdésére, s ha emlékeznék sem tartanám szükségesnek részletesen elmondani. A páciensek elbeszélései ugyanis csak olyan mértékben érdekelhetnek, amennyi nélkül a báró válaszát sem lehetne árnyaltan megérteni. Valamiféle állásról volt szó vagy beosztásról, melyet a tanácskérő a siker reményében megpróbálhatna elnyerni, amivel viszont elkerülhetetlenül magára vonná egy igen befolyásos ember nehezítését, akinek más jelöltje van. Magyarán szólva félő, hogy az illető megpróbál bosszút állni.

„Érdekes - mondta a báró -, hogy maguk, fiatalok, rendszerint olyan kérdést tesznek fel nekem, melynek megválaszolásához nem annyira az ügy ismerete szükséges, mint inkább a kérdezőé. Ez utóbbi hiányában általában kénytelen vagyok a tanácsadást elutasítani. A maga kérdése is ilyen, de ez ezúttal nem okoz akadályt. Magát már ismerem. Maga az az ember, aki, mikor megtudta, hogy én sértésnek veszem azt a szándékát, hogy kétszeres adag sörrel viszonzozza szívességemet, szemrebbenés nélkül azt füllentette, hogy a második adagot magának szánta, sőt az első kancsót mindjárt le is húzta, mintha valóban kívánná a sört. Nos, én *ennek* a fiatal embernek nyugodt lelkiismerettel ajánlhatom, hogy próbálkozzék az állás (vagy megbízatás) megszerzésével.

Hozzá kell tennem, hogy, míg a válasz megadása számomra teljességgel egyszerű, mondhatnám rutinfeladat, indoklása annál bonyolultabb. Sőt az sem lehetetlen, hogy teljességgel kilátástalan. Mégis meg kell próbálnom, nehogy magát esetleg kellemetlenül lepjék meg tanácsom következményei, s azt higgye majd, hogy felelőtlenül olyasmibe szóltam bele, amihez nem volt elegendő ismeretem.

Avval kell kezdenem, hogy nincs ember, aki kiszámíthatná elhatározásának következményeit és a következmény méreteit. Még egy olyan mikroszkopikus méretű választás is járhat rendkívüli következményekkel, mint, teszem, hogy két kereszteződés közül melyiken megy át az úttesten. Persze nem arra gondolok, hogy az egyiknél elütné az autóbusz, a másiknál nem üti el - bár ez sem látszik jelentéktelen körülménynek. De tegyük fel, hogy maga a második útkereszteződést választja. Ez esetben előfordulhat, hogy egy bizonyos ember, aki éppen az első sarkon jött át, de ellenkező irányban, azt fogja hinni, maga azért ment eggyel tovább, hogy ne kelljen találkoznia vele, és megsértődik. Előfordulhat viszont az is, hogy a másik úton egy olyan találkozója lesz, amely váratlanul eszébe juttatja valakinek, hogy maga a világon van, s hogy ez számára nem közömbös dolog.

Látom az arcán, azt hiszi, oda akarok konkludálni, hogy az első eset szerencsétlen, a második szerencsés lenne önre. Nagyon kérem, ne tételezzon fel rólam ilyen primitív gondolkozást. Ez semmivel sem mondana többet, mint a gázolási lehetőségek felvetése, hiszen elvileg nincs különbség aközött, hogy egy autóbusz üti-e el, vagy egy tekintélyes férfiú. A könnyebb érthetőség kedvéért maradjunk az első esetnél, és tételezzük fel, hogy az illető nemcsak megsértődik, hanem támadásba is indul ön ellen. Nekem már az elképzelésről is eszembe jut egy eset, amit szeretett igazgatóm, Gadanez elvtárs mesélt el egyszer, abból az időből, mikor ő még nemcsak vezetője nem volt a vállalatunknak, hanem éppen ellentétei voltak a főnökével.

Hallotta akkoriban, hogy az ő üzembréséhez, megkérdezése nélkül, ki akarnak nevezni egy fiatal mérnököt, s ezt a kinevezést az egész gyár szempontjából rendkívül előnyösnek tartotta volna. De az ügy még csak a latolgatás stádiumában állott. Vitatkoztak a kinevezés célszerűségén, és legalább annyian ellenezték, ahányan mellette foglaltak állást. Támogatnia kellett volna az ügyet, de hogyan? Az ellenségénél?

Nem sokáig habozott, kihallgatást kért a főmérnöktől, és hevesen tiltakozott, hogy megkérdezése nélkül akarnak az ő területére kinevezni egy mérnököt, mégpedig egy olyan embert, akivel ő nem kíván együtt dolgozni. Tiltakozása aztán el is döntötte az ügyet: a főmérnök felveszte a fiatalembert.

Világos, hogy mit akarok a példával mondani?

Nem állíthatom, hogy sikerült végül is teljesen kiismerni a mesteremet - ha kedve támadt, úgy csavart az ujja köré, ahogyan akart. Hanem evvel a fogásával már sokszor találkoztam. Egy tucat ember közül tizenegy ilyenkor igennel felelt, és az esetben a báró elégedetten csattant fel:

- Hát ha világos, akkor érje be ennyivel. Ez ugyan szerintem a semminél is kevesebb, de én nem tehetek arról, hogy tehetségtelen ember kéri a tanácsomat.

Mostani kundschaftunk azonban a tizenkettedik volt a tucatból, és közölte, hogy számára egyáltalán nem világos az ügy. Ebből ugyanis logikusan az következne, hogy elhatározás előtt fölösleges mérlegelni az eshetőségeket, hiszen ez csak végtelen mennyiségű információ esetén kecsegtetne némi eredménnyel. Például minden pillanatban tudnia kellene mindenkiről, hogy éppen kinek az ellensége, illetve a barátja. Márpedig a báró úr ilyet aligha akar állítani.

- Helyesen felelt! - mondta tehát a báró -, s evvel igazolni látszik az önbe vetett bizalmamat. Én csak arra akartam rámutatni - legalábbis egyelőre -, hogy a kedvező és kedvezőtlen eshetőségek aránya megjósolhatatlan, így nem is evvel kell foglalkoznunk a döntés előtt.

De menjünk tovább egy lépéssel. Lehet, hogy az ön embere éppen nincs kötözködő kedvében, és megjegyzés nélkül veszi tudomásul az ön kinevezését. Remek!

Remek - tehát nem érdemes izgulnunk miatta. De lehet, hogy nem nyeli le a békát, ám, akitől a döntések végső fokon függenek, legalábbis pillanatnyilag, éppen örül, ha borsot törhet a kötözködő orra alá. Még jobb. Ne is törődjünk vele.

Marad még az a lehetőség, hogy nemcsak támad, hanem éppen a főnök puszipajtása is...

Ha jól értettem, ön elsősorban arra volt kíváncsi, hogyan számíthatná ki ennek az esetnek a valószínűségét, s hogy milyen valószínűségi fok mellett érdemes még kísérleteznie. Nos, én az előbbi negatív példával csupán azt akartam kimutatni, hogy a számítás reménytelen, s hasonló esetben nem valami általános latolgatás alapján kell dönten. Egyetlen eset következményeit kell kiszámítani - a legrosszabbét. Hiszen még ebben az esetben is kettőn áll a vásár: az ellenségén és magán. S mivel azt már feltételeztük, hogy ez ellenség a befolyásosabb, a döntő tehát most már csak az: ön milyen? Elégge ügyes, kitartó és gyors gondolkodású-e ahhoz, hogy nehéz helyzetben is kitaláljon egy pokoli ötletet, amivel ellensége befolyását semlegesítheti?

Elmondok erről is egy esetet:

Volt nekem egy barátom, aki a Hortobágyon juhászkodott. Nem volt ugyan született juhász, de azért belevaló gyerek. 1952-ben telepítették ki Budapestről, és tudta, hogy járhatott volna ennél rosszabbul is. Boldog volt, amiért biztonságban tudhatta magát.

Egy napon a tanácselnök arra járt, ahol éppen ő legeltette a juhait, és megtetszett neki a derék, szétálló bajuszú magyar. Beszédbe elegyedett vele. Hanem mikor kiderült, hogy a juhász sem debreceni, sem nádudvari, hanem a fővárosban látta meg a napvilágot, elkomorodott és visszaszállt a kocsijába.

Másnap felkereste a gazdaság igazgatóját, és komolyan megróttá, amiért egy osztályellen-ségre bízta az értékes juhállományt. A főnök nem hitte ugyan, hogy rosszat cselekedett, de azért kissé megijedt. Elment tehát a járási párttitkárhoz, és jelentette a történeteket.

A juhásznak mindezt nem kötötték az orrára, de volt elég reakció a gazdaságban, aki azt hitte, hogy ő is hozzájuk tartozik, és kellő időben tudomására hoztak minden lényegeset. Persze azt is megmondták, hogy magának kell védekeznie, ők nem tudnak segíteni.

Barátomnak tehát el kellett döntenie, mit tegyen. Nem látszott valószínűtlennek, hogyha egyszerűen hallgat, előbb-utóbb megfélekeznek róla, és marad minden a régiben. De hát ő éppen úgy gondolkodott, mint én. Neki is az volt a véleménye, hogy csak a legrosszabb eshe-tőséggel szabad számolni s az ellen védekezni, ha tud. Ezért némi habozás után ő is bement a járásba, és kihallgatást kért a párttitkártól. Olyan bizalommal fordult hozzá, mint az egyszeri juhász Mátyás nagy királyunkhoz. A hasonlat nem is sántított annyira, mint gondolhatnánk. Ő is király volt. Nem nagy. Kis - mondotta volna róla Karinthy Frigyes.

A titkár persze nem azt kérdezte: Mi a bajod, szegény juhász legény? - de azért valami hason-lót kérdezett. A juhász pedig elmondotta, hogy őt Budapestről telepítették ki, s azóta az állami gazdaságnál dolgozik. Ő nagyon meg van elégedve a munkájával, s úgy tudja, eddig a felettesei is meg voltak elégedve vele. Szóval ő éppúgy Ádámnál és Évánál kezdte, ahogyan azt az egyszeri ember kezdte volna el, hiszen a titkárnak nem kellett róla mindezt tudnia. A titkár pedig - noha ő tudta, hogy mindezt tudja, eléggé türelmesen viselkedett. Nem siettetta a jó embert, s a végén megkérdezte, hogy most mi a gondja.

Bizonyára azt várta, barátom most majd elpanaszolja, hogyan támadta meg őt a tanácselnök - ami bizony nagy ostobaság lett volna tőle. Mert erről a titkár először is azt gondolta volna, elég szemtelenség, hogy egy ellenség panaszt tesz a tanácselnök ellen. Másrészt azonban azon is gondolkodni fog, miért nem a gazdaság igazgatójához fordult panaszával, sejti-e s ha igen,

honnan, hogy ügyével már ő is foglalkozik? És ha tudja, ki árulhatta el neki? Nyilván reakciós elemek...

A juhász azonban nem adott alkalmat arra, hogy a párttitkár a hibák mögött megkeresse az ellenség kezét. Ehelyett tisztelettel megkérdezte, köteles-e ő politizálni, mert ő ahhoz nem ért, s egyébként is az a véleménye, okosabb, ha nem is foglalkozik vele. És mikor a titkár meglepődve kérdezte, ki akar neki politikai megbízást adni, közölte, hogy a tanácselnök. Megkérte, adjon neki információkat az igazgató intézkedéseiről. Márpedig ő azt nem szeretné csinálni, mert szerintem már ez is politika.

Hát így. A párttitkár egyáltalán nem kételkedett, hogy az ajánlat valóban megtörtént. Miért kételkedett volna? Az ellenségnek annyi keze volt akkoriban, hogy csak megfelelő mennyiségű fül segítségével lehetett valamennyit szemmel tartani. Így aztán elég gyakran vették igénybe az ellenség száját is fülbesúgásra. Az, hogy ugyanakkor a főnök figyelmét is felhívta a juhászra, a tanácselnök részéről lehetett okos taktika is. Kifejezetten előnyös lehetett, ha a saját ügynöke ellenségének tartják.

Ehhez már csak annyit kell tudni, hogy a járásban is voltak erőviszonyok - erőviszonyok általában mindenütt vannak. És mert a tanácselnök viszonya volt az erősebb, minden világossá is vált. Barátomnak azt lehetett mondani, hogy az ilyen információ még nem politika, a főnöknek pedig, hogy neki van igaza, a juhászt ne bocsássa el.

A tanácselnöknek természetesen egyáltalán nem kellett szólni, ahhoz túl jelentéktelen volt az ügy.

Világos?

Helyes, ez már valóban teljesen világos. Erről van szó.

Én tehát önt elég jó megfigyelőnek, eléggé ötletesnek, furfangosnak és gátlástalannak találom, hogy bármi történjék is, azt az eredményt érje el, amit akar.

De hogy az azután jó lesz-e majd magának, vagy nagyon is rossz, azt még én sem tudhatom. Mert az ilyesmit senki nem jósolhatja meg."

Ebben a fejezetben tehát olyan tervekről lesz szó, amelyek megvalósulnak, de később nem várt eredményre vezetnek.

Péternél tett látogatása után két héttel Gizikét kikérte az egyik, velük szoros kooperációban álló üzem. Az igazgató mellé hívták titkárőnek. A személyzeti főnök ekkorra már hallott valamit harangozni arról, miért költözött el hazulról a Gadanez gyerek, így csak Gizikét kérdezte meg, s aztán gyanútlanul aláírta a kiadatást. Gadanez az egésztől csak akkor értesült, mikor Gizike elment hozzá búcsúzni. Fülig vörösödött dühében. De mérgét először nem az asszonyon, hanem a személyzetisen próbálta kitölteni. Telefonon vonta felelősségre, miért nem beszélte meg vele a döntés előtt a kikérést. Ám a személyzetis kemény legény volt s nem is esett a feje lágyára.

- Először is már nem a titkárőd, s az új beosztásában a beleegyezés vagy megtagadás az én hatásköröm. Másodszor - éppen a régi beosztása miatt - azt hittem, kikérte a tanácsodat.

Ebből érthetett, ha akart. Akart. Lecsapta a kagylót, és Gizire támadt:

- Most őt toljam le, amiért azt hitte, hogy már tudok a szándékról? Amikor engem is meglep, hogy éppen én hallok erről utoljára...

- Milyen minőségben csodálkozol? - érdeklődött az asszony. - Mint az igazgatóm vagy mint a szeretőm? Mert leendő főnökömnek az volt a véleménye, hogyha te elhelyeztél magad mellől

az öreg tyúkok közé, akkor nincs erkölcsi jogod a kiadatásom megtagadására. A szeretőm pedig nehézség nélkül megtudhatta volna, mit tervezek, ha nemcsak avval törődik, milyen kellemetlen neki a fia viselkedése, hanem avval is, nekem nincsenek-e kellemetlenségeim. Például nem kezdenek-e felelőssé tenni azért, hogy ő otthagya a családját - amit én soha nem kértem tőle...

Sértődötten bámult rá:

- Azt természetesen helyeslem, hogy a történetek után elmész. Engem csak az eljárásod bánt...

- Engem is! Meg persze, én annak sem örülök, hogy itt kell hagynom a munkahelyemet. Hanem a munkaügyin akkor sem maradtam volna sokáig, ha neked ez a kívánságod.

Ekkor bűgött a vonala, és a titkárnője beszólt, hogy a minisztériumból keresik.

A legjobbkor! - gondolta. - Mielőtt összeveszünk...

- Hát akkor az igazgató elbúcsúzik - mondta kesernyésen tréfálkozva. - A szeretőddel pedig találkozol este a szokott helyen, s a többit megbeszélitek.

- Remélem, az új titkárnőd nem ügyetlen, csak nem tudja, hogy haboznia kell, bekapcsolja-e a telefont, vagy a minisztérium előtt is letagadjon, ha én itt vagyok! - mondta Gizi, mert ezúttal azt akarta, hogy az övé legyen az utolsó szó...

- Jegyezzétek meg: a nők az olyan férfit nevezik férfiasnak, aki időnként gyerekesen viselkedik! - szokta mondani mesterem. - Ha ez így igaz, akkor Gadanez különösen kiérdemelte a férfias nevet a „szokott helyen”. A szokott hely különben egy szoba volt özvegy Winternitznél, aki főképpen abból élt, hogy fiatal házasoknak adta kölcsön a lakását.

Kérem, én most nem gúnyolódom, valóban házasokról beszélek. Már említettem, hogy minden foglalkozásnak vannak lángeszű képviselői - ezek közé tartozik a jeles asszonyiség is. Míg a hozzá hasonlók általában a tilalmas üzletszerű kéjelgésnek szoktak otthont adni, ő rájött, hogy a mai lakásviszonyok között számos olyan emberpár sem jut közös szobához, akinek nemcsak törvényes joga volna együtt tölteni az éjszakát, hanem még a nemzet érdeke is ezt kívánná tőlük. Ezekre specializálta magát. Gadanez kivételével csak olyanokat fogadott be, akik személyi igazolványukkal bizonyították, hogy házasok. Az ilyenek ugyan nem bírtak annyit fizetni, mint a hivatások és hódolók, viszont - mint ezt már a gyakorlat is bebizonyította, nem is jelentettek veszélyt, s Winternitzné mindennél többre becsülte a nyugodt életet. Hogy Gadanez kivételképpen miért volt házassági iratok nélkül is veszélytelen, azt nem teljesen értette, de elhitte, hogy a férfi kielégítő módon magyarázta meg. Így Gizike meg ő igazán kedves, lakályos szobácskában tölthették közös idejüket, melyen egyáltalán nem érződött a titkos találkahelyek levegője.

Gizi ezen az estén hideg dühvel érkezett a találkozóra, és eltökélte magában, hogy mindent tisztázni fog. De Gadanez vigyorgó arccal várta, felkapta, magához szorította, és végigkeringőzött vele a szobában.

- Lángész vagy! Mindenki azt hiszi, hogy a pletykák miatt hagyta ott a gyárat, és a rágalma-zóidra haragszanak. Még nekem is a szemembe mondták, hogy nem kellett volna a munka-ügyire küldjelek. Én azonban őszintén bevallottam, mi kényszerített rá. Mikor már tűrhetlenné vált a házaseletem és tudtam, hogy előbb-utóbb fel kell borítanom, lelkiismeretlenség lett volna, ha magam mellett tartok egy ragyogóan csinos titkárnőt. Ilyenkor elkerülhetetlenül jönnek a gyanúsítgatások, amelyek azért olyan veszélyesek, mert az esetek jelentős részében nem is alaptalanok. Persze nehezen elviselhető, hogy egy családi tragédia következményét teljesen ártatlan és közömbös harmadik személynek is viselnie kelljen, de hát ilyen az élet: logikátlan és igazságtalan. Ezt elfogadták és elismerték; bár voltak, akik szerint te még abban

az esetben sem kerültél volna gyanúba. Így hát ezután aggodalom nélkül találkozhatunk, és mind a fiam, mind a báró szívességet tehetnek nekem.

Véresre kellett volna karmolni azt a ragyogó pofáját. De őt, aki habozás nélkül elzavart olyan férfiakat, akiket a tenyeréből etethetett, lenyűgözte ez a határtalan önzés. Gadanez kétség kívül hitte, hogy ami számára kellemes, az tárgyilagosan nézve is csak nagyszerű lehet.

- Én persze általában helyesnek tartom, hogy a főnökek ne lehessen viszonya a beosztottjával. De miért káros ez? Mert a kivételezések melegágyává válik. Márpedig a kivételezés minden fajtája bomlasztja a vállalati fegyelmet. A mi esetünkben azonban már bebizonyosodott, hogy mi felül tudunk emelkedni az effajta kicsinységeken. Én téged nem kedvezőbb, hanem kedvezőtlenebb helyzetbe hoztalak szerelmünkért, te pedig érdemesnek tartottad vállalni értem az áldozatot. Akkor pedig a mi viszonyunk csak forma szerint volt kifogásolható, de nem lényegileg.

Ha a báró hülye túlbuzgalma nyomán mégis megpróbáltak egyesek elítélni téged, ez csak újabb bizonyíték arra, hogy sok ember, aki kommunistának hiszi magát, erkölcsi szempontból a katolikus vallás hiedelmeit követi. Csak a legrosszabb kispolgár üti bele az orrát a más magánéletébe. Komolyan mondom, és undorodom az ilyenektől. Ki szeretném törni a nyakukat.

„Szent isten! Figyelmeztetnem kell a bárót, hogy Gadanez őt akarja bűnbakká tenni” - futott át Gizike fején.

Aztán már nem gondolt semmit, mert Gadanez magához szorította és ölelte vadul. S amikor kibontakozott mámorából, keserűen bámulta a férfi bozontos mellkasát, duzzadó izmait, egyenesre metszett állát. Feljebb, a szeméig nem merte emelni a tekintetét. Valami eddig ismeretlen, asszonyos gyöngesség fogta el. Félni kezdett a jövőjétől.

- Pofátlan egy tanítvány vagy te, Jakab! - bosszankodott mesterem. - Ide hívlak reggelre, hogy a többiek megérkezése előtt beszélhessek veled, te pedig, ahelyett, hogy ragyogva örülnél megtisztelő bizalmamnak, ásítózol és undok fintorokat vágasz. Az álmodástól nem találsz-e szót? Vagy röstelled tán, hogy kiemeltelek?

- Tudja azt maga nagyon jól! - morogtam vissza. - Az nem tetszik, amiről beszélni akar. Unom már a fiúját, de nagyon!

- Tényleg? - csodálkozott, mintha nem tudná. - Micsoda érdekes egybeesés. Én is unom!

Egyszerre elröppent álmodásom, és érdeklődve hajoltam előre. De ő csöppet sem sietett kielégíteni kíváncsiságomat.

- Persze ha volna benned egy szemernyi szellem - folytatta ehelyett a bosszankodást -, azt válaszoltad volna, hogy mindenkinek olyan tanítványa van, amilyent érdemel. Mert micsoda mester vagyok is én?! Lusta, iszákos, züllött, s ami a legnagyobb baj, teljességgel bölcsesség nélkül való. Szégyen nélkül járok ócska ruhában, szégyen nélkül fogadom el mindenféle csavargótól, hogy kifizesse a sörömet, nem merek elmenni a Népligetbe, mióta egyszer egy huligán rám támadt, hogy adjam át neki helyemet a padon, de ha egy hatalmasság köt belém, akkor előrántom a nadrágzeleből és mellkasomba dugom a bátorságomat, s úgy viselkedek, mintha én lennék a kentaurók közül az a bizonyos Khirón, akinek Heraklész is szabad volt kitanítania. Mert az az átkozott csősz azt hiszi, hogy ha valaki bárónak született, haláláig ragaszkodnia kell bizonyos külsőségekhez, a báró pedig hajlandó elhinni, hogy a csőszök nem mindig háryjánoskodnak, amikor elmesélik, hogy adandó alkalommal szembeszálltak még a földesurukkal is.

Tartok tőle, te erre azt gondold, hogy ez lehet rettentő ostobaság, de azért igazán rendes dolog. A te helyedben én is ezt hinném. Mert ha a te helyedben volnék, nem tudnám, hogy az egész bátorságom csak addig tart, amíg ott állok a nagyúr szeme előtt, de alig maradok magamra, torkomba szalad a szívem, s azon kezdem törni a fejem, hogyan lehetne kívánságát mégis teljesítenem, de úgy, hogy megmaradjon az a látszat is, mintha nem engedelmesskednék. Ez persze nagyon csúnya jellemvonás, amit az ember idegenek előtt sem árul el szívesen, és még nehezebben vallana be a tanítványai előtt. Ezért választottam ki közülük egyet, amikor semmiképpen sem zárkózhatom el a vallomás megtétele elől. S ezért vagy mégiscsak hálátlan kutya, amiért nem érezted meg előre, milyen kivételes megtiszteltetésben foglak részesíteni.

Szóval életem egyik legnagyobb ostobaságát követtem el, amikor nem adtam ki Gadanecknek a fiát. Csak éppen nem tehettem másképp. Az árnyékát senki nem lépheti át - még én sem. Ugyanezért nem tehetem meg, hogy utólag megkérjem Pétert, költözzön tőlem el. Pedig szeretem a békességet. De még jobban szeretek mindennap borotválkozni, és magam borotválkozom. Márpedig egy évig nem tudnék tükörbe nézni, ha így bánnék el vele.

Azt kellene elérnem, ő akarjon elmenni, ne én küldjem el.

Ezek után persze joggal kérdezheted, miért akadályoztam meg Gizike tervét, amivel éppen ezt érthettem volna el. Megmondhatom. Két okból. A fontosabbik az volt, hogy azt hittem, van még időm. Amíg mi hárman - Gadaneck, Gizike meg én - sakkban tartjuk egymást, a gyerek nyugodtan nálam lakhat. A második az volt, hogy a hölgynek végül túl messzire kellett mennie. Az utolsó érve kivételével bármelyikre elengedtem volna a fiút. De ezt az utolsót túl mocskosnak találtam, és elhatároztam, hogy beavatkozom.

Ostoba vagy, fiam, Nyársforgató. Természetesen nem vagyok csálhatatlan, hanem ismerek egy helyet, ahonét kihallgathattam a beszélgetésüket.

Szóval így történt a közbelépésem, és meg kell vallanom, még ezt az ocsmányságot is eltűrtem volna, ha nem értékelem túl optimistán a helyzetet. Isten látja bűnöző lelkemet: nem sejthettem, hogy Gizike otthagyja az üzemet! Márpedig evvel felborult az egyensúly, és ellenemre változtak a viszonyok. Ha Gadanecknek eszébe jut és elterjeszti, hogy a hölgynek miattam kellett távoznia - megteheti, hiszen már úgys beszélik, hogy Péter valamiért nálam lakik -, akkor ellenem fordul a közvélemény, és se pardon, se grácia nem lesz árva fejemnek: elpusztítanak. Pontosabban szólva, módot lel Gadaneck, hogy végezzen velem.

Én pedig, Jakab fiam, élni akarok. Ezért tehát Péternek minél sürgősebben arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy otthon a helye. Gizikét elszalasztván, erre most már csak egy utat tudok, de az nagyon is járható. Péter még sohasem ölelt nőt s ezért nem érti, hogyan győzhet le valakit a szenvedély. El kell tehát sürgősen csábíttatni valakivel.

Nézzék, soha nem vágyódtam a kerítő szerepére, de beláttam, hogy a báró valóban veszélyben van, s ezért megvigasztaltam:

- Bízsa rám, Rudi bácsi! Ismerek én egy olyan helyet, ahol negyedóra alatt levetköztetik!

- A negyedóra rendben volna, fiam. Nyársforgató, de nem mindegy, ki vetközteti. Olyan lány kell, aki két hét múlva kidobja s úgy megkínazza, hogy falba verdesse a fejét. Ha elveszti önbecsülését, akkor saját példáján megérti, hogy apjának meg kell bocsátania. Ilyen lányt pedig, pillanatnyilag, csak egyet ismerek: azt a Mónikát, aki három hétig járt a Knóbliba egy külföldi filmrendezővel, s akiről én ezen kívül is sokat tudok.

- Azt? - kérdeztem csodálkozva. - Hiszen arról azt beszélik, hogy ingyen még soha senkivel...

Aztán kipukkadt belőlem a nevetés:

- Márpedig, ha a pártfogoltja még tizenkilenc éves korában is szűz, akkor vele, pénz nélkül, még ramatyabb lányok is nehezen feküdnének le.

Hanem a mesterem bizonyos szempontból valóban reménytelen eset volt: semmit nem hagyott volna rám, ha azt hiszi, hogy nincs igazam. Védelmébe vette Pétert s azzal érvelt, hogy én már tizenhét éves koromban segéd voltam, ő pedig gimnazista, s ez egészen más dolog.

„Nem tudom, észrevetted-e, kedves Jakabom, hogy azok, akik a gimnazisták erkölceit szapulják - márpedig ilyenek sokan vannak - mindig a lányokat hozzák fel példának. Hogy egy részük már tizennégy éves korában elkezd, s hogy egy osztályból legfeljebb ketten-hárman őrzik meg az érettségiig a lányságukat. Ez a jelenség annyira feltűnő, hogy még olyanok is számon tartják, akik egyébként hivatásuknál fogva rossz megfigyelők. Pár napja például az üb-titkárunkkal beszélgettem erről. Ő úgy hiszi, ez még mindig annak a múltból ittragadt csökevénynek a következménye, hogy a nők erkölcsét szigorúbban ítéljük meg, mint a férfiakét, a szülők sötét módon a fiúknak szívesen elnézik azt, amit a lányoknál kárhoznának.

Nekem tulajdonképpen roppantul tetszik Sóvágó elvtárs véleménye. Süt belőle az a roppant hevület, mellyel az élet minden területén harcolni kíván a nők tényleges egyenjogúsításáért. Hogy téved, az cseppet sem zavarja meg etikai együttérzésemet. Arról azonban, hogy ebben az esetben nem a lányokat éri hátrányos megkülönböztetés, azt hiszem, egyetlen példával meggyőzhetlek.

Bizonyára ismered a jögi-Kovácsot a fényezőből, aki lelke egyensúlyát megőrzendő, reggelként mindenféle lélegző gyakorlatot végez, például fenekére ül, tarkójára kulcsolja a két lábát, és úgy szuszog. De nemcsak ő maga gyakorolja ez ősrégi hindu rítust, hanem gyermekeit is ilyen egészséges életmódra neveli. Biztos tudomásom szerint azonban a lánya két hétig nem tudott részt venni a közös testgyakorlatban, sőt az ágyban is lehetőleg hason fekve tartózkodott. Ez annak következtében történt, hogy apja megtudta, leánya, jóllehet még a gimnázium első osztályát sem végezte el, kénytelen volt megjelenni egy bizonyos orvosi bizottság előtt.

Ugyanez a Kovács két esztendővel ezelőtt elpanaszolta nekem, hogy érettségi előtt álló fia kétségbeejtően mamlasz, szinte truttymó, s még nem sikerült a tűzkeresztségen átesnie. Amikor pedig apai aggodalommal megpróbált a fejével beszélni, még ő volt goromba:

- Tessék nekem békén hagyni! Nyilvánosházak nincsenek, a frankák drágák és betegek, osztálytársnőink pedig velünk nem feküsznek le.

Kovács ekkor megpróbálta fiacskáját a cselédlányokra figyelmeztetni, szerencsére még idejében rájött, hogy azok sincsenek. Békében hagyta hát a fiát, s csak nekem panaszkodott az elfajult időkre.

Idén azonban már azon kesergett, hogy az a csirkefogó, nem becsülve azt az áldozatot, amellyel ő, aki csak hat elemi végezhetett, tovább taníttatja, lányok után szaladgál, és tanulás helyett kurválkodással tölti az idejét. Persze, most már egyetemista, másodéves jogász.

Bevallom, nem tudom, mennyire vehetjük készpénznek a gimnazista lányokról szállongó híreket. Annyi azonban bizonyos, hogy korántsem a polgári erkölcs túlélő csökevényei miatt emlegetik őket gyakrabban fiú kollégáiknál, hanem azért, mert utóbbiak között ma sem több a tapasztaltak aránya, mint szüleik idejében volt. Talán még kevesebb is, hiszen igaza van a fiúnak, ők még a bordélyházba sem tévedhetnek be, ha rájuk jön a muszáj. Ha pedig igazak a lányokról szóló pletykák, úgy az erkölcstelenséget nem gimnazistákkal, hanem idősebbekkel gyakorolják.

Hasztalan próbálsz tehát, merő féltékenységből, Pétert nyálas fajankónak feltüntetni, csupán azért, mert még nem ismert leányt olyan korban, melyben téged már kis híján sikerült tartásdíjra kötelezni, az csupán azért van, mert ő gimnazista, s mert a gimnazisták később vesznek el szüzességüket minden más férfinál.

Tény az, hogy az egyetem első egy-két évében azután már minden eldőlt: normális ifjúról, vagy nyomorék fickóról van-e szó. Csakhogy Pétert már az is letérítette a fejlődés szokásos útjáról, hogy apja nem engedte dolgozni. Egyik napról a másikra elveszítette a közösséget, amelyhez tartozott, és nem szerzett helyette másikat. Egy-két barátjával még tartott valamiféle kapcsolatot - főleg olyannal, aki a közelben lakott, de hát miféle kapcsolat volt ez? Totya például - bocsánat, én sem tudom a fiatalember közelebbi nevét -, amikor nem volt KISZ elfoglaltsága, szívesen cipelte magával új barátaihoz, és Péter hálásan vele is tartott egy ideig - addig, amíg meg nem győződött arról, hogy neki az új barátokkal semmi közös témája nincs. A középiskola elvégzése után szétszóródnak a régi barátok, s ha valaki ekkor, mint Péter, légüres térbe kerül, csak kétféle helyen találhat magának barátokat: sportpályán vagy galeritagok közül. Ő pedig sem sportoló nem volt, sem huligán.”

Mondanom sem kell, engem nem győzött meg túlságosan mesterem bizonygatása, cseppet sem változtattam meg a fiúról vallott meggyőződésemet. Persze elvállaltam, hogy megkeresem azt a bizonyos Mónikát, de kételkedtem, hogy hasznára lesz ügyünknek. Természetesen nem a lány vonzerejében kételkedtem, hanem Péterében. Mesterem végül felmérgeződött, és dühösen rám támadt:

„Túlságosan öntudatos az ábrázatod, Jakab! Pedig kerülhetsz még olyan helyzetbe, hogy Péter akkor csapja le kezéről a szeretődöt, amikor akarja. Jelzem, akkor első ízben nemcsak te leszel meglepve, hanem ő is. Mert akinek nem volt alkalmja kipróbálni képességeit, az gyakran maga sem tud róluk.

Egy nem túlságosan régi történet jutott erről az eszembe. Járt ide valamikor két gyerek - te már nem ismerhetted őket. Az egyik pompás ferencvárosi vagány, szállítómunkás, fene-gyerek, sőt alighanem egy-két Rákóczi téri lány futtatója is. A másik afféle mama-kedvence, egy özvegyasszony egyetlen fia, lassú mozgású, nehézkes fickó, keveset szólt és sohasem verekedett. Az isten sem érthette, hogyan lehettek ezek ketten olyan jó barátok, de talán éppen az ellentétes természetük miatt. A vagány mindenüvé magával cipelte a fiúcskát: itatta, nőt szerzett neki és megvédte, ha ezért meg akarták verni, az pedig meleg, nagy barna szemeivel úgy bámult rá, mint a bűnbánó kurva a keresztre.

Történt egyszer, hogy a vagány valami nőügybe keveredett, állítólag más kedvesével kezdett ki, de én azt hiszem, komolyabb dologról volt szó: futtatásról. Barátunk éppen a Bivaly kezéről akart leütni egy leányt - s ezt rajta kívül nem merte volna megpróbálni senki sem. Ez a Bivaly híres alakja volt a szomszéd kerületnek, disszidálásakor úszva jutott el Jugóból Olaszországba, százhusz kiló volt és sehol egy fölösleges deka zsír. Én nem is hiszem, hogy a mi barátunk kezdeményezett volna a lánynál: az kezdetett ki vele, s ő röstellte volna, hogy félelemből ne mondjon igent. Hanem azért, kutyául félt, s mikor a Bivaly bejött utána a Knóbliba, fehér lett mindjárt, mint a lepedő.

A Bivaly jobb kezében kés volt, hanem aztán ránézett a vagányra, s csak bal kézzel vágta szájon. Így is egyből a sarokba gurult. Akkor elindult utána. Én még nem láttam, hogy jár a halál. Azt hiszem, így. Csak éppen közben megállt a másik fiú előtt - ha jól emlékszem, azt Bandinak hívják -, s őt is le akarta ütni. Bizonyára tudta róla, hogy a vagány haverja.

Bandi ijedtében megfogta Bivaly mindkét kezét, és remegett, mint a nyárfalevél. Az ordított, hogy eressze el, vagy őt is megöli. Igen ám, de addigra már Bandi - még mindig reszketve,

csak már nem annyira - szépen leszorította a Bivaly ökleit, aztán felkapta és kihajította az ablakon. Nem is jött többet vissza. Állítólag a saját kése sebesítette meg.

Ekkor az egyik legkülönösebb dolog történt, amit életemben láttam. A vagány nagy keservesen felállt a földről, Bandihoz sántikált és - lekent neki egy iszonyatosan nagy pofont:

- Te marha! Miért kellett nekem verekednem helyetted, mikor sokkal erősebb vagy nálam?

Mire a Bandi gyerek, mint egy jámbor kis boci:

- Honnét tudtam volna? Sohasem próbáltam!”

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Tervek, melyeknek jobb lett volna nem sikerülniük.

Én azt hiszem, a bárónak tökéletesen igaza volt. Pétert a szökése végleg kiverte régi világából, és teljesen magára maradt. A bujdosásban még lehetett valami romantika, de mikor a bárónál lehorgonyzott, ez a rév kietlenebbnek bizonyult, mint előzőleg a tenger. Mesterem engem nem szokott meghívni magához, akkor jártam nála először, amikor kórházba kellett szállítatnom. Lehet, hogy az a savanyú szag, ami betöltötte lakását, betegségének következménye volt, de őszintén megvallva, nem hiszem. Sokkal mélyebben ivódott a falakba, semhogy feltehetnénk, Péternek még nem kellett szagolnia. Aztán a két szobához nem volt fürdőszoba, ami a bárónak nem okozott gondot, hiszen az üzemben zuhanyozhatott. Eleinte Pétert is magával vitte, aztán rájött, hogy ez nem túlságosan okos dolog, s a fiúnak nyilvános fürdőben kellett tisztálkodnia. Esetleg állhatott lavórba, ha tetőtől talpig akarta lemosni magát. Melyiket választotta, nem tudhatom, de Gizike nem találta túlságosan tisztának.

Eleinte irigyeltem, amiért a báró társaságát akkor is élvezhette, amikor mi nem lehettünk vele, de érdekelni csak azóta érdekelt jobban, amióta önhibáján kívül, de végső fokon ő lett mesterem halálának okozója.

Azóta arra is rájöttem, hogy irigységre sem volt okom, hiszen kettejüknek nem sok beszélővalójuk lehetett egymással. A báró, úgy látszik, egy bizonyos mértékig valóban atyailag érzett iránta, mert a Knóblitól lehetőleg távol tartotta, azt mondta, kocsmákban semmi keresnivalója nincs. Ebédelni általában az üzemi étkezdébe járt - bár, kivált eleinte, egyszer-egyszer otthon is főzött, hogy házi kosztal vendégelhesse meg a fiút. Ebéd után aludnia kellett, hogy bírja az éjszakai virrasztást - azt hiszem, már mondtam, hogy kötelességét rendkívül lelkiismeretesen látta el. Péter tehát egész nap egyedül volt. Dél előtt olvasott, mégpedig nemcsak szépirodalmat, hanem most, unalmában, tanult is. Történelmet és földrajzot, mert a matematikával egyedül nem boldogult. Különben a másik két tárggyal is meggyőződés nélkül foglalkozott. Babonásan hitte, hogy apja bosszúból meg akarja akadályozni, hogy felvegyék az egyetemre, s hogy lesz is annyi összeköttetése, amennyi ehhez szükséges.

Ebéd után, amikor a báró aludni tért, ő elment hazulról. Mint mondta, nem bírta ki, hogy egy lakásban legyen valakivel és mégis egyedül. Ez, azt hiszem, érthető.

Pedig mesterem megpróbálta, hogy korán ebédeljen, s lefekvés előtt még Péterrel tölthessen egy kis időt. Hogy tartsa a lelket a fiúban.

„Semmi okom nincs, hogy szeressem a szocializmust - mondta egyszer Péternek -, s ha mégis szeretem, azt meggyőződésből teszem. Nekem tehát szép, mert érdek nélkül tetszik. Neked sem a szocializmus csúnya, csak a családi életed. Ezért pedig nem Marx és Engels felelősek, hanem Gadanecz és Gadaneczné.

Persze azért a népi hatalom is meglehetősen kibabrált veled. Mindennek, amit te jó szándékból csináltál, meglehetősen kétes színezetet adott. Mert ha a kapitalizmusban éltél volna, akkor

1. az apád nemcsak az egyetemre nem tudott volna behozni, hanem a saját szakmájába se tanoncnak.
2. Gizikének esze ágában nem lett volna elcsábítani apádat, ő tehát nem inna, nem verte volna el anyádat s így te sem hagyd el az otthonodat.

3. Ha mégis megverte volna anyádat, s te megszöksz, ő, ha akarja, rendőrrel hozathat vissza, mert nem volnál még nagykorú.

4. Nem hozatna vissza. Tanuld meg a magad példáján, hogy jár az, aki nem tiszteli apját és anyját.

5. Most munkakerülő vagy, azaz végső fokon elítélendő életű egyén, aki nagyon könnyen válhat közveszélyessé. Akkor pedig csak munkanélküli volnál, ami inkább szánandó, mint elítélendő.

Evvel egyáltalán nem akarlak rábeszélni, hogy lépj be valami munkahelyre, hiszen egyrészt mint alkalmi munkás, becsületesen dolgozol, másrészt pedig tökéletesen értem az indokaidat. Te vagy az egyszeri antiszemita, aki, mielőtt leleplezték volna sikkasztásait, áttért az izraelita vallásra, hogy szégyent hozzon a zsidók fejére. Te apádat szeretnéd kompromittálni, s ez csak azért marhaság, mert kiderül belőle, hogy rosszul ismered a világot. Nem hozol szégyent Gadanez fejére. Az olyan elvtársak, mint ő is, megszokták, hogy a fiaik rosszul neveltek, huligánok, zavaros fejűek és munkahalogatók. Csupán akkor válhatnál kellemetlenné rá, ha be tudnád bizonyítani, hogy te tulajdonképpen végtelenül rendes gyerek vagy, aki merő idealizmusból csinálod azt, amit a társaid züllöttségéből. No de ki fog időt szánni a te megismerésedre? Senki. Legfeljebb az ügyész.

Mert itt van például ez a lakás. Egy másik, korodbeli fiú megveszne örömeiben, ha minden éjjel rendelkezésére állana két üres szoba - jelzem örülne egy üres suffninak is, benne egy ágygal. El fogsz zülleni, ha céltalanul tekerged végig a heteket, s csak azon sopánkodol, hogy az apád micsoda pernahajder. Legalább lányokat csípj fel magadnak, ha már ilyen pompás kéglivel rendelkezel. Császár lehetnél evvel a lakással, s úgy élsz, mint valami szerzetes. Persze nem kapucinus, mert a kapucinusok híresek férfierejükről."

De Péter nem ismerte be, hogy szégyent akarna hozni az apjára. Annak egy sereg jó tulajdonsága van, ami benne éppen nem található meg: munkabírás, erős akarat. Mióta megismerte Gizikét, őt sem veti a szemére, sőt az anyjával sem akarja már kibékíteni. Neki csak egy nagyon szerény, mondhatni picuri kis kívánsága van: ne kelljen egy fillért sem elfogadni tőle, s azt akarná, hogy az anyja se fogadjon el.

Még legjobban mint rakodómunkás érezte magát. S a báró szerint a fiú csak azért nem vállalt állandó munkát - de ezt igazán csak a háta mögött merte mondani -, mert másként nem maradna elég ideje arra, hogy rosszul érezze magát.

Voltaképpen arra is hajlott volna, hogy a lányokat illetően elfogadja a báró tanácsát. De ahhoz mafla volt, hogy az utcán ismerkedjék. Ha pedig őt szólították le, akkor utálkozott.

Mindebből láthatjuk, hogy még nem fejeződött be a nevelése, hanem ez arra a Lányra várt, aki egy este bekopogott hozzájuk. Így, nagy L-lel írva. Mert ugye, többféle nő van: szép meg kevésbé szép meg csúnyácska meg gyönyörű... Meg aztán olyan is van, akiről a férfi azt sem tudja, szép-e vagy csúnya, de mindjárt elszegődne hozzá házi kutyának, és szétharapná a legjobb barátja torkát, ha ráuszítanák. Hát ilyen lány volt a Mónika, aki most kereste a bárót, s aki miatt Péter nyomban féltékeny lett barátjára:

- Nincs itthon - dünnyögte. - Dolgozik.

- Megvárom! - mondta a lány.

- Hiába. Éjjeliőr.

Hát nem Jankó? Ahelyett hogy azt mondaná: foglaljon helyet!

- Ó! És mikor lehet beszélni vele? Délelőtt? Délután?

- Csak délelőtt, a Knóbliban.

Mint később kiderül, ezt a találkozást is elmeséltettem magamnak Péterrel is, s így jogosan kérdezhetnék, miért én mondom el mégis az elejét? De egyszerű magyarázata van: még akkor sem tudta, hogy összeesküvés áldozata lett. Így hát elhitte és ma is hiszi, hogy Mónika nem tudja, hol a Knóbli és még nem találkozott a báróval. Hogy színinövendék, vizsgadarabjára készül, egy gróft fog alakítani, és fejébe vette, hogy előtanulmányokat végez a szerepéhez. Így jutott el a báróhoz.

- Én persze már láttam, hogyan játsszák az arisztokratákat legjobb színészeink. Csak attól tartok, hogy ők is elődeiktől lesték el, hogyan viselkednek a grófok. Nekem ez nem elég. És ha már gróft nem sikerült találnom, kerestem legalább egy bárót.

- Kőfejeő nem jó! - nyögte Péter. - A Knóbli egy zugkocsma, a báró egy rozmár, és nem viselkedik.

- Nem tud viselkedni...? - nyílt kerekre Mónika mélybarna szeme.

- Minden bizonnyal tud. De nem akar.

S mert nyilvánvaló volt, hogy ezek után a lány gyorsan távozik, s erre rossz volt gondolni is, akaratlanul tette hozzá:

- Én pedig szeretnék, de nem tudok...

Mónikánál nem sok jobb nappali színésznő van a világon. Először meglepődött, aztán elmosolyodott, s a fiúra villantotta tekintetét:

- Kösz! Ez kedves volt! Tudod, mi lányok hálásak vagyunk a fiúknak, akik zavarba jönnek tőlünk...!

Végül egy utánozhatatlan kis vállrándítás:

- Szeretni persze nem azokat szokjuk...

„Mónikáról azt állítani, hogy senkivel sem fekszik le ingyen, nemcsak mérhetetlen pimaszságra vall, hanem ostobaságra és tájékozatlanságra is. Kétségtelenül megérdemelted azt a három pofont, amit nem tudom, kitől kaptál. De nem én verettelek meg. Én csak Mónikának meséltem el, mit állítottál róla, s azt is csak érvként, hogy teljesítse kérésemet. A valóságban ugyanis soha nem enged olyan férfinak, akitől ne remélne jeles élvezetet. Hogyha pénzt is kaphat tőle, az nyilván nem akadály. De akkor is ez jelenti a legkevesebbet számára. Elvégre jól keres. Valóban végzett három évet a színiakadémián. Most idegenvezető. Hivatalosan az.

Feltételezem, hogy egyik foglalkozása sem követelt szüzességi fogadalmat. Hanem amit ugyancsak állítani szoktak róla, tudniillik, hogy egyetlen füttyszóval ágyba csálható, ismét csak részben igaz. Én ugyan füttyülhetnék nála reggeltől estelig, de te is. Aki nem tetszik, az erőszakkal sem juthat nála semmire. De a szó szoros értelmében senki! Egy súlyemelő bajnokot három hétig kezeltek, amikor megpróbálta.

Nem is volt vele könnyű dolgom. Először avval érveltem, hogy a gyerek még senkivel, soha - erre megsértődött. Mert ő még nem olyan öreg, hogy az anyagi ártatlanság vonzaná. Inkább a nagy gyakorlat és a kifogástalan technika. De ha kívánom, ajánlhat címekeket. Vagy várjuk meg, amíg ő is megfelelően érzélgőssé öregedik...

Csak amikor megértette, hogy Pétert nem annyira elcsábítani kell, mint inkább alaposan megkínózni, s hogy erre különlegesen alkalmas a gyerek, kapott kedvet az esethez. Ráállt, s én biztosra vettem, hogy remekül csinálja meg. Tudod, őt nem azért tették ki a színiiskolából, mintha tökéletesen tehetségtelen lett volna. Ő az, akin a társai roppantul csodálkoznak, amikor

kiszűrlik. Társaságban mindenkit elkápráztat színességével. Mindenütt ragyog, csak a színpadon élettelen. Az én időmben nappali színésznőknek hívták őket. Megjegyezheted. Félig elfeledett elnevezés, rendkívül ötletesnek hathatsz vele.

Megkérte Pétert, kísérje el hozzám a Knóbliba. Keddet választottuk, amikor biztosan nem szoktak eljönni ismerősei, a csapost pedig figyelmeztettem, ne ismerje meg. Így hát nyugodtan jöhetett. Látnod kellett volna, Jakabom! Péter arcán roppant elszántság s mintha egy fejjel lett volna magasabb, mint amilyen a valóságban. Mónika pedig egy félénk kis galamb. Péter nem is sejti, hogy ha beléjük köt valaki, Mónika fogja megvédeni őt és nem fordítva. Ha egyszer hallaná, amikor az ánya ágyékába küld valakit, menten elmenne tőle a kedve. Így azonban boldog és hősnék érzi magát, mivel a csodálatos lányt épségben sikerül elkaulozolnia az asztalomig. Bemutatja nekem, s ő rendeli meg a söreimet. Két éjszakát húzott le a Dunai pályaudvaron, hogy uraskodhassék. Frissen borotvált, nyaka tiszta, fehér garbója ragyog.

Én természetesen hagyom, hogy rendeljen és Mónika is. Úgy beszéltek meg, hogy délig előadást tartok a grófok viselkedéséről, aztán pedig gálánsan elvállalom, hogy másnap, este-fele, lakásomon gyakorlati bemutatót mellékelek.

Akkor Mónika az órájára nézett, és felkiáltott, hogy már nincs ideje menzára menni, és megkérte Pétert, vezesse egy jó vendéglőbe a környéken. Ragaszkodott hozzá, hogy ő fizethesse a fiú ebédjét. Ez is mutatja, milyen ostoba voltál, mikor azt hitted, hogy pénzéhes nő. Böven megérte neki a látvány, amit a fiú nyújtott. Lehet valaki egyszerre zöld és piros? Hát ő az volt. Mutatta, ami az éjszakai munkából a tárcájában maradt. Mónika elég piszok volt ahhoz, hogy megszámlolja - aztán nevetett. Gonoszul. Péter vagy elfogadja az ebédet, vagy marad velem. Őt ne boldogítsa olyan gavallér, akinek hatodikán csak két százasa van. Fölállt, és mutatóujjával intett a fiúnak, kövesse. Az pedig pirult, szégyenkezett, de ment.

Nem is ment. Kullogott.

Másnap ebéd után én ragaszkodtam ahhoz, hogy ezúttal ne menjen el hazulról, hanem várja meg a lányt, pontosabban, hogy keltsen fel időre. Mindezt olyan hangon, mintha azt hinném, szívesebben menne máshová. Gondoltam, legalább játssza meg magát, ha már gonoszat tervezünk vele. Én aztán vidáman lefeküdtem, s egy darabig hallgattam, hogyan sóhajtozik a másik szobában.

Pontosan fél hatkor költött, és ágyamhoz hozta fekete ruhámat. Én azonban szokott éjjeli pufajkámba bújtam, s az ünneplőt visszaakasztottam a szekrénybe.

- De miért? - kérdezte ő megbántva.

- Erre többféle okom lehetne - magyaráztam ráérősen. - Például az, hogy a kicsike a nagyúri viselkedés lényegét óhajtja ellesni tőlem. Persze ő meg te meg a hozzátok hasonlókat azt hiszik, ez avval kezdődik, hogy egy báró tudja, milyen alkalomra, mit kell felvennie. Ennek azonban éppen az ellenkezője igaz. Az az igazi úr, aki rongyos ruhában is úr marad. A lakáj köteles libériát hordani. A gróf vehet magára kezeslábast és ócska kertészkalapot is, ha szeszélyből rózsát kíván szemezní. Egy báró az alkalomhoz nem illő ruhában is báró, s annál rosszabb az alkalomnak, ha kényes helyzetbe hozza őt. Ha én véletlenül meztelenül ülnék az asztalnál, amikor Mónika belép, tudnék oly módon bocsánatot kérni illetlen ruházatomért, mintha nem érzékelném pucérságomat, csupán a fészülködőköpenyemet levetni mennék át a másik szobába, és - esküszöm! - ő is ezt érezné.

Magamban kénytelen voltam bevallani, hogy ez csak addig volt igaz, amíg csinos voltam és fiatal, mert a vén ráncos bőr látványát egy főherceg viselkedése sem tudná ellensúlyozni. Hangosan azonban folytattam hengegésemet.

- Egy báró nem attól báró, hogy szmokingot visel, hanem attól, hogy báró volt már az apja és a nagyapja is, és így különleges vér kering az ereiben. Teljesen mindegy neki, hogy egy közönséges halandó mit gondol róla. Úgysem gondolhat mást, minthogy minden úgy helyes, ahogyan a méltóságos úr csinálja. Egy igazán nagy urat önmagán kívül nem érdekel semmi. Kivéve természetesen a szenvedélyét, a politikát és esetleg a királyt.

- Ebből két dologra jöhetsz rá magadtól. Egyik, hogy édesapád a legjobb úton van afelé, hogy igazán nagy úr váljék belőle. A második az, hogy ezek szerint lyukas kertésznadrágban sokkal hatásosabban lehet megjátszani egy herceget, mint szmokingban vagy bíbor palástban. Én azonban őszintén bevallom, nem ezért öltöztem kezeslábasba, hanem azért, mert eszem ágában sincsen a hölgyet megvárni. Nem magamnak, hanem neked csaltam ide, ebbe a magános lakásba, ahonnan a halkabb sikolyokat nem hallja meg senki. A hölgy színésznő, szóval aligha ő viszi körmeneteken az oltári szentséget. Mondd azt neki, hogy a kezét csókolom, az igazgatóm hívatott, de egy fél óra alatt visszatérek, várjon meg. Ha mégsem tudnék visszajönni, holnapután ugyanebben az időben várom. A szekrényben találsz egy üveg kitűnő konyakot. Kínáld meg hellyel és itallal, és töltsd színültig a poharát. A magadét is, de lehetőleg egy nagyobb, mert neked van nagyobb szükséged arra, hogy elveszítsd a fejedet. Aztán végy nagy lélegzetet, és vágj neki.

Hogy miket vagdosott a fejemhez, azt nem ismételtem el. Irgalmatlanul ott hagytam boldogságra - és kora bánatra ítélve. Reggel nem találtam odahaza. Ebédre sem jött vissza, este pedig közölte, hogy belépett kocsikísérőnek egy patkányirtással foglalkozó szövetkezetbe.

- Szóval sikerült? - kérdeztem én. - Jólesett?

- Semmi sem sikerült! - vágta be maga mögött az ajtót. Én, természetesen, nem hittem neki.”

Miért nem hitte? Mert bízott a konyak felszabadító hatásában? Mert megegyezett Mónikával? Mert elfelejtkezett saját mondásáról, amely szerint nődolgokban a legtapasztaltabb férfi is téved, mégpedig annál többször, minél több okkal bízik magában? Mindez együtt is ok arra, hogy akkor se vegye észre az igazságot, amikor valósággal az arcába nevet? Amikor még én is kételkedve csóváltam a fejemet?

A görény - Péter szerint - nagyon kedves kis állat, és nem is бүдös, csak amikor akarja. Hanem a patkányhulla akkor is ronda, ha görény fojtotta meg. És különben is, mikor a szerződését aláírta, még semmit nem tudott a menyétfélék természetéről. Hát elképzelhető, hogy ha valóban megkapott egy kölnivel illatosított, fenyőfürdőben mosdatott dísznőt, akkor бүзлő állatok között keressen magának állást? Ellenkezőleg: ezt ő csak akkor tehetette, ha így akarta megbüntetni magát és a világot. Az ő fogalmai szerint patkányirtó vadászgörények cipelése a társadalmi pokol legalsó bugyrát jelentette, ahol a pipogya férfiak бүnhödnek, olyanok, akik még az alkalommal sem tudnak élni, és örökös szexuális nyomorra vannak ítélve. Meglepődött, amikor kiderült, hogy keresete a háromezret is eléri, és még jobban meglepődött volna, ha tudja, hogy utódja, egy városba szökött tanyasi gyerek határozottan társadalmi emelkedésnek érezte új munkáját.

Mikor megkértem Pétert, mondja el, amit dolgairól a báró nem ismerhetett pontosan, törtem a fejem, áruljak-e el mindent mesteremről és Mónikáról, de aztán - mint ezt talán már mondtam is - elhatároztam, hogy nem teszem. Elsősorban azért, mert felháborított az a nyegle és pártfogó hang, ahogyan velem a telefonban beszélt. Már akkor tudtam, hogy ez nem az a Péter, akit én ismertem, hanem egy másik, akivel kicserélték. Nem panaszkodhatom pedig: készséggel teljesítette kérésemet, és nem is sokat, legfeljebb egy negyedórát késett a találkozóról. Csak éppen nem a Knóbliba mentünk, hanem egy olyan helyre, ahol minden kétszer annyiba került. És nem egy félszeg fiú lépett a helyiségbe, hanem egy barna bajszerű, kör-

szakállas úr, aki keresztnévén szólította a pincért és remekül bírta az italt. Hanyagul elnyújtott hangon beszélt, hogy érzékeltesse, mennyire nem érdeklik már annak az eltévedt kisgyereknek özönvíz előtti történetei, aki egyszer a bárónál talált menedéket.

Hát ennek a pacáknak nem adtam ki a mesteremet. Higgye csak, hogy volt valami szerepe Mónika meghódításában, azon kívül, hogy csaknem azt is elrontotta, amit a báró elrendezett.

Pedig eleinte minden terv szerint történt. Péter heves kétségek között töltötte a hátralévő fél órát. Mert ha a báró azt állítja, hogy Mónikát le lehet rohanni, akkor az hétszentség. Akkor érdemes megpróbálni és túlkerülni azon a nagyon kellemetlen, sőt szégyenletes állapoton, hogy csak regényekből ismeri a nőket.

- Tudod, pajtás - mondta -, voltaképpen nem értem, miért vagy annyira oda a báróddal. Rendes öreg rozmár volt, nem tagadom, hanem csapnivalóan rossz pszichológus. Ő rontott el mindent avval a lerohanással. Ha ez a tanácsa nincsen, már első alkalommal jóba kerülök Mónikával. Olyan férfifaló lány, aki nehezen bírja ki egyedül. Akkor pedig éppen nem volt senkije, mert soros szerelme, egy botanikus, egyhónapos tanulmányúton volt az NDK-ban. Erre a rövid időre megfelelt volna neki én is. Persze csak ha nem hiszem, hogy ehhez le kell rohannom, vagy már tudom, hogyan kell lerohanni egy lányt. Csakhogy nekem nulla tapasztalatom, viszont óriási fantáziám volt. Tízszer is elképzeltem, hogy sikerül átkarolnom a derekát és ágyra dőntenem, és ugyanannyiszor, hogy összekarmolja a pofámat és elrohan. Vagy el sem rohan, hanem hidegen ellök magától, s csak annyit mond: ugyan! Vagyis rájön, hogy még félnie sincs oka tőlem, annyira gyáva vagyok. Hat órára már szinte megfőttem a saját levemben.

Mikor pedig kiderült, hogy csak a hat óra érkezett el, ő nem, negyedóráig roppantul sértve éreztem magam. Hanem aztán megkönnyebbültem, hogy nem is kell próbára tennem magamat. Cigaretázva hevertem el az ágyamon.

Pontosan ekkor lépett a szobába, kopogtatás nélkül, és nyomban célzást tett fekvő helyzetemre. Hogy az ember így nem fogad lányokat. És egyáltalán, hol a báró?

- Elküldte?

Istenem...! Elpirultam, és elkezdtem magyarázkodni. Azt a bizonyos főnököt, amit a báró a számba rágott. Közben pedig sejtettem, hogy ostobaságot cselekszem, de képtelen voltam abbahagyni. Ő pedig elég kegyetlenül fejemre olvasta szégyenemet:

- Azt hittem, férfi! Nincs férfi, aki ilyen vádat ne vállalna el...!

Akkor a báró tanácsa szerint hellyel és konyakkal kínáltam. Mindkettőt elfogadta, de ő töltötte meg a poharakat. Csordultig. Ő a magáét felhajtotta, én óvatosan kortyolgatva haladtam utána. Félttem, hogy köhögési rohamot kapok.

Most mondjam, hogy nemcsak férfifaló volt, de gonosz is? Akkor azt hittem. Azóta tudom, hogy csak úgy bánt velem, ahogyan megérdemeltem. Kigúnyolt. Hogy egy percig sem gondolta komolyan, amit a báróról mondott. Nem én küldtem el. Ahhoz én ostoba vagyok. Ő kérte meg, hagyjon bennünket kettesben, mert megtetszettem neki és el akar csábítani...

Annyira persze nem voltam ostoba, hogy még ezt is elhiggyem neki. Nemcsak azért, mert nem maradtak négy szemközt a báróval, s így erre módja sem lehetett. De mit segített a tudás? Éreztem, ha megmondom az igazat, újra letol férfiatlanságomért. Ha viszont úgy tennék, mintha hinném a szavát, kikérné magának, hogy ringyónak nézzem.

Szerencsére van humorom. És a nehéz helyzetben ez segített:

- Mikor az ágyon feküdtem, kiugratott belőle. Mikor ki vagyok ugorva, úgy tesz, mintha vissza akarna küldeni. Túl veszélyes maga egy ilyen csekély értelmű medvebocsnak, mint én

vagyok. Pedig a medve szereti a mézet, s én is kész volnék minden parancsát teljesíteni. Például, hogy törülközőket szárítson a hátsó lábaimon, miközben előlről Róbert Gida meséit hallgatom.

Sajnos, nem ismerte a Micimackót, s így nem értette idézetemet. Pedig nyomban elárulta, hogy - ez gyakori a nőknél - ragad rá partnere műveltsége. A botanikus szókinése már érződött is kifejezésein, mikor dühösen nekem támadt:

- Ide figyelj, te kövi foszlár! Ha úgy meredsz rám, mint a blöki a sonkacsontra, ne vágj hozzá olyan képet, mint a kis angyal Jézus nevenapján. És egyébként is, hogy merészeled azt hinni, hogy én belebújok egy ilyen bűdös ágyba, mint a tiétek? Van nekem erre a célra egy állatian jó kéglím. Szerdán feljössz hozzám, hozol egy csokor gerberát - a te dolgod, honnan szerzel rá gubát -, és megkérdezed, megcsókolhatod-e már a cipőm orrát. És ha nem csókolod meg, mikor megengedem, szaladhatsz a Rákóczi térre lányok után.

Szerintem itt Mónika túljátszotta magát egy kissé - Péter akár észre is vehette volna, hogy olyasmiket mond, amiket voltaképpen sehonnan nem tudhatott. Nem a rossz lányokra gondolok, hanem arra, hogy a félszégesség még nem föltétlen bizonyítéka a szüzességnek. Péter tehát, ha akkor nem is, később gyanút foghatott volna, hogy valóban lehetett valami susmus a háta mögött. De hát amilyen állatian beképzelt pasas lett belőle azóta, ilyesmi nem jut az eszébe. Azt hiszi, növeli saját nagyságát, ha elmondja, milyen nevetségesen járt el akkor. Kihúzta a mellét, és közölte, hogy lehet nagy számár, de pincsikutya semmi esetre sem.

„- Nem? - kérdezte gúnyosan.

Odalépett hozzám, keze közé fogta az arcomat, és ráérősen megcsókolta a számát. Akkor még nem tudtam, de most már állíthatom, csodálatosan értett hozzá. Annyira, hogy én, szegény, megszedültem, lehunytam a szemem, s hogy meg ne tántorodjak, átöleltem a derekát. Azt hiszem, görcsösen. Ő pedig belém harapott, ellökött magától, és csilingelően felnevetett:

- Szerdán hatkor, kiskutyám!

Remegtem az undortól és a vágytól. Rá vágytam, és magamtól undorodtam. Már tudtam, hogy engedelmeskedni fogok. De azért nem kísértem ki, hanem a konyhába mentem, lemostam ajkamról a vért. Aztán leültem, és a konyhaasztalra támaszkodva megpróbáltam magam elé képzelni Mónikát. Már nem sikerült. Ehelyett váratlanul Gizike arca jelent meg előttem. Aztán az apámé, mikor veri az anyámat. Pedig ezt a valóságban nem is láttam. De már el tudtam gondolni, s nem is éreztem gyűlöletet iránta.

Szégyellnivaló? Lehet. Sígni kezdtem, nem tehetek róla. Fájt a szívem apámért, anyámért, magamért és főképpen azért, mert szerdán fölmegegyek Mónikához, és szégyenszemre megcsókolom a cipőjét.”

És eljött a szerda, fölment Mónika lakására, és nála volt a gerberacsokor. A kégli valóban állati klassz volt. Az asztalon népi szőttes, a falon kilenc szép erdélyi bokály. A heverő előtt subaszőnyeg, a szőnyegen félig nyitott könyv, angolul. A lány fekete pongyolában nyitott ajtót, és a lábán nem volt sem cipő, sem papucs.

Ennyit volt hajlandó Péter a továbbiakról elmondani. No, még annyit, hogy mikor hazament, többé nem szégyellt semmit. Igaz, én nem is faggatóztam, azt hiszem, igaza van, az ilyen dolgokat nem kell elbeszélni. Elképzelhetjük nélküle is. Mónika első osztályú nő, ha már odaadta magát, azt biztosan úgy tette, hogy emlékezetes maradjon a fiúnak.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A báró babonája és a babona materiális alapja.

„Bajban vagyok, efendi, belháborúba keveredtem, a báró nem áll szóba a csősszel, a csősz le se csinálja a bárót, mindegyik a másikat vádolja avval, amiért - véleményem szerint - egyformán felelősek.

Nem tudom pontosan, meddig, de legalábbis bérnálásomig kétségtelenül vallásos voltam - bár mi afféle fölvilágosodott arisztokraták voltunk és nálunk ez nem volt kötelező. Később magam is csodálkoztam az Andrásyokon meg az Apponyiakon - na, nem mintha közelebbről ismertem volna őket -, amiért óriási műveltségüket össze tudták egyeztetni a személyes istenségről szóló ősrégi babonákkal. Ekkor azonban még buzgón imádkoztam hozzá magam is, könyörögtem segedelméért, nem hazudtam, ha nem volt nagyon muszáj, s még akkor is meggyóntam s a világért sem paráználkodtam volna. Ezt különösen szigorúan tartottam addig, amíg el nem értem az erre való képességemet. Ettől kezdve az úristen zsenírozott, mint Heinét a Megváltó, tehát gyorsan felfedeztem a szabadgondolkodókat, elfelejtettem vallásos aggályaimat és az imádságokat. Lehet, hogy ha mélyebben gondolkodom felőle, az istent elismerem első mozgatónak, mert hogy materialista vált volna belőlem, azt nem merném állítani - de hát isten léte helyett inkább azon gondolkodtam, bemászhatom-e új szobalányunk ablakán, vagy ott találom a bátyámat, vagy hogyan csúszthatnám kuzinom, Éva szoknyája alá a kezem.

Megnyugtatom, efendi, ez utóbbi volt a könnyebb.

No de nem dicsekedni akartam, csupán csak közölni, hogy ettől fogva nem zavartuk egymást istennel. Sem a fronton nem imádkoztam, sem az ostrom alatt, s mikor egyszer betemetett a lövészgödörben a föld, nem könyörögtem, hanem káromkodtam, s még csak nem is a felsőbb hatalmakat szidtam, hanem azokat a barmokat, akik olyan lassan szórják le rólam a homokot s néha a fenekembe szűrják az ást a föld helyett.

Nem tagadhatom, a csősz, néha, a Hortobágyon, mikor a tündöklő csillagokat nézte az égen, meg a hold alatt elúszó felhőket s hallgatta a szél távoli zúgását, misztikus érzések fogták el, s egyszer a báró hallani vélte a szférák zenéjét. De ez nem volt vallásos révület, s különben is csak addig tartott, amíg ki nem szökött hozzájuk a szeretőjük. Akkor minden magasabban szálló gondolat kiröppent a fejükből, s inkább azt mívelték, amiben az őseim már akkor is kedvét lelte, amikor még sejtelve sem támadt az istenek létéről.

Most már csak az a probléma, hogy egy ember, aki sem istentől, sem ördögtől nem fél, hogyan lehet olyan átkozottul babonás, mint én.

Persze nem kell, holmi tizenhármasszámra vagy péntekre gondoljon, efendi, sőt a fekete macskák látványa sem borzolja fel az idegeimet. Hidegen hagy minden mások által kitalált ómen, sőt a démonok közül is csak a bridzsistenkében hiszek, abban a parányi lényben, aki elveszi a játékostól a jó lapokat, ha durva hibát követ el a licitben vagy a lejátszásban.

Milyen régen nem játszottam bridzsset, pedig hogy szerettem valaha...! Nem is értem, miért nem tanítottalak meg legalább titeket rája?! Talán azért, mert bölcsen éreztem, hogy úgylis csak bosszúságom származott volna belőletek...

Úgy látszik, kezdek szenilissé válni, efendi: a bridzsistenkéről fecsegek, holott egy éppen ellentétes jellegű szellem okozta letörésemet. Félek. És meggyőződésem, hogy még szörnyű dolgok fognak történni velem. Van nekem egy saját babonaságom, ami mindig beválik, még-

pedig nemcsak nálam, hanem másoknál is - pedig esküszöm, semmi normális okát nem tudom, hogy a dolgok így alakuljanak.

Élt például Körmend környékén egy szép szál cigánylegény, s annak egy derék asszony-szeretője. Derék - mondom - s ezt kettős értelemben használom: először is a természetére, másodszer meg a tisztességére. Mert igaz, hogy nem volt még özvegy, ám férjének olyan súlyos tüdőbaja volt, hogy az már aligha melegíthette meg az ágát egyszer is egy esztendőben, nem csodálta senki, hogy szeretőt tart mellette.

Hanem a férj, mielőtt megbetegedett, sokat keresett pócegödör-tisztítással, és isten tudja, miért, 15 000 forintos életbiztosítást kötött az asszony javára. És ha nem is lehetett tudni, miért kötötte, most mindenesetre jól jött: fűzte hozzá valami Julist. És valóban, ha meg is csalta, semmi mást nem vethetett a szemére. Ápolta hűséggel, és mindig tiszta volt inge-ágyneműje.

Történt egy napon, hogy a férj békével elhalálozott, eltemették és a biztosító kifizette az illendően bánatos özvegynek a neki járó összeget. Most már nem is lett volna akadálya, hogy összeköltözzenek a cigánylegénnyel, ha az asszonnak saját háza van. De más portáján élt, és a tulajdonos hallani sem akart arról, hogy cigány költözzék udvarába.

Ám a szerencse ritkán jár egyedül. A legénynek volt egy gazdag nagybátyja, s az is nagy hirtelenséggel elhalálozott, és a legény - aki már eddig is nála lakott - megörökölte a házat, és most már valóban semmi sem állt a két szerelmes útjába. Összeköltöztek, és ma is boldogan élnek, ha nem jelentkezik egy másik, semmivel sem távolabbi örökös, és nem gyanúsítja meg avval az immár boldog férjet, hogy a nagybácsi halálát nem a véletlen, hanem ő okozta. A nagybácsit megmérgezték.

Az emberek ugyan nem hitték a rágalmat s a hatósági személyek is nehezen, de mindenesetre megkérdezték az orvost, aki engedélyezte a temetést. Oda nyilatkozott, hogy nem találta ugyan szükségesnek a boncolás elrendelését, de azt sem állíthatja, hogy erőszakos halál semmiképpen nem történhetett.

Nosza, kihantolták a nagybácsit, s ha már így történt, a férjet is vele. És most jött a meglepetés: a nagybácsit nem gyilkolták meg, hanem kétséget kizáróan szívroham áldozata lett. Evvel szemben a férjet megmérgezték. Az asszony etette meg, de a szeretője tudtával. Az egyiket felakasztották, a másik életfogytiglani fegyházba került.

Elismerem, joggal kérdezhetnétek, hol van itt a babonáság? De azért, némi fejtörés után magatoktól is rájöhetnétek. A férj halála ugyanis jól jött a fiataloknak, s ezért siettették egy kicsit. Nem nagyon, mindössze néhány hónappal. Nyilván a nagybácsi halála is jól jött volna, de azt nem siettették. Gondolom, éppen azért, mert az még erős, egészséges öreg volt, ők pedig lényegében derék emberek, akik nem rövidítették volna meg tíz évvel egy ember életét. És jött a sors, és teljesítette ezt a kívánságukat is. De nem azon törték ki a nyakukat, amiben bűnösek voltak, hanem amiben teljességgel ártatlanok.

Ez az én babonáságom alapja: ha a sors nem teljesíti az ember valamelyik tervét, annyi baj legyen, készít helyette másikat. De ha jelentékenyen túlteljesíti, akkor sztrűj van. Akkor szerencsétlenség fenyeget, esetleg a szerencsétlenségek egész sorozata.

Most pedig így jártam én is.

Én, ugye, csak azt akartam, hogy Mónika csábítsa el Pétert, s aztán kínozza meg. No, nem nagyon, csak éppen annyira, hogy tapasztalván a szenvedély hatalmát, valamennyire megértse az apját. Csak annyira, hogy szelíden visszamenjen az anyjához, akkor is, ha nem utasítja el apja pénzét.

És sikerült, ha nem is olyan egyszerűen, mint reméltem. Olyan prostituált nincs, akibe ne szorult volna egy adag érzélgősség. Nem kivétel még Mónika sem, pedig ő nem pénzért kurva. Közben annyira megsajnálta a fiút, hogy le akarta alkudni nálam a megkínóztatását. Én pedig beleegyeztem, mert biztosra vettem, hogy ha az ideje elérkezik, úgy is feltámad benne tigristermészete. Csak annyit mondtam, hogy nem szívesen adom beleegyezésemet.

Aztán eljött az idő, és Mónika telefonált. Mikor meghallotta a hangom, elkezdett röhögni. De úgy, hogy csak fuldokolva bírta kinyögni a várt információt, hogy a fiú megkínózva és kidobva. Aztán kacag, kacag tovább.

Nem szeretem, ha Mónika rajtam nevet. Nem jelenthet jót. Megkérdeztem tőle, mit talál annyira mulatságosnak, hogy beszélni se tud. Erre azt mondja:

- Remélem, pontosan meg fogod hallani. Egy kicsit bemártottalak...

Természetesen ismerni szerettem volna a részleteket is, de letette a kagylót. Ekkor törni kezdtem a fejem, mi történhetett. Elárulta, hogy az én kérésemre kínoztá meg? Azért, hogy elmenjen haza? Valószínűleg.

És rossz ez nekem?

Tulajdonképpen nem, csak nagyon kényelmetlen. Ahogy a kínaiak mondják, elvesztem előtte az arcomat. Ha ugyanis nem sikerül tisztára mosnom magamat... De miért ne sikerülne? Egy Péter igazán nem lehet méltó ellenfelem.

Azért némi aggodalommal várom, hogy hazajöjjön. Nem a szemrehányásaitól félek, hanem attól, hogy hallgatni fog. Ez esetben ugyanis én sem moshatom tisztára magamat.

Az első nap igazolja legrosszabb sejtelmeimet. Mérgesen néz rám, de nem beszél. Illetve csak annyit, költözik haza. Én természetesen nagyon meglepődöm, de nem tiltakozom. Tessék. Ő jött, ő megy. De figyelmeztetem, hogy nekem nincs terhemre, maradhat, amíg akar. Sőt. Félek, ha elmegy, Gadanez szabad kezet kap ellenem.

Most ijedek meg először. Közli, hogy ez ellen majd kitalál valamit. Gyorsan legyintek:

- Nem érdemes!

Másnap délben csomagol, én némán figyelem. Ő unja meg előbb a hallgatást.

- Rohadt egy kerítő vagy te, Rozmár, gyűlöllek érte. Pedig biztos jót akartál nekem.

»No - gondoltam -, ha jót akartam neki, akkor nem tudhatja, hogy rosszat akartam... Én bolond, még örültem is.« És hogy ne keltsek benne gyanút, mosolyomat evvel magyaráztam:

- Kerítés? Hogy magatokra hagytalak? Barátom, az csak alkalomadás, nem kerítés...

Leintett.

- Hagyd a hazudozást, mindent tudok. Szóltál is neki az érdekemben.

- Köszönöm a tegezést - mondtam. - És honnét veszed?

- Ő árulta el.

Szóval ezért nevetett. Na jó! Hát akkor még ezt sem engedem meg neki!

- Elárulta? Tehát gonosz volt hozzád?

- Igen.

- Megkínzott?

- Igen.

- Kidobott!?

- Igen.

Egyre hangosabban tettem fel a kérdéseket. Most következett a fortissimo:

- És te mégis hiszel neki?

- Igen.

Hm! Ez a fiú váratlanul megokosodott. Meg kellett tudnom, mi történt vele. És meg is tudtam.

Az egész avval kezdődött, hogy Péter annál is rendesebb fiú, mint hittem. Amikor Mónika közölte vele, hogy vége, mert megjött az állandó szeretője, és ő csak szórakozásra kellett addig, míg az nincs idehaza, elszomorodott, de nem tiltakozott. Nem is könyörgött, menni akart. Ezen vadult meg Mónika, azt hívén, hogy Péter is csak játszott, és koránt sincs úgy kétségbeesve, ahogy illene.

- Mért, mit gondoltál? - kiáltotta, mintha csak válaszolni kellene a fiú szemrehányásaira. - Tetszettél nekem? Megkívántalak? Nem mondtam, hogy ismerem a báró szándékait, s hogy tudtam: egyedül foglak találni?

Péter beleszédült ebbe az álnokságba. Hiszen Mónika akkor azt is mondta, ő kérte meg a bárót, mert megtetszett neki.

- Olyan gyönyörűnek hiszed magad? Ha a báró nem protezsál, hozzám sem érhetsz, tudod? Neki, valamiért, tartoztam ennyivel.

Szegény gyerekben erre olyan emésztően tört fel a vágy, hogy elvesztette a fejét. Mónika ugyanis nem egy végső ölelés után, kielégítetten, hanem anélkül eresztette el. Így aztán dühöngeni kezdett. Azt állította - ennyit tőle tudtam meg -, hogy ha kés van nála, Mónikába döfi, ha szobor, szétzúzza vele a fejét, mint a detektívregények gyilkosai. De mivel üres volt a keze, csak rárohant, és az ágyra teperte. És képzelj el, ami nem sikerült a súlyemelőnek, sikerült neki. Persze, mert Mónika akarta így. Nem is ellenkezett. Sokkal aljasabb kínzást sikerült kieszelnie. Nevetett, nevetett és gúnyolta Pétert, amiért nem érti meg, hogy valóban közömbös neki. Kacagott, és noszogatta a gyereket, próbálja elhallgattatni, vagy legalább egy kurta sóhajtást kicsiklandozni belőle. Azt hiszem, nem is sejtette, milyen közel volt a halálhoz. Csak annyit mondott, hogy a szerencsétlen mégsem bírt erőt venni magán, s a végén hörgött, mint egy felingerelt vadkan. Szerintem véletlen, hogy nem fújtotta meg. Ha váratlanul nem éri el a szégyenteli kéj, már a rendőrség körözi, mint Mónika gyilkosát. Így azonban, mikor teljesen kifáradva, még egy pillanatra elnyúlt volna az ágyon, a lány rúgott bele, és kikergette a lakásából.

Félre ne értsetek: a fenekébe rúgott.

Péter nekem csak annyit mondott, hogy nagyon elszomorodott, amikor Mónika elkergette magától, de nem haragudott. Mónikának nemcsak joga, de alighanem oka is volt, hogy ne őt válassza. Ő most próbálta először a szerelmet, és nem hitte volna, hogy azt tanulni is lehet, nemcsak gyakorolni. Most pedig azt hiszi, még korántsem tud mindent, s az a botanikus szeretőnek valóban többet ér. Akkor pedig nem történik vele igazságtalanság. Mónikának inkább hálával, mint szemrehányással tartozik. És bármilyen szép is, mégsem ő az egyetlen szép lány a világon, találhat helyette másikat, s mert Mónikától oly sokat tanult, kedvezőbbek lesznek az esélyei. Ha tehát csak annyi történik, hogy megalázó körülmények között nem ismeri meg az én szerepemet is, nálam marad, és önellátásra rendezkedik be.

No de mi tudjuk, hogy szegénykénk nemcsak ennyit tapasztalt, hanem sokkal többet. Ez pedig fontos, mert ő csak a következményeit mondta el.

- Én - sóhajtott, s elkeseredésében kis hiján sírva fakadt - eddig azt hittem, hogy az apám kemény ember. Egyik markába kapta Gizikét, másikba az anyám nyakát, s közben váltott lábbal engem rugdos hátulról. Gyűlöltem, ahogy csak nálunk sokkal erősebbet lehet gyűlölni. Most pedig rájöttem, hogy nem ő rángatja Gizikét, de Gizike őt. Apám csak kapaszkodik bele, nehogy elfusson tőle. Gizike úgy csavarja az ujjá közé, ahogy velem is próbálkozott, csak egészen másként. Mint ahogy a Mónika facsart ki engemet.

- Úgy hiszem, szegény szívesebben maradt volna anyámmal meg velem, s még inkább maradt volna továbbra is feddhetetlen életű igazgató, de egy nagyobb erő kihúzta a talajából, s most varázslat alatt él.

- Ha pedig ilyen gyöngé, én nem bírom tovább gyűlölni őt. Segíteni akarok neki. Hazamegyek. Pedig anyámnak még most sem bocsátom meg, hogy elfogadja apám pénzét. Vagy talán most még kevésbé?

Mit mondhattam volna vigasztalásul? Azt, hogy dehogyis nem. Majd ha lesz még egy néhány keserves tapasztalata, anyjának is meg fog bocsátani...

De ki fog megvigasztalni engemet?

Pardon: előbb azt kellene elmondani, miért szorulok vigasztalásra. Hiszen Mónika árulása nem volt olyan kellemetlen, mint amilyentől féltem, és hasznos is volt, hiszen enélkül Péter a nyakamon marad.

Eddig rendben is van. Bekövetkezett, amit terveztem, s hogy nem pontosan úgy, ahogyan szerettem volna, az inkább természetes, mint meglepő.

Csakhogy történt még valami.

Péter, nagy felbuzdulásában, továbbá irántam érzett felelősségérzettől sarkallva, levelet intézett apjához, melyben bocsánatát kérte, amiért ennyi kellemetlenséget okozott neki.

Itt van, megküldte a másolatát:

Kedves Apám!

Nem szívesen írok neked, de úgy érzem, kötelességem, hogy megtegyem. Te engem amúgy sem sokra becsülsz, félek, most majd azt találod hinni, hogy meguntam a nyomort, vagy a báró dobott ki, vagy a felvételik közeledtével biztosítani akarom a továbbtanulás lehetőségét, vagy mind a három okból határoztam el, hogy anyámhoz visszaköltözöm. Hanem erről szó sincs. Először is nem nyomorgok, megkeresek annyit, amennyivel eltarthatom magam. Háromezer forint körüli jövedelmet biztosít az állásom, ha nem is valami nagyszerű hely. Talán már tudod is, mert mindent tudsz: patkányirtással foglalkozom. A báró pedig nem dob ki. Igaz, neki nagy szerepe van abban, hogy ezt a levelet megírom, baráti beszélgetésekkel többször is próbálta megértetni velem, hogy túl fiatal vagyok a felnőttek problémáinak megítéléséhez. Az egyetemet pedig említeni sem érdemes, levelező tanfolyamra is járhat az, akinek állása van.

Persze, nem a báró a fő oka annak, hogy nem állok többé az utatokba, hanem az én saját tapasztalatom. Felnőttem - hogy miért és hogyan, azt nem vagyok köteles elmondani. Hangsúlyozni kívánom - hazudni nem szeretek -, most sem bocsátom meg, hogy megverted anyámat. Minden mást annyira értek, hogy még csak azt sem hiszem, meg kellene még valamit bocsátanom. Inkább én kérem bocsánatodat, amiért csaknem bajba sodortalak. Tőlem félni többé nem lesz okod.

Ölel: fiad

Megvárta, míg elolvasom a levelet, aztán ezt mondta:

- Látom, Jakabom, mosolyogsz azon, hogy engem egy ilyen rosszul sikerült, sőt gyerekes írásocska babonaságba dönt. Ha ész szerint ítélném meg a helyzetet, nekem is mosolyognom kellene veled. Hidd el, én is látom, hogy ennek az ostobaságnak Gadanez jószerével nem adhat hitelt. Vagy kitalálja, hogy Péter evvel a kegyes hazugsággal akarta némiképpen megfizetni szolgálataimat, vagy talán azt is hiszi, én akarom magam ilyen nevetséges módon expiálni nála. És be kell vallanom, mind a két lehetőség egészen elviselhető.

De éppen az a bökkenő, hogy én a levél olvastakor nem gondolkozni kezdtem, hanem pánikba esve azt kívántam, bárcsak a kezdet kezdetén elhárítottam volna Péter segélyért nyújtott kezét. Szóval az az előérzetem támadt, hogy a főnököm, a józan ész ellenére, némiképpen hitelt ad a fiának, és akkor nyakig benne vagyok abban a helyzetben, hogy tervemmel többet értem el, mint amit kívántam. Márpedig ez a babonaság rendszerint be is teljesül - egyeseknél ritkábban, énálam majdnem mindig - sőt, ha elvi magyarázatát nem is tudom adni, miért baj az, ha valaki többet ér el, mint amit kíván - külön-külön majd minden esetben megtalálom előérzetemnek valami racionális magyarázatát.”

Komolyan dühös lettem. Nem azért, mert mesteremről kiderült, hogy ő sem teljesen mentes a babonáktól - ezt eléggé érthetőnek találtam. Azt nem értettem - és ezt meg is mondtam neki -, miféle jelentőséget tulajdonít annak, hogy elhiszi-e Gadanez a fia levelét, vagy nem hiszi el.

- Törődik is avval Gadanez, segített-e neki valamiben vagy sem...!

Elhűlve nézett rám:

- Hát ide figyelj, Jakab! Ami rosszat tettem ellene, azt talán még megbocsátja. De ha azt hiszi, hálával tartoznék nekem, azt soha. Akkor eltapos, megnyúzat, és bőrömet kitömve akasztatja vára falára, ahogyan néhai Frantisek szépapám járt el leggonoszabb ellenségeivel.

Kihörpintette sörét, és hazament. Hanem az ajtóból még gúnyosan visszaszólt:

- Mondtam, hogy előérzeteimnek általában vannak reális alapjai is...

TIZENHARMADIK FEJEZET

Történetek a Knóbliból. Közülük Balla mérnök halálának még lesznek következményei.

A Knóbliban kitört a különleges világnap. Egyébként sem volt olyan kocsma, ahol üdv-rivalgással fogadják a belépő rendőröket, de ami két hét alatt történt benne, az minden képzeletet felülmúlt. Annyira, hogy végül még Blazsek bácsi is - akinek senki sem tudta a korát, s akit egy *Isten éltesse az apám fiát* mondaton kívül senki nem hallott beszélni - oda-tántorgott a báró asztalához, megpróbálta vigyázzba vágni magát, és azt mondta:

- Ez már valóban sok! Megbocsásson, méltóságos uram, de ez már valóban sok!

- Igazán sok! - egyezett bele szeretett mesterem. - Maga mindig is tudta, Blazsek bácsi, hogy mit beszél!

A vén részeget meghatotta a báró elismerése. Könnybe lábadt a szeme:

- Csak még az egyszer küldene el levéllel, méltóságos uram! Minden jóra fordulna, méltóságos uram!

Meg kell vallanom, ezúttal mesterem is elérzékenyült:

„Ki hinné, Jakab fiam, hogy valamikor ez a nyomorult volt az egész kerületben a legmegbízhatóbb hordár? Én Tökölre szoktam őt küldözgetni levéllel, valahányszor meg akartam látogatni leányát, Cilikét, és ő egyetlen esetben sem érkezett haza korábban, mint amennyi idő alatt Tökölt meg lehetett járnia, tehát mindig átadta a levelemet. Akkor még kitűnő hely volt a Knóbli, asztalain a terítő kockás volt ugyan, de ragyogóan tiszta, és a sörbe melegítőt tettek, ha kérték. Cilike is innét indult el később meghódítani a világot. Finom kis kosztüm volt rajta, kezében piros kézitáska, s a táskában vonatjegy Triesztig. Persze, akkor még mit sem tudtam a jegyről, másként megpróbálom lebeszélni az utazásról. Triesztből ugyanis Rómába indultak, de hajójukat vagy eltérítették, vagy nagyon rossz volt a kormányosuk, mert az olasz főváros helyett Szíriába érkeztek, mégpedig nem egy előkelő basa háremébe... Blazsek bácsi eddig csak özvegy volt, ezután árva is, s már akkor ivásra adta a fejét.

Különben egyszer egy miniszter is meglátogatta a Knóblit. Knoblauch úr elolvadt a gyönyörűségtől, s mikor kiderült, hogy a kegyelmes úr - mais quelle blamage! - otthon felejtette pénztárcáját, nemcsak arra kérte, tisztelje meg avval, hogy vendégének érzi magát, hanem még száz pengőt is kölcsönzött neki reggelig - „bizonyára meg fogja bocsátani, ha csak a titkárommal küldöm el, vendéglős uram!”

Később néhány vendég azt állította, az az egyén avval a szélhámossal lett volna azonos, aki különböző helyeken visszaélt avval, hogy a miniszterhez nagyon hasonlított, s ezért bíróság elé került, de Knoblauch úr biztosította őket, hogy ő valóban a minisztert látta vendégül, amit az is bizonyít, hogy a száz pengőt vissza is küldötte, bár nem a titkárával, csak az inasával. Ennél fogva minden előkelőbb külsejű, először belátogató vendégével közölte, hogy a miniszter úr is annál az asztalnál fogyasztotta vacsoráját, ahova most a szerkesztő (esetleg a doktor) urat ülteti. Mivel pedig a vendégek nem a kegyelmes úr emléke miatt maradtak meg nála, hanem azért, mert mindig sok és friss marhavelővel adta a piritós kenyeret, ha már oda-szoktak, nem kérdezték meg tőle, miért vándorolt azon este a miniszter asztaltól asztalig.

Persze a válság idején nagy tragédiák is történtek e helyiségben: nem Balla mérnök volt az első, aki innen hazamenve megölte magát. Megesküdni már nem mernék rá, de azt hiszem, Askenázy úr nyitotta meg a sort, egykori neves tőzsdebizományos, aki akkor is hossza játszott, amikor a Korányi pénzügyminiszter átmenetileg stabilizálta a pengőt. Érdekes módon

egy évtizeddel később is emlékezett minden törzsvendég, hogy szalontüdőt fogyasztott zsemlegombóccal a szerencsétlen, mielőtt hazament és szétloccsantotta a fejét. De ez még a nagy válság előtt történt, s éppen azért emlegették később annyit az ízlését, mert mikor az öngyilkosság harmincegy után járvánnyá vált a Knóbli vendégei között, oly sokan utánózták, hogy a vendéglős állítólag be is akarta szüntetni a pejsli árusítását. Mielőtt azonban ezt megtette volna, bejött egy nő, erőlevest rendelt tojással, s avval - anélkül, hogy észrevették volna - lenyelt harminc darab szevenált. Itt is fordult le a székről, Knoblauch úr nagy bánatára, és eszméletlenül vitték el a mentők. Hanem aztán egy gyors gyomormosással sikerült megmenteni - úgyhogy ezt az öngyilkossági kísérletet soha nem tartottam komolynak, Knoblauch úr azonban meggyőzte magát, hogy ezek szerint az öngyilkosság nincs szétléphetetlenül összekötve a pejslifogyasztással.”

Mint talán ennyiből kiderült, a Balla mérnök öngyilkosságával kezdődtek a zűrök a Knóbliban. Este még így búcsúztak tőle a barátai: - Szervusz, Ábris, kösd fel magad!, reggel pedig már mindenki mérnök úrnak emlegette, mert valóban felkötötte magát. Szeretett mesteremnek persze ismét igaza lett: a lapok „tragikus hirtelenséggel” bekövetkezett haláláról írtak nekrológjaikban, és nem azt emlegették, hányszor vitték éjjel a kijózanítóba, hanem azt, hány talál-mánnyal, illetve újítással gazdagította a népgazdaságot. De senki sem tartotta saját halottjának, s ezért a báró kijelentette, mi fogjuk annak tartani, és együtt vonulunk ki a temetésére, mégpedig a Knóblból.

Összegyülekeztünk tehát a Knóblinál, legjobb ruháinkba öltözve - akinek nem ment volna másként, elcserélte a műszakját -, és vártuk, hogy mesterem megadja a jelt az indulásra. Ám Ballának még ekkor sem hozott szerencsét a Knóbli: hasztalan volt minden jó szándékunk, mert Vass Karcsi leszúrta Fanta Zolit, s annak vére ráfröccsent mesterem fekete ruhájára.

„Hogy hány évesek voltak, nem tudom pontosan, csak annyit, hogy mindketten harmincon alul, és gyermekkoruk óta jó barátok. Úgy rémlik, Karcsi a Cserhát utcában lakott egyszobakonyhás földszintes lakásban, Zoli pedig egy emelettel följebb. Hogy min verekedtek össze, arra később egyikük sem emlékezett. Zoli letépte Karcsi fél fülét, Karcsi monoklit rajzolt Zoli mindkét szeme köré és felrepesztette az ajakát. Ettől fogva elválaszthatatlan barátok voltak. Együtt jártak iskolába, és együtt lógtak a lányok után. Ha csak egy csöpp tisztesség van abban a kurvában, nem bolondítja magába mind a kettőjüket.”

Az a *kurva*, Fenákel Bözsi a Szűz utcából, aki Böbének becézteti magát. Igazán ramacs egy lány, bár nagyon csinos. A nemibeteg-gondozóban vannak olyan kartonok, melyre fölvésik, hogy egy lánytól hányan kaptak szifiliszt és azoktól aztán megint hányan. Azt mondják, az ő családfája rá sem fért egyetlen kartonra, hármat kellett számára összeragasztania a doktoroknak. Én csak tudom, nekem is meg kellett vizsgáltatnom magam, de szerencsémre nem ragadt rám a betegsége.

Az intézetben kigyógyították, s akkor egy időre lecsendesedett. Az a két szerencsétlen éppen ekkor ismerkedett meg vele az egyik hírhedt vendéglőben, de csak azért járt oda, hogy ne felejtse el az ismerkedést, mert momentán annyira be volt sztemálva, hogy még külföldiekkel sem feküdt le. A fiúkkal is úgy viselkedett eleinte, mintha róla nevezték volna el az utcát, amelyben lakott. Mondanom sem kell, nem róla kapta a nevét, s ezt aztán a fiúk is megtudták, előbb a Karcsi, aztán a Zoli. Hanem akkor már késő volt, beleestek mindketten nyakig. Mivel tudja egy ilyen közönséges perszóna magába bolondítani a férfiakat, el sem bírom képzelni. Én csak azért feküdtem le vele - elmondom, nem hinném, hogy szégyellnivaló -, hogy könnyebben feledkezzem el Gizikéről.

„Nevetséges kérdéseid vannak - mondta mesterem. - Talán éppen az ilyen közönségeseket kedvelik. De talán még mindig kevésbé volt közönséges, mint azok a lányok, akiket előtte ismertek. Egyébként sem azon vesztek össze, melyikük háljon vele. Elég könnyen osztoztak

meg rajta. Hanem akkor Karcsinak eszébe jutott, hogy feleségül veszi közös szeretőjüket. Szerintem eredetileg nem volt komoly a dolog, csupán barátja ugratására találta ki az egészet. Sajnos, Zoli ugrott. Fogadott, hogy ő vezeti anyakönyvvezetőhöz Bóbét, nem a barátja. Azt azonban nem hinném, hogy egy százasnál nagyobb lett volna a tét. Nem is ez vadította el őket, hanem hogy aztán a barátaik is fogadni kezdtek rájuk. Ez mindjárt magasabb síkra emelte a tétet: most már a becsületükről volt szó. Először Karcsinak sikerült megkérni a lány kezét. Böbe bámult egy kicsit, de igent mondott. Miért ne mondott volna? A házasság igazán izgalmas lehet néhány hónapig. Zoli két teljes napot késett, de azért ő sem járt rosszabbul, mint a barátja. Böbe neki is igent mondott. Für alle Fälle. Hátha Karcsi csak tréfált?

Kölcsönös dicsekvés, mindegyik a másikról hiszi, hogy hazudik, veszekedés, végül Böbe közös felelősségre vonása. Esze ágában sincs tagadni... Ordítózás nyílt utcán, erre mindegyiket kirúgja. Neki ez nem kell, talál elég fiút, minden éjszakájára kettőt, s nem is okvetlenül magyarokat. Az eredmény: a két srác kineveti egymást és saját magát, aztán kibékül. Szent is maradna a barátság, ha barátaik a fejükre kötött fogadást a snóblinál is izgalmasabbnak nem tartják. Hergelni kezdik őket, először csak avval, hogy gyávák meg ügyetlenek, aztán valamelyik kitalálja, hogy beadja Karcsinak, Böbe meg Zoli túljártak az eszén. Egyáltalában nem szakítottak egymással. Összejárnak, és nagyban készülődnek az esküvőre. Az anyakönyvvezetőhöz majd ő is kap meghívást avval, hogy az elvesztett téten vásároljon számukra nászajándékot.

Karcsi begerjed, s mert Zolit nem találja, Bóbét keresi meg.

Most aztán képzeljétek el a hölgyet: őt vonják felelősségre, hogy mikor és kivel?! Egyéb sem hiányzik! Ha eddig nem, most aztán kétféle állhat Karcsi füle attól, amit hall! Mert aki legfeljebb kettőt tud egy éjszaka, ne próbáljon versenyre kelni olyannal, aki ötöt húz le egymás után. Meg hogy ő esküvő nélkül is kitartana Zoli mellett, mert hogy ő igazán nem olyan - de azért ő sem veti meg a pénzt s az is doppingolja egy kicsit, hogy barátaiknak az a fele, amelyik Zolira fogadott, megígérte, hogy riszteltetik őket a nyereségükből.

Azt majd a rendőrségnek kell kideríteni, hol töltötte Karcsi ezt az éjszakát. Egy bizonyos: már akkor részeg volt, amikor ide bejött. Nem sokkal később érkezett Zoli: éppen a barátját kereste. Semmit sem tud Böbe hazugságairól. Szerencsétlen véletlen: avval lép Karcsihoz, hogy elárul neki valami nagy meglepetést. Ki tudja most már, mit akart szegény mondani? Karcsi mindenesetre azt hitte, ő tudja. Azonnal szűrt. Nem igaz, amit barátaik állítanak, hogy előbb összeszólalkoztak Böbe miatt. Félelmükben hazudnak. Pedig felesleges: ha az igazság kiderül, a rendőrség akkor sem tehet semmit ellenük. Gondatlanságból elkövetett felbujtást nem ismer a büntetőtörvénykönyv.”

Mindenki, aki olvasta az eddigi fejezeteket, tudhatja, soha nem tagadtam meg mesteremtől a - nem illő, hanem nagyon is szívből jövő - elismerést. Ment maradtam attól, a tanítványokat erősen fenyegető kísértéstől, hogy csupán azért, mert megtanított mindarra, amit ő tudott, s én már az általa lerakott, szilárd alapra építhettem saját gondolataimat, okosabbnak is higgyem magamat nála. Hogy ennek még a látszatát is elkerüljem, akkor sem vitatkoztam vele, amikor nem teljesen értettem egyet magyarázataival. Ebből pedig sapienti sat: ha most mégis úgy érzem, reflexiókat kell fűznöm reflexióihoz, azt azért teszem, mert szeretem a bárót, de az igazságot még nála is jobban.

Semmi kétség: úgy általában illettek mesteremhez a fentebb elismételt, higgadtan tárgyilagos gondolatok. De az sem kétséges, hogy miután a halálosan sebesült fiú vére rozsdaszín foltokkal fröcskölte be legjobb kabátja ujját, mesterem már nem volt teljesen azonos avval a báróval, akihez illett a hűvösen tárgyilagos ítékezés. Én láttam eltorzult arcát, láttam, milyen rémült tekintettel nézte a bemocskolt ruhadarabot, hallottam hangját, amikor elmesélte,

hogyan fröccsent az ostrom alatt, aknatűzben, ugyanarra a karjára ugyanazon a helyen egy idős asszony agyveleje - és bölcsen megértettem, hogy nemcsak a két gyerek értelmetlen tragédiája rendítette meg, hanem saját sorsának előérzete is. Hogy a haldokló az ő asztalának tántorodott, azt nem valami önálló balszerencsének fogta fel, hanem a sorozat egyik láncszemének, melyet „babonaságának” bekövetkezése előre jelzett.

Nyilván így történt, különben nem rázza meg annyira a harmadik eset, melyet egy nálánál kevésbé józan ember is inkább mulatságosnak talál.

Van a Knóblinak egy különleges „törzsvendége”, egy idősödő asszony, aki nem az ivóban, hanem az ajtó előtt szokott tanyázni, és nem is az ital csábította oda, hanem a fény. A bejáratot ugyanis egy erős fényű lámpa világította meg, s ősztől tavaszig az alatt szokott guggolni a kócos hajú, mocskos ruhába öltözött kis nő, s a térdére fektetett füzetbe, ceruzacsonkkal írta valamit. Mindenki tudta róla, hogy csendes őrült, aki írónőnek képzei magát, bár még soha senkivel nem állt szóba a vendégek közül, hiába próbáltak néhányan beszélgetést kezdeni vele. Ilyenkor ijedten becsukta és magához szorította füzetkáját, s riadtan elsurrant, mint valami kis egér.

Két nappal a késelés után az asszony váratlanul délelőtt jelent meg, és némi habozás után belépett az ivóba. Az ajtó mellett húzódott meg, és senki nem kérdezte, mit akar. Valószínűleg a többiek is azt hitték, melegedni jött be egy kis időre, ámbár korábban úgy láttuk, hogy a legnagyobb fagyot is könnyen kiállja. De most sem a fagy kergette be. Megvárta, míg a báró előtt három tele korsó sör áll, s akkor az asztalához surrant, és leült. Kis füzetete most nem volt nála.

- Bocsásson meg! - mondta, és határozottan érződött a viselkedésén, tudja, mi a jó módor. - Nincs pénzem, de a segítségét kell kérnem. Hallottam, hogy önnek nagy befolyása van.

Természetesen mesterem is meglepődött a váratlan fordulaton, csak az ő arcán ezt nem lehetett észrevenni. Udvariasan kérdezte a hölgyet, mivel lehet a szolgálatára és a hangja cseppet sem volt gúnyos.

- Tulajdonképpen két gondom van - felelte az némi szemérmes habozás után -, de az első elintézése minden valószínűség szerint, nem önre tartozik. Bizonyára már észrevette, hogy itt sem hagynak békét nekem egyesek, hanem avval az ürüggyel, hogy beszélgetni óhajtanak velem, megpróbálnak a füzetembe pillantani. Talán még önt is sikerült megtéveszteniük a külsejükkel, s azt hiszi, megrögzött lumpok az illetők. Erről azonban szó sincs: valamennyien álruhába öltözött írók, akik a gondolataimat akarják ellopni.

Gúnyosan felnevetett:

- Csakhogy nem ezek a veszedelmesek, mert én átlátok rajtuk, s egyszerűen behajtom a füzetemet. Az igazi nagy rablók éjjel szöknek be a szobámba, s nem a füzetemben, hanem a fejemben kutatnak a gondolataim után. Magának fogalma sem lehet arról, mire képesek az efféle emberek, s hogy micsoda nagy nevek vannak közöttük. Nem is merem elmondani, mert még azt találná hinni, bolond vagyok. Akik csak távolról ismerik, nagyon tisztelik az ilyen Kossuth-díjasokat. Mikor azonban az írószövetségben panasztam be őket, ott a legkevésbé sem lepődtek meg a neveken. Sajnos, megmondták őszintén, nem tudnak segíteni nekem, hiszen elég sok elnökségi taguk is van a megnevezettek között. No de aztán én megoldottam a dolgot: csináltattam egy megfelelő méretű abroncsot, s azt lefekvés előtt a fejemre húzom: azzal nem bírnak a betörők.

Diadalmasan nevetett.

- A másik ügy, ami miatt tulajdonképpen magához jöttem, sokkal nehezebb és annyira diszkrét, hogy mielőtt elmondanám, úri becsületszavát kell vennem, ha nem vállalná az ügyemet, legalább nem beszél róla senkinek.

A báró készséggel adta úri becsületszavát s ezután részesévé vált a nagy titoknak. Kiderült, hogy a hölgy nemcsak író, hanem Szűz Mária is. Már tudniillik a valódi, az isten anyja, akinek az ég határozatából újra kellett születnie, s így átmenetileg vissza kellett térnie a földre. Ő ebbe annak idején gondolkodás nélkül egyezett bele, nem beszélt meg visszatérte esetére különleges ismertetőjelet, s csak utólag értette meg, hogy erre rettenetesen ráfizethet. Mert honnét fogják így tudni az égből, amikor meghal, hogy ő a Hétfájdalmas Szűz, akit sürgősen vissza kell helyezni az arany baldachin alá? Hiszen ha igaz lenne, hogy minden halottat Szent Péter maga ereszt be a kapun, semmi probléma nem volna, ismerik egymást személyesen. Sajnos, mióta kétmilliárd fölé emelkedett a világ lakossága, az öreg Péter már nem győzi egyedül a munkát, s mindenféle fiatal tettek melléje kisegítőnek. Hát azok honnét ismernék ki magukat a különösen bonyolult ügyekben? Márpedig azt a báró úrnak is be kell látnia, különlegesen nagy méltánytalanság lenne, ha közönséges lélekként kezelnék, s így remélhetően megfelelő tanácsot fog adni, miképpen lehetne ezt a fatális tévedést biztonsággal elkerülnie.

Mesterem elismerte, hogy ilyen fogas kérdéssel még soha nem fordultak hozzá:

- Mert az ön esetében szó sem lehet például olyasmiről, hogy a ruhájára hímeztessen valamilyen figyelmeztetést, hiszen a túlvilági ítélőszék előtt mindannyiunknak meztelenül kell megjelennünk. De az sem segítene, ha a bőrre tetováltatná az írást, hiszen az meg a testtel együtt, a koporsóban marad. Olyan módszert pedig, amellyel a lélekre közvetlenül lehetne tetoválást készíttetni, én nem ismerek. Hanem azért úgy hiszem, ha kapok némi gondolkodási időt, sikerülni fog megoldást találnom.

Ezután az asszony türelmesen megvárta, míg a báró megissza második pohár sörét, és türelme jutalmat is nyert: mesterem a pohár fenekén megtalálta a nagy ötletet. Azt javasolta Máriának, válassza ki az éjjelente hozzá belopózó írók közül a leghíresebbet, ígérjen neki néhány gondolatot cserébe, ha megírja az ő esetét az éggel, mégpedig olyan hosszú elbeszélés formájában, hogy már önállóan is ki lehessen adatni. A megjelent könyv egy példányát azután küldjék el Őszentségének.

- Két eset lehetséges ugyanis. A pápának vagy tudomására hozták, hogy Szűz Mária jelenleg nem tartózkodik az égből, vagy nem. Teljesen mindegy. Mindkét esetben indexre kell tetetnie a könyvet: egyik esetben szentségtörés címén, a másikban pedig a diszkrécia érdekében.

Asszonyom, bevallom, én nem vagyok meggyőződve arról, hogy a mennyországban föltétlenül elolvassák a híres írók könyveit. De hogy azokat elolvassák, amelyeket a pápa indexre tesz, arra akár meg is esküszöm. Csak gondoljon arra, mi van nálunk, ha egy művet ideológiai okokból megtámad a *Népszabadság*. Nemcsak az ördögök, de az angyalok is megrohanják a könyvterjesztő vállalat funkcionáriusait, szerezzenek nekik egy példányt a veszélyes írásból. Mikor például a Munkácsy életrajzot a kritika pornográfiának minősítette, olyan nevek keresték a könyvkiadónál, hogy el sem merem mondani, nehogy most maga higgyen bolondnak engem. De még a legszentebb témákat, például a magyar futball helyzetét érintő blaszfémiaikat is érdeklődéssel olvassák a szentek. Így azután az égből is mindenki értesülni fog arról, hogy ön az, akit várniuk kell.

A javaslat igazán nem volt rossz. Szűz Mária mégis felháborodva csapta össze a kezét:

- Hogy én levegyem az abroncsomat egy író előtt? Soha!

- Erre igazán nincs szükség, asszonyom! Ön egyszerűen leírja tíz vagy tizenöt gondolatát -, aszerint, hogy mennyiben sikerül megegyezniük - s ha a könyv elkészült, honoráriumként átnyújtja az írónak.

Hirtelen ötlettel hozzátette:

- Addig közjegyzőnél helyezhetik letétbe a papirost...

Az indiszkrécio veszélye így elhárult, a közjegyzők megbízhatóságát a mennyei királynő sem vonta kétségbe. Ehelyett számolni kezdett, s meg kell mondanom, igen járatosnak mutatkozott abban, mennyi időbe tellenék, amíg a báró javaslatát meg lehetne valósítani. (Én ugyan azt hittem, ép elmével nem képzelhető el, hogy egy vékony füzet nyomdai átfutási ideje legalább egy esztendő lenne, de mesterem megnyugtatóan, hogy a hölgy minden állítását el kell hinni, ami nem kapcsolódik közvetlenül a rögeszméjéhez, és bármennyire is ellent látszik mondani a józan észnek, ennyi időbe kerülne a szóban forgó kötet szedése, nyomása és kötése.) A közbeszúrt mondatról függetlenül is elfogadhatónak látszott azonban, hogy a megbízás elfogadásától az indexre kerülésig minimálisan öt esztendőnek kell eltelnie. Az az aggálya sem tűnt megalapozatlannak, hogy leromlott állapotában egy fél évtized megérésével már csak nagyon bizonytalanul számolhat, s így a báró ajánlotta út hosszadalmassága miatt nem járható számára. Ezért, ha a báró nem tud jobbat ajánlani, akkor célszerű volna, ha az ő tervét valósítanák meg.

- Ah! - mondta mesterem, kissé gúnyosan. - A hölgynek terve is van!

Volt. Azt ugyan kétségesnek tartotta, hogy a báró, mint katolikus ember, öngyilkosságot követne el, ő maga azonban készséggel elvonná az életét, ha megígéri, hogy igazolni fogja személyét a másvilágon. Ezért viszonzásképpen a legtokéletesebb üdvözlést fogja számára biztosítani.

Az egészet oly jámborán és kedvesen adta elő, hogy még mesterem arcáról is csak akkor tűnt el a mosoly, amikor Szűz Mária egy jókora kalapácsot húzott elő kabátja alól, s mielőtt az asztalra tette volna, áhítattal megsimogatta. Ekkor láttam, hogy a báró egy pillanatra elsápad. Azt hiszem, nekem kigúvadt a szemem. Az volt az első gondolatom, hogy elrántom előle a gyilkos szerszámot. Hanem aztán eszembe jutottak olvasmányaim, melyek szerint az örültek a normális ember képességeit messze meghaladó erőre tesznek szert rohamuk idején, s mert nem tudtam, mennyi ebből az igazság, mozdulatlan maradtam. Szerencsére mesterem már visszanyerte hidegvérét, és szinte vidáman vonta fel a szemöldökét.

- Milyen kár, asszonyom! Milyen kár! A gondolata ragyogó, csak mást kell keresnie a megvalósításához! Az én szavamra ugyan valóban hallgatnak az égben, csak éppen az ilyen ügyekben nem. Szűz Mária kétségtelenül nem az én asztalom, önt rosszul informálták. Én ugyanis református vagyok!

Hadd áruljam el, hogy bizonyos jártasságom azért nekem is van a könyvkiadás területén: 50 000 példánnyal többet adhatnánk el regényemből, ha leírnám azokat a szitkokat, melyeket e közlés után az ég csalódott királynője a báró fejéhez vágott - már persze, ha a kiadó vállalná kinyomtatásukat. Mivel ezt nem hiszem, elégedjünk meg annak közlésével, hogy sokféle rothadóról esett ott szó, csak zöld laurusról nem, s hogy a báró úr édesanyja több ízben is ledér nőként aposztrofálódott, de olyan összefüggésekben, melyekben ez a megállapítás látszott a legkevésbé sértőnek. Jelzem, a dührohamra nem a báró vallása adott okot - úgy látszik, a mi Máriánk kevésbé bánta az eretnekséget -, hanem az, hogy az információt nem előre, hanem csak a titok megismerése után közölte, s ez nyilvánvaló rosszhiszeműségről árulkodott. Én azt hittem, hogy a báró megőrzi humorát, s avval fog védekezni, hogy a titok megismerése előtt viszont nem is sejtette, hogy a hölgyet érdekelheti az ő vallási hovatár-

tozása. Ehelyett elképedve hallgatta a szörnyű szitkokat, aztán felugrott a helyéről, felkapta a kalapácsot, és most ő ordított:

- Elhallgass, szerencsétlen! Víziboszorkány leszel belőled a Dunán és nem Szűz Mária, ha ilyen istenkáromló beszédeket hallatsz!

A szerencsétlen egyszerre szája elé kapta a kezét, felzokogott és kirohant az ivóból. Többet nem is láttuk, sem ajtón belül, sem ajtón kívül - úgy látszik, új lámpát keresett magának az íráshoz. Hanem a báró nem tudott magához térni. Arca vörös volt, feje remegett felindulásában. Amikor pedig szíves szóval nyugtattuk, hogy a nő már amúgy sem fog visszatérni, vége a veszélynek, felkapta és felhajtotta maradék sörét, de olyan vad mozdulattal, hogy felsóhajtottunk, mikor visszarakta az asztalra poharát. Már azt hittük, hozzánk fogja vágni.

„Szép dolog! - mondta végül nehézkesen. - Nem is tudom, miért nem kergetlek el titeket magamtól! Hogy merésztétek azt hinni szerencsétlennek, hogy én a vénasszony kalapácsától félek? Tudjátok meg, sohasem a bolondok veszélyesek, hanem az épelméjűek. A bolondok hamar elárulják rögeszméjüket, s akkor már könnyen meg lehet őket győzni megfelelő érvel.

Bizonyára ismeritek ti is az anekdotát a falu bolondjáról, aki egyszer felszaladt a templom tetejére, és onnét dobálta a cserepet a járókelők fejére. Mivel pedig a falusiak féltették a bolondot, hogy leesik, a templomtetőt, hogy majd tőlük gyűjtik össze a javíttatásához szükséges összeget, de legfőképpen a saját fejüket, hogy beszakad, szaladtak a bíróért, parancsolja le a bolondot a templom tetejéről. A bíró pedig jött, kidüllesztette a pocakját, és szörnyű fenyegetéseket üvöltött a bolond felé. Hogy létrát támasztanak a templom falához, és korbáccsal kergetik le a földre. Meg hogy kihívják a tűzoltóságot, és slaggal mossák le a tetőről. A bolond azonban úgy viselkedett, mintha épelméjű volna, és tudná, hogy nincs a faluban elegendő hosszú létra, s hogy esztendő óta lyukas a tűzoltócső, s nyugodtan sétált tovább a tetőn, közbe-közbe cserepeket vagdosva a bábésműködők fejéhez.

Már minden módszer csődöt mondott, mikor a kisbírónak eszébe jutott, hogy van még egy bolond a faluban, kérjenek tőle tanácsot. Az pedig nagyot nevetett, mikor megtudta, hogy nem bírják lehozni kollégáját a magasból, s azt kérdezte:

- Miért nem fűrészelik ketté a templomot?

Jól van, hoztak egy fűrészket, és a két cigány favágó odaállott a templom sarkához. De még egyet sem húztak a fűrészszel, mikor a bolond máris könyörögni kezdett:

- Jaj, ne gyilkoljanak már meg! Inkább lemászok magamtól...!

Remek anekdota, és én erre gondolva mindaddig rendkívül jól mulattam az öregasszonyon, amíg váratlanul eszembe nem jutott egy beszélgetésem Gadanecczel. Régi história, nem is valami jelentős. De egyszerre megértettem, hogy az anekdota ugyan valóban remek, de nemcsak a bolondokra jellemző.

Nyár volt, kellemes éjszaka s mi együtt ültünk igazgatómmal, ahol néha beszélgetni szoktunk, a kispadon. Ő az eget nézte, én a földet, s alakokat rajzoltam botom végével a homokba.

- Gyerekkorom óta szeretném egyszer látni a fiastyúkot - szólalt meg egyszerre ábrándosan. - Te voltál juhász is, báró, ismerned kell a csillagokat. Mutasd meg nekem a fiastyúkot.

Mondtam, hogy nagyon szívesen, csak üljünk itt tél közepéig, mert addig nem jelenik meg az égbolton.

- Hm! - mormogta meglepődve. - És a kaszás?

Vállat vontam:

- Néhány hónappal hamarabb.

Közömbösen válaszoltam, nem hittem, hogy megsérthetem valamivel. De ő felcsattant:

- Ne hazudozz, báró! Valld be, hogy hiába voltál juhász, nem ismered a csillagos eget. Nem szégyen az, ha valaki nem tud valamit, de ha át akarnak ejteni, azt nem szeretem.

Még mindig azt hittem, tréfál. Ezért javasoltam, tegyen még egy próbát. De mert ugyanakkor megéreztem, hogy harmadszor is sikerül téli csillagot választania, magam mutattam fel az égre:

- Az például ott a Cet. Abban van az a csillag, melyről annyit fecsegnek a fantasztikus regényekben. Ott keresik a hozzánk legközelebb lakó értelmes lényeket.

Nem felelt. Folytattuk hát elfoglaltságunkat. Ő az eget nézte, én rajzolgattam a botommal a földön, s ha kész volt, a talpammal szétcsiszáltam, hogy maradjon helyem a rajzolásra.

- Úgy is tudom, mit firkálsz! - mondta. - *Műveletlen, ostoba...* Pedig, ha nem is végeztem középiskolát, azért hallottam már a Tau Cetiről, nem kell, hogy te magyarázd el. Van egy-néhány olyan tudomány, amiben mester lehetnék, érted?

Hogyne értettem volna már akkor! Először is nem kételkedhettem, hogy ezen a csendes, fojtott hangon csak akkor beszél, ha nagyon haragszik. Másodszor - Jesszam Pepi! - ez az ember valóban nem végzett középiskolát! Autodidakta! Büszkébb a tudására, mint az MTA! Evvel kottából kell beszélni, mint a Hamlet sírásójával, ha nem akarom, hogy megsértődjék!

Úgy látszik, túlságosan elgondolkoztam mert egyszer csak arra riadtam fel, hogy bosszúsan szól rám:

- Nem is figyelsz, báró?!

Akkor eszembe jutott az anekdota a templomtető bolondjáról, és kevés híján elnevettem magam. Tudom, mit kell felelnem, ha azt akarom, hogy ez az autodidakta lejjöjjön a tetőről, és ismét ember módra beszéljen velem...

- Engedelmet - mondtam szégyenkezve -, valóban elkalandoztak a gondolataim. Már az iskolában is csak a vizsgáig tudtam a kötelező verseket, aztán elpárologtak a fejemből. Most, hogy itt ülünk s a csillagokról beszélgetünk, váratlanul úgy rémlett, mintha tanultam volna egy költeményt, melyben két fiatal ül a nyári égbolt alatt és csillagot választ magának - de nem jut eszembe, melyik. Tetszik tudni, micsoda érzés az ilyen!

- Nem tudom! - felelte gőgösen. - Amit megtanultam, azt én soha nem felejttem el!

Elmondta a Négyökrös szekeret, és megnyugodott. Én is.

Most azonban, mikor nem Gadanezről jutott eszembe a bolond, hanem a bolondról Gadanez, nyugalmam elszállt, és rájöttem, milyen veszedelmes világban élünk. Mert a normális embernek sincs kevesebb rögeszméje, mint az örültnek, csak nehezebben árulja el. Könnyű volt nekem elbánnom a Szűz Máriával, elég volt bevallanom, hogy református vagyok - ami különben nem is igaz. De ha egyszer egy normális ember javasolja, hogy öljem meg magam, mielőtt halálba kerget, vajon megtalálom-e azt a választ, amely el tudja gyilkos szándékától téríteni?"

Néhány nap múlva békésen söröztünk a Knóbliban; ezúttal egy másik idős, de ismerős nő lépett asztalunkhoz. Tudtam róla, hogy Gizike házvezetőnője, nemegyszer láttam a lakásukon. Meglepő fesztelenséggel állt meg a báró előtt, és minden teketória nélkül mondta:

- Baj van, báró! A te Gadanezed odaköltözött hozzánk! Márpedig én beverem a fejét, ha tönkreteszi a lányom jó hírét!

Micsoda meglepetés! Magamtól ezt soha nem találtam volna ki. Gizike mamája! Egy ilyen tenyeres-talpas némből!

Hát persze: házmesterné volt...

Illetlenség lett volna odafigyelnünk, mit beszélnek a báróval. Mikor elment, azt mondta a mesterem:

- Látod, Jakab, ez egy józan asszony! Száz szeretőt sem sajnál Gizikétől, amíg nem hozzák hírbe szegényt, hanem a becsületét, azt nem engedi. Tartok tőle, hogy még Gadaneztől is meg fogja védeni.

Szájához emelte sörét, de megint letette. Ujjain kezdett számolni:

- Péter az anyjánál. Gadanezt előnyösen informálják a szerepemről. Gadanezt megtalálja a boldogságát. Ajjaj! Nem lesz ez sok egy kicsit...?

Eltolta maga elől a teli krigliket:

- Gyerünk haza. Ma valahogyan nem ízlik a sör.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

melyben a báró elmagyarázza, miért betegedett meg Gadaneecz.

Vannak, akik azt hiszik, hogy egy olyan komoly embert, mint Gadaneecz, csak komoly csapások dönthetik földre. Szívesen emlékeztetném őket Pihári történetére, ha ugyan olvasták a róla szóló mesét. Én először a Hortobágyon hallottam egy kisöregtől, később azonban rátaláltam valamelyik mesegyűjteményben is. Ő volt az a fiatalember, aki annyi vakmerő csínyt és gonoszságot követett el odahaza, hogy végül özvegy édesanyja elzavarta a háztól, és megeskette, hogy addig fog vándorolni, amíg a félelmet meg nem ismeri.

Mert azt az egyet aztán nem ismerte soha.

Pihári letette a főesküt, aztán elindult hetedhét ország ellen. Közben pedig abból élt, hogy mindenféle megbabonázott épületekből kiűzte az ördögöket meg a gonosz tündéereket, akik miatt nem lehetett használni az ingatlanokat. Akkoriban még könnyen talált munkát, aki ilyen feladatokra vállalkozott, különösen, ha olyan jutányos feltételeket szabott, mint barátunk. Előlegül csak annyit kért, vigyenek számára elegendő ételt és italt az elvarázsolt kastélyba, és az utólagos honorárium sem volt több egy tarisznya aranynál vagy ezüstnél. Ilyenkor aztán letelepedett a kísértetkastély legszebb szobájában a legkényelmesebb karosszékbe, megterítette az asztalt, elővette kis bicskáját, és így biztatta magát:

- Egyél, igyál, Pihári! Jó itt neked, Pihári!

Hiába jöttek aztán a legkülönbözőbb rémségek, ő bizony nem ijedt meg. Pedig az egyik ördög például úgy jelent meg előtte, hogy még Pap Lacit is kitörte volna a frász, ha történetesen ő van Pihári helyében. Először a két csizmáját dobta le az asztalra, lábastól, aztán két egyenlő részben a törzsét, majd a két karját s csak legutoljára a fejét. Pihári ezen csak nevetett. Megkínálta a Belzebubot egy kis papramorgóval, s mikor az ördög hálából kötözködni kezdett vele, hát úgy ellátta a baját, hogy abban a kastélyban azóta sem mert kísértetni.

Egyik ilyen hőstette után az éppen szóban forgó király lánya úgy beleesett Piháriba, hogy tüstént hozzá akart menni feleségül. A lánnyal nem is lett volna semmi baj, tetszett Pihárinak, meg aztán a fele királyság is jókora föld lett volna, csak az a fránya eskü nem engedte, hogy családot alapítson, ameddig meg nem tanult félni. Mivel pedig az esküvel nem lehet kukoricázni, a királykisasszony nagy sóhajtozva belenyugodott a változtathatatlanba, s csak arra kérte szerelmét, hogy ha elérte a célját, jöjjön vissza érte. Hogy pedig el ne feledkezzék az ígéretéről, adott neki egy kicsiny dobozt, hogy lefekvés előtt nyissa ki a fedelét és gondoljon elhagyott kedvesére.

Így is történt. Legközelebbi szálláshelyén Pihári kinyitotta a ládikó fedelét, abból kiugrott egy rugóra járó, picike kígyó, és vitéz Pihári úgy megijedt tőle, hogy egyszeribe elvesztette az eszméletét. Fordulhatott is vissza a királyi udvarba, hogy megtartsák a lakodalmát.

Én azonban nem merném állítani, hogy Pihári az út elején is elájult volna a játékkígyótól. Mert bátorság ide, rettenthetetlenség oda, azért darabokban lehulló ördögök, a sok gonosz tündér meg egyéb feneségek csak kikezdi az ember idegeit. Ő maga még makkegészségesnek hiszi magát, amikor már régen megérett az infarktusra. Elég aztán egy szokatlanul nehéz helyzet, egy váratlan izgalom, és kiderül, hogy senkinek sincsen krómacélból a szervezete.

Szerintem Pihári mikroinfarktust kapott a kicsi kígyótól, ezért vesztette el az eszméletét. S mikor a mesemondó avval fejezi be elbeszélését: addig éltek, míg meg nem haltak, nem valami pontosan fogalmaz. A királykisasszony bizony sok-sok évvel túlélte a férjét. Néhány év múlva Pihári vacsora közben egyszerre lefordult a székéről, és meg sem mozdult többé!

Gadanecznek sem voltak kevésbé veszélyes ellenfelei Pihárinál. S én most nem a normarendezésekre, határidő-elcsúszásokra, kooperációs nehézségekre, exportleamaradásokra, furkálásokra gondolok, pedig ezek is nyomot hagytak a szíven. Még csak arra a félelmetes időre sem amikor bíróság elé akarták állítani engedély nélküli beruházás miatt, hanem csak arra, hogy Gizike jóvoltából tökéletesen szembekerült saját magával.

Gondoljátok meg: tíz év alatt huszonnégy embert távolított el a vállalatától, mert szerelmi ügybe bonyolódott a munkahelyén. És most ő sem tudta elkerülni ezt a sorsot.

Hatvanhárom előadásban bizonygatta, hogy az elvtársak magánéletét nem lehet elválasztani közéleti viselkedésüktől - és most megverte a feleségét.

Kilenc barátját nézte le, mert kis burzsujt nevelt a fiából - s most az ő Péteréről is kiderült, hogy huligán!

Kell-e tovább folytatnom, vagy pedig értitek?

Ráadásul nem is biztathatta magát avval, amivel Pihári: »egyél, igyál, Gadanez! Jó itt neked, Gadanez!«, mert egyáltalán nem volt jó. Barátjánál mégsem lakhatott örök időig (nem a barátja mondta, ő érezte így), tehát kiköltözött nyári kéglijébe, Csillaghegyre, beállított egy olajkályhát, és mindenkitől elhagyatva, ott töltötte azokat az éjszakákat, amelyeken nem volt Gizivel. Márpedig semmit sem bírt kevésbé, mint a magányt. Nem akarnám, hogy félreértsetek: nem kiszolgálásra volt szüksége. A ritka férfiak közé tartozik, akik a háztartásukban is mindent kifogástalanul meg tudnak csinálni, ha rákényszerítik a körülmények. De neki hallgatóságra volt szüksége. Emberek kellettek volna, akiknek eldicsekedhet sikereivel, s akik végighallgatják a feleségére, rám és a sorsra szórt átkait.

Mindamellett erősnek, egészségesnek hitte magát. Aztán a Piháriéhoz méltóan komikus körülmények között bizonyult gyengének a szíve.

Gizikét én tanítottam, Gadanezet az élet. Ez utóbbi kétségtelenül jobb tanítómester nálam, viszont nagyon ritkán nevel az opera szeretetére. Gadanez Gizike kedvéért lépte át első ízben az Erkel Színház kapuját. Éppen az Aidát adták, és barátunk nem merte bevallani, hogy még ennek a híres darabnak sem ismeri a cselekményét. Eleinte megpróbált tájékozódni a szövegben, de hamarosan belezavarodott. A véget nem érő ének is fárasztotta. Ha nem szégyenli, bizonyára sokszor elbóbiskol. Így azonban sikerült magát Amneris és Radames nagyjelenetéig tartania. Ott csuklott mellére a feje, s aztán arra riadt fel, hogy a színpalak mögött egy hatalmas basszus fenyegően énekl:

Gadanez! Gadanez! Gadanez!

Görcsbe rándult a szíve. Rosszul lett a rémülettől. Hiába értette meg aztán, hogy nem őt, hanem Radamest szólógatják, már annyira szédült, hogy Gizike karjába kellett kapaszkodnia. Nem akart zavarni, valahogyan végigülte az előadást. Hanem Csillaghegyre nem mert kiutazni, ismét barátjánál töltötte az éjszakát. Reggel telefonált a titkárnőjének, hogy ne várják, rosszul van, orvossal kell megnézetnie a szívét.

Ő nem kapott mikroinfarktust. A harmadik napon már látták, hogy semmi fizikális károsodása nincs. Mégsem merték kiereszteni a kórházból:

»Nem dekompenzálódott a szíve. De olyan, mintha dekompenzálódott volna.«

A közérzete mint egy magas láztól gyötört csecsemőé. Aluszékony, esett, és több ízben csaknem elvesztette az eszméletét. Két hétig tartott, amíg kihozták az ijedség okozta sokkból. Egy általában gyenge egészségű ember ekkor már elégedett lett volna állapotával. De ő, a báránymihlőt és a kanyarót leszámítva, soha életében nem volt beteg, még az elabortált influenza

okozta borzongást sem ismerte. Ezért aztán azt hitte, életveszélyben van, és rettenetesen sajnálta magát.

- Nézze meg a kórlapomat! - panaszkodott Gizikének. - A szívem szinte meg sincs említve rajta. A betegségem sem. És miért? Mert nem akarják, hogy megtudjam, mi bajom van. Kímélnék, az ostobák. Azt hiszik, minden beteget a fejére ejtenek, mielőtt behozzák. Nem is tudjuk kitalálni, mit jelentenek az üresen hagyott rovatok. Kérdezze meg az adjunktust, mit találtak, magának biztosan megmondják.

Komorán bámult maga elé:

- Egy biztos: a szívem kész. Talán sohasem jövök rendbe többé.

- Veszélyes betegsége van - magyarázta az adjunktus. - Különösen a környezetére. Hisztériás. Magának is jó lesz vigyáznia, asszonyom.

Gizike, aki a betegségekhez ugyan nem értett, de a férfiakhoz nagyon, megijedt:

- Az isten áldja meg, doktor úr! Csak nem mondhatom meg a főnökömnek, hogy hisztériás... Ajánljon valami mást!

A flegma kis ember megértően mosolygott:

- Neuraszténia, asszonyom. Neuraszténia. Az előkelő és nem ráz...

Dühös grimaszra húzta az arcát:

- Ide jönnek, semmi betegséggel, sok összeköttetéssel, elveszik a helyet azok elől, akiknek szükségük volna rá, s akkor még mi legyünk tapintatosak irántuk...!

Gadanecz azonban az úri diagnózis sem vidította fel. Egyszerűen nem hitte el, hogy nincsen szervi baja. Megállapította, hogy csillaghegyi magányába életveszélyes lenne visszaköltöznie, barátja szívességét már túl soká vette igénybe, nincs tehát más hátra, Gizikéhez kell költöznie.

- Senki sem köthet belém - magyarázta. - Pétert végül hazazavarta a báró, maga elment a PGV-től - végül is erkölcsösebb, ha nyíltan bevalljuk viszonyunkat, mintha továbbra is feleségemmel élnék és titokban találkoznánk. Hátránya tehát nincs összeköltözésünknek, előnyeiről pedig - azt hiszem - fölösleges beszélünk.

- Hogyne, drágám! - vesztette el egy pillanatra az önuralmát. - Ami engem illet, egyenesen tapsolni fognak az ismerőseim, amiért vadházasságban élek a volt főnökömmel!

Gadanecz rettenetesen megsértődött. Mert rá igazán nem mondhatja senki, hogy nincs ép erkölcsi érzéke. Csak az álszentelkedést nem szereti. Annál kevésbé, minél közelebb áll hozzá valaki...

Gizikének engednie kellett, ha nem akart azonnal szakítani. Hanem aztán hazament, és az anyjától kért tanácsot, mit tegyen. Nem először életében. Tapasztalta, hogy ahol az ő finom eszközei csődöt mondanak, ott Schopp mama közönségessége még nagyon eredményes lehet.

- Beleestél? - kérdezte, most is tüstént fején találva a szöveget. - Ha igen, akkor zavard el. Az ember csak addig játsszék a tűzzel, ameddig meg nem égeti.

Gizike szegény behunyta a szemét, és megpróbált magába nézni. Lelkiismeretesen mérlegelte érzelmeit. Aztán határozottan emelte fel a fejét:

- Biztosan nem estem bele, anyu. Csak szeretem és szeretnék a felesége lenni. Meg aztán már túl sokat is feccöltem bele, kár volna veszni hagyni...

- Akkor hozd haza és a többit bíz rád. És engedelmem nélkül ne áruld el, hogy az anyád vagyok.

Így történt, hogy odaköltözése másnapján elképesztő meglepetés érte Gadanecket. Éppen azt magyarázta, hogy az egyik falra mennyezetig érő polcrendszert szerel, és elhozza hazulról a könyveit, amikor bejött a házvezetőnő, akit már látott néhányszor, de akinek egy-egy jó napot-on, viszontlátáson, vagy legfeljebb azon a kérdésen kívül, főz-e egy kávé, a hangját sem hallotta, és azt mondta:

- Egy kicsit korai terv még, Gadaneck úr! Előbb be kell jelentkeznie. Az ilyet ma nagyon szigorúan veszik...

Dühítette ez a kotnyeleskedés - alighanem leskelődött is a vén banya! -, de uralkodott magán.

- Igaza van, Schopp mama. Holnap bejelentkezem.

- Nem hiszem! - vágta kezét zsebre a nő. - Majd ha elvette Gizikét. Vagy legalábbis, ha befejeződik a válópere. Mert hogy házon kívül mivel foglalkoznak, ahhoz semmi közöm. Hanem a lakásomból nem engedek kuplerájt csinálni!

- Lakásából? - kérdezte értelmetlenül. - Hogyhogy a lakásából?

- Úgy, hogy a lakás az enyém. Nem tudta, Gadaneck úr!?

Erre újból megpillantotta Pihári kis kígyóját, és a szívéhez kapott.

- Jaj istenem! - nyögte elhalóan.

- Rosszul van, drágám? - hajolt föléje ijedten Gizike.

Nem kívánom klerikalizmussal vádolni Gadaneck elvtársat, sőt avval sem, hogy nem tudott eléggé uralkodni magán. Az ilyesmi bárkivel megeshetik, főleg ha Schopp mamával kerül szembe. Pontosan ezt mondtam én is, amikor tegnap feljött hozzám a jó asszony, és közölte, mit kívánnak tőlem. De azért vállaltam, s így a vezérigazgatóm alighanem újra hívatni fog.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

melyben a báró mindent megmagyaráz. Szidon elvtárs története.

- Már régen beszélnem kellett volna magával, báró. Kétségtelenül. Meg sem köszöntem, hogy végül mégis hazazavarta a fiamat. Maga karakánabb fickó, mint hittem. Hazavág engem, hazavágja Gizikét, aztán, amikor már feladtuk a harcot, megteszi, amit kértünk. Így aztán utólag helyeselnem kell, hogy visszautasította beavatkozásunkat. Sőt. Határozottan imponál nekem.

- Akkor egészségünkre! - hajtotta fel a báró a féldecit, amivel a vezérigazgató megkínálta. - Látom, át tetszett térni a cseresznyére. Most ez a legnagyobb divat.

- Egészségünkre.

Aztán mindkettő hallgatott egy kicsit, várva, hogy a másik kezdje el. Hanem Gadanez tudta, hogy a bárónak van előnyösebb helyzete, és rászánta magát:

- Annyit tudok, hogy maga most meghatalmazott miniszter és nagykövet. De azt nem tudom biztosan, kié? Gizikéé vagy Schopp mamáé...

- Legfeljebb meghatalmazott vezérigazgató, ha szabad kiigazítanom. A magas tárgyaló felek képviselőinek egyenlő rangban kell lenniük. Egyébként jegyzéket hozok, nem ultimátumot. Igazgató elvtárs kétszer szájon találta vágni Schopp mamát. Mi úgy ítéljük meg a helyzetet, hogy ezt kár volt megtennie. Először is, mert nem illik, másodszor meg, mert azóta az öreg-asszony minden éjjel ott gubbaszt az ajtajuk előtt, mint valami vén varjú, s így önök... No de ízlésem tiltja, hogy részletezzem az önök helyzetét...

- Tojok az ízlésére! - tört ki Gadanez. - Majd én megmondom, mi van velünk! Azóta ismét idegenbe járunk. Sőt, rosszabb mint azelőtt, mert ha otthon maradunk, Gizike aludni is alig mer, nehogy álmában megmoccanjon és a házvezetőnő azt higgye, történik köztünk valami...

- Házvezetőnő?! - füttyentett a báró. - Ha szabad megjegyeznem, nem tudom, hogy a magas tárgyaló fél hova tette a szemét. Schopp mama ugyan öreg és szikár, de nem találja, hogy azért van benne egy vonás, ami Cordelionra emlékezteti?

- Kire?!

- Bocsánat. Shakespeare-t idéztem. Rossz szokás. A lányára emlékezteti. Gizikére.

- Az anyja?! - ugrott fel elhűlve Gadanez.

- Az anyja. Ha szabad megjegyeznem azonban, ennek a párbeszédnek is van színpadi elődje Mozart Figaro házasságában. Tessék majd egyszer megnézni...

Hanem ezúttal az igazgatóban is felülkerekedett a humora:

- Ja, ha az anyja, valóban túlzás volt megvernem. Az első jegyzéket helyeslően tudomásul veszem.

- Nézetem szerint még mindig jobb anyóست vagy feleséget ütni, mint házvezetőnőt. Utóbbi a rendőrségre szalad, míg a másik kettő ezt nagyon ritkán teszi. Inkább közvetítésre kéri a család egy régi barátját.

A báró szerencséjére Gadanez csak fél füllel figyelt megjegyzésére, másképpen a feleség közbeszúrását nehezen bocsátotta volna meg. Így csak Gizikéék méltatlan eljárását panaszolta fel:

- Miért hitették el velem, hogy a házvezetőnője?
- Mondták, igazgató elvtárs? Tudtommal azt mondták, hogy az övé a lakás.

Az üveg után nyúlt:

- Tölthetek? Legjobb lesz, ha iszunk egyet, s utána elmesélem Schopp mama történetét. Mindent megmagyaráz...
- Honnét ismeri őket?
- A mamát? Az inasom felesége volt.

Gadanecz felébredő kíváncsisággal tette le a poharát. Mesterem pedig elkezdte a történetet:

„Apja portás volt az egyik Conti utcai kuplerájban, anyja pedig bába, de magzatelhajtással is foglalkozott, sőt angyalcsinálást is közvetített. Két évre le is csukták érte. Szabadulása után férje szobaasszonynak szerezte be egy garnizsallóba.

Haller bácsinak nehéz keze volt: saját lányát sem tudta gyengédebben elverni, mint a madáméit, ha rossz fát tettek a tűzre, vagy nem voltak eléggé engedelmeseek. Az anyja nem ütötte; inkább a haját húzta a halántéka fölött. Ők aztán igazán tudták, milyen nehéz a középső Józsefvárosban egy szép lányra vigyázni. Nem is szorítkoztak csupán fenytésre, jó szóval is oktatták szerelmes magzatjukat. Megmagyarázták neki, nincs az a csinos bajusz, amiért érdemes volna feláldozni a szüzességét. Azért pénzt kell kapni, vagy házasságlevelet.

Azt hiszem, méltánytalan vagyok Hallerékkal, s csupán a későbbiek miatt adom szájukba az alternatívát. Férjet szántak a lányuknak, nem is akármilyent: olyant, aki megfelel a magas hozománynak, amit lányukkal adnak. Mielőtt azonban eladósorba ért volna, beütött a tragédia. Apja egyszer, részeg fővel, túlságosan jól teljesítette kötelességét. Leverte az egyik szerencsétlen lány veséjét, aki megszökött egy jópénzű törzsvendég szobájából csak azért, mert aznap túlságosan részeg volt az illető. Nem szép dolog. De azért senki sem várta volna, ami történt: másnap a lány szeretője belevágta Haller bácsiba a bicskát. A tüdejét szúrta át. Három hétig élet és halál közt feküdt, de felgyógyulása után sem nyerte vissza régi erejét. Többé nem lehetett rábízni sem a garázda vendégek kidobását, sem a lányok fegyelmezését. A bordélyházban pedig nem volt nyugdíjas állás a portásé. A madam nagyon sajnálta, de könyörtelenül utcára rakta hűséges emberét. Az asszony keresetéből pedig nem élhettek meg hárman. Szerencsére Viola még nem töltötte be tizennegyedik évét, de tizenhatnak látszott. Kitanították tehát, hogyan csavarja el a háziúr fejét, és gondoskodtak arról, hogy mielőtt lefekvésen kívül egyébre is sor kerülhetne, két megbízható barát rájuk törje az ajtót.

A háziúr persze sejtette, hogy zsarolás áldozata lett, és megkérdezte, mennyit... Meglepetésére a két jó barát kijelentette, hogy őket csak a lány sikoltása csalta be, nincs hozzá egyéb közük. No persze, a lány apját ismerik, s közölni fogják vele, mi történt. Majd ő intézkedik.

Az öreg úr ebből arra következtetett, még többet akarnak kiszedni belőle. De Haller bácsi úgy viselkedett, ahogyan egy tisztcsaládapához illik. Sírt és a padlón görgette a fejét lánya szégyene miatt. Közben azt kiáltozta: Kitagadom! Elkergetem! Azt hiszem, mire elfogadta a házimesteri állást, a háziúr magában már bocsánatot is kért tőle, amiért zsarolónak hitte.

Viola azonban nem volt hálás az apjának, amiért úgy oldotta meg a család egzisztenciájának megmentését, hogy lányságát nem kellett feláldoznia. Érzékeny lélek volt: neki az is túl sok volt, hogy ágyba kellett bújni egy ráncos bőrű, öreg férfival. S mikor Haller bácsi, bölcsen belátva, hogy leánya jó hírét még akkor is érte némi szenny, ha lánysága meg is maradt, eltökélte, hogy ezután ezt a kincset nem jó házasság kötésére, hanem pénz szerzésére fogja hasznosítani, fellázadt ellene. Pedig másodszorra már nem öreg szivart keresett neki (akitől többet lehetett volna kicsikarni), hanem egy eléggé csinos, fiatal férfit, aki a tizennégy éven

aluliakat kedvelte. De Viola nem méltányolta jóindulatát. Engedelmeskedett ugyan az atyai parancsnak, hanem aztán talált az erkölcsrendészetben egy Harangozó nevű nyomozót, akinél feljelentette tulajdon apját. Talált - mondom - és nem véletlenül. Zsenialitása hihetetlen korán megmutatkozott. Ez a bizonyos Harangozó nevű ugyanis nem az ügyészségen, hanem Haller bácsinál intézte el az ügyet. Zsarolás történt, fele-fele alapon s egyben örökre biztosította a lányt apja bosszúja vagy kerítői szándékai ellen, mert különben bajba juttatja az öreget.

Most képzelje el, igazgató elvtárs, ezt a lányt, aki kis kora óta szennyet és erkölcsi fertőt látott maga előtt, s akinek - átmenetileg - ebbe a fertőbe bele is kellett feküdnie... Micsoda nagyszerű tulajdonságok lehettek benne, hogy megszabadulása pillanatától kezdve szigorú életet élt, és elkerülte a csábításokat. Talán ezért is ment fiatalon férjhez. Ez a Schopp az én inasom volt, egy csinos, de ostoba fiatalember, aki szívesen cserélte fel a libériát a házfelügyelő kötétyével - az állást természetesen én szereztem neki. S még mielőtt megszületett volna a lánya, örökre szakított apjával, anyjával. Gizike ezeket a züllött alakokat nem ismerhette meg. Ma is úgy tudja, hogy meghaltak a nagyszülei, holott a nagyapja él. Mint később kiderül, ez a körülmény nem teljesen jelentéktelen.

Egyelőre ott tartunk, hogy megszületett a lány. Schopp később szerencsétlenség áldozata lett, s azóta Schopp mama maga nevelte a gyereket. Önfeláldozóan és következetesen. Hogy jól-e, arról nem mernék véleményt mondani. Fékezhetetlen becsvágyat nevelt belé. Olyan becsek vágyát, amilyeneket ismert. Tanuljon, művelődjön, emelkedjék minél magasabbra a saját erejéből. Őszintén szólva, én is megtanítanám - ha volna - erre a becsvágyra a gyermekemet. Hanem azt már nem tenném, amit Schopp mama, hogy a cselédjének játsszam meg magam. Nem Gizike kérésére, csak az érdekében, a jó asszony hite szerint. Ő hitte azt, hogy útjában lesz a lánya karrierjének, ha megtudják, milyen műveletlen, egyszerű és keményre szikkadt anyja van. Gizi hasztalan tiltakozott: hisztériás jeleneteket rendezett, ha a lánya idegenek előtt anyjának nevezte őt. A kislány végül kénytelen volt engedni anyja kívánságának. De azt hiszem, emiatt ment korán és könnyelműen férjhez egy rettenetes fickóhoz.

Ne haragudjon, nem árulok el a házasságról részleteket, majd elmondja ő, ha akarja, én nem is nagyon tudom, miért volt elviselhetetlen. Talán elég annyi, hogy a férj jómodorú volt és szép, mint egy görög szobor. Még engem is levett a lábamról, egyedül Schopp mama látott át rajta, s mire Gizike rájött, mire kárhoztatta magát, a válásra már mindent előkészített. Megkereste apját, akinek még most is megvannak az összeköttetései, nem tudom, hogyan, visszaverte zsarolási kísérleteit, melyek unokája megismerésére szorítkoztak, s rákényszerítette, kerítsen a férjnek egy olyan lányt, akivel majd rajtacsíphetik.

Gizike persze nem tudja, hogy csapdát állítottak a férjének, csak annyit, hogy megszabadult tőle. De azóta is sokat ad az anyja véleményére, s nem is alaptalanul. Figyelmeztetem, Schopp mama magát is ki fogja készíteni, ha nem költözik el tőlük, avagy nem intézi el, hogy felbontsák a házasságát, s így feleségül vehesse Gizit.”

Nem szeretném, ha ezután hazugnak hinnék mesteremet, gyűlölte a hazugságot, bár értett hozzá nagyon. Nem maga miatt, Gizike kedvéért nem mondta meg a teljes igazságot s azt hiszem, éppen ezért sikerült Gadanecczel megegyeznie ezt a vadregényes történetet. Most már csak egy kérdése volt:

- De hogy kerül bele maga ebbe a komplottbba? Csak annyi köze van hozzájuk, hogy Schopp az inasa volt?

- Nem jött rá? - csodálkozott a báró. - Pedig magát katolikusnak nevelték. Gizike a kereszt-lányom, természetesen.

„Miért találtam ki éppen ezt a hazugságot? Mondhatnám: véletlenül, hiszen hirtelen ötlött az eszembe, nem készültem előre Gadanez kérdésére. De be kell látnod, Jakabom, rendkívül célszerű is volt együttal. Innen kiindulva lehet legkevésbé feltételezni valóságos kapcsolatunkat Gizivel. Az ember vagy keresztapja valakinek, vagy a szeretője. A harmadik eset sem kizárt ugyan, de olyan ritka, hogy senki sem feltételezi. Ráadásul volt egy kis kajánkodás is a magyarázatomban: ha Gizike keresztapja, úgy - házasságuk esetén -, magyar szokás szerint Gadaneznek is rokona vagyok, s egy báró rokon mégsem népünnepély egy öntudatos proletár igazgatójának. Hanem ezt az örömemet hamar elrontotta. Most ő töltött:

- Egészségedre, keresztapa! Tehát Gizikét képviseled?

Nem fogadtam vissza a tegező viszonyt átmenetileg sem - annak első összeveszésünkkel mindörökké elmúlt az ideje. Udvari bolondságot csak olyan ember mellett vállallok, akinek cserébe mindig és mindenért megmondhatom a véleményemet. Vállalt vontam:

- Ez nem is olyan világos. Az ő kedvéért jöttem, de Schopp mama üzenetét hozom. Valószínű, hogy Gizike nem is ért mindenben egyet vele. Nem tudom. Nem beszél, előttem is szégyenli magát. Schopp mama annál világosabban károg. Elképzelheti: ha nem röstelli, hogy az ajtójukon hallgatózson, akkor sem szégyenlős, amikor beszél. Gizi szegény csak azt hajtogatja, hogy anyja nevelte fel, és nem bírja tovább két tűz között. A férjének is meg kell értenie, hogy anyjához is tartozik, nemcsak hozzá.

Rásandítottam:

- Már engedelmet... ő mondta így...

Gadanez azonban erre nem reagált. Tartok tőle, örült, hogy a nő házasság nélkül is a férjének nevezi. Így csak arról érdeklődött, milyen feltételekhez köti Schopp mama, hogy békében hagyja őket.

- Biztosítékhoz. Ha meg tetszik indítani a válópört, ő is elhúzza az ajtajuk elől a székét.

Bólintott:

- Rendben van. Csak előbb el kell érnem, hogy feleségem is beleegyezzék a válásba. Ez pedig nem lesz könnyű dolog.

Karomra tette a kezét:

- Béküljünk ki, báró. Képviselje az én érdekeimet is. Magyarázza meg Schopp mamának, hogy néhány hét haladékot muszáj adnia... És találkozhatnánk is néha. Hasznos lenne magának is, nekem is...

- Meghökkenem. Enyhén szólva, nem szeretem az ilyen félreérthetetlen felszólításokat. Ti persze nem értitek, mit jelentett javaslatom, mert süketen jártok az üzemben, s csak akkor veszitek észre, hogy történik valami, ha valaki megfogja a ruhátok gombját, és titoktartás ígérete mellett elbeszéli. Én meg - aki különben nyomban rájöttem, mit akar a főnök -, eddig csupán a családi gondjairól beszéltem nektek, arról nem, milyen következményekkel járt a betegsége az üzemben.

Mert csak azt ne higgyétek, hogy ha egy ilyen vasember váratlanul berozsdásodik, nem veszi észre a környezete és nem használja ki. Először is betegsége idejére át kellett adnia a vezetést a helyettesének, és Parrag elvtárs nem tartozik az erős emberek közé. De ez még nem is lett volna olyan rettenetes baj, hiszen évi szabadságán is szokták helyettesíteni. Akkor kezdődtek az igazi nehézségek, amikor visszatért posztjára, és figyelme még mindig megoszlott betegségének és az üzemnek a tünetei között. Munkatársai - szeretettel bár - de kinevették a háta mögött, annyira lerítt róla a halálfélelem. Hetekig csak fél kézzel intézte az ügyeket, s azok,

mint Héliosz lovai Phaeton kezét - megérezték a gyeplő gyengülésén, hogy kacsaringós vágatásba is lehet kezdeni. Mire feleszmélt, megdöbbenve vette észre, hogy vállalatánál mindenféle furcsa hírek keringenek. Az emberek nyíltan hangoztatnak olyan véleményeket, amelyeket korábban a félreeső helyen is csak suttogva mertek volna elmondani. Hogy az üzemben kikészítik a tehetséges embereket. Hogy az újítmozgalom azért pang, mert a vezetők csak akkor adnak szabad kezet az újítnak, ha őket is bevonják az üzletbe. Azt nyilván tudta Gadanez is, hogy az effajta pletykák nem maguktól teremnek, de hogy ki terjeszti őket, azt nem lehetett kideríteni.

Pedig már nemcsak a mérnökök elégedetlenkedtek, amit Gadanez nem is vett volna annyira a szívére, hanem morogtak a munkások is, s ami már évek óta nem fordult elő, néhány üzemből csökkenni kezdett a termelés.

Ilyen körülmények között csak úgy érthettem ajánlatát barátkozásunk folytatására, hogy én, aki eddig soha nem adtam neki információkat, lépjek be a spiclijei közé. Persze eszem ágában sem volt, s így - mintha nem is hallottam volna utolsó szavait - csak annyit ígértem, hogy Schopp mamánál kedvezően intézem el az ügyét. Biztosan megkapja a kért haladékat. Értelmes, okos asszony és egy cseppet sem hisztériás.

Most ő tett úgy, mintha nem venné észre visszautasításomat, és a kabátom gombját megfogva magyarázta:

- Tudja, mit terjesztenek rólam? Hogy még Szidon elvtársat is én készítettem ki. Pedig Szidon a barátom volt! És mindenki tudja, hogy saját brigádja esett neki!

- Nagyon sajnálatos! - feleltem. - Én igazán tudom, ki törte ki az öreg nyakát. Nem maga. De én nem is hallottam, hogy ezt állítaná valaki.

Elbúcsúztam, és nem tettem hozzá: De nem is mentette meg, pedig igazságtalanul támadták, s maga a barátja volt. Értem még kevésbé mozdulna meg, ha most vállalnám a spiclikedést, s emiatt holnap ellenem fordulnának eddigi barátaim."

No lám! - gondoltam. - Milyen ravasz az öreg! Ezek szerint most sem csak a babonásága miatt félt Gadaneztől, hanem előérzetének valami reális alapja is volt. A főnök köztudomásúlag nem nagyon nézte, kibe harap, ha egyszer harapós kedvében volt. És mesterem tudta, hogy nehéz helyzetbe került a vezér, csak még nem látta idejét, hogy nekünk is elbeszélje.

Nem akartam erőltetni. Hanem egy dologgal tartozott nekem. A Szidon ügyével, aki nekem volt brigádvezetőm, s akinek én is helyeseltam a leváltását. Eddig azt hittem, tudom, mi történt vele: egy kétszínű fráter nagyon is megérdemelt megszégyenítése. Nem tagadom, pontos, igényes ember volt és igazán jó vezető. Csak volt egy különös szokása: embertelenül gyűlölte a részegeskedést, és irgalmatlanul bánt el azokkal, akik kápatosan jöttek munkába. Minden más bűnre keresett mentségeket - erre soha. Aztán váratlanul kiderült, hogy ő is csak prédikálja a vizet. Egy reggel olyan részegen érkezett a gyárba, mint a csap, és megverte a portást, amiért nem akarta beengedni a kapun. Hogy ezt nemcsak ráfogták, azt több brigádtag is bizonyította: látták, amint lekent a rokkant férfinak két irgalmatlanul nagy pofont. Hogy ezután vele is úgy bántunk el, ahogyan ő szokott másokkal, az egészen természetes. Az is, hogy ezután az üzem is fegyelmet indított ellene.

És most egyszerre kiderülne, hogy még ezt is rosszul tudom? Hogy titok rejlik még a Szidon-ügy háttérében is?

Nohát, ezt a bárónak meg kellett magyaráznia!

„Sohasem titkoltam, Jakab, hogy átkozottul butának tartalak. Hanem az mégis meglep, hogy ezek szerint te is azon csodálkoztál, amin a társaid, ti., hogy egyszer megverte a portást, s nem azon, hogy tíz év alatt egyszer sem láttatok részegen.

Ugye, folyton az alkohol ártalmasságáról prédikált meg arról, hogy leszokni csak akaraterő kérdése, semmi más? És megfojtotta volna, aki a brigádjából munkakezdés előtt egy gyűszűnyi pálinkát megivott? Nagyszerű! És az egész banda csodálkozik, hümmög, egy kicsit ütődöttnek hiszi ezért a rettentő gyűlölségért, és egyik sem sejtí, hogy az ilyesminek régóta ismert oka van. Így az viselkedik, aki maga is volt alkoholista, sikerrel leszokott az ivásról, de voltaképpen örökös rettegésben él, hogy egyszer visszaesik. Így állt a helyzet Szidon elvtárrsal is. Avval a ráadással, hogy nem is önként, hanem súlyos kényszer hatására hagyott föl az ivással.

Még huszonkét éves sem volt, amikor már öt munkahelyről rúgták ki részegeskedés miatt. Öt munkahelyről - 51 és 53 között...! Érted ezt? Akkor, amikor lasszóval sem lehetett elegendő magasan kvalifikált esztergályost fogni...

Mert hogy a munkáját nagyon érti, azt már akkor sem lehetett kétségbe vonni.

A hatodik helye egy kis kóceráj volt, valami alkatrészgyár - hamarjában nem is jut eszembe a neve. De annyira koszos, féregráta hely, hogy még sztahanovistájuk sem volt soha. A vezetők már egymás szemébe sem mertek nézni - még kevésbé a kerületi funkcionáriusok szemébe -, annyira szégyellték magukat. Így történt, hogy mikor Szidon belépett hozzájuk, illetve mikor jobban megismerték, hol az egyik szemük sírt, hol a másik nevetett. Könnyeztek, amikor részegen a gépében felejtette az anyacsavart, és nevettek, amikor csak kissé kapatosan jött a munkahelyére, mert akkor még a nem szakember is láthatta, hogy egy kis erőfeszítéssel sztahanovistát lehetne belőle csinálni - a saját sztahanovistájukat! No, nem lenne belőle egy Muszka Imre, de egy Kuszter Ferenc igen.

Összeült tehát az üzemi háromszög, és eldöntötték, hogy Szidon Jóskából igenis Kuszter Ferencet fognak csinálni, ha beledöglik is.

De nem dögölt bele. Melléje állítottak két dajkát, két meggyőződéses antialkoholistát, szereztek a felesége helyett egy másik nőt - mert hogy el ne felejtsem mondani, felesége kilenc évvel idősebb volt nála s az italozásra is ő szoktatta rá -, szóval nagy kinnal elérték, hogy csak estére részegedjék le. Ekkor már csak két segédmunkást kellett adni a kiszolgálására a szokásos egy helyett, és mindjárt teljesítette, amit vártak tőle, mégpedig szinte selejtmentesen. De hogy 150%-ot ért el vagy pedig 170-et, azt igazán nem tudom. Imént árultam el, hogy nincs a számokhoz érzékem.

Nagy banzáj kerekedett, mert a kerületben ez volt az utolsó sztahanovista nélküli üzem, s most, hogy ez a hiány is eltűnt, még Rákosi elvtárs is értesült róla. Sőt, nemcsak értesült, de meg is említette valamelyik beszédében.

Csakhogy ekkorra már ismét csúnya bajok kezdődtek Szidonnal. A feleség kikaparta az új nő szemét, és visszaszerezte a férjét. A két antialkoholista dajka rászokott az italra, s néha tántorogva jött be az üzembe. Ilyenkor avval védekeztek, hogy Szidon itatja őket hajnalig.

Nem akarom fölöslegesen elhúzni elbeszélésemet, nem részletezem, miképpen züllött le Szidon annyira, hogy az üzem vezetősége elbocsátásán kívül már nem látott semmi kiutat - ott folytatom, hogy még meg sem száradt az igazgató elvtárs aláírása a felmondó levélen, mikor már felhívta a szakszervezet versenyfelelőse, és azt kérdezte:

- Maguk egy sztahanovistát akarnak elbocsátani? Erről jelentést teszek!

- Egy olyan sztahanovistát, akiről Rákosi elvtárs egy beszédében megemlékezett?! Elment az elvtársak eszébe? - kérdezték a kerületben.

- Nyugi! - mondta az ÁVH összekötője. - Majd én beszélek az ipsével.

És beszélt. Nagyon röviden. Csak ennyit:

- Nem gondolja elvtárs, hogy jobb lenne önként elvonókúrára vonulnia, még mielőtt szégyent hoz Rákosi elvtárs szavaira?

Akciójának nem volt túlzottan nagy eredménye. Ám két hét múlva ugyanannak a szervnek vezetője hívta magához.

- Ne izguljon, Szidon elvtárs! Egyelőre nincsen semmi baj - mondta. - Csupán ellenőrzöm beosztottaimat. Legyen szíves informálni, átadta-e önnek legkisebb küldöncöm azt a kérdésmet, nem volna-e legjobb önként elvonókúrára mennie, minthogy meghazudtolja Rákosi elvtárs szavait?

Szidon nem emlékezett rá, hogyan került ki az épületből. Haza se ment, egyenesen az alkohol-elvonó intézetbe vonult, ám a főorvos szerint erre voltaképpen már nem is lett volna szüksége, az ijedség jobban elriasztotta a pálinkától, mint a kezelés. Soha többé nem ivott, és olyan kiváló munkássá vált, hogy kócerájából három hónapon belül elvitte egy erősebb üzem. Feleségét, ha részegen jött haza, megverte, úgyhogy nemsokára az asszony kérte a válás kimondását. 1956-ban pedig disszidált a hölgy, s vele Szidon előéletének legfőbb tanúja tűnt el az országból. Ezután már csak olyan apró jelek árulkodtak múltjáról, mint szenvedélyes alkoholellesége. Meg az, hogy mikor harmincnyolc éves korában újra megnősült, egy tíz évvel fiatalabb lányt vett feleségül. De boldogan éltek és két gyermekük született.

És mégis evvel kezdődött a baj. Feleségének ugyanis volt egy gyermekkori szerelme, akitől azokban az években, amikor a lányok érettebbek a velük egykorú fiúknál, elhidegült. Hanem a barátságuk megmaradt, ő volt az asszony tanúja az esküvőn, s mert az ő szerelme nem múlt el, mindent elkövetett, hogy Szidontól vissza hódítsa. Sikertelenül. Zsuzsanna csak nevetett rajta. Annyira nem vette komolyan az udvarlását, hogy még csak ki sem tiltotta a lakásukból. A kísértőnek végül meg kellett értenie, hogy amíg Szidont meg nem tudja fosztani a tökéletesség látszatától, nem lehet semmi reménye.

Hanem hát ügyes legényke volt. Az egyetemen pszichológiát tanult, s éppen arra figyelt föl, amire én: hogy milyen természetellenesen gyűlöli Szidon az alkoholt. Érdeklődni kezdett utána, s mert az első feleségével együtt mégsem disszidált minden tanú, hamarosan sikerült a féltett titkot kiderítenie. Ekkor rendkívül aljas tervet eszelt ki: Zsuzsa születésnapjára ünnepén titokban rumot kevert Szidon málnaszörpébe. Először alig észrevehető mennyiséget, aztán egyre többet, addig, míg vetélytársa ereiben fellángolt az alkohol pusztító hatása. Egyszerre mindennek vége volt. Barátunk most már nyaklók nélkül védte az italt, s mikor az asszonyka rémülten próbálta csillapítani, feldöntötte edényestől az asztalt. Zsuzsanna sikoltózott, a gyerekek fölriadva bögték, Szidon pedig káromkodva elrohant. Három barátjukat látták vendégül e napon. Kettő közülük elment a férfival, hogy megpróbáljon vigyázni rá - a harmadik, a gáztett kieszelője, Zsuzsannával maradt.

A többi ismeretes: részegség, pofozkodás, fegyelmi. Komolyan mondom, mérhetetlen örömmre szolgál, hogy a harmadiknak éppen azt nem sikerült elérnie, amiért az egészet csinálta, Zsuzsanna ezer és egy okból szerette a férjét, és egy botlás még nem ábrándította ki. Szidon a megpróbáltatás napjaiban igazi férfiként viselkedett. Az italába csempészett rumról akkor még nem tudott, tehát avval nem védekezhetett. De bátran állta a meghurcoltatást, nem alázta meg magát és nem is kezdte újra az ivást. Felesége is hőiesen kitartott mellette a nehéz időkben, s a házassági kötelék így nem romlott meg közöttük.”

TIZENHATODIK FEJEZET

Két aktuális történet Gadanechnéről.

Különös dolog, de ha ebben a történetben csak egyetlen embernek más a jelleme, mint amilyen, akkor a tragédia be sem következik. Vagy talán nem is különös, hanem törvényszerű? Azért megváltoztathatatlan bizonyos események lefolyása, mert a résztvevő személyek csak egyfajta reagálásra képesek?

Gizike, Gadanecz, Schopp mama és a báró után most Erzsike következik, az egyetlen, akit a társaságból nem ismertem személyesen. No meg persze Péter, de neki ekkor még nem láthattuk tisztán a jellemét. Őt még éppen alakították a körülményei.

Gadanechné esetében tehát mesteremre kell hagyatkoznom, de ezt teljes biztonsággal tehetem, hiszen nemcsak jellemezte, de meg is jósolta, hogyan viselkedik. Két történetet mondott el róla; az elsőt elmesélem a fejezet elején, a másodikat a fejezet végén. Az elsőt akkor hallottam, amikor megkérdeztem, miért nem hál a férjével, aztán, hogy már nem is lehet gyermeke, ha addig is csak egy gyereket hoztak össze, amíg a termékenységét nem vesztette el. Meg hogy ha ő nem hál Gadanecczel, miért nem engedi, hogy más háljon vele.

Hogy a második történetet miért mondta, azt egyelőre nem árulom el.

„Élt Kunmeredeken egy kulákasszony, név szerint Hőskovács Jánosné. Mikor a férjét elvitték a Donhoz s egyébként is nehezen lehetett bérest kapni, sikerült három ízben is lengyel menekültet szereznie, akiket valakinek amúgy is el kellett tartania. Hát ő aztán ellátta őket becsülettel. Dolgozniuk ugyan keléstől rogyásig kellett, de amúgy nem panaszkodhattak. Falhattak, amennyit akartak, kaptak tisztességes ruhát, ha már a rajtuk levő leszakadt róluk, s mert nagytermészetű asszony volt, az istálló helyett szobájában hálhattak minden második éjszaka. Mégsem becsülték meg a helyüket, és ahogy teheték, mentek tovább, nyugat felé.

Mikor az utolsó lengyel is lekopott, jött a városból egy kiéhezett iparoslegény, jóllakni. Lehet, hogy volt valami más oka is - egy kis bujdosás a bevonulás előtt vagy hasonló -, de Hőskovácsné ez sem érdekelte. Neki férfi kellett - mindegy, honnét és hogyan -, aki elvégzi a mezei munkát. Nyáron kint voltak a tanyán, ahonnét félóránnyira lakott a legközelebbi szomszéd, a csendőrökkel jóban volt, mikor az urát nem vitték még a frontra, sokat itatta őket a magáéból, nem hitte volna, hogy baja eshetik. Nem is esett. Mire vége lett a nyárnak, szinte észrevétlenül átszaladt rajtuk a front. A legényke pedig maradt, mert a város még nem szabadult fel.

Jóllehet városi volt a szerencsétlen, ügyes emberkének bizonyult. Hamar megtanult mindent. Amit egyszer megmutattak, azt már csinálta is. Meg lett volna elégedve hát az asszony a béresével, ha nincsen egyetlenegy dolog. Az, hogy hiába jelezte asszonyi szándékait a legénynek, mintha meg sem értette volna.

Hogy mégsem ott van a baj, ahol az asszony hitte, az csak akkor derült ki, mikor a nyár elmúltával beköltöztek a faluba. Mert nemcsak azt értette ám a legény, ha hívják, hanem azt is, hogyan kell neki csalogatnia. Több szeretője is akadt egyszerre, s azok azt a hírt terjesztették róla, hogy fáintul tud szeretni.

Volt Hőskovácsnének egy jó barátnője, a Mari. Avval tanácskozta meg a dolgot, hogyan tolhatná helyére a bérese esztét. Mert az illem azt követelné, hogy mindent tőle kérjen, ha már a kenyerét nála szerzi meg.

Jól van, Mari elvállalta, hogy informálja a férfit. Tudniillik arról, hogy az asszonya kirúgja, ha nem becsüli meg magát. Az meg most már könnyen kötélnek állt, mert közben jött valaki a frontról, aki látta, hogy Hóskovács fejét elvitte a gránát. Akkor pedig, ha ügyeskedik, a birtokba is beházasodhatik.

Megtörtént hát, aminek történnie kellett - és Hóskovácsné másnap útilaput kötött a legény lábára. A batyuját is utánahajította, úgy kergette el. Rohant is a Mari kíváncsian, mi történhetett közöttük az éjszaka?

- Azt kívánta volna, hogy mozgassam a fenekemet! - mondta az felháborodva. - Hát mi vagyok én?! Ringyó?!”

Szóval a bárómnak az volt a véleménye, hogy vannak parasztlányok, akik a városba kerülve is parasztok maradtak, mégpedig nem olyanok, mint a mostaniak, hanem mint a régiek. A szüleik azóta már megérték egyet és mást, kuláklitát, padláslesöprést, kollektivizálást, a közösségi érzés kifejlődését. Ma már maguk is csak halványan emlékeznek arra, milyen volt húsz esztendővel korábban náluk az élet, és változását már csak megszokásból is időnként rosszállóan emlegetik. Hanem ezek a nők - a báró becslése szerint a fővárosban lehet ilyen legalább tízezer - a faluban történelemből kimaradtak, a város életébe viszont nem kerültek be, és még ma is úgy hiszik, hogy az az erkölcs, ami éppen az ő falujukban volt szokás. Elviselhetetlenek és szerencsétlenek, bár nem sejtik, miért.

Gadanecznének tehát a leghalványabb kétsége sem volt afelől, hogy ő mindenben helyesen viselkedett. Ezért továbbra is úgy élt, ahogy ez egy tisztességes asszonyhoz illik. Töltött káposztát tartott a sütőjében arra az esetre, ha váratlanul érkezik haza az ura. Mert az, hogy hazajön, egészen bizonyos. Nem történhetik meg, hogy egy utolsó cemende erősebbnek bizonyuljon mint egy feleség.

Fia visszatérésében már nem volt ilyen bizonyos. Talán nem is tapasztalta, csak tudta, milyen nehezen jönnek ki egymással gyakorta a férfiak. Péter számára tehát nem otthonra készített ételt, hanem ismerőseiknél csomagokat, nem törődve avval, hogy sohasem viszi el.

Munkába nem járt, könyvet mindig s keveset olvasott, a moziról leszokott. Egyetlen szórakozása maradt: a szomszédai. Nem irgalmazott. Akit kezébe kaparinthatott, annak könyörtelenül végig kellett hallgatnia, hogyan csábította el az a ringyó Gadanecket (mert a férfiak mind bolondok), hogyan vette rá, hogy együtt lakjanak (de az ügyvéd szerint az még nem házassági ígéret), hogyan fogja végül az a dög kirúgni, mikor megéri, hogy sohasem veheti feleségül (mert ő ugyan nem válik el), és hogyan jön akkor négykézláb vissza hozzá az ura. Végén már a legpletykázóbb vénasszony is menekült előle. Állítólag inkább bocsánatot kért háromévtizedes haragosától, mikor csak az ő lakásába szaladhatott be Erzsébet elől, semhogy huszadszor is meghallgasson egy olyan históriát, melyet már minden ismerősenek háromszor is továbbadott. De még ez sem zavarta Gadaneckét. A lakók azt állították róla, hogy ajtaja mögött leskelődik, és kiugrik, ha a közelben meglát valakit.

Önök is ismerik a pesti lakókat: persze senki nem mondta szemébe a véleményét, de ha valamelyikük megtette volna, arról biztosan azt hiszi, hogy az a ringyó bérelte fel (minden kitelik tőle). Azt persze fájoan érezte, hogy egyre ritkábban tud beszélgetni is, s így a hazatérő Péterben nemcsak a bűnbánó fiút, hanem a leendő társalkodót is boldog örömmel üdvözölte. Én pedig azt hiszem, ha a gyerek sejtí, mi vár rá, történjék bármi, mégsem megy haza.

Mert ettől fogva neki egyedül kellett végighallgatnia azt, ami korábban harminc asszony között oszlott meg, s ráadásul ő nem is volt olyan közönyös a történekekkel szemben, mint azok. Az „apám kurvája” kifejezést csak egyszer használta életében, s akkor is megbánta, pedig még nem is ismerte Gizikét. Azóta beszélt vele, és hányhatnékja támadt, valahányszor az anyja azt mondta róla: ringyó. Megpróbált sarkára állni, szegény, de sikertelenül. Hasztalan

fenyegetőzött, hogy végleg elköltözik, ha anyja nem hagyja abba a mocskolódást. Az megijedt a fenyegetéstől, s riadtan gyakorolt önkritikát:

- Bocsáss meg, fiacskám! Igazad van, fiacskám! Soha többé nem beszélek róluk, csak te ne hagyj itt, fiacskám! Tudok ám én áldozatot hozni azért, akit szeretek. Apád sem tagadhatja, hogy amikor egyetemre járt... Jó, jó, nem azért mondom, de ez az igazság. Nem voltam én akkor még moziba se! Csak bevásárolni jártam meg főztem meg mostam meg téged sétáltattalak és pelenkáztalak. Nem szóltam én apádhoz egy türelmetlen szót sem. És ha éjfélig kellett fennmaradnom végette, akkor is olyan volt a padlóm, hogy ebédelni lehetett volna rajta. A popsid meg, fiacskám, mint a lilium, a patyolat gyors! A te feneked nem volt kicsípve, mint a Bazsántné fiáé! No jó, a gyerek sohasem érti, hogy az anyja mennyit szenvedett érte... Nem is azért mondom ám ezt se. Csak nagyon fáj. Mert ha volna isten az égben, nem ez volna a szegény asszonyok sorsa a földön! Ha már nincs rájuk szükség, mert a gyerekek már nem kell a falatot megcsócsálni, a férj meg nemcsak neki diktálhat, hanem a titkárnőjének is, akkor már azt sem mondják neki: köszönöm szépen, amit idáig tett értem. Akkor jön az első rohadt kurva, és elviszi az urát magával. Nem az apádra meg Gizikére mondtam ám, csak úgy általánosságban. De az mégsem járja, hogy az emberek aztán nem a ringyót köpik arcul, hanem még az asszonyt szidják, ha panaszkodni mer...

Így volt, én tudom, Péter mesélte. A báró is tudta. Mert a gyerek nem bírta ki otthon sokáig, kezdett elszökösni hazulról. Másként nem tudott szabadulni a szőőzöntől. Ha bezárkózott a szobájába, anyja ott toporgott az ajtaja előtt...

Persze Péter is csinált egy szörnyű nagy hibát. A bárónak igaza volt: azt a patkányirtást csak azért vállalta, hogy saját magát megalázza, s evvel álljon bosszút a világon. De nem mindjárt lépett ki: első nap felkelt, s munkába ment. Este kezdte kérdegetni az anyja, hol dolgozik, mit csinál - és persze kétségbeesett. Ilyen szégyen! Görényeket szállít egy mérnök és egy tisztességes asszony fia! Ha ezt a szomszédok megtudják, elveszik előttük maradék becsületük. Már eddig is túl sokat tudnak a családról.

A fiú első reakciója az volt: csak azért is marad. Balszerencséjére Erzsi sem volt teljesen bolond, ha nem magáról meg az uráról volt szó, s csakhamar abbahagyta ezt az érvelést. Bizonyos okokból az az érzésem, a legfiatalabb nagybácsi adott tanácsot, aki ugyan helyeselte volna, hogy dolgozzék a gyerek, de azért ne ilyen helyen. Tény, hogy többé nem emlegetett sem szomszédokat, sem szégyent, elismerte, hogy minden munka tisztességes, ha tisztességesen végzik - de rövidesen felvételiznie kell az egyetemen. Tanulnia kell. Nincs az ellen, hogy dolgozzon valamit. Csak olyan helyet keressen, amely mellett a felvételijével is törődhet. A KTSZ-t pedig minél gyorsabban hagyja el.

Péter engedett a csábításnak, és bűnbe esett. Otthagyt a patkányirtást s evvel azt a helyet is, ahol az anyja nem férhetett hozzá. Rákapott tehát a Knóblira.

- Ha valaki megmondaná neki, hogy miatta járok kocsmába, nem hinné... Vagy legalábbis nem értené... Én pedig most már hiszem, hogy apám is miatta ment el hazulról.

Mi mindnyájan - és nem is kizárólag mesterünk példájára - sört ittunk, legfeljebb könnyű bort. A gyerek is ezt próbálta legelsőbb, de azután, áttért a rövid italokra. Láttuk, hogy a bárónak ez egyáltalán nem tetszik, de nem szólt ellene, talán azért, mert vétkesnek érezte magát a fiú sorsának alakulásában. Az pedig nyomta a szöveget, de erősen. Mint mondta: filozofált.

- Mielőtt felfedezték a vadászgörényt - magyarázta -, az emberek csapdával fogták a patkányt. Oda tettek egy darab szalonnát a csapóvas fogai közé, és ha az állat el akarta venni, a szerkentyű megfogta, és nem engedte el.

No de a szalonna, amivel odacsalták, legalább valódi szalonna volt, nem liptai túró vagy papundekli. Minket azonban már a ketrecbe is hamisítványokkal csálnak be. Vesznek egy cédulát, és ráírják: anyai szeretet. A másokra: apai tekintély. A harmadikra: társadalmi elvárás, a negyedikre: érvényesülés. Kész a dekoráció. Az egyik ketrecbe beteszik ezt, a másikba azt, és elvárják, hogy bemásszunk a címkékért, anélkül hogy megnéznénk, van-e a szöveg alatt más is, nemcsak papír.

Hogy anyám senkit sem szeret, csak magát, az mit sem változtathat gyermeki odaadásomon. Hálás szívvel kell eltűnnöm, hogy megmérgezte az életemet. Az apámat sem ítélném el, amiért a szeretőjével törődik a családja helyett. Ez nem csorbíthatja a szülői tekintélyt. A vezérigazgató elvtárs pedig - nohát a vezérigazgató elvtárs külön szám. Nagy szám. A zenekar tust húz, amikor belép a porondra, és a közönség már előre tapsol.

A vezérigazgató elvtárs otthon eldicsekszik a műveletlen feleségének meg a hülye kisfiának, hogy Kovács mérnököt így hordta le, mert ellentmondott neki, Szabó mérnököt úgy röpítette ki a vállalatból, mert nem hajtotta végre az utasításait és hogy ilyen meg ilyen módon próbálták aztán megfűzni a főhatóságnál - de csak a tekintélye emelkedett a rosszindulatú kísérletezések nyomán. A vezérigazgató elvtárs nagyon szeret főhatóságot mondani, mert az nagyon szép szó. A kisfiának is tetszik, és úgy látja, a főhatóság kizárólag avval foglalkozik, hogy lehozza a csillagokat az apjának az égből. Hanem aztán a kisfiú felnőtt, saját akarata kezd lenni, ami nem mindig egyezik az apjával. Akkor pedig az apjából otthon is kibújik a vezérigazgató, és ugyanúgy kezd beszélni a fiával, mint a Kovács mérnökkel vagy a Szabó mérnökkel szokott. Ebből pedig egyszerre kiderül, hogy az egész dicsekedése egy nagy semmi, sőt rosszabb a semminél. A vezérigazgató nem vitatkozott Kovács mérnökkel, hanem meg sem hallgatta, egyszerűen kíváncsi sem volt rá, nincs-e véletlenül annak igaza. A vezérigazgató elvtárs csak a saját hangját hallja, mert nagyon hangosan beszél. Ordít mint a sakál - mondanám, ha nem tiltaná a fiúi alázat és az apai tekintély.

- Ez ostobaság! - szolt közbe szigorúan a báró. - Gadanecczel lehet vitatkozni, ameddig csak kiabál. Ha igazán haragszik, leengedi a hangját. Fogadjunk, hogy halkan beszélt akkor is, amikor pofon ütött...

Ám Péter nem veszi a lapot. Vagy nem hallja, hogy a pofonra emlékeztették, vagy nem is kíváncsi mesterünk véleményére. Oda se fűtyül. Nyomja tovább a magáét:

- Marad tehát a zsebpénz. El kell ismerni, három piros az már szalonna, nem papírmásé. El lehet költeni. Össze lehet gyűjteni magnóra. Nem is azért kapja az a bűdös kölyök, mintha járna neki, hanem mert szeretik s mert teljesíti a kötelességét. Ha nem teljesíti, esetleg szűkebb pórásra veszik. Mármint anyagilag.

És most jön a legszebb. Amíg a gyerek csak a kötelességét nem teljesíti, tulajdonképpen nincs is semmi baj. Majd kitombolja magát. De ha az az átkozott gyerek egyszer kijelenti, hogy neki nem is kell, ami nem jár, nem akar kitartottként élni, hanem megkeresi, amire szüksége van, akkor egyszerre kiderül róla, hogy eszeveszett, hálátlan, erkölcstelen és huligán. Egyetlen szándéka, hogy összetörje az anyja szívét és elrongyolja apja idegeit, melyekre pedig olyan nagy szüksége volna a vállalatánál, amikor kioktatja a Kovács mérnököt és kidobja Szabó mérnököt. Nem mintha lopna, nőzne vagy részegeskedne a gyerek, csupán elszakította az egyetlen zsineget, amivel az apja tetszése szerint rángathatja, és ezt nem lehet megbocsátani.

- Erről van szó, Rozmár, és nem arról, amiről ti beszéltek. Ma is a pénz az isten, csak ma nem illik bevallani. Az a szabadság, ha az ember, bármit csinálnak vele, elfogadja a zsebpénzt, és megveszi, amire telik belőle. Ha nem fogadja el, az anarchia.

Dühösen hajtotta fel a konyakját:

- Én pedig erre teszek, Rozmár!

- Részeg vagy! - mondta a báró. - Menj haza.

Aztán egyszer csak Péter újra elmaradt közülünk. Hogy ebben volt valami része a bárónak is, azt még nagyon sokáig nem tudtam. Csupán azért kérdeztem tőle a gyereket, mert mindig, mindenről informálva volt.

- Kezd egyenesbe jönni - mondta. - Talált magának munkát. Nem patkányirtást, jobban hozzá illőt. Tanít. Középiskolásokat - ezt most jól fizetik. De talán ennél is fontosabb, hogy oda az anyja nem mehet utána, és még csak nem is rosszallhatja, amiért ilyenkor egyedül hagyja. Egyébként is csak azt a bizonyos zsebpénzt kell megkeresnie, a többiről az apja gondoskodik.

Hamiskásan elmosolyodott:

- Szerelem is lehet a dologban. Láttam karonfogva egy kislánnyal. Nem éppen Mónika, de nagyon-nagyon helyes. És szolid. Éppen a fiúhoz való...

- Ejnye! - mondtam én. - Maga szerint Péter még mindig olyan szelíd fiú? Nem hiszem!

Nevetett:

- Azt nem tudom pontosan...

No, a szerény legény aztán még egyszer bejött a Knóbliba, helyesebben szólva - mesteremet keresve -, berohant. De nagyon ki volt borulva. Amikor hallotta, hogy nem is várjuk az öreget, mert influenzája van, csúnyán káromkodott. És, bár sem a bajusza, sem a szakállja nem volt rövidebb, mint legutóbb, haja pedig talán még hosszabbodott valamit, engem ismét egy ázott kopasz csirkére emlékeztetett.

Biztattuk, mondja el nekünk, ha valami baja van, hátha együttesen mi is kieszélünk valami jó tanácsot. Vállát vonogatta:

- Csak éppen el akartam mesélni valamit, ami Rozmárt is érdekelheti. Én örülök neki. Gondolom, ő is örülni fog.

Aztán - persze - rögtön elmondta a lényegét:

- Elválnak. Az anyám beleegyezett.

Hanem az arcán nem látszott öröm.

Mondtam már, hogy rendes társaság voltunk: ha nem is szerettük, most körülcirógattuk a gyereket. Gratuláltunk és sok szerencsét kívántunk neki. Reméltük, hogy ezután könnyebben alakul az élete.

Közben persze bejött a báró - egy kis láz még nem tarthatta otthon. Mikor meghallotta, mit ünnepelünk, figyelmesen megnézte a gyereket, s aztán nagyon kényelmetlen kérdéseket tett fel neki:

- Ott voltál a tárgyaláson?

- Ott.

- Undorodsz?

- Kissé.

- Megzsarolta anyádat?

- Igen.

- Elárulta, hogy találkozta Gizivel?

Rábámult:

- Mondja: csak az apámban nincs ennyi tisztesség, vagy másban sem?

Vállat vont:

- Nem mindegy? Majd megnyugszol, ha minden rendbe jött. Nem is fizettél túl nagy árat ennyiért...

Péter megpróbált a báró apró szemébe nézni, de nem sikerült mélyére látnia.

- Komolyan hiszed, hogy minden rendbe jön?

Éppen végzett a hablefűvás szertartásával, fogta az egyik kancsót, és apró kortyintásokkal kiitta fenékig. Sokáig tartott, de addig nem felelt. És akkor is inkább elmondott egy történetet. A másodikat Gadaneccnéval kapcsolatban, amit már ígértem a fejezet elején. Mint mondta, az anyja egyik cselédlánya mesélte el neki.

„Tudja, fiatal úr, árvalány vagyok én, a nénikém nevelt, hogy a jóisten bocsássa meg neki. Vékony kis asszony volt, de haragos természetű. Többször kaptam én pofont, mint ahányszor cukrot a fiatal úr. A faluban csak úgy hívták: Keszeg Juli. Volt neki más neve is, a férje után, de azt nem emlegették, mert igen illetudó népek laknak arrafelé. Tisztesség ne essék szólván, úgy jegyezték be a templomban: Szartorisz Szerváciuszné. Nagy darab, mafla ember volt a bácsikám, ha akarja áthajítja Keszeg Julit a háztetőn. No de merte? Amíg én ismertem, egyszer rúgott be, akkor kirámolta a kocsmát. A legényeket nyakuknál fogva hurcolta ki az ajtón, sorba ültette a küszöbön, s egyik se szólt annyit sem: pissz. Tán így is emberhalál lett volna a dologból, ha valaki el nem szalad Keszeg Juliért, cipelje haza az emberét, ha bírja.

- Bírom-é? - kérdezte néném. Többet nem is szólt, csak felkapta a sodrófát, és szaladt az ivóba. Mikor odaért, még ketten voltak bent, akiket Szervác bátyámnak nem volt ideje kicipelni. Azok aztán ott is maradtak, mert bácsikám egyszerűen kijózanodott, amikor meglátta a sodrófával a feleségét. Én persze nem mertem vele menni a kocsmához, ha egyszer nem hívott, de azt már én is láttam, hogy bácsikám a kertek alatt rohan hazafelé, sarkában Julival, aki kegyetlenül csépel a hátát meg a fejét.

Volt nekik egy fiuk is, a Gábor: az is olyan, mint az apja. Két zsák búzát vitt fel egyszerre a vállán a padlásra, és semmitől nem félt, csak az anyja kezétől. Nem is történt abban a házban soha más, mint amit a nénikém parancsolt.

Aztán egy napon meghalt tüdőbajban a Kaczur Kis András, és csoda történt a faluban. Kiderült, hogy Kaczur Rozi már tíz éve a bácsikám szeretője, és most, hogy törvényesen is megürült az ágya, cseppet sem törődve a falu nyelvével, a bácsikám odaköltözött. Hogyan tudták tíz éven át kijátszani nénikémet, senki nem képzelé. Legfeljebb a csősz, akinek a kunyhójában szoktak azelőtt találkozni. Máskülönben bácsikám este cipelte át a ruháját Rozihoz, és másnap reggel, mikor híre terjedt az esetnek, seggre esett az egész falu. Gábor rohant az apja után, és térden állva könyörgött, gyűjjön vissza, mert ő egyedül nem győzi az anyját. Hanem az öreg azt mondta:

- Örülök, hogy végre kijöttem! Miért mennék vissza?

Nem mondok én egy rossz szót sem a nénikémről: engem csak egyszer vert meg Szervác bátyám miatt, hogy megtudja, nem volt-e részem a cselszövésben. Hanem András bácsinak, a csősznek, jobb lett volna, ha inkább nyelvét harapja, semmint eldicsekedjék, hogy ő segítette a szerelmeseket. Nénikém addig rágta a tiszteletes úr fülét, míg az a templomban is kiprédikálta a vén kerítőt. Azután meg a tiszteletes beszédére hivatkozva, kirúgatta a szolgálatból.

Kiprédikáltatta Kaczur Rozit meg a bácsikámat is, de azok nevetségre vették a pap szavát. Meg egyébként is kár volt Keszeg Julinak segítséget kérnie; hangosabban prédikált ő egy-maga, mint tíz plébános együtt:

- Jaj szegény uram! Megbabonázta az a boszorkány kurva. Pedig micsoda sora volt mellettem! Maga látta, szomszédasszony: répás rétest sütöttem neki, mikor beteg volt. Sütöttem én. Tyúkot is vágtam, kettőt, csak hogy mielőbb talpra álljon. Ez a szajha pedig ciberén fogja tartani. Kiszíjja a vérét meg a csontjából a velőt! Meglássák, év sem kell, és temetőbe kerül szegény!

Másoknak meg így beszélt:

- Nem szereti ám az a boszorkány az én szegény uramat! Ha szeretné, legalább lelki üdvösségére vigyázna! Szerződése van az ördöggel - hogyne lenne, másként nem tudtak volna engemet kijátszani -, és a férjem lelkét szállítja neki, kontraktus szerint. De meg is érdemli az a vén gazember, még a fiára sincsen tekintettel. Hogyan fogom én megházasítani a Gábriso-mat, ki adná hozzá a lányát rongy ember fiához!?

Mikor aztán látta, hogy hasztalan fárasztja a száját, senki nem segít a baján, azt találta ki, hogy hajnalban odaplántálta magát a Kaczur Rozi kapuja elé, és mikor elindultak volna a földekre dolgozni, karját égre emelve kezdte átkozni őket. No de ezt is csak egyszer próbálta, és soha többé. Mert a bácsikám ugyan válla közé húzta előtte a fejét, hanem a Rozi az helytállt mind a kettőjükért. A legszebben belekapaszkodott Juli néném kontyába, és úgy megtépázta, hogy a fél falu rajta nevetett. A másik fele is csak azért hallgatott, mert félt a nyelvétől.

Sose felejttem, hogy együtt akkor haza a nénikém: haja összegubancolva, ruhája megtépve, arca vérig karmolászva. Hogy aztán megsajnálta volna-é, vagy legyőzte volna jobbik természetemet az öröm szerencsétlensége láttán, azt nem tudom, mert egyikre sem maradt időm. Kaptam egy nagy pofont, mindjárt az ajtóban, amért nem szedtem csalánt a kacsáknak. Mert annyira ő nem adhatta bűnnek a fejét, hogy a gazdálkodásról megfélemedezett volna. Addig hajszolta a fiát meg a béresét meg engem, meg magát, amíg mindent el nem vetettünk, meg nem munkáltunk és be nem takarítottunk, ahogyan kellett. Az udvara meg mindennap felseperve, mint a bálterem. Hanem mikor már a diót is levertük a fáról, akkor olyan beteg lett, hogy ágynak esett, és még a doktort is kihívtuk volna hozzá, ha meg nem tiltja. Jó volt neki a javasasszony is. Azaz nem volt jó, mert két hét múlva már a papért kellett szaladni, adja fel neki az utolsó kenetet. Mikor szépen meggyónt, megáldozott, odaparancsolta ágyához a fiát:

- Ergye apádékhoz, és mondd meg nekik, hogy én már a halotti szentséget is felvettem a plébános úr kezéből. Jó keresztényként ezért arra kérem őket, bocsássák meg mindazt, amit ellenük vétettem, hogy az Úr is megbocsássa bűneimet. Hogy pedig lássák, halálom előtt én is mindent megbocsátottam, vidd nekik ezt a pint bort a miénkből, fogyasszák egészséggel, ha már olyannyira szerette az uram. Én pedig fekszem halálos ágyamon, és várom, hogy megváltson szenvedéseimtől az úr.

Aztán mégsem a halál jött érte, hanem a csendőrök, a harmadik napon. Méreg volt abban a borban, azért. Nem is maradt életben sem a bácsikám, sem Kaczur Rozi, pedig hozzájuk doktor jött, nem javasasszony. Aztán megvizsgálta a doktor a nénikémet is, és megállapította, hogy semmi baja nincsen, egészséges, mint a makk. Tizenöt évi fegyházát kapott, és még ma is ül. A fiút nem bántották, mert ketten is ott voltunk, amikor anyja a bort odaadta neki.

Maga védelmére csak annyit mondott a néném:

- Úgy akarta isten, túl hamar igyák meg a bort...”

- Még Gadanechné is fog mérget küldeni a férjének!

TIZENHETEDIK FEJEZET

Pakfon őrnagy bűne.

Mint tudják, én nem kitalált történetet írok, hanem igazat, olyant, amit magam láttam. Elhagytam belőle valamennyit, talán nem is keveset, mert másképpen unalmas lett volna - hanem hozzá nem tettem egy szót sem. Csak az az érdekes, hogy az én mesém is úgy bonyolódik, mint azok a regények, melyeknek rossz a kimenetelük. Egy darabig ballagnak, folydogál a történetük lassan, szélesen, felmerülnek mindenféle veszélyek, amelyek pusztulással fenyegetik a hősöket, de aztán mintha mégsem. Hanem amikor már úgy látszik, hogy véglegesen jóra fordul minden, egyszerre meglódul a cselekmény, és most már feltartóztathatatlanul és egyenesen rohan a végkifejlet irányába, tehát ez nem az írók találmánya, ahogyan eddig hittem, hanem az életé.

Lám, az imént még én is szörnyülködtem, hogy Péter meg sem hallgatta mesteremet, mikor figyelmeztette, hogy nincsen igaza, hanem zavartalanul fecsegett tovább. Alig három hónappal később pedig már én ültem fönn a bárónál, a lakásán, és korholtam, mintha én volnék a falubíró, ő meg egy tisztességben megőszült, de most rossz útra lépett kerülő.

- De hogy tehetett ilyet, drága Rudi bátyám! A kisujjában több tapasztalat van, mint nekünk a fejünkben, s akkor éppen maga keveredik ekkora slamasztikába?! És kiért vállalta a kockázatot? Péterért! Hát kije magának ez a gyerek? Senkije! Még csak a tanítványa sem!

Nem szoktam ám én ilyen kacifántosan beszélni, ha valami nem tetszik, megmondom jó ferencvárosiasan: hülyeség. De hogy a mesteremet szidjam, az nagyon szokatlan volt számomra, és sehogy sem állt rá a szám. Ő pedig rám nézett, eltátotta a száját - pompás mimikája volt, és egyetlen mondattal a helyemre tett:

- Szerencséd, hogy Rudi bátyádnak szólítottál, Nyársforgató! Másképpen kirepítenélek a szobámból.

Egyszerre elmúlt az affektáló kedvem. Dühbe gurultam, és nem kerülgettem tovább a forró kását:

- Még mindig jobb lenne, mintha magát repítik ki a szolgálati lakásából. Azt hitte, hogy a Rózsadombon főbérő, ahol azt csinálhatja, amit akar?

- Itt is - mondta. - Ha hagyják.

- De nem hagyják! Fegyelmet indítanak!

- Egy okkal több, hogy legalább te ne szidj! Majd megszidnak ők!

Ránézek - gúnyosan mosolyog. De a szemén látom, hogy fél. Ő is tudja, hogy rettenetesen nagy ostobaságot csinált:

- Hogyan dughatta a nyakát a hurokba éppen Péterért! Ő bezzeg nem törődik magával!

- Persze hogy nem! Azért várt rád hajnalig a gyárkapu előtt, hogy figyelmeztethessél!

Na igen. Ez az egy igaz volt. Én éjszakás voltam, ő meg hajnalig várt a kapu előtt, nehogy véletlenül elkerüljük egymást. De mikor sikerült találkoznunk, oly szemtelenül, lelkifurdalást nem érezve, mint valami magától értetődő dolgot mondta el esetét a szomszéd kislánnyal, hogy nekem kinyílt a bicska a zsebemben:

- Csirkefogó vagy! - támadtam rá. - Az apád, akit annyira elítélsz, ezt soha nem tette volna meg. Azt a kislányt nem az utcán szólítottad le, hanem a szülei bízták rád. Házinyúl volt, neked hivatalból kiszolgáltatva. Becstelenség.

Még csak nem is védekezett, vagy csak nagyon-nagyon lanyhán.

Ekkor tudtam meg, hogy valóban akkor maradt el a Knóbliból, amikor tanítást vállalt, de éppen nem az órai nagy száma miatt. Csak egyetlen tanítványa volt: a szomszédék kislánya. De ezt elcsábította. És a bárót is belekeverte az ügybe.

Azt hozta fel mentségül, hogy esze ágában sem volt kikezdeni tanítványával. Addig szinte észre sem vette, hogy egy lánnyal maradt négy szemközt, amíg az nem kezdte észbontó pongyolában várni, ami mindig lecsúszott a combjáról. És nagyon kíváncsi combja volt.

Kételkedés nélkül elhiszem. De akkor is: a lány éppen hogy elhagyta a törvényesen védett kort, nem lehetett tőle sok tapasztalatot elvárni. Ha csak két évvel idősebb, hajlandó lennék elfogadni Péter mentségét. De így neki kellett volna mindkettőjükre vigyázni.

- Miért, öregem, mi történt? - felelte szemrehányásomra. - Nekem is jól esett, neki is jó volt. Ki parancsol a testünkkel rajtunk kívül? Rontottam talán a házassági esélyeit, mint az apám Gizikéét?

Ezt a sztorit Giziről alighanem tőlünk hallotta a Knóbliban. De én elleneztem is, hogy közibénk járjon!

- Vagy te talán megkímélted a lányokat - kérdezte gúnyosan -, akik kacérkodtak veled?

- Sok kislányt fektettem meg - próbáltam türelmesen megmagyarázni. - De egyet sem tizenhat éven alul. És idősebbet sem, ha valamiképpen felelős voltam érte.

- Nem is voltál senkiért! - vonogatta a vállát.

- Nem is egyért. A TMK-ban!

Kinevetett:

- Az eszemet megvásárolták háromszáz forintért. Hanem a ...-mat nem adtam el nekik.

Persze ostobaság volt, hogy erről vitatkoztam vele. Mi közöm van nekem Péter erkölcsiéhez és egy lányhoz, akit nem is ismerek? Csak azért kellett volna felelősségre vonnom, amiért éppen a báró lakására vitte fel a lányt. És még meg is tévesztette a helyzetet illetően.

- Mikor elkérte a szobámat - mentegetőzött ugyanis mesterem -, a lényeg már megtörtént. A lány szüzességét úgysem adhattam vissza, legfeljebb kellemesebbé tehettem az életüket.

- Becsapták! - dühöngtem. - Otthon, a lánynál, sohasem tudhatták, mikor jön meg a mama. Nem merték megreszkirozni, hogy levetkezzenek. Magánál fektette meg először a kicsikét...

- Nagy disznóság volt Pétertől! - morogta, de nem látszott túlságosan felháborodottnak. - Persze, előbb-utóbb majd csak megreszkirozták volna. Neked magyarázzam, hogy megy az ilyesmi? Meg aztán te is megpróbáltál volna átejtetni az ő helyében.

Egyébként Péter arra a vádra, hogy bajba keverte a bárót, valamivel érzékenyebben reagált, mint a lányt illető szemrehányásaimra. Avval védekezett, hogy éppen Rozmár érdekében ő állt a szülők elé, mikor kiderült, hogy a barátnőjét felcsinálta és vállalta, hogy elveszi a lányukat feleségül. Baromság. Ha Marika beszél az anyjával és nem keveri bele Pétert, kap két pofont, és az egészet elboronálják. Persze - für alle Fälle - a házitanítót is elbocsájtják, mert ilyen esetben - úgy tudom - az mindig gyanús. Legjobban akkor jártak volna, ha azt állítják, hogy a kislányt az utcán szólította le egy illető és csalta fel magához. Akkor nem kutatják, ki segítette őket lakással.

Különben - szerintem -, ha van a szülőknek egy csöpp eszük - úgy fogják fel a dolgot, hogy ugyan bődületesen kínos helyzetbe kerültek, de Péter mégsem rossz gyerek. És ha nem is egyeznek bele a házasságba - a báró szerint ugyanis helyükben ezt ő sem tette volna -, azt mondják: ezt az ügyet most elintézzük mi, a lányomra pedig ezután jobban vigyázunk. Nem maradtok többé egyedül. De ha leérettségizett és még mindig szeretitek egymást, isten neki fakeseszt - keljetek egybe. Ehelyett a fiút durván kirúgták, Marikát lekurválták, vallatni kezdték, és addig gyötörték, amíg mindent elmondott. A bárót is. Akkor aztán rohamra indultak az egyetlen ember ellen, akinek módjukban lehetett ártani:

- Azt a vén kerítőt pedig elintézzük!

Amikor Péter megtudta, hogy ez nemcsak üres fenyegetőzés, hanem valóságos veszély, végre megijedt. A bárót nem akarta felkeresni; hátha figyelik, s még ebből is újabb vádat kovácsolnak ellene, ezért kért meg engem, hogy figyelmeztessem én az öreget.

Siettem persze a Knóbliba. Mesterem azonban nem jött el, s mert ez nála, mint tudják, rendkívül ritka dolog volt, tartottam tőle, hogy már el is késtem. Mindenesetre meg kellett várnom a másnapot, vagy a lakásán kellett felkeresnem. Bevittem tehát Pétert egy presszóba (Bevittem...! Már jobban kiismerte magát az efféle helyeken, mint én!), és kifaggattam.

- Legalább előszörre csináltatok volna máshol! Akkor most nem vádolhatnak kerítéssel a bárót!

Legyintett:

- Hülyeség! Szitkozódás! Hogy volna kerítő, amikor nem ő mutatta be nekem a lányt? Azt akarják felhasználni ellene, hogy szolgálati lakást adott kölcsön erkölcsstelen célra. S ha a fejem tetejére állok, sem hiszik el, hogy nem pénzért csinálta. Ráadásul - úgy hallom - a szülőknek kitűnő összeköttetések vannak a minisztériumban, veszedelmeseek.

Kényelmetlen grimaszt csinált:

- Igaz, nem is nagyon erősködtem, hogy meggyőzzem őket az öreg önzetlenségéről. Mert ha sokat agítalom őket, még azt találják mondani, hogy akkor az apám kedvéért fogadott be bennünket. Evvel pedig az apámnak is ártanék, anélkül, hogy könnyítenék a Rozmár helyzetén.

Így állván a dolog, már ebéd után felmentem mesterem lakására, s akkor éreztem először azt a bizonyos savanyú szagot, amelyről már beszéltem, és ismeretségünk kezdete óta először véltem azt érezni, hogy ő vár tőlem segítséget, nem én tőle. Bevitt szobájába, helyet kínált valami régimódi puffon, és kínosan mosolygott:

- Péter volt nálad?

Jól sejtettem: azért maradt el asztalunktól, mert behívták az irodába, és közölték, hogy bejelentés érkezett ellene. Információimnak tehát már nem sok hasznát vehette, de azért tartóztatott. És lényegében lenyelte szemrehányásaimat is, csak hogy ne kelljen egyedül maradnia. Persze, mindenre talált valami kibúvót.

Végül mérges lettem, és kerek percc megkérdeztem:

- Szóval nem követtek el semmi hibát? Sem maga, sem Péter?

Elmosolyodott.

- Dehogynem. Én. Mégpedig nagyon is súlyosat. Elmondok erről egy történetet.

„Minden jó családban akad egy fekete bárány. Alighanem több is, csak nem marad fenn az emlékezetük, mert ők azok, akikről a felnőttek nem beszélnek a gyerekek előtt. Így én is csak egyről hallottam, egy bizonyos János báróról, akit azonban inkább Pakfon őrnagynak neveztek - hogy miért, azt nem tudom. Tény, hogy negyvenéves koráig az ulánusoknál szolgált,

akkor ismeretlen okból kilépett a hadseregből, vagy kiléptették. Valami elképesztő kártya-szerencséről suttogtak, ami magyarázatul szolgálhatott volna tragédiájához, de hamis játékon nem kapták. Így végül az ördög bibliáján szerzett szép kis összegnek nagyon is hasznát vehette hátralevő élete során. Fiatalabb fiú volt a családban, így őt a hadseregnek kellett volna eltartania. A Noszty fiú útjáról: a gazdag nősülésről már lekészt, tehát a tőkészként kellett kamatoztatnia. Úgy látszik, ehhez viszont kiváló érzéke volt, amit a legújabbkori Kőfejeőkről nemigen lehetett elmondani. Betársult egy városszéli fogadóba, és azt virágoztatta fel. Ügyfeleik főként magánosan érkező férfiak voltak, akiknek a szórakoztatásáról is ők gondoskodtak, továbbá alkalmi házastársak, akiknek bejelentő felmutatása nélkül adtak közös szobát. De úgy látszik, erősebb dolgok is fordultak elő náluk, amikről nem tudok részleteket.

Pakfon őrnagy mindenesetre ügyesen és diszkréten végezte a dolgát. Fogadója olyan jó hírnévnek örvendezett, hogy alkalmilag családjuk egy-egy fiatalabb tagja is igénybe vette szolgáltatásait, de sejtelmük sem volt arról, hogy rokonuk szállodájában töltik az éjszakát. Az üzleti ügyeket teljes egészében egy pödört bajuszú, császárszakállas úriember intézte, akit a szálló tulajdonosának hittek. Lehet, hogy úgy is volt, és a báró csak csendestársaként szállt be az üzletbe, de valószínűbb, hogy Niedermann úr csupán az üzletvezető szerepét töltötte be.

Tény az, hogy általában a rendőrséggel is Niedermann úr tartotta a kapcsolatokat, s a báró csak abban az esetben került elő, amikor a már említett kínos ügyeket kellett elsimítani.

Folyt pedig mindez vagy harminc éven át, és ezalatt a báró - tehát negyvenéves korától cirka hetvenig - jómódú, feddhetetlen jellemű, bár kissé homályos jövedelmi forrásokkal rendelkező úriembernek számított, aki előnyös házasságot is köthetett volna, ha nem meggyőződéses agglegény. Hetvenesztendő volt, amikor megtörtént a baj. A fogadóban éjszakai szállást adtak egy eléggé fiatal férfinak és egy nála is jóval fiatalabb, szinte még gyermek leánynak. Utóbbinak állítólag sejtelve sem volt arról, hova került és mi történhetik egy fiatal lánnyal, ha kettesben tölti az éjszakát egy férfival. Mikor erre - számára teljesen váratlanul - mégis rá kellett jönnie, hasztalan kezdett sikoltozni és segítségért kiabálni, a személyzet, amelynek utasítása volt, hogy diszkréten viselkedjék, úgy tett, mintha semmit nem hallana. Harmadnapra ebből egészen nagyméretű botrány támadt, s ennek kapcsán az elmúlt harminc esztendő bűneiből is sok minden kiderült, csak éppen - eléggé különös módon - a megerőszakolt ifjú hölgy neve nem. Pakfon őrnagy ellen bűnvádi eljárás indult, de megengedték, hogy szabadlábon védekezhessen.

Így aztán nem is került sor tárgyalásra. De nem azért, mert a család akkori doyenje leutazott öccséhez, és egy töltött revolvért helyezve asztalára, felszólította, hogy teljesítse a családja iránti kötelességét.

- Közlöm kell önnek, mon oncle - mondta erre hidegen János báró -, hogy a személyzet nem kapott olyan utasítást, hogy ha segélykiáltásokat hall, ne hallja meg azokat. A szobaasszony, akinek szobácskája nem messze volt a párocskától, hallott ugyan egy kurta kis sikolyt, de ezt abszolúte nem tartotta szokatlannak, főképpen, mert utána inkább turbékolásra, mint szenvedésre utaló hangok szűrődtek ki a szobából. Ennek ellenére mérhetetlenül felháborít, hogy ön úgy érezte, joga van engem a kötelességemre figyelmeztetnie...

Evvel fiókjába nyúlt, kivett egy, az előbbivel teljesen megegyező pisztolyt, és amellé helyezte az asztalra.

Mivel a doyen ilyen meggyőző bizonyítékát kapta, hogy öccse mégsem teljesen feledkezett meg a családjukra oly nagymértékben jellemző becsületről, némileg megnyugtató iránta, és csaknem szánakozva kérdezte:

- De hogy keveredhetél ilyen botrányba, szerencsétlen?

- Sajnos - mondta az őrnagy -, nem tudtam, hogy az ifjú hölgy az alispán úr húga..."

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A báró bajban. A Gadanez család.

Mesterem szokásain mit sem változtatott, hogy megtudta, fegyelmet indítanak ellene. Bejárt a Knóbliba, itta a sörét, tanácsokat osztogatott a rászorulóknak, és foglalkozott velünk. Barátainknak el sem mesélte, mi történt. Tőlem tudták meg, mikor még egyszer szemrehányást tettem neki, amiért kockázatot vállalt Péterért, holott tudta, Gadanez készséggel, sőt kéjjel törné ki a nyakát egy olyan ügyben, amelyben nem számít, hogy túlságosan felette áll a rang-sorban. Ő pedig kinevetett:

- Ha egy kicsit emelkedettebb szellem volnál, Jakab fiam, inkább leharapnád a nyelved, semhogy ilyen szavak szökjenek ki fogaid sövényén. Először is szégyellnéd, hogy hagyod eluralkodni magadon a féltékenységet, másodsor figyelembe vennéd, hogy az én őseim már akkor urak voltak, amikor a lovagok még feleségestől kínálták fel fekhelyüket vendég-barátainknak. Hát akkor én méltatlan utód, egy ágyat - érted ezt, Jakab? -, egy üres ágyat, némi ágyneművel és hozott asszonnyal, hogyan tagadhatnék meg felebarátomtól?

Ennyit mondott, aztán másra terelte a szót. Úgy hiszem, valóban nem érzékelte a veszélyt. Legalábbis, amikor két hét múlva visszatért az ügyre, némi diadal érződött a hangján:

- Megkezdtek a vizsgálatot... De nem a rendész, hanem a gondnok, mert mint a szolgálati lakás használója, hozzá tartozom. Jó, mi? Érted most már? Gadaneznek igazán nem érdeke kivizsgáltatni, miért juttattam akolhoz az ifjabbik Gadanezet. A víz se mosná le róla a gyanút, hogy ha nem is járt közbe személyesen, de legalább erőszakos hírének köze volt ahhoz, hogy nem mertem megtagadni a fiú kérését. Elég volna annyi is, hogy én erélyesen tiltakozzam efféle találgatások ellen - még mielőtt persze bárki is találgatni kezdene. Az ilyes-mi pedig cseppet sem lenne kellemes egy igazgatónak.

Szerintem éppen nem véletlen, hogy a gondnok kínosan került a legfontosabb kérdés tisztázását; kaptam-e pénzt ifjú barátomtól, vagy pedig önzetlenül engedtem át a lakásomat. Csupán azt kérdezte, kölcsönöztem-e másnak is rajta kívül szobát. Én a portáshoz utasítottam tanúságtételért, annak látnia kell, járnak-e hozzám fiatal hölgyek. Nem állt kötélnek. Ő maga - mondta - hülyeségnek tartja az egész vádaskodást. Ha ez bűn volna, Pesten legalább tízezer fiatal főbérletet kellene letartóztatni, mert ókor-ókor átengedi lakását szerencsétlenebb körülmények között élő barátainak, plusz még számtalan tucatot idősebb, tiszteletben megőszült állampolgárok gyermekei közül, akik szüleik tudta nélkül követik el ugyanezt. Esze ágában sincs tehát nagydobra verni az ügyemet, s a portáshoz csak akkor fordul, ha az valamiért elkerülhetetlen.

Hogy miért nem a rendészre bízta ellenem a vizsgálatot, az - gondolom - teljesen világos. De ne hidd, hogy csupán azért választották éppen a gondnokot, mert ő nem rendész s mert erre különlegesen jó ürügyet lehetett találni. Pásztor elvtárs középkorú és meglehetősen elhízott férfi, aki azonban, a kövérekről elterjedt balvéleményekkel szemben, hallatlanul erélyes és mozgékony is. No de egy ilyen nagy vállalatnak a gondnoksághoz tartozó ügyei: a vécék tisztasága és a szobák elosztása, a fűtési rendelkezések kijátszása és anyacsavarok beszerzése, takarítónők előteremtése és a kazánfűtő részegeskedésével való törődés, szóval millió kisebb és nagyobb kérdés mindig valamivel több erélyt és aktivitást követelne, mint amivel a mindenkori gondnok rendelkezik, s így minden arra alkalmas ügyet vagy pillanatot alatt leráz a nyakáról, vagy időtlen időig elfektet. Szóval a legalkalmasabb ember az ügyem elintézésére vagy elfelejtésére.

Ráadásul a gondnok mindig imádja a vállalatát, és a vállalat érdekein kívül nem ismer szentséget. Azt hallanod kellett volna, milyen hangon közölte, hogy a vizsgálat különben sem belső ösztönzésre folyik ellenem, hanem a minisztérium mozgatja. A lány szülei nagykutyák, van egy nagykutya ismerősük a minisztériumban, a minisztérium a nagykutya nyomására nyomást gyakorol az igazgatóra. Éppen ezért legyenek elkészülve arra, hogy ügyem semmiképpen sem fog következmény nélkül maradni. Bár ő azt fogja jelenteni, hogy szerinte nem követtem el fegyelmi vétséget, mégis javaslatot tesz arra, hogy későbbi kétes helyzetek megelőzése érdekében szüntessék meg a vállalat tulajdonában lévő egyetlen, és utolsó szolgálati lakást. Tudniillik az enyémet. Tehát engedélyt kér arra, hogy a vállalat pénzügyi eszközeiből megfelelő cserelakást biztosítson számomra.

Nagyot nevetett:

- Esküszöm, hogy ezeknél a szavaknál rám hunyorított. És erről a kacsintásról eszembe jutott, megkérdezlek téged, milyen lehetőségek vannak, ha egy tulajdonos cserelakást ajánl fel valakinek, és ő azt nem akarja elfogadni...

- Szívesen! - mondtam én. - Csak hozassa ki a három korsó sörömet...

Kielégítőnek találta válaszomat, s így nem voltam kénytelen felsorolni azt a fél tucat kifogást, amellyel az egyébként hibátlan lakást is elfogadhatatlanná lehet minősíteni, s melyet mesterem már számtalanszor mondott el fülem hallatára ilyen ügyekben érdeklődő klienseinek, akik magánkézben levő lakásokat béreltek. Visszont könnyelműen hangot adtam annak a véleményemnek, hogy mesterem mindamellett aligha lesz ellene a cserének, hiszen a kapukon kívül nagyobb szabadságot élvezhet, mint kapukon belül. Dühösen rivallt rám:

- Marha vagy, Jakab! Ha a szolgálati lakásból már sikerült eltávolítaniok, akkor nyugdíjaztathatnak, amikor nekik tetszik! Hiszen - hála kényszerjuhászkodásomnak - nyugdíjjogosultságom is van ám!

És talán, hogy ne legyen kétségem, ki az, aki szívesen szabadulna tőle, hozzá tette:

- Gadaneecz azért kínos helyzetbe került. Mert ő, akinek ki kellene deríttetnie, milyen módon sikerült fiának erkölcsi fertőbe süllyedni a lakásomon, ugyancsak erkölcsi fertőben él Gizike lakásán. Különös helyzet, olyannyira, hogy családjunk történetében sem talállok ehhez hasonlót. Igaz, nálunk nem is számított erkölcstelenségnek, ha egy jóképességű, idősebb férj fiatal szeretőt tartott, még kevésbé, ha a család egy ifjabb tagja elcsábított egy hozzá illő korú leányt...

Elhallgatott, ivott. Ittam én is. Elkószáltak a gondolataink. Az enyém igazán nem tudom már, merre... Ő azonban hirtelen előrehajolt, s valami csodálkozó kifejezés jelent meg az arcán. Mint akinek az orra előtt volt valami nagyon fontos dolog és mégsem vette észre.

- László fiam! Miféle nagykutyák lehetnek ezek? Hiszen az könnyen megy, hogy egy nagykutya haragjában szól a miniszternek, törje ki egy kellemetlenkedő féreg nyakát. De hogy tartós hajszát indítson ellene, az elképzelhetetlen!

László fiam?!

De régen nem hallottam ezt a megszólítást! Csak valamikor, ismerkedésünk kezdetén. Azóta én már csak Jakab voltam számára. S most annyira meglepett valódi nevem hallása, hogy csak a báró szórakozottságának rovására írtam a nyelvbotlást. Pedig - úgy látszik - akkor érezte meg először, hogy itt valami nincs rendben. Mikor a rendész vette át a gondnoktól a vizsgálatot, így beszélt:

- Megint azok a szülők... Furcsa! Vagy bolondok, vagy akkora emberek, hogy egyetlen szavukra a miniszter teljesen magáévá tette az ügyüket. De ha ilyen kiválóságok, miért nem fogadtak a lányuk mellé egyetemi tanárt?

Mindamellet még mindig könnyedén vette a kellemetlenségeket.

- Egy rendész persze nem gondnok. A rendész hivatalból gyanakvó. Amellett kétféle vannak fölöttesei. Szívesen szolgáltat terhelő adatokat, ha teheti. Persze hogy úgy látja, hogy cselekedetem nem fér össze az éjjeliőrök kötelességeivel.

Csak hogy, Jakabom, az ispánnak is meg kell torolnia olyan cselekedeteket, melyeket a földesúr könnyedén megbocsáthat. A rendész pedig nem is ispán, csak kasznár! Majd leintik nála nagyobb hatalmasságok. Teljesen egyetértek avval, amit az egyszeri Mari mondott az ugyanakkori Miskának.

Természetesen megkérdeztük, mit mondott Mari Miskának, mire a báró vidáman mesélte:

- Az úgy volt, hogy Miska véletlenül egyedül találta Marit a pincében. Nyomban visszaélt helyzetével, Mari pedig panaszt tett ellene a bíróságnál erőszaktétel címén.

- És te, lányom, szótlan túrted, hogy Miska leteperjen? - kérdezte a bíró.

- Én-e, nagyságos bíró úr? Dehogyan hallgattam én! Ki tudom nyitani én a számat!

- Mégis: mit mondtál neki, lányom?

- Üzekedj, Miska, üzekedj! Van még független magyar bíróság!

Jót neveltünk. Hanem pár nap múlva ismét László fiamnak szólított, s nekem megborzongott a hátam az ijedtségtől.

- Nézz körül, László fiam, üres a Knóbli. Más napokon ilyenkor vágni lehet a füstöt, harapni a szeszgőzt, és - ha betartanák a rendeletet - a vendégek kétharmadát már nem szabadna kiszolgálni. Most pedig csak te vagy itt, én, meg a Máli néni, aki azonban a reggeli eresztéshez tartozik, s csak azért nem ment még el, mert túlságosan felöntött, s nem bírják a lábai. Ha most egy futóvendég lépne a helyiségbe, azt hinné, egy halálra ítélt kocsmába került, ahova már a katonai őrző is csak azért néz be szombaton este, hogy megpihenjen kissé a sok tolongás után.

Persze ha az illető nagyon jó megfigyelő lenne, észrevehetné, hogy a személyzet nem savanyú pofával ódöng a pult mögött, hanem kissé ernyed mosollyal élvezzi a megérdemelt pihenést, s ebből maga is rájönne arra, amit mi tapasztalatból tudunk. Tudniillik, hogy egy félórával ezelőtt zsúfoltabbak voltunk, mint egy heringes doboz, és egy újabb félóra múlva megint csak nem lehet egy gombostűt sem a padlóra ejteni.

Igazán érdekes, hogy minden hónapban akad néhány félóra, melyben a törzsvendégek mintha összebeszelnének, hogy mindenhova mennek, csupán a Knóbliba nem. Ha filozófus volnék, megpróbálnám felderíteni azokat az összefüggéseket, melyek e ritka és mégis rendszeres üresjáratokat okozzák a főváros egyik legzsúfoltabb kocsmájában. Mivel azonban csak egy fegyelmibe vett csősz vagyok, megelégszem annak megállapításával, hogy ezt az ürességet ugyan joggal találhatná különös véletlennek valaki, aki addig sokat járt ide, de aki mindig itt van, annak tudnia kell, hogy időről időre törvényszerűen válik üressé kedvenc helye.

Számítanom kellett volna tehát arra, hogy fegyelmim ideje alatt is csendes lesz néhányszor a Knóbli, s ha mégis meglepett, az csupán azért van, mert normális körülmények között az ember nem ügyel az ilyen apróságokra. Én természetesen szeretem a tömeg moráját magam körül, hiszen ha nem szeretném, otthon innék, nem nyilvános helyen. Mégis - amint ezt utólag megállapíthatom -, azelőtt az ilyen váratlan félórák kellemes változatosságot, szinte felüdülést

jelentettek számomra. Most sem hiszem, hogy bármilyen összefüggés lehetne személyes sorsom és a Knóbli kiürülése között, ám mégis lever és rossz előérzettel tölt el ez a csend. Ezért, bár végére értem három korsó sörömnek és nyilván nincs senki, aki tanácsomat kérven, újra töltesse korsóimat, mégsem megyek el, hanem szokásom ellenére magam kérek a csapostól új italt. Meg kell várnom, míg a világ újra betódul a Knóbli ajtaján, máskülönben sivár csöndjének emléke tönkretenné az egész napomat...

Kihozatta sörét, az első kancsóval felhajtotta, anélkül hogy lefújta volna a habját, aztán a korsó pereme fölött rám nézve, búsan sóhajtott:

- László, fiam, félek!

Én tudom, hogy nem szeretik a nagy szavakat. Ha most azt mondanám, majd meghasadt a szívem, legyintenének. Pedig időnként magukkal is elő szokott fordulni ilyesmi, csak szégyellik bevallani. Inkább felhajtának két-három féldecit, és káromkodnak vagy füttyörésznek. Jobban szeretnek cinikusnak látszani, mint szentimentálisnak. Én azonban szívesebben vállalom a kinevettetést, mintsem letagadjam, nekem fáj egy ilyen összeomlás látványa.

A báró félt - én pedig nem mertem megkérdezni, mitől.

Hanem aztán elmondta kérdés nélkül is.

- Schopp mama járt nálam. Mert ő nem tűri, hogy engem megtévesszenek. Gadanez hetek óta nem lakik náluk. Szakítottak, hazaköltözött. De Gizikét hasztalan próbálta rábeszélni, hogy figyelmeztessen engem. Összeszorította a fogát, nem válaszolt. Valami nagyon nincs rendben. Hogy mi, ő sem tudja. Megtette a kötelességét, szólt nekem. A többit derítsem ki én.

- Hazaköltözött? - kérdeztem mégis, és elszorult a torkom. Nem volt számomra meglepetés, tudod, nem hittem, hogy Erzsikét valaha is válásra lehetne bírni. Csupán arra voltam kíváncsi, mit talált ki, amivel a tartásdíjról sem kellett lemondania és vissza is táncolhatott. Talán sikerült egy jó ügyvédet találnia, aki megmagyarázta neki, hogy Gadanez csak blöfföl, amikor a támogatás megvonásáról beszél?

- Ugyan! Mondd, báró - elmélkedett Schopp mama -, nem volt az a nő cselédlány? Először szépen beleegyezett mindenbe; abba is, hogy közös ügyvédjük legyen. Jellem, nem is járt volna rosszul vele, mert Gadanez úgy úriember, ahogyan azt a cselédlányok elképzelik: maga akarta magát kiforgatni a vagyonából, csak hogy szégyen ne érhesse a ház elejét. A békítési kísérletnél még hangosan mondta a nemet. A tárgyalás előtti este aztán gyufát ivott...

- De Schopp mama! - mondtam. - A gyufa ma már nem is mérges!

- Akkor nem gyufát ivott, hanem bevett huszonöt különféle gyógyszert. Súlyos állapotban vitték kórházba, és Péter halálos zavarban rohant fel hozzánk hajnalban az apjáért, mert az anyja mindenáron őt akarja látni. Gadanez persze rögtön bement a kórházba, Gizi pedig a munkahelyére, de előbb azt mondta: *Vége, mama! Itt intézkedni kell!*

Erre aztán már nem került sor, mert Gadanez nem is ment többé vissza, csak a ruháiért. Jó fej, tudja, meddig mehet el büntetlenül. A felesége öngyilkosságát - akármennyire is zsarolási szándékból történt, nem bocsátják meg senkinek. Hogy búcsúzáskor miről beszéltek, azt a mama vagy nem tudta, vagy nem mesélte el. Hanem azt mondta: vigyázzak magamra, nagyon félt. Gadanez gyűlöl, s szerinte Gizire sem számíthatok.

Hát ez rosszkor jött nagyon. Én ugyan nem hiszem, hogy a vezérigazgató most csak úgy, a saját kedvtelésére nekem esik - ahhoz túlságosan kényelmetlen dolgokat mondhatnék róla a fegyelmissen. De egy esetben mégis megreszkírozhatja: ha olyan erősek az ellenfeleim, hogy a kibékítésük még ezt is megérné neki. Éppen ezért jó volna végre megtudni, kik az ellenfeleim...

Véglegesen akkor hagyta el a magabiztossága, amikor fegyelmi bizottság elé került az ügye, és a vizsgálat befejezéséig felfüggesztették. Éppen a harmadik műszakban dolgoztam - olykor nem kerülhettem el, hogy áttegyenek éjszakára, s ilyenkor nem jártam be a Knóbliba, mert rosszul bírom a virrasztást. Inkább átaludtam a délelőttiöket.

Ő pedig nem várta meg, amíg ismét előfordulok a kocsmában, hanem hajnalban elcsípett az utcán. Mértéktelenül ideges volt. Szemrehányást tett, amiért a bajban magára hagyom, és nem kért bocsánatot, amikor kiderült, hogy nem is ismerem az újabb fejleményeket. Megkért, kerítsem elő Pétert, de azonnal. Tulajdonképpen már el is késtünk. Tudjon meg mindent a kislány szüleiről. Ha kell, próbáljon velük beszélni. Esetleg kérdezze meg az apját. Mert ha a dolog nem is olyan súlyos, mint amilyennek látszik, az ilyen izgalmakhoz ő már túlságosan öreg.

Megígértem, hogy még aznap elérem a fiút, s addig is bekísértem a Knóbliba. Gondoltam, majd kialszom magam délután.

„Fiacskám - mondta váratlanul -, kóc van a fejemben. Tíz éve ismerem Gadanecket, és csak most jut eszembe, hogy egy ugyanilyen nevű család évszázadok óta szolgált a familiámnak. Még az is előfordulhat, hogy bal kézről rokona vagyok a gazdámnak. Pedig az én Gadaneceimnek igen tanulságos történetük van. Arra kell gondolnom belőle, hogy az ilyenfajta emberek másként ítélik meg az erkölcsöket, mint képzelem.

Abban a faluban, amely előnevünket is adta, Kartán, időtlen idők óta élt egy - nem nevezhetem másként - dinasztia. Paraszti dinasztiák is vannak. Ezeké a Gadaneceké pedig különösképpen rászolgált e megnevezésre: még idősebb és fiatalabb ágra is oszlott, mint a nagyuraké. A fiatalabb ág adta Karta mindenkori bíróját, az idősebbik a mindenkori számadó juhászunkat. Tehát az egyik jobbágyunk volt, a másik alighanem már akkor is cseléd. Én erről az ágról akarok mesélni, mert nagyobb hírű juhászok az egész vármegyében nem voltak, mint ők. Mindenhez értettek, amihez a jó számadónak értenie kellett. Nemcsak a rüh meg a kergekór gyógyításához, hanem ennél fontosabb tudományhoz is. Hogy kell úgy kapcsolatban állani a betyárokkal, hogy annak ne az ő gazdáik lássák a kárát, hanem távolabbi familiák.

Mint ebből is látszik, kivételesen rendes emberek voltak a Gadanecek. Annyit loptak ugyan tőlünk, amennyit akartak, de azt sem ők nem tartották bűnnek, sem mi nem kérdeztük, miből küldtek két birkát az ángyikájuk lakodalmára, hiszen minden mástól megvédték juhainkat: farkasoktól, betyároktól, de még a rekviráló katonáktól is. Az ő orruk előtt nem szart gyapjút a toportyán! Nekünk voltak legszebb nyájaink három vármegyében, és mi büszkék voltunk arra, hogy a Gadanecek a mi embereink. Ők pedig avval dicsekedtek, hogy az uraság náluk szokott birkapaprikást vacsorázni, ha vadászat közben kint találta az éj. Természetesen a saját birkájából.

Szóval mindkét dinasztia elégedett volt a másikkal: a Kőfejeők a Gadanecekkel és a Gadanecek Kőfejeőekkel.

A jobbágyság eltörlése után a bíró Gadanecek nem tartoztak többé hozzánk. Két különbséggel szinte azonos helyzetbe kerültek velünk: földtulajdonosok voltak ugyanabban a faluban. Az első különbség az volt: ők parasztok voltak, mi bárók. A második, hogy ők jó gazdák, mi pedig rosszak. Nekik szaporodott a birtokuk, nekünk fogyott. Őket a leggazdagabb parasztok között emlegették a környéken, mi pedig - hogy is mondjam - nem tartoztunk a legvagyonosabb úri családok közé.

A juhász Gadanecek továbbra is szolgálatunkban maradtak. Szakértelmük semmit nem csökkent, de a megbecsülésük igen. Mert az átkos feudalizmus bukása után mi valahogyan kevésbé becsültük hűséges cselédeinket, mint azelőtt. A dédapám még tudta, mit köszönhet

számadójának. Lehet, hogy nagyapám is, de ő már nem törődött vele. A kártya érdekelte meg a nők. Így aztán elképzelhetetlen dolgot engedett meg magának soros Gadaneccével szemben. Valószínű, hogy egy-egy ősöm is élt velük szemben az első éjszaka jogával, ha nagyon szép volt a menyasszony, de azt talán még megtiszteltetésnek is tartották. De az egyiküknek sem jutott volna eszébe, hogy éppen számadójához adja megunt, de teherben levő szeretőjét. A kasznárhoz igen. A bíró Gadanecchez is. De hol jöttek ezek az emberek egy számadóhoz? Hiába adott hozzá szép hozományt: harminc bárányt és legeltetési jogot, mégsem lett volna szabad ilyet csinálnia. Aki úr, annak tudnia kell, melyik szolgájának mekkora megbecsülés jár ki.

Ettől kezdve aztán Gadanecc sem maradt Kőfejeő adósa. Kettőjük közül hamarosan neki lett nagyobbik nyája. És amilyen az úr, olyan lesz a szolga is. Ha gazdája nyakába kötötte megunt szeretőjét, ő meg tizen négy éves korában Pestre zavarta gazdája fiát, éljen, ahogy tud, csak éppen beszerezte segédmunkásnak egy építkezésre. A gyerek további sorsáról nem tudok. Ha megmaradt, unokája éppen annyi idős lehetne, mint az igazgatóm, és a Gadanecc elég ritka név...

Remélnem kell, hogy itt, a városban, nem tanulta meg úgy az erkölcsöket, mint a családja falun.

A bíró Gadanecc legelsőbbben is azt tanulták meg, hogy a gazdának nem szabad sok gyermeket nemzeni, másként elaprózódik a földje. Még nem egykéztek, de már majdnem. Így, mikor a világháborúban mindkét Gadanecc gyerek elesett, örökös híján a juhász Gadaneccre szállt a földjük. Ő aztán, a független Csehszlovákia megalakulása után, eladta juhait - erős a gyanúm, hogy nagyapám báránykái is köztük valának -, és megvette azt a földet is, ami még a mi birtokunkban volt. Mutatis mutandis: lett belőle akkora úr Kartán, mint családom volt fénykorában.

A figyelembe veendő megváltozott körülmények azonban éppen nem voltak csekélységek. A feudalizmus megszűnése miatt például Gadanecc nem küldhette - pallosjog híján - verpadra a szolgálait, legfeljebb az éhhalálba. Továbbá: közülünk senki sem gyakorolta személyesen az uralmát, míg Gadanecc minden szál szalmának utánanézett. Mi csak szerettük volna a hetedik bőrt is lehúzni parasztjainkról, de ostobák voltunk hozzá, míg Gadanecc meg is csinálta a cselédeivel. Dédapám kinézte számadója bográcsából a birkapaprikást, Gadanecc soha meg nem kívánta béresei lebbencslevesét. Nagyjából megtartotta a tízparancsolatot. Nem kívánta felebarátainak sem a szamarát, sem a feleségét. Néha a házát és mindig a földjét.

Így aztán szó sem volt igaz abból, hogy megerőszkolta volna szakácsnőjük tizenöt éves lányát. Nem ő tette, hanem a fiatalabbik fia, János. Apja egy nagyon szigorú intézetben neveltette Pozsonyban, nagyon ki volt éhezve a nőkre, mikor hazajött nyári szünidőre. Tizennyolc éves sem volt még, a lány pedig átkozottul csinos.

Az viszont igaz, hogy a szakácsnő megszólította az udvaron Gadaneccet, és emlékeztette nagyapámra. Hogy ő nem erőszakoskodott, csupán elcsábította a lányokat, és mégis szerzett mindegyiknek férjet. Hát tegye jóvá ő is a fia bűnét!

Képzelheted, hogy fogadta Gadanecc ezt a - saját házasságára tett - célzást! Kis híján lekent két pofont a szemtelen perszónának. De igazságos gazda volt, visszafojtotta dühét, és megállapította, hogy a szakácsnő minden bizonnyal akaratlanul követte el a sértést. Hajdani uruk szokásai eleven emlékként éltek még a faluban, de a szakácsnő fiatal volt ahhoz, hogy tudhassa, gazdája felesége is a báró szeretői közé tartozott. Ezért ötvenig számolt magában, aztán higgadtan megmagyarázta, hogy le fogja törni János derekát ezért a szörnyűségért, s jó lenne, ha a szakácsnő is ugyanezt tenné a lányával, amiért kiment a szobájukból éjnek

évadján. De vegye tudomásul, hogy ő tisztességes parasztember, és nem fogja meghonosítani házában a nemes urak bűnös szokásait.

Úgy tudom, a fia kapott négy egyenlő pofont. A szakácsnőről nem hallottam, megverte-e a lányát. Valószínűleg nem. Ősszel elköltöztek a faluból, és egyesek szerint többet nem is hallottak róluk. Mások szerint a kislány szégyenében kútba ugrott - éppen karácsony éjjelén.

Természetesen azt sem tudhatom biztosan, hogy a mi Gadanechezünk valóban a juhászné unokája-e. Akár igen, akár nem, annyit jó lett volna megtanulnom a történetükből, hogy ők csak az urak bűneire kényesek, a magukéra nem. Még egyáltalán nem biztos, hogy Péter megúszta pofonok nélkül. Az azonban igen, hogyha érdeke úgy hozza magával, Gadanechez mindenki bűnét kegyetlenül el fogja ítélni: a lányét, a szüleiét, az enyémet - csak a magáét nem.”

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Minden sikerül, de hiába. A két Frantisek.

Sem Gadanecz nem ismert, sem a felesége, így zavartalanul felmehettem Péterért a lakásukra. Beültünk a sarki presszóba, s egy csésze kávé mellett elmondtam a báró kéréseit. Kinevetett.

- Apámmal továbbra sem vagyok jóban. A barátnőm szülei pedig... Eh! Ráadásul nekik volt igazuk. Most már semmi kedvem nem volna elvenni a lányukat. Mégsem volt köztünk igazi szerelem...

Aztán pénzt akart küldeni mesteremnek, ha már miatta függesztették fel. Pénze ugyanis van elég. Azt korlátlanul kap az apjától. Csaknem szájon vágtam, amiért pénzzel akar elintézni egy ilyen ügyet. Akkor aztán megmagyarázta, miért nem érdemes beszélni a szülőkkel, s olyan érdekeseket mondott, hogy megkértem, jöjjön be reggel a Knóbliba, és informálja a bárót személyesen. Virrasztás ide, virrasztás oda, én is ott leszek.

Mi tagadás, vérpezsdítő híreket hozott. Szó sem volt igaz arról, amitől mesterem most már félt, tudniillik, hogy ellenségei nem is nagykutyák, hanem égi csillagok. Ellenkezőleg, a minisztériummal sincs kapcsolatuk, csak dicsekszenek vele. Illetőleg van, de szóra sem érdemes.

Mesterem azonban korántsem örült úgy a híreknek, ahogyan vártuk. Azt mondta, Péter ostobaságokat beszél. Vizsgálat van, tehát összeköttetés is. Azt kellene kideríteni, ki az és micsoda.

Nem kellett kideríteni, Péter tudta. A nagypapa az, aki kazánfűtő a minisztériumban. A további kérdésekre azt is elmondotta, hogy párttag és felszabadulás előtt egy nagyobb üzem főbizalmija, utána pedig az üb elnöke volt.

- Ha ez nem összeköttetés - kérdezte felháborodva a báró -, akkor micsoda az?

Aztán mégis megnyugodott:

- Mert semmi sem félelmetesebb, mint amit nem lehet érteni.

Csodálkozásunkat látva elmagyarázta, hogy a szemmel láthatóan kitartó ellenségeskedésre célzott. Egy ilyen embertől azonban meg lehet érteni. Talán nem is a szülők, ő a kezdeményező, mert neki régimódú felfogása van a szerelemről. Akkor pedig egy ilyen ember mindenre képes: bemegy a személyzetishez, az ellenőrzési osztály vezetőjéhez, sőt a miniszterhez is - és rája a fülüket. Azok pedig, amit nem tűrnének egy főosztályvezetőtől sem, azt eltűrik egy fűtőtől. Félnék a nyelvétől, mert azt megfékezni nem lehet...

Kiigazította magát:

- Már tudniillik a minisztereknek. Én viszont tudom, hogyan lehetne bekötni a száját.

De további magyarázatot nem adott, amíg Péter el nem távozott. Mert ami most következik, abból neki jobb lesz kimaradnia. Mikor aztán egyedül maradtunk, lediktált a barátomnak egy névtelen levelet. Annak, amelyiknek a legrosszabb az írása közülünk, s megkérte, hogy nyomtatott nagybetűket használjon. A helyesírást viszont betűnként diktálta le.

Kedves Róna elvtárs!

Köszönöm magának, hogy visszaadta hitemet az erkölcsökbe és az emberekbe is. Igaza van, így kell csinálni! Reszkessen minden nyomorult csábító, s ha már az ellen nem tudunk fellépni, reszkessen helyette a kerítő. Nekem is van egy tizennyolc éves lányom, s én sem töltöm szívesen miatta nyugtalanul az éjszakáimat.

Annál többre tartom eljárását, mert én az Ön helyébe nem vállalnám ezt a nagy áldozatot. Engem elgyöngítene az a tudat, hogy lányom - az Ön esetében az unokája - szégyene így lassan közismertté válik és romlanak a házassági esélyei. Kár érte, szép lány. Bevallom, meglestem és megnéztem magamnak, mikor kiderült, kivel vétkezett az igazgatónk fia...!

*Eltársi üdvözlettel
egy őszinte tisztelője.*

Roppant elégedett volt a levelével:

- Evvel aztán az öregfiút kilőttük. Egy kazánfűtő nem fogja kockáztatni személyes bosszújáért az unokája becsületét. Lehet, hogy nem siet mérsékelni a minisztérium haragját, de az táplálás híján rövid idő alatt magától is kiég. Most már csak azt kellene tudni, milyen viszonyban állok tulajdonképpen Gadanecczel.

Mennyire gyűlöl?

Mielőtt azonban ezeket tisztázhattuk volna, sokkal fontosabb dolgoknak jöttem a nyomára. Igaz, a vizsgálat valóban ellanyhult, de nem lehetett még tudni, mennyi ebben a minisztérium szerepe. A báró megpróbált érdeklődni, és azt a választ kapta, hogy felülről kezdték fékezni a vizsgálatot, mert emberi szempontokat mérlegelve, azaz a kislány családja érdekében, szeretnék, ha minél kevesebb lármával rendeznék el az ügyet. Én azonban lehetségesnek tartottam, hogy mesterem, aki éppen ezt szeretne volna hallani, maga rágta a választ informálói szájába, akik aztán ezt mondták a kedvéért. Engem legalábbis úgy tájékoztattak, hogy a báró ügyét csupán fontosabb kérdések szorították ki a napirendről. A vállalatnál senkinek nincs ideje és ideje ilyen marhaságokkal törődni.

Mármost hiába vádolt avval mesterem, hogy csukott szemmel járkálok a gyárban, a valóságban nagyon is nyitva tartottam a fülemet. Ennyiből megértettem, hogy a vállalat vezetői valamiért föltűnően idegesek, s addig kilincseltem és szaladgáltam, amíg sikerült - legalábbis részben - nyomára jutnom a titkuknak. Rohantam azonnal a báróhoz.

- Rudi bácsi! Hallottam valamit!

- Te is? - kérdezte nyugodtan. - Én is. Rakjuk össze a híreinket, lássuk, mi jön ki belőlük.

- Én azt hallottam, hogy Gadanecc egy fiatal mérnököt akart Parrag helyére ültetni, s ezért a főmérnök megvádolta, hogy ellopta egy beosztottja újítását.

- És tudja kiét? - kérdeztem izgatottan.

- Hogyne. A mi Ballánkét. Csakhogy a dolog így nem pontos, és nem is túlságosan érthető. A valóságban Parrag már régen tudta Gadanecc szándékát, és előre védekezett. Két héttel Ábris temetése után a mérnök testvére és egyetlen örököse bejelentést tett a minisztériumnál, hogy Balla Ábris azért lépett ki tőlünk és azért kezdett inni, mert az igazgató magának akarta megszerezni a találmányáért járó összeg felét. A valóságban nálunk a találmányát nem is fejezte be, de halála után már senki nem volt, aki a vádat támogathatta vagy kétségbe vonhatta volna. De ez is volt a cél. A testvér nem fegyelmet kért, csak azt, vizsgálják meg, mennyire látszik valószínűnek a zsarolás kísérlete. A minisztérium nem tartotta annak, nem kezdett vizsgálatot, és az ügy mindaddig állt, ameddig Gadanecc, aki addig egy szót sem hallott a vádról, nem kérte, hogy a főmérnököt mentsék fel beosztásából. Akkor jött Parrag, és azt kérdezte:

- Most jut eszébe a Gadanecc elvtársnak, hogy alkalmatlan vagyok? Furcsa! Éppen akkor, amikor a sógorom bejelentést tett ellene Balla mérnök találmányának elsikkasztásáért!

- Ettől a bejelentéstől aztán egyszerre mindenki elvesztette a fejét. Gadanez először tisztázni akarta magát, de aztán észbe kapott, és kijelentette, hogy ilyen ocsmány vád ellen nem is védekezik. Parrag pedig azt hangoztatta, hogy ő mindaddig elképzelhetetlennek tartotta sógora gyanúját, amíg Gadanez nem akarta őt bosszúból eltávolítani. A minisztérium gondolkodóba esett, és nem tudta, mihez kezdjen hamarjában.

- Most tehát így állunk és senki sem sejt, mi fog kisülni az egészről.

- És maga? - kérdeztem izgatottan. - Rudi bácsi mit vár?

Vállat vont.

- Ezt most roppantul nehéz megmondani. Amikor Gadanez még fiatal volt - tehát egy néhány hónappal ezelőtt - semmi kétségem nem lett volna, hogy Parrag elvtárs röpülni fog. Most azonban - sajnos - az ellenkezője is megtörténhetik.

- Sajnos?! - csattantam fel elképedve. - Hogyhogy sajnos? Ha Parrag nyer, akkor magának minden gondja megoldódik.

- Így gondolják ezt az egyszerű lelkek, akik hallottak valamit harangozni a kegyetlen és a jószívű emberekről. Csakhogy ez nincs így, és én tudok erről a családomból egy történetet:

„Őszintén megvallva, Ehellős lovaggal én kissé felvágtam előttetek. Nem mintha hazudtam volna, ez nem szokásom. A Lébéni Krónika úgy igaz, minthogy én itt ülök a Knóbliban és fúvom le a sörömről a habot. Csak éppen ez az irat nem a lovag nagyszerűségéről tanúskodik, hanem a plébános egyszerű elméjéről. Ehellős bátor halála ellenére is pitiáner senki, akire kár volt szót vesztegetnie a történelemnek. Tulajdonképpen nekem is.

Egészen más fából faragták családunk másik híres rablóját, Frantisek lovagot. Bővérű fickó volt, testben, lélekben nagy formátumú. Árvától le Trencsénig, sőt, Győrig Frányóval ijesztgették az anyák rosszkedű gyermekeiket. Azt állítják róla, egyetlen kardcsapással szelt ketté egy kövér kereskedőt, mikor tűzzel faggatott társai azt állították róla, hogy elfogásakor lenyelte a gyémántjait. Én ezt nem hiszem. A kalmárok nem szoktak foglalatlan gyémántokat magukkal cipelni Magyarországra.

Az azonban bizonyos, nem volt olyan alföldi betyár, aki foglyaiból sikeresebben tudta volna kicsiklandozni az elrejtett kincsek tartózkodási helyét, mint ő. Holtáig emlegetett egy bizonyos Raksányi Gergelyt, aki családjával inkább választotta a halált, minthogy kiadja azt a fazéknyi ezüst denáriust, melynek létezéséről az egész falu beszélt. Meggyőződéssel méltatlankodott amiatt, hogy a tömérdek pénz most senki hasznára nem szolgálva senyved a föld alatt, holott annak az a feladata, hogy egyik kézből a másikba kerüljön - mindegy, hogy milyen módon.

- Kemény magyar volt a Gergő - emlegette -, de szörnyen ostoba. A pénzért az ember másokat szokott megnyúztatni, nem saját magát.

Amikor hírt vette, hogy valahol a Dráva fölött él egy török basa, aki még nála is kegyetlenebbül bánik rabjaival, kis lovas csapattal átlopózott a hódoltsági területen, és három hétig lesben állt, míg végül szablyavégre kaphatta a gyalázatost, és karóra tűzethette a fejét. Azt mondta, két ilyen embert nem bír el egyszerre Magyarország.

Alighanem egyet sem bírt volna el, ha több ideje van a császárnak, hogy magyar tartományával törődjék. Csak éppen akkor Martinovics baráttal huzakodott, s ezért nem szívesen veszett volna össze olyan kemény legényekkel, mint Frányó, aki különben már Zápolyai Jankó ellen is hűségesen szolgálta urát. Mire pedig a barátot megmérgezték, már Frányó sem élt. Agyonrabálta magát a lánya lakodalmán.

Lebírhatatlan ivó volt, híres szerető, vakmerő kockajátékos - bár annak is helyén lehetett a szíve, aki nyerni merészelt ellene, mivelhogy kitűnően forgatta a kardját. Állítólag a pennáját is, bár ezt csak képletesen mondom, hiszen írni aligha tudott. De országszerte énekelték saját költésű nótáit. Csak egy maradt belőle ránk - lehet, hogy az is csak töredék -, de ha meg lehetőségen borsos is, éppen nem tálentom nélkül való:

Ennem adott édes néne,
Innom adott kedves férje,
...t adott szép leány...
Így érdemes élni már.

Ha ott hagyom szép kancámat,
Megnyergelem paripámat,
Hadba megyek, vigadván...
Így érdemes élni már.

Csináltam gyereket százat,
Feleségemnek is hármat,
Kettő fiú, egy meg lány...
Így érdemes élni már.

Az eddig elmondottak után sem kell hinni azonban, hogy Frányó valami megátalkodott gyilkos lett volna, aki pusztá kedvtelésből is ölt. Ellenkezőleg: egész tevékenységét valami józan közgazdasági szellem hatotta át. Eleven parázssal sütögette a talpát azoknak, akik el merészelték rejteni kincseiket, és nem árulták el önként a rejtekhelyet. De nem vágatta le azoknak a fejét, akiknek a sütögetéstől megjött az eszüik, mert az a későbbiekben - híre terjedvén - megnehezítette volna, hogy kínzással sikereket érjen el. Az áldozataitól pedig nem félt: menjenek panaszra, ahova akarnak. Az anyjuk fenekébe is mehetnek, ha nem tetszik nekik, hogy gazdagítaniuk kell Frányó urat. Sőt a makacskodókat sem azért nyakasztatta le, mert azok talán szokatlan eréllyel jártak volna igazságuk után, hanem hogy híre terjedjen kegyetlenségének, és üdvös félelemmel töltsse el azokat, akiket később készült meglátogatni.

De nemcsak azokkal bánt el Frányó ilyen célszerűen, akiknek vagyonára vágyott, hanem ellenségeivel sem teketóriázott sokat. Ha csak azt gondolta, hogy valamelyik szomszédos nemes úr ellene készülődnek, nyomban rátámadta és fogságba hurcoltatá. Ha pedig len arra gyanakodék, hogy a bestye nem magában fontolgatá gonosz szándékait, hanem másokkal szövetkezett ellene, kegyetlenül megcsigáztatta vára börtönében, és habozás nélkül törte össze csontjait, ha a csigázás nem vitt volna a kívánt eredményre. Akiről azonban úgy tudta, hogy nem szövetkezésben, hanem saját erejében bízott ellene, vagy aki túlélte a csigáztatást - ami persze avval is egyet jelentett, hogy mindent elmondott, amit csak tudott - azt nem öleté meg, sőt, kevés kivételtől eltekintve, nem is tartotta nedves börtönökben, hogy elevenen meghadjanak - mint az akkoriban szokásos vala, mert nem állhatta, hogy valaki semmittevással töltsse idejét és neki még táplálnia kelljen saját költségén. A foglyokat ezért beosztotta szolgálai közé, fát vágatott, vizet húzatott, követ töretett velük, s ha valamelyik barátja megkérdezte, nem fél-e, hogy megszökik közülük egy, vállrándítással felelé: ha megszökik, majd visszahozatom.

A nép azonban nem méltányolta Frányó úr erényeit, és változatlanul gyűlölték Magyaróvártól Trencsenteplig.

Volt azonban Frányó lovagnak egy fia, az is Frányó, de egyébként elfajzott, apaszomorító kölyök, aki elájult, amikor részt kellett vennie a csigáztatásokon. Frányó bizonyára gondoskodott volna, hogy a szerzetesek közé álljon, vagy hogy halálát lelje valamelyik vadászat

alkalmával, ha másik törvényes fia nem hal meg fiatalon. Így azonban bele kellett törődnie, hogy méltatlanra fog szállni az apai címer és a birtok.

De minél nagyobbra nőtt a keserűség az idősebbik Frányó szívében az ifjabbik anyámasszony természete miatt, annál inkább örvendeztek a rabok a vár udvarán és pincéiben, valamint az anyák Trencsénteplitől Magyaróvárig. Tudván tudta minden ember, hogy ifjabb Frányó azon unszolja apját, hagyjon fel rablótámadásaival, ne sanyargassa embertársait, hiszen vagyon nekik már elég marhájuk aranyból meg ezüsből. És akik így tudták, nem is tudták egészen hamisan. Csupáncsak avval kell kiegészítenünk, hogy a fiú csak egyetlenegyszer próbálkozott hasonló könyörgéssel, és akkor is alig kerülé el, hogy Frányó lovag buzogányával verje fejébe lovagi kötelességeit.

Minél keményebben harcolt Frányó úr, annál intenzívebben könyörögtek az anyák, valamint a vagyonosok a Kárpátoktól le a Fel-Dunáig, és mindenekelőtt a foglyok a várudvarban és a tömlöcök fenekén, hogy vinné már az ördög Frányó urat a pokolba, és vegye kezébe a gyeplőt gyenge szívű fia.

Mivel pedig előbb vagy utóbb elmúlik a világi dicsőség, Frányó lovag sem érte meg Matuzsálem korát, hanem annál jóval fiatalabban elhalálozott, miután kegyes szívvel és bűneit igen megbánva, felvette az utolsó kenetet, éppen Nagypénteken. Ez fölöttébb nagy kitolás vala ugyan a gondviseléstől, hiszen közismert, hogy ezen a napon Krisztus urunk a latrokat is igen-csak hajlandó béereszteni a mennyországba, de a halál bekövetkeztén érzett öröm lényegesen fölülmulta a halál időpontja feletti méltatlankodást és sok, korán szalmaözveggyé vált asszony várta vargabélessel, esetleg dióval töltött kappannal édes férje visszaérkezését.

Aztán elmúlt a nagyhét, Frányó úr sírba tétetett, és az ifjabb Frányó lovag még aznap este magához hívta atyja hóhérait és poroszlóit, hogy megparancsolja nekik, reggelig minden foglyuk feje vétessék, teste pedig eltemetessék a temető árkába.

- Ne adja isten - mondta az ifjú lovag -, hogy közülük csak egy is panaszt tegyen ellenünk öfelségénél, most, amikor már nem él apánkurunk, akinek erős karja idáig elhárította fejünk fölül a veszedelmeket és megpróbáltatásokat...”

HUSZADIK FEJEZET

melyben a báró olyan történeteit mesélem el, melyek nem illenek ide, de nagyon szépek. Ha ez végképpen nem szokásos, akkor avval indokolom felvételüket, hogy a báró alighanem Ostoros uramhoz érezte magát hasonlatosnak, amikor kitalálta a kazánfűtőnek szóló levelet.

„Meleg, nyári estéken - a Hortobágyon - gyakran kijött a tűzünkhöz Páskom Pista bácsi, a hajdan híres ecsedi juhász. Akkor még csak kilencvenhat esztendő volt, de bizonyosra veszem, hogy jó egészségben megérte a százat is. A sovány, inas embert nem hajlította meg a vénség: szálegyenesen járt, és még mindig magasabb volt nálam. Csak a fogait veszítette el. Két szörnyűségesen fekete csonk árvult még a szájában, hanem azokat nem engedte kihúzni semmiképpen, pedig néha fájtak cudarul. En az ő helyzetében ugyancsak elégedett lettem volna az állapotával! Képzeljétek el, tíz évvel a szabadságharc után már élt, apja még jobbágy volt, ő maga pedig ismerte az ecsedi lápot és a lápi betyárokat is! Ha én ilyen időtlen ideje élnék, nem sajnálnám a fogaimat, hanem olyanokat mesélnék a régi időkből, hogy kedvemért hetedhét határból is eljönnének a néprajzos kutatók.

Ami azt illeti, ő is folyvást mesélt, sőt azt is megmagyarázta, miért nem tud belenyugodni fogai elvesztésébe.

- Mer' ismertem én olyan juhászt, akinek százesztendő korában is ki volt még mind a harminckét foga. Igaz, nem volt közönséges ember, mint magik vagy én, hanem tátos. Híres nagy tátos, nem olyan, amilyenből tizenkettő egy tucat, hanem akinek a többi tátos is útjából tért, ha arra járt. Fogakkal a szájába születt, és első nap megharapta az anyja mellét. De az is tudományos asszony volt ám: nem sikoltott a harapásra, csak felfogta a vért, és tejbe meg lisztbe keverve pogácsát sütött belőle, eltette az almáriumba, és csak akkor adta enni a fiának, mikor az éppen betöltött hét évet, hét hónapot és még hét napot. Hogy aztán ez a babonáság mire való, azt én már nem tudhatom. De azt igen, hogy a mi juhászunk alighanem a halála előtt is harapott, mert a bojtárjai hallották, hogy valami igencsak csikorog, még a mennydörgés sem nyomja el a zaját. Hanem a halálát meg a holttestét nem látta senki sem. Magával ragadta a nagy szél.

Ustoros János bátyámnak hívta, aki meg merte szólítani; de azok nem voltak sokan. Mert cudar fekete szeme volt ám; félt attól minden élő. Nem ok nélkül, annyi szent. Amikor eccő Varga Nagy Mihályra megharagudott, csak ránézett, s az nem tudta többet mozdítani sem lábát, sem kezét. Nem tellett bele három hét, és már a halotti szentséget is feladták neki. És el is temetik, ha asszonya ki nem vezeti négy nevetlen fiát a pusztába Ustoros János elé, és rájuk nem parancsol, ríva csókolgassák a kezét, úgy kérjék, ne vegye el tőlük az apjukat.

- Szerencsések van - mondta akkor az öreg -, ha csak egy órával érkeztek később, halálából már én sem tudom feltámasztani. Siessetek haza, mire odaértek, kutya baja lesz. Csak a bal keze kisujját nem fogja tudni többé mozdítani, hogy el ne feledje, ne káromkodjon olyan emberre, aki derekabb nála.

Én ezt nem láttam, nem is ismertem a Varga Nagy Mihált. De elhiszem, hogy így történt minden, ahogyan mesélték. Egyrészt, mert a hajdan volt öregek még nem hazudtak annyit, mint a mostaniak. Másrészt, mert azt én is láttam, hogy a támadó bikát is meg tudja állítani pillantásával. Fene nagy barom volt, de nem olyan szürke, mint az akkori marhák a pusztán, hanem a mellye fekete. Az ilyei gulyást akarta megtiprani, de mikor Ustoros János ránézett, megtorpant, remegni kezdett, aztán bömbölve visszafutott a nádasba - mert hogy el ne feledjem mondani, abbul is jött elő.

Igaz, mikor aztán az ilyei gulyás hálálkodni kezdett János bácsinak, amért megmentette a bikától, hát az csak nevette:

- Hun vót itt bika, sógor? Nem bika vót az, hanem a noszályi tátos. Maj meglátják, emberek, nemcsak emberhalál nem lett, hanem a vihar is elmaradt, amit rátok akart hozni.

És nem is lett vihar, sem aznap, sem másnap. Éppen úgy, ahogyan Ustoros mondta.

Jobban megtanultam én már akkorra a juhászmesterséget, semhogy megkérdezzem Páskom bácsit, mért éppen aznap támadt volna vihar azon a vidéken, melyen ez a nóta termett: *Kiszáradt a tóból mind a sár, mind a víz...* láttak-e felhőt az égen, vagy kavarta-e a port a szél - könnyen megkaphattam volna, látszik, hogy nem régen szalajtottak a Hortobágyra. Azért nem tudom, hogy a tátos csinálta vihar nem olyan, mint az úristentől származó. Hogy először az ég alja borul be szép lassan, aztán a fejünk fölé csúszik a felhő feketén, s csak aztán jön a szél meg a zápor. Hanem délben még süt a nap, mintha ránk akarná gyújtani a pusztát, fertály óra múlva vékony, fekete csík látszik az égen Debrecen felől, aztán, mielőtt végigmondhatnánk akár egy miatyánkot, már minden besötétedett, és nyakunkon a vihar meg a jég.

Úgy lehet, még most is járnak tátosok a pusztán, csak már nem mutogatják magukat, mert én is láttam így teremni vihart a Hortobágyon; ott voltam, amikor a kombájnt a ház tetejére dobta fel a forgószeél. Hát nem akartam, hogy ostobának nézzen a nép - meg nem is arra voltam én kíváncsi, honnét tudták, hogy ha a bikát vissza nem zavarják a nádba, lett volna vihar, hanem hogy volt-e Páskom bácsinak közelebbi ügye is Ustorossal, mert nagyon úgy viselkedett, mint aki különbet is tudna mondani még, de inkább nem beszél. Meg is próbáltam egyszer kifaggatni, mikor csak ketten ültünk a tűznél, de nem állt kötélnek. Mert nem szeretik azt a tátosok, ha sokat fecsegnek viselt dolgaikról.

- De Páskom bácsi! - kiáltottam elképedve. - Hiszen legalább ötven éve föld alatt porlik az Ustoros, nem árthat az már senkinek!

- Reméllem, magának nem árt, mert látja, hogy tudatlanságból hord össze hetet-havat. Megmondtam én, öcsém, hogy nem hótt meg, hanem a nagy szél vitte el! Felhasalt egy felhő tetejére, oszt onnan nézi, miképpen mennek a dolgok a Hortobágyon.

Megcsóválta a fejét:

- Annyit mondhatok, hogy ezt a rizset, ezt nem szereti!

De ha Ustoros nem is szerette a rizset, annál jobban Páskom bácsi a főztömet. Nem akart haragba keveredni velem, inkább folytatta:

- Meg aztán az Ustoros János bácsival nem is volt nekem soha személetes ismeretségem, hanem egy másikkal - hallja-e - egy másikkal igen. De annak meg a nevét nem tudtam soha. És nem is láttam, csak eccör. Akkó. Az is nagy tátos lehetett, pedig semmi kis ember vót, nyeszett, kicsiny és még csak bajusza sem nőtt. Az arca fehér vót, hiába sütötte a nap, a szeme pedig - ha hiszi, ha nem - piros, mint a nyúlé. Ha nappal megy el mellettem a pusztán, talán kalapomat sem billentem előtte. Hanem ahogy este együtt tűzünkhöz, láttuk mingyárt, hogy nagy tudományú ember közeledik felénk, mert a kutyaínk, ahelyett hogy elébe rohanva megugatnák, nyűszítve bújnak meg a hátunk mögött. Mi meg fogadtuk, ahogyan utas embert illik, tisztességgel. Ültettük tűz mellé, kínáltuk bürgepaprikással, húzza elő a kanalát, oszt egyék. Mert hogy éppen bürgepaprikást csináltunk akkor, arra emlékszem. Ő meg csak úgy állva köszönte a kínálást, s azt kérdezte:

- Hanem egy bögre tejet tudnak-e adni? Vagy keressem inkább a gulyásokat? Mert hogy én soha mással, mint tejjel, nem élek.

Akkor már a kisbojtár is tudta, hogy tátos tisztelte meg tűzünket, mert hogy azok nem esznek mást, csupán tejet. Alutt tejet, ha lehet. Feleltük is szívesen, hogyha birkatejjel is beéri, hozhatunk kantával is, nemcsak bögrével. Akkor leült a tűz mellé - mink félrebb húzódtunk -, megitta a kanta tejét, és éjfélig csak nézte a lángokat, de nem szólt egy szót sem. Nem lehetett már messze éjfél, mikor hátrafordult, s az én szemembe nézett a tűz helyett:

- Aztán kend-e az a Páskom János, akinek a Sojmos Julcsa vót a szeretője?

Mondtam: Ha vót, régen vót, mert nem vót ü hű hozzám. Legeltetett arra egy Arany Jóska nevű csikósbojtár is, oszt ahhoz kezdett kijárni éjjel.

- Hát, ha Arany Jóska is vót - felelte ü -, akkor csak kendet kerestem én a mezőben. Ha ide érkezik a Julcsa ma éjjel, ne mennyen elébe. Ha köszön, ne köszönjön vissza. Húzza el a kezét, ha meg akarná fogni. Ha pedig meg akarná csókolni, vessen rája háromszor keresztet, a többit osztán maga is meglátja.

Gondultam: nagy semmi beszéd ez, hogy jönne ide Julcsa éjszaka a Hortobágyba az ecsedi lóp mellől. Mert hogy ott volt ü nekem szeretőm, mikor még szeretőm vót, miatta is hagytam ott azt a vidéket. De nem telik ám el öt perc, de talán három sem, látom, jön ám a lány, akkurátusan azon a nyomon, melyen előbb a vendég érkezett hozzánk. El is felejtettem én rögvést, mit mondott a tátos! Futottam volna elébe, ha nem veszem észre, hogy csak a kutyák vonítanak megint, de a legényeim nem is látják, miért... No, akkor én úgy megálltam, mint akinek földbe gyökeredzett a lába. Elfordítottam volna a szememet is, de nem fordult, akár-hogy próbáltam: nem tudtam én nézni, csak a Julis felé. Igaz, ezt az egyet nem is tiltotta tőlem a tátos. Ami egyebet pedig mondott, azt meg is cselekedtem. 'Jába mosolygott rám a lány, nem mosolyogtam vissza, mikor köszönt, összeszorítottam a szám, és elhúztam a kezem, mikor a kezét nyújtotta felém. Amikor pedig átkarolt volna, hogy megcsókoljon, keresztet vettem rája nagy sebesen, háromszor egymás után.

Hogy megláttam-é, mi történt ezután? Megláttam bizony! Akkora villám csapott le a csillagos égből, hogy Nádudvarig lehetett látni a fényénél. A Julcsa pedig eloszlott a levegőbe, csak kénkűszag maradt utána, de akkora, hogy reggelig nem tértem magamhoz a hányhatnéktől. A mennydörgés pedig elhallatszott talán még Ecsedig is.

Hanem a legkülönösebb az vót, hogy még javában zengett az ég, amikor megszólalt a tátos, és akármilyen csendesen is beszélt, én megértettem mindenik szavát:

- Az pedig úgy vót, hogy az Arany Jóska anyja az ördöggel bagzott a Szent Gellért hegyén, mivel hogy nagy tudományú boszorkány vót. Heába vette osztán feleségül egy derék legény, az elsőszülött gyermeküket nem lehetett az ördögtől megváltani. Az ördög tette, hogy minden leányt elcsábított, akire csak rávetette a szemét. A Julcsa is az ördög parancsára hagyott ott érte téged. Mikor aztán felcsinálta, elhagyta őt is, mint annyi lányt már azelőtt. Hanem a Julcsa elemésztette magát szégyenében: egy ó kútba ugrott, a nádas szélén, mielőtt megszülte vóna a gyerekét. Nem is találta senki a testét, nem is temették sohasem. Így aztán ma éjjel kigyűtt a kútból, hogy bosszút álljon rajtad a sorsáért. Szerencséd, hogy megfogadtad a tanácsaimat, másként rajtad is hatalmat nyert volna a gonosz.

- Rajtam akart bosszút állni? - kérdeztem csodálkozva. - Hiszen én nem vétettem ellene!

- Tudd meg, fiam - felelte a tátos -, hogy a lányok mindig megbocsátanak annak, aki elhagyta őket és soha azoknak, akiket ők hagynak el.

Arra ébredtem aztán, hogy a legények keltegetnek. Nézem mindjárt, hol van a tátos, de nem látom sehol. Mondják, elment azonnal a villámcsapás után, de ü tanácsolta, töltsenek pálinkát a számba, nem lesz azután semmi bajom, száz esztendő is meg fogok érni. Mert hogy a

mennykő nem belém, hanem mellém csapott le. Egy fekete színű kutyát vágott agyon, akit senki addig nem látott a pusztán, s azt sem tudták, hogyan került oda.

Lám - tette hozzá a báró -, okos emberek lehettek azok a tátosok. Ez a Páskom bácsi megmentője például majdnem annyit tudott a nőkről, mint én. Én is csak egyetlen esetet ismerek családunk történetéből, ami kivételt képez megállapítása alól. Hanem erre még visszatérek. Előbb elmesélem, hogyan szüntette meg Ustoros János a pásztoremberek kitiltását Debrecen városából. Mert úgy szólt valamikor a törvény, hogy a pásztorember, akármilyen rendű is volt, csak nappal tartózkodhatott a városban, éjjelre vissza kellett mennie a pusztába. Amelyik pásztor pedig ezt a parancsot akár valamilyen ürüggyel, akár pedig pusztá latorkodásból megszegte, annak a deresen verték fenekére a törvényt.

Történt pedig egyszer, hogy Ustoros bátyánk beeresztette két bojtárját Debrecenbe vásárba, s hogy történt, hogy sem, nem gyűttek vissza estére sem. De gyűtt helyettük a sötétben egy roppant nagy buhu bagoly, ráült a kútgémre, s ott elkezdett huhogni. A bojtárok éppen nótáztak szép csendben, sőt az öreg is velük dünnyögött, de mikor a bagoly huhogni kezdett, egyszeriben csendet parancsolt nekik, mert másképp nem hallja, mit beszél.

El is hallgattak a fattyúk. Ustoros meg végighallgatta a bagoly huhogását s még meg is köszönte neki a hírt. Akkor az buhu elrepült, János bácsi pedig azt mondta legényeinek:

- A Gyurkát meg a Jankót elfogatta a főbíró, és meg akarja csapadni. Ugyan nem halnának bele, de nekem éppen szükségem van rájuk, el kell lovagolniuk ide meg ide. Én tehát most elmegyek értük, tik meg addig vigyázzatok a jószágra.

Avval elindult, csak úgy gyalogszerrel, Debrecen felé. Hogy csinálta, mint csinálta, nem tudja senki, de fertályóra sem múlt el, amikor a főbíró ajtaján kopogtatott, és beköszöntött hozzá tisztességesen.

- Hát kend?! - kérdezte a város feje. - Kend is deresre akar kerülni, vén lator?

- Már azt mégsem ajánlanám, tekintetes uram, mivelhogy nem vagyok én lator, Ustoros János a becsületes nevem. Inkább azért instállanám, hogy két bojtáromat is eressze szabadon. Jóraivaló fattyúk azok, nem csinálhattak semmi rosszat, csak úgy bentfelejtették magukat a városban. Vagy ha igen, egy hét múlva bejönnének a büntetésükért, mert most éppen nagy szükségem vagyon rájuk.

- No ha bent felejtették magukat, akkor lekapatjuk őket a tíz körmükről, hogy máskor ne felejtsek. Kendet meg melléjük fektetjük, hogy máskor ne bíztassa őket latorkodásra.

Köszöngette akkor Ustoros János uram alázatosan a főbíró jó szándékát. Ű ugyan nem várja meg, amíg pandúrokkal véteti kezelésbe, mivelhogy még az éjjel vissza kell érnie nyájához, de azért nem fogja elfelejteni tanítását. Ha pedig a két fiút mégis deresre húzatná a főbíró, akkor ne felejtse el: ha valami történik a családjával, az alól egyedül Ustoros János ismer orvosságot.

Avval ismét tisztességgel köszönt, és indult kifelé. Igen ám, csakhogy a főbíró meg kiáltott hajdúinak, vigyék tömlöcbe az öreg juhászt, azok jöttek hát befelé. Fele úton kellett volna találkozniuk, de nem találkoztak. Ustoros János uram eltűnt a levegőben, senki sem látta. A főbíró még ki is szalajtott érte két pandúrt a pusztára, hozza vissza az öreget, de bojtárjai sem tudtak róla, este találkoztak utoljára.

Iszen, ha esze van a főbírónak, nyomban elengedi a két bojtárt, megcsapatas nélkül. Láthatta volna, hogy Ustoros János tátos ember, s ha nem parérozik neki, megcsúfolja. No de az afféle városi ember már akkor sem tudta megkülönböztetni a sólymot a kecskebékától: megcsapatta a két legényt csúnyául, úgy zavarta őket kifelé a pusztára.

Hanem attul a perctől fogva, mind nappal, mind éjjel egy bika formájú fekete felhő lebegett Debrecen felett, és akármerről fűtt is a szél, mindig a főbíró házára mutatott a szarvával. De csak a polgárok hitték ám felhőnek: amelyik pusztai felnézett az égre, mondta, az ott az Ustoros János uram hintaja, és nagy baja lesz még főbírónak, amért nem hallgatott az öreg kérésére!

A bírónak pedig vót egy tanyája a határban, egy kis tó partján, amit úgy hívtak, nyári tó, mivelhogy a legszárazabb augusztusban is szokott lenni valamelyes víz a fenekén. Nem is nézett mást a felhő, minthogy mikor szekerezik ki a bíró meg a felesége a tanyára. Mikor ez megtörtént, és az asszony lement déltájban a vízpartra, hogy inna, hirtelen szél kerekedett, lekapta hajáról a díszes főkötőt - pedig jól az álla alá volt csomózva -, és befűtta a tóba. De nem ám messzire, ott tette le a víz színére a partnál. Okos ember volt az öreg, tudta, hogy ha messzebb kéne gyalogolnia a bírónénak, a szolgálait küldené bé maga helyett. Így azonban, hogy nem kellett tennie legfeljebb három lépést, körülnézett az asszonyság, nem lesik-e valahonnét, aztán lerúgta lábáról a papucsot, kötésig húzta fel a szoknyáját, és derekasan belegázolt a vízbe főkötője után.

Nem is várt másra Ustoros János, csak erre. Tudott egy varázsszót, azt ha kimondta, aki mit elkezdett, nem tudta abbahagyni, amíg az öreg le nem vette róla a rontást. Ismertem később egy bojtárját, aszerint csak annyit kellett mondania: ne hagyd abba, és semmi varázslatot - én ehhez nem vagyok elég okos, lehet, hogy így igaz. Elég annyi, azért fűtta az öreg a bíróné főkötőjét a tóba, hogy megparancsóhassa neki, ne tudja többé leengedni a szoknyáját. No képzeltetik mi vót ott, mikor az asszony kigyött a tóból a pucér hasával, és el kellett haladnia a béresek előtt...! Mivelhogy akkoriban nem hordott ám bugyit még a főbíró felesége sem!

No de ez vót még a kisebbik baj: a béreseket el lehetett parancsolni az udvarról. Csakhogy este a polgárok előtt is pucérkodnia kellett vóna ám a főbíró nénak, ha vissza akarnak kocsizni Debrecenben, mert hiába istenkedtek ü is meg a férje is, sehogy nem bírta leengedni a szoknyáját. Ezt a szégyent nem állhatta vóna a főbíró sem, még a bíróságról is le kellett volna mondania, ha a felesége úgy megyen végig a városon, ahogyan még egy cemende sem. Rögvest eszébe jutott hát, mit mondott neki az öreg juhász. Ült fel a szekere, és hajtott egyenesen az Ustoros nyájához. Mán addigra a juhász is ott vót, mire ü odaért, pedig akkor már egy hete nem látta egy emberfia sem. A város fölül pedig eltűnt a bikaformájú felleg. Akinek esze vót, ebből is sejthette, valami történt a főbíróval, aminek ü nem nagyon örül.

Hanem akkor még csak a béresek mesélték harmadnap, milyen szégyen érte a főbíró nénét, mert nem kellett neki világ csúfjára pucér hassal végigszekereznie a városon. Megegyezett közben a főbíró a juhásszal: az hagyja leengedni a felesége szoknyáját, ü pedig eltörölteti a tanáccsal azt a törvényt, amely kitiltja éjszakára a városból a pásztorokat.

No de mi lett ebből? Bizony az, hogy a főbíró visszament a tanyára az asszonyért, beköltöztek a városba - aztán pedig esze ágában sem volt, hogy teljesítse a juhásznak tett ígéretét. Mondták is a pásztorok Ustoros János uramnak, hogy nem sokat ért a főbíró szavával, de az csak nevette az egészet:

- Tudtam én, hogy így lesz! Csakhogy bánni fogja ám még főbíró, hogy első figyelmeztetésre nem engedett!

Várt egy hetet vagy kettőt, aztán jelentkezett a főbíró nál. Nagyot nézett a főbíró, mikor csak beállított a szobájába az öreg juhász, mivelhogy igencsak őriztette már az udvarát, ne engedjék elébe az öreget. De hát látták a hajdúk Ustoros uramat? Ahogyan mi nem látjuk, úgy nem látták ük sem.

Kérdezi aztán a főbíró, mi lesz az ígéretével. A főbíró pedig nem is válaszol neki, csak ordít mindjárt a hajdúkért.

- Ugyan már, tekintetes uram! - csóválta a fejét Ustoros. - Csak nem tanujja meg kigyelmed a regulát? Akkó tekintsen ki csak egy kicsinyég az ablakán!

Engedelmeskedik a főbíró, kinéz az ablakán - hát uramfia! mit lát, mit nem lát? Azt látja, hogy a bikaformájú felhő megint ott hasal az égen, és szarvával az ü házára mutat. Amikor pedig visszafordul a szobába, nem látja Ustorost. Eltűnt valamerre, nyoma sincs.

Megijedt erre a főbíró, szalajtatta mindjárt a hajdút a pusztába, keressék a nyájánál a juhászt. Aztán, hogy ismét nem találták, kiadta a parancsot feleségének, lányának, fiának, feléje se menjenek a víznek. Ő is vigyáz magára annyira, amennyire tud. De hát nagytermészetű ember volt ükigyelme, fejibe szaladt a vér, ha szép lányra nézett. Addig-addig vigyázott magára, míg egyszer, mikor ballagott a városházáról hazafelé, átszaladt előtte az úton Igaz Julcsa, a harangozó kerek fenekű unokája. No, akkó, mielőtt meggondóta vóna, mit csinál, odacsapott egyet arra a gömbölyűsége. Látja ám Ustoros a felhőről, gondúja, ez ugyan nem nagy bűn, hanem azért ugyancsak jó móka lesz, és megparancsúta, hogy a főbíró ne tudja levenni a kezét a Julcsa fenekiről. Nem is kellett azt kétszer mondania! Ment volna Julcsa jobbra, főbíró balra - nem lehet. Huzakodtak azután az utca közepin, mivelhogy sem a fenék nem engedett, sem a kéz.

Mit volt, mit nem tenni, mivel a leány nem járhatott hátrafele, főbíró uramnak kellett kullognia a lány után, aki is ment igyenesen a nagytiszteletű úrhoz. Aki még nem látott botrányt Debrecenben, most láthatott! Olyan sokadalom kísérte őket a paplakig, hogy nagytiszteletű uram azt hitte, tűz van valahol, és utcára szaladt ki elébük. Vitte is be őket a paplakba, de tüstént, és bezárta mögöttük az ajtót, hogy ne bámulják a hívei, miképpen tapogatja a főbíró a harangozóék Julcsájának fenekét. Egyebet ü sem tudott tenni, mert 'jába imádkozott Máriáhon, Krisztushon, de még az úristenhez is, nem tudta megtörni a varázslatot.

Így osztán okosabbat nem tudtak kitalálni: összehívták a paplakba a városi tanácsot, írásba tették a megígért törvényt, és szalajtattak János bácsiért, vetesse le a főbíró kezét a Julcsa ülepéről. Anélkül nem kanyaríthatja a törvény alá a nevét, és amíg azt nem kanyarítja oda, annyit ér az egész határozat, mintha meg sem hozták vóna. De nem is kellett küldeni érte, jött Ustoros uram magától is.

- Hanem aztán nehogy még eccer eszibe jusson megszegni a szavát, főbíró úr, mert harmaccor már nem pandúrokat küldet utánam, hanem személlesen rohan hozzám!

Pedig tudta ám ü, hogy ismét gonoszat forral a főbíró, csak tette magát, mintha nem tudná. Mert alig lett szabad a keze a város fejinek, intett a pandúrjainak, akik ott búttak meg a tiszta szoba ajtaja mögött, s azok egybül bilincset vertek János bátyánk kezére és hurcolták igyenesen a tömlöcbe. Ne szökhessék meg többé és ne hozhasson még egyszer szégyent a főbíró fejére! A jegyzőnek pedig mondták, tépje szét az írást, úgysem lesz már rá szükség. No de azért jegyző a jegyző, hogy több esze legyen, mint a tanácsnak: nem szakította el, csak kebelébe rejtette az írást, ne kelljen még egyszer fáradnia az elkészítésével.

Mikor a népség látta, hogy pandúrok vezetik el az Ustoros Jánost, elszéledt haza, s akkor a főbíró is kigyűtt a kapun. Nézte mingyárt, van-e bika formájú felhő az égen - nincs. Üzen a börtönbe, kérdezteti, megérkezett-e a juhász? Megérkezett. No akkor rendben van. Hazament, és úgy élt, mintha sohasem került volna bajba. Csupán a pandúrhadnagynak kellett minden reggel jelentenie: zárkában van-e még a juhász? Ott volt, mégpedig bilincsből. Megnyugodhatott főbíró uram.

Honnét tudták volna az urak, hogy Ustoros csak azért nem hasalt föl az égre, mert nem volt már szüksége leskelődésre? Meg hogy azért maradt börtönben, mert ott volt legközelebb ahhoz a helyhez, ahol lennie köllött. Meg aztán - gondúta -, ha már nem végezheti miattok a munkáját, tartsa is el a város.

Mán akkó kihirdették a templomban, hogy házasodik a főbíró fia, elveszi az alispán lányát. A lagzit várta az egész város, mert tudták, hogy még a kódus is jóllakhatik a maradékból. Ezt várta Ustoros uram is, de nem azért, hogy részt vegyen a menyasszonytáncban. Gondúta, megtáncoltatja őket zene nélkül is. Csak mikor már a táncnak is vége volt, s szobájukba vezették az ifjú párt, fűjt rá a bilincsére a juhász. Le is esett az a földre, azonnal. Akkó ráfűjt a börtönajtóra: hullott le rulla a lakat, s a börtönőrök pedig ki jobbra, ki balra dőltek a falnak, és mán aludt is mindegyik. Úgy ment ki a juhász az épületből, hogy senki sem látta. Ment egyenesen a lakodalmas házhoz. De nem a nagykapuhoz, hanem hátul a kerthez, és átugrott a kerítésen. Átlopózott az udvaron, megállt az eresz alatt, belesett a kisablakon, nézte, csinálja-e már az ifjú pár, amit nászéjszakán szokás. Mikor látta, hogy igencsak mozog a dunyha, megparancsulta nekik, hogy ne tudják abbahagyni, s avval indult kifelé a szállásra.

Reggel aztán sikoltoz a lány az anyjáért - a fiú akkor már szólni sem tudott, úgy elfáradt, de még mindig nem hagyhatta abba a táncot! Nem is addig, amíg a főbíró alá nem kanyarította a nevit az írásra, amit szerencsére megőrzött a jegyző, és a főbíró maga nem rohant lovon megmutatni a pusztába. De még akkor sem nyugodhatott ám, csak mikor a kisbíró szóval is kihirdette az új törvényt a városban. A bíró fia éppen hogy megmenekült a haláltól.

Az alispán pedig mérgesen mondta a nászának:

- Látja kend? Okosabb lett volna, ha nyomban teljesíti kend az öreg kérését. Hiszen megmondta hogy nem akármilyen ember ő, hanem az Ustoros János!"

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

A vég kezdete. Újabb sikeres tervek a báró megmentésére.

Ismét éjszakai műszakra kerültem, ezúttal egy hónapra, sokáig nem találkoztam a báróval. Egyszer aztán Péter várt reggel a kapu előtt, rohanjak mesteremhez, beteg, és azon panaszkodik, hogy még én is cserbenhagytam. Nyomban indultam. Nem vesztegettem az időmet arra, hogy megkérdezzem a fiút, hogyan került megint a báró lakására. Amit hallottam, megdöbrentett, de el is keserített. Mesterem megint úgy tett, mintha azt hinné, saját jókedvemből megyek éjszakai műszakra, vagy mintha nem tudná, merre kallódom, s nem üzenhetne értem, amikor csak szüksége van rám. Hagyta a fene cserben, de nem én.

Persze, ez csak egy másodpercre szaladt át a fejemen, aztán kettesével véve a lépcsőket rohantam fel hozzá. Mégiscsak az volt a fontos, hogy segítségre van szüksége, semmi más. Kopogtatás nélkül nyitottam be hozzá, ugyanúgy nyomtam le a szobaajtó kilincset is. Aztán csodálkozva megálltam.

Ne feledjék: másodszor voltam nála, s így a konyhába találtam benyitani. Ott ült az asztalnál egy teli tányér fölül görnyedve, és elmerülten evett. Nem is nézett rám.

- Hogy van? - kérdeztem megzavarodva, mert Péter híradása után azt hittem, az ágyából fogja felém tární a karját.

- Köszönöm - felelte. - Eszem. Péter hozott pénzt.

- Hát nem volt? - pirultam el. - Miért nem szólt?

- Azt hitted, betétem van az OTP-nél?

Nem, azt nem hittem. Hát akkor mit gondoltam mégis, amikor Pétert letoltam, amiért pénzzel akarta a bárót segíteni, de én magam nem adtam neki?

Leroskadtam egy székre. A báró elégedetten zabált, s közben tele szájjal beszélt, csendesen, maga elé, nehezen érthetően.

- A világ régen jobban volt berendezve, fiacskám. A tanítvány ilyen esetben megmosta a mestere lábát, s az megbocsátott neki. Sajnos, nekem már nem alázatra lenne szükségem, hanem pénzre és okos tanácsra. Mivel pedig mind a kettőből kevés van neked is, jön helyetted Péter, és azt mondja - bár nem mondhatnám, hogy nálam jobban szereti -, hogy apjának tulajdonképpen igaza van. Állást én többé nem kapok, nyugdíjam említésre sem méltó csekélység, tehát a lakás helyett jobban járok az öregek otthonával, ahol szűken meg volna mindenem, mint egy félkomfortos lakással, melyben éhezhetem vagy szociális segély után szaladgálhatok.

- Mi ez? - szakítottam félbe. - Egy szót sem értek. Öregek otthona? Szociális segély? Láza van?

- Alighanem van - dünnyögte. - De nem beszélek félre. Neked még azt sem mesélték el a fiúk, hogy kaptam egy szerelmes levelet Gadaneztól? Itt van, olvashatod.

De nem egy levél volt, hanem kettő, és egyiket sem Gadanez írta alá. Az első a fegyelmi bizottságtól érkezett, s közölték, hogy megszüntetik ellene a vizsgálatot. A másikban a munkaügyi mondta fel az állását - átszervezés címén. A jövőben eggyel kevesebb személlyel kívánják megoldani az örökösödést. Viszont Kőfejeő szaktárs szociális helyzetére tekintettel úgy határoztak, hogy nem tesznek egyelőre lépéseket kényszerkotelepítése ügyében, hanem az Üzemi Bizottság megkísérli, hogy elhelyezze valamelyik öregek otthonába.

- Kőfejeő szaktárs - ez jó! - mondta a báró. - Más jó úgy sincsen benne. El kell ismernem, zseniális fickó. Mert az nem is kétséges, hogy ezt Gadanez találta ki. Másnak nincs ennyi esze.

Sehogy nem értettem a helyzetet. Most, amikor már a minisztérium...?

- Mikor máskor? Parancsolni nem hagy magának. De ha a minisztérium rá bízta az elintézés módját, bebizonyítja, talál mindenkit kielégítő megoldást, olyat, ami senki másnak eszébe se jut. Nincs fegyelmem, de nem maradok a vállalatnál és a szolgálati lakásból nem kiraknak, hanem besegítenek egy szociális otthonba.

Okos, nagyon okos. És még lehetséges is, hogy nemcsak magának akar jót, hanem nekem is. Ma még közérdekből kaphatnám meg azt, amiért három esztendő múlva talán már könnyörögnöm kellene. Én vagyok a bolond, hogy inkább járnék éhesen a Knóbliba és hallgatnám a fiatalok lármáját, mint üldögnék teli hassal, öregek között, a halálraítéltek valamelyik otthonában. Akkor is szép volt a Hortobágyon, amikor fújt a szél és áztatott a zápor. És szebb itt, a konyhában, a saját kezűleg főzött pacalpörkölt mellett, háromnapos éhezés után, mint ott, ahol kezem kell csókolnom a gondnoknőnek, bár masszírozót hoznának hozzám, ha csúsz gyöttri a hátamat.

Mindez - így utólag és olvasva - mintha szépnek is hangzanék. De ott csak azt láttam, egy-két hét alatt milyen ijesztő gyorsasággal aggott el szegény. Nem, egyetlen szál haja sem lett fehérebb, mint azelőtt. Le sem fogyott. De az arca valahogyan ráfolyt a nyakára és réveteg lett a tekintete. És az volt a legnyugtalanítóbb, hogy hirtelen felhagyott a szépen tagolt beszéddel. Csámcsogott és nyámmogott. És zavaromban nem tudtam más vigasztalót mondani, minthogy a piszkos edényét már én mosom el. Meg hogy annyi pénzt könnyedén összedobunk, amennyivel a nyugdíját ki kell egészíteni.

Közben befejezte az ebédet, s kissé fölerősödött a hangja:

- A baj csak az, hogy engem a piszkos edény soha nem zavart, a jótékonykodás viszont nagyon. Elég lesz, ha néhány napig kitartasz mellettem. Már többször volt tüdőgyulladásom, ismerem a tüneteit. Ismét az kezdődik nálam, s ezúttal nem fogom kiállani. A temetésem pedig kitelik a biztosítási összegből. A te nevedet íratam a CSÉB könyvecskémbe.

A báró véleményével szemben alighanem rossz tanítvány lettem volna Krisztus idejében, mert az alázat nem kenyerem. Nem a lábmosásról, az igazságtalanságról van szó, azt bírom nehezen. Nem szerettem, hogy úgy beszél velem, mintha önhibámból nem lettem volna mellette a bajban, és komoly erőfeszítembe került, ne vágjak vissza élesen. De úgy látszik, arckifejezésemre nem tudtam eléggé vigyázni, mert megijedt.

- Ne haragudj! - nyöszörgött. - Le kell feküdnöm. Beteg vagyok.

Segítettem levetkőznie. Aztán megmértem. Magas láza volt. Aggasztóan magas. Azonnal indultam volna orvosért, de nem engedett. Megragadta a kezem.

- Majd reggel, jó? Most maradj velem.

Elaludt, de nemsokára hánykolódni kezdett az ágyán, majd felült, rám szólt, hogy toljam közelebb a lavórt, és mielőtt megértettem volna, mit akar, mindent visszaadott, amit megevett. Ez jobban megijesztette, mint az, hogy beteg.

- Megint üres a gyomrom! Rettenetes!

Ravaszul pislogott rám:

- Fiacskám! Olyan régen nem ettem! Hozzál nekem - cukrászsüteményt! Meglásd, az nem jön ki belőlem.

Készséggel megígértem, természetesen. Csak előbb feltöröltem a bűzös mocskot. Nehezebb volt, mintha megmosom a lábát. Aztán a portáról telefonáltam a körzeti orvosért. Jöjjön olyan gyorsan, ahogy lehet. Aztán egy nap szabadságot kértem a munkaugyitól, mert nem tudok bemenni. Kérdezték, miért, s én dühömben megmondtam, hogy a báró súlyos beteg, mellette maradok, amíg kórházba nem viszik. Azt hittem, megszidnak érte, de Bódi bácsi volt a telefonnál, s azt mondta, nagyon helyes.

Mire visszaértem a süteménnyel, ismét hányinger gyötörte. Megkért, tegyem félre, majd később megeszi. Fejére tettem a kezemet - a bőre süttött. Megmértem újra: láza elérte a negyven fokot.

- Aha! - mondta elégedetten. Aztán beszélni kezdett. Vagy inkább a láz beszélt belőle:

„A sors különös rendeltetéséből még nem töltöttem be tizennyolcadik esztendőmet, amikor már hat vagy hét férfit láttam kiherélni, tizenegyet felakasztani, hármat nyakig földbe ásni és megszámlálhatatlanul sokat úgy megverni, hogy fenekéről cafatokban jött le a bőr. Mint könnyen kitalálható, mindez 1919 őszén történt, mikor szüleim az egyik nagybátyámhoz küldtek le, hogy egy hosszabb betegség után kissé összeszedjem magam. Prónay vezérkara éppen nála rendezte be főhadiszállását. Apám-anyám nyilván nem engedték volna, hogy szemtanúja legyek e borzalmaknak, de nagybátyám úgy vélte, jó, ha minél előbb megismerkedem a csőcselék fékentartásának módszereivel.

A kommün alatt a környék egyik nagybirtokosát - különben szintén távoli rokonomat - szabályos tárgyalás után felakasztották, mivel rábizonyosodott, hogy egyik éjszaka agyonlőtte a direktórium elnökét és egész családját. Ez indokolta, hogy a megtorlás ezen a környéken még az orgoványinál is rémesebb legyen - ha nem is olyan méretű -, és erre hivatkozott nagybátyám is, mikor megtiltotta, hogy szobámba meneküljek e borzalmak elől. Ha pedig már ott kellett maradnom, szememet a szó szoros értelmében képtelen voltam becsukni, s a kínzások szünetében azt is láttam, miképpen erőszakolnak meg a tiszt urak néhány csinosabb asszonyt és leányt a vádlottak vagy hozzátartozóik közül. Azt hiszem, ez még elviselhetetlenebb volt számomra, mint a férfiak legyilkolása. Közel tizennyolc éves lévén, persze tudtam jól, hogy békésebb időben is nem egy földesúr követett el erőszakot cseléd lányain, de - gondoltam - ott legalább teljes erejével küzdenie kell győzelméért, s elviselnie, hogy a nyomorult lány végigkarmolássza az arcát, vagy megpróbálja átharapni a nyakát. Itt azonban a tiszt urak dieneraikkal fogatták le a szerencsétleneket, s úgy hasaltak rájuk, mint a párnára, egyik a másik után. De ideglázat csak akkor kaptam, amikor az egyik hajadonról felállva, ezt mondta a százados, aki először vette birtokába:

- Még csak nem is volt szűz a kis ringyó!

Azt már nem tudom, csak lázálomban láttam-e, hogy Prónay maga ül ágyam szélére, és egy töltött revolver csövével piszkálja az orromat, mert magyar úrhoz méltatlan gyávaságról tettem tanúságot, vagy a valóságban is megtörtént. Józan eszem azt súgja, nem lehetett más, csupán vízió, de olyan eleven, hogy felnőtt koromban is sokszor riadtam fel vörös arcának rémlátomására s arra, hogy fogaim közé próbálja szorítani töltött pisztolyát. A valóságban, mire magamhoz tértem, a tisztek már elmentek, s első pillantásom anyám aggódva fölém hajló arcára esett. Úgy látszik, eddigre már csúnyán lehordta nagybátyámat, mert az sértett arccal járkált, mint valami felizgatott pulykakakas, mi pedig hazautaztunk, mihelyst az orvos beleegyezett. Minden esetre én nem mertem senkit megkérdezni, mi történt velem, miután elvesztettem az eszméletemet.

Tulajdonképpen ekkor kaptam kedvet arra, hogy tanulmányozzam családom történetét. Már mint lábadozó, megpróbáltam kiszámítani, vajon hány jobbágyot, polgárt s más ehhez hasonló ölelhattünk meg, mióta kiszakadtunk a nagy Kaplony nemzetségből, és önálló történelmi

szerephez jutottunk. Pontosabban: arról fantáziáltam, betöltenék-e az általunk meggyilkoltak a Kerepesi temetőt. Már akkor sem értettem a számoláshoz, s így nem tudtam, hogy a Kerepesi temető megtöltése egyedül még a Zápolyáknak sem sikerülhetett volna, olyan óriási. Mi legfeljebb egy szerény parcellájára tarthatnánk igényt. Azt azonban már akkor is pontosan tudtam, hányat gyilkoltak le közülünk ők: hármat. Kettőt a Dózsa-, egyet a koleralázadás idején. Nos: erre a háromra bizonyára több áldozatunk esett fejenként, mint amennyivel a prónaysták bosszulták meg a halottukat.

Ránk maradt, és én olvastam annak a Zsófia asszonynak titkos naplóját, akinek ura a koleralázadás alatt vesztette életét.

A padláson elrejtőzve, láttam, miképpen gyilkolták meg hites uramat az bocskoros belzebúbok. A kút mellett találá magát szemben velük, és haragosan megfeddé őket, hogy mernének betörni úri udvarában. Isten a tudója, mennyire nem volt helyes gyilkosok között az ilyen beszéd, de hát sem gögjét, sem haragját soha nem tudá fékezni a megboldogult.

Egy idősebb férfi, sapkáját levéve, tisztességtudóan kezde urához szólni, de azon nyomban félrelöké útjából egy másik, fiatalabb, s a kezében tartott vasvellt férjem hasába szúrván megforgatta és szétszaggatá annak beleit. Igencsak keserves halála lett volna így, ha egy harmadik, hátulról fejszével hasítván szét a fejét, meg nem váltja őt szenvedéseitől. Bizonyára így akarta kegyes irgalmában az Úr.

Peniglen Ő a tanúm, hogy a megboldogult engem, hites feleségét, életében sohasem kíméle. Vert két rettenetes öklével, vert korbácsával, vert vízben áztatott kötéllel. Vert józanságában és részegségében, vert, mikor kettesben valánk és vert cselédségem szeme láttára is. A Bibliára tett kézzel esküszöm, hogy haragjára én soha nem adtam okot. Ő rontotta meg véretem és fertőztette meg méhemet. Őmiatta van, hogy idősebb fiam térden csúszó lett, meg holdra vonító kutya módjára üvöltöző, két lányom vak és siket, kisebbik fiam peniglen karikalábakon futosó törpe, ki abban leli kedvét, hogy nyakát tekeri a kiscsibéknek. Ha nem ő hozta volna rájuk e nyomorúságot, miképpen lenne tele a falu, mióta megérte férfiúi képességének kiteljesedését, törpékkel, vakokkal és csúszókkal?

De ha már az Úr megbocsátott neki, megbocsátok én is, és nem panaszlom, hogy túlságosan gyors és könnyű halála vala. Mert ímé, az Úr kegyelmében részesültem én is: még uram halála napján úgy maradván, kellő időben végre szültem szép és hibátlan fiúgyermeket, kit Ádámnak nevezék mindnyájunk Attyja tiszteletére, ha már attyja nevére nem nevezhetem, abban a reményben, hogy fenn tartatik általa nemzetségünk, ahogyan ősatyánk érdeméből az emberi nem.

Ó, szent, együgyű ravaszság! Ki lehetett az az Ádám, aki nem az emberiség, hanem speciálisan Zsófia asszony gyermekének atyja vala? Vajon megerőszakolták-e többen is férje halála napján, vagy ő maga választott magának egy erős, egészséges fiatal embert, hogy teljesítse a természet parancsát, és biztosítsa Zsófia asszonynak az anyai szeretetre méltó gyermekeket? A napló szövege ez utóbbira enged következtetni, s én remélem, hogy nem durva erőszaknak, hanem az ő szép cselének köszönhetem létezésemet. Mert, hogy kakukkfíókaként születünk családunkba, abban kételkedni nem is lehet. Az idősebb fiúk s a lányok is magtalanul pusztultak el, s családunkban azóta sem születtek nyomorékok - míg a faluban ma is országos átlagon felül fordulnak elő sánták, süketek, holdra vonyítók és egyéb szerencsétlenek, bizonyítván dédapám rendkívüli átörökítő erejét.

Erre enged következtetni az is, hogy Zsófia asszony rendre megírja naplójában, hány embert adtak hóhér kezére uruk meggyilkolása miatt, s hányat vivének katonának, mivel a vétkesek

között valának az udvaron, de sem tetteseknek, sem felbújtóknak nem találák őket. Ezek közül csupán kettőnek említi meg a nevét: Ádámét, a bíró fiát és Illését, a bivalyosét. Lehet tehát, hogy ha ténylegesen nem is bárói, legalább bárói vérből származom.

Anyai ágról természetesen később elég kékítő került a vérembe ahhoz, hogy ne tartsam magam kevésbé pedigrésnek más arisztokrata családok csemetéinél.

Jelzem, azt is mondják, hogy kékvérűeknél a negyvenfokos láz veszélyesebb, mint azoknál, akiknek a vérük piros, mert a kék vér természetétől fogva alacsonyabban ég. Volt ott egy bizonyos Kornél a prónaysták között - nem akarom én megmenteni, tekintetes bíróság, tudom ugyan a vezetéknevét, de minek mondanám, amikor már régen külföldre szökött - szóval Kornélnak hívták, huszonkét éves volt és zászlós. Engem nagyon szeretett. A kezemet gyömszökölte, meg itatott, meg Fejkőnek becézett. Én meg idegbajt kaptam, ha hozzám ért, mert hidegebb volt a bőre a békáénál. Harminc fok volt a normális testhőmérséklete, Isten még bizony! De ha a prolikat kínozták, csurgott róla az izzadság, didergett és fél lábon ugrált idegességében, ha nem neki adták a bikacsököt. Akkor meg hozzám jött, és mondta: - Most megnézheted, Fejkő! Tehetségtelen banda! Én egyik ütéssel letépem a jobb fülét, másik ütéssel letépem a bal fülét.

Én pedig kíváncsiságból megtapogattam a bőrét: lázban égett - harminckét fokon.

Egyszer, amikor nem prolit vert, hanem zsidót, különös dolog történt vele. Nem tudom, milyen zsidó volt, Itcignek szólították, de nem az volt a neve és a gyilkossághoz sem volt semmi köze. De bátor emberke volt; rákiáltott Kornélra: szadista barom! Kornél meg előkapta revolverét, és puff! bele egymás után mind a hat golyót. Aztán odajött hozzám, és azt mondta:

- Ez barom, Fejkő! Azt hiszi, hogy élvezet verni! De én annyit vertem, hogy már az sem élvezet!

Nem is értem, miért nem öltek le mindnyájunkat a felszabadulás után. Mert ha mi visszajönnénk, visszajönne Kornél is, és azt mondaná: Első ütéssel a jobb fülét, második ütéssel a bal fülét... Aztán felakasztatná azt a hat parasztesaládot, amelyik megkapta a birtokomat, aztán az igazgatót, aki juhait mellett menedéket adott, aztán Gadanecket, mert szeretetházba küld, aztán téged, mert egy asztalnál merésztél ülni velem. Végül engem is felakasztatna mint árulót, mert én a védelmekre kelnék.

Kijavította magát:

- Nem, az igazgatót nem akasztatná fel, mert az ötvenhatban disszidált...”

Zavaros tekintettel bámulta a mennyezetet. Vagy nagyon elfáradt, vagy elvesztette beszéde fonálát. Én megdöbbenve láttam, hogy ez alatt a fél óra alatt még tovább vénült. Orra elvékonyodott, ajka reszketett, és mindkét szeme sarkában nagy csipák...

- László fiam! Én nem bánom, ha Kornél agyonlő. Nem bánom, ha felakasztatod, hogy megbosszuljátok családom vétkét az unokán. De negyvenfokos lázban nem akarok megfulladni, mert az utálatos. Telefonálj orvosnak, siessen!

Azt hittem, elhallgatott, bár tovább mozgatta az ajkát. Később azonban megértettem még két mondatát.

- Ismertem egyszer egy hollót: Samunak hívták... Miért ne lehetne egy hollónak Samu a neve?

Mire az orvos megérkezett, már nem volt eszméleténél. Azonnal kórházba vitette tüdőgyulladással. Egy meglehetősen nagy teremben helyezték el, s a következő látogatáskor majdnem a frász tört ki, mikor nem találtam ott. Szerencsére csak egy kis, kétágyas szobába vitték át. Ezt a kedvezményt a főorvosnak köszönhettem, akit én is megkerestem, hogy állapotról érdeklődjem nála.

- Rokona? - kérdezte kissé gúnyosan.

- Nem él rokona az országban. A kollégája vagyok.

- Ah, so! Szakszervezeti beteglátogató!

Tulajdonképpen rá is hagyhattam volna, de nem tettem. Elmagyaráztam, hogy atyai barátom, és én vigyázok reá.

- Gondját viselte valaki? - csodálkozott. - Nem látszott szegényen.

Elpirultam. Aztán meg elsápadtam a méregtől.

- Képzelse, főorvos úr! Vannak, akik nem engedik, hogy törődjenek velük. Maga ilyenekkel még nem találkozott az ismerősei között?

- De igen! - bólintott. - Vele. Úgy tesz, mintha nem emlékezne rám. Pedig jó barátok voltunk valamikor...

Finom kis öreg úr volt a főorvos, arca piros, haja hófehér. És mivel kölnit is használt, arra kezdtem gyanakodni, hogy ő is valami exbáró lehet. De persze nem ezt kérdeztem meg. Csak azt, milyen állapotban van a betegünk. Nem nyugtatott meg.

- Súlyos. Nagyon súlyos. Több betegsége is van, ami megölheti. Szíve, veséje, de mindenekelőtt a mája...

- És a tüdőgyulladás?

Legyintett.

- Nem számít. Banális eset. A mi kórházunkból még biztosan élve távozik. De... Gondolná rólunk, hogy osztálytársak voltunk?

- Nem! - feleltem gorombán. - Főorvos úr öregebbnek látszik.

Kegyelemben elbocsátott, és én siettem a beteghez. Türelmetlenül várt:

- Késtél. Már egy sereg ember járt nálam a gyárból. Komolyan mondom, megható, hogy most egyszerre mennyien szeretnek!

- Ezt ne! - kértem, kissé élesen. - Ne viselkedjék így, nem méltó magához. Nagyon jól tudja, hogy eddig is szerették.

- Azelőtt igen, most igen, közben nem! - vont a vállát. - Most pedig, csupa szeretetből, arról akarnak ők is meggyőzni, hogy jobb lesz nekem a szeretetházban. És nem hiszik el, hogy előbb halok meg, mégpedig szívesen.

- Beszéltem a főorvossal. Mondta, hogy gyógyultan fog kijönni a kórházból.

- Ő csak tudja, azért főorvos! - nevetett. - Különbén a tüdőgyulladásom miatt már ki is mehetnék. De talált mást is. Azt mondja, túl sokat iszom. Mintha lehetne sörből túl sokat fogyasztani...!

Kiraktam éjjeliszekrényére csomagjaimat. Cukrászsüteményt hoztam meg narancsot. Hanem már a korábban jöttek is megtöltötték a szekrényt süteménnyel meg narancssal, nehezen fértem el.

„Jó lesz! - gondoltam. - Mert az a másik cukrászsütemény végül is ott maradt az asztalán...”

- Jól megnézted a főorvos urat? - kérdezte közben. - Hihetőnek találod?

- Mit? - adtam a tájékoztatót, s el voltam tökélve, neki is azt mondom, hogy a főorvos idősebbnek látszik. De ő nem erre volt kíváncsi:

- Hogy gyerekkorában napokat evett nálunk?

- Mit evett? - hökkentem meg.

- Ja persze, ezt te már nem ismerheted. Napokat. Annyira szegények voltak, hogy mindennap más iskolatársánál ebédelt. Nálunk egy héten kétszer. De mi nagyon liberálisak voltunk. Szüleim ennek ellenére megengedték, hogy játsszam vele...

- Elégé hihetetlen. Róla inkább hittem volna, hogy bárónak született, mint magáról.

- Kilógott a fenéke a nadrágból. Most pedig úgy öltözik, mint egy lord, és nem fenyegeti a veszély, hogy szeretetotthonban kell boldognak lennie.

Lehangoló volt kötekedő kedve és irigysége. Eszembe jutott, mit mesélt Szókratész haláláról, és fájt a szívem. Testileg szemmel láthatóan összeszedte magát, és valamiért mégis öregebbnek látszott, mint otthon, elvékonyult orral és megereszkedett arcizmokkal. Mikor megkínáltam süteménnyel, gyerekes mohósággal esett neki. Aztán félénken rám nézett, és elmosolyodott, mint aki tudja, hogy nem illik hozzá, amit csinál.

Mindent összevetve, főleg szellemileg találtam aggasztónak az állapotát. Biztosra vettem, hogy ha az örökös izgalomtól sikerülne megszabadítanunk, fizikailag is úrrá lenne a betegségén. Bent, a gyárban, alig tudtam a munkámra figyelni, mind csak azon törtem a fejem, nem hagytam-e ki valamit, amivel mégiscsak segítségére lehetnék Rudi bácsinak, de nem jöttem rá semmire.

Hát amikor már végleg búnak eresztettem a fejemet, telefonhoz hívtak. Kígyó keresett. Valahonnét már tudott a báró állapotáról, és nagyon dühös volt rám.

- Nem gondolod, hogy ideje lenne Gizikével beszélünk?

- Gizikével? - kérdeztem ostobán. - Miért?

Erre két olyan mondattal válaszolt, amitől arcomba szökött a vérem. No, nem a felháborodástól, a szégyentől. Valóban kezünkben volt az adu ász, és én nem vettem észre. A bárónak volt valami jó kifejezése arra, ami velem történt, de elfelejtettem, s a lexikonban sem találok. Valami beidegződés-félét jelöl, ami lehetlenné teszi, hogy felismerjem a szememet kiszűrő tények értelmét. Azt ugyanis, hogy amikor Gizike elárulta Kígyót és még inkább Rudi bácsit, minket is feloldozott a hűség alól. Ehhez a nőhöz nekünk már csak annyiban van közünk, hogy felhasználhatjuk-e valamire...

Márpedig ez az utóbbi nem volt kétséges. Legfeljebb arról lehetett szó, hogy nála is brutálisabban kell eljárni. De ez engem - mihelyst megértettem a helyzetet - már nem tarthatott vissza. Kígyót még kevésbé.

Ő vállalta magára találkozónk előkészítését. Nem volt különösen nehéz dolog, csak egy kis türelem kellett hozzá. Ismertük a hölgy néhány szokását, ami lehetővé tette, hogy bizonyos külső jelekből is kitaláljuk, mire készül. Azt az estét kellett kiválasztanunk, amelyen Schopp mamát elküldi hazulról. Ilyenkor holt bizonyosan egyedül találhattuk, mégpedig valamilyen jelentős látogatójának érkezése előtt. Mind a kettő fontos volt a számunkra. Kígyó szerint, ha ez sikerül, akkor tulajdonképpen már meg is nyertük a játékot. Márpedig ő ismert egy idősebb asszonyt, akitől ezt pontosan és időben meg lehetett tudni, mivel Schopp mama ilyen esetekben nála szokta tölteni estéit.

- Csak sajnós, azt nem fogjuk tudni, ki lesz a látogatója. Mert azt a mamának sem árulja el.

Szerintem még azt is biztosítanunk kellett, hogy szükség esetén akarata ellenére is bejuthassunk hozzá. Kígyó ezt ugyan nem tartotta fontosnak, mert Gizike annál jobban bízik magában, semhogy becsukja orrunk előtt az ajtót, de nem is ellenezte „biztos, ami biztos” alapon.

Valóban nem tudhattuk, hogy árulása csak kisiklás volt-e életében, vagy teljesen megváltozott a jelleme.

Így azt találtuk ki, hogy Kígyó csenget, és illemtudóan hátralép, én pedig megbújok oldalvást, s mielőtt Gizikének alkalma lenne rákapcsolni a láncot, benyomom az ajtót. Mi tagadás, kissé krimi íze volt az egésznek. Ebből következett, hogy mikor besodródtunk az előszobába, nem bírtuk rögtön abbahagyni a bűnügyi filmekből ellesett cselekményt, s én előtte álltam meg, Kígyó pedig a háta mögött. Csupán a pisztoly hiányzott a kezünkből.

- Ejnye! - mondta Gizike. - Megvesztetek?

Szóval cseppet sem ijedt meg. Meg kell mondanom, ha megijed, avval csak újabb csalódást okoz nekünk. De nem vesztegettük az időnk sem arra, hogy kifejezzük elismerésünket, sem magyarázkodásra. Szó nélkül belekaroltunk, és betessékeltük a szobájába. Mikor pedig láttuk, hogy ital áll az asztalán és két pohár, megkérdeztük:

- Látogatót vársz?

Illetve: a fenét kérdeztük. Anélkül hogy összebeszéltünk volna, ezen az estén csodálatos összjáték alakult ki köztem és Kígyó között. A riposztok egyik felét ő mondta, a másikat én:

- Úgy emlékszem, ilyenkor azért szokott még lenni egy kis idő.

- Fél óra! - felelte nyugodtan. - De előbb tisztázzuk az örültségteket, mielőtt döntök, hogy maradhattok-e, vagy kiröpítelek. Miért jöttetek be erőszakkal? Beengedtelek volna anélkül is.

- Feltételeztem - felelte Kígyó.

- Én is. Csak nem annyira, hogy megreszkírozzuk! - folytattam én.

Elmosolyodott.

- Ennyire fontos? Mit akartok?

- Rábeszélni! - kezdtem most én.

- Zsarolni! - javított ki ő.

- Épp ti ketten? Egyikről sem hittem volna, de rólatok a legkevésbé...

Harmadik poharat vett elő kis szekrényéből, és megkérdezte:

- Konyakot?

- Inkább cseresznyét, drágám...

- Az ma divatosabb, édesem...

Mint látják, teljesen fölösleges megkülönböztetnem, hogy melyikünk melyik mondatot mondta. Sőt, az is kérdéses, érdemes-e így apróznom tovább. Ha sikerült már felidézni a beszélgetés hangulatát, gondolom, folytathatom folyamatosabban az elbeszélést, csak ott állva meg esetlegesen, ahol erre valami külön ok van. Felhajtottuk tehát az italt, s akkor Gizike megállapította, hogy most már elég hülyeséget beszélünk, térjünk a tárgyra.

- Mit zsarolnátok? Pénzt? Van nektek elég. Szerelmet? Ostobaság. Különben abban sem vagytok rosszul eleresztve. Időnként értesülök viselt dolgaitokról.

- Ezért javasoltam én a rábeszélés kifejezést - helyesletem. - Még nem dőlt el, hogy szükség lesz-e zsarolásra is. Visszariadni attól sem fogunk. Ami pedig az időt illeti, ne izgasd magad. Mi ráérünk. Legfeljebb majd négyesben folytatjuk a tárgyalást.

- Schopp mama hétkor kopogtatott özvegy Kollányinénál. Ebből mi kiszámíthattuk, mikor kell érkeznünk, hogy ne nekünk legyen sürgős a megegyezés, hanem neked.

Durvábban beszéltünk a kelleténél. Érthető. Ahogy néztük tiszta arcát, nyílt tekintetét, rosszul éreztük magunkat, amiért meg akarjuk zsarolni. Fene kényelmetlen helyzetben voltunk. Ráadásul szégyelltük elgyengülésünket, s ezért őt sértegettük magunk helyett. Ő viszont továbbra is meglepő nyugalommal tűrt bennünket. Kényelmesen hátratámaszkodott karosszékében, és - nem tudom, hogyan csinálta - egyszerre nézett mindkettőnk szeme közé. Mosolygott. Anélkül, hogy hangját felemelte volna, közölte, hogy tervünket nem ajánlja, mert ő a rendőrséget is felhívja, ha kell. Ha pedig lefognánk...

- Nem fogjuk le! - szakítottuk félbe. - Ott a telefon, vegye fel. Mondja el a rendőrségnek, hogy elcsábított hét fiatakorút, s azok most meg akarják zsarolni. Nem kettő közülük, hanem mind a hét. Fantasztikus reklám lesz, ha kiderül. Sorba fognak állni a fiúk a küszöbe előtt.

Most sápadt el először. Mi pedig ütöttük a vasat, amíg meleg.

- Persze ha nem telefonál a rendőrségnek, akkor is kiderülhet. És miután előttünk ennyire eljátszotta a becsületét, most majd elveszti a nyilvánosság előtt is.

Látnia kellett, hogy komoly a dolog, de még mindig nem értette, hogy végletesen az. Nem sejtette, mit akarunk. Gondolkozott egy ideig, aztán megrázta a fejét:

- Szabad a gazda. Mit követtem el?

Ez a „szabad a gazda” hozott ki véglegesen a sodrunkból. Túl cinikusan hangzott. Nem lett volna szabad így beszélnie.

- Gyilkolt! - feleltem én.

- Elárulta Gadanecznak a titkomat. Azt, amit bizalmasan beszéltem el.

- A báró titkát árulta el! Az is elég! A báró is a szeretője volt!

Kígyó váratlanul megőrült:

- Nem elég! A báró csak egy fecsegő gyerek! Ő se gondolta meg mindig, kinek, mit beszél! De mi, asszonyom! Mit árultunk el mi magáról? Soha, semmit, senkinek. A bárónak sem! Egymásnak sem! Laci sem tudta volna meg rólam, ha nem kell a bárónak bevallanom, ki árulta el, hogy nála lakik Péter!

Az ördög gondolta, hogy ilyen szenvedély van a fiúban! Lehet, hogy még mindig szerelmes bele?

- Mit rejt ez a nyílt tekintete? Hunyja be a szemét, asszonyom! Félek, hogy ismét kísértésbe visz és elgyengülök!

Most megint olyant kérdezett, amit nem kellett volna:

- Ha még egymásnak sem árultatok el, honnét tudod, hogy heten voltatok?

Én feleltem Kígyó helyett:

- A létszámért nem vállalunk garanciát, asszonyom. Ennyit sikerült kiderítenünk.

Fáradtan hunyta le a szemét. De nem azért, mert Kígyó felszólította. Talán azért, hogy az se árulhassa el.

- Mi van a báróval?

- Ezt sem tudja? - kérdeztem csúfondárosan. - No nézd csak!

- Ne feledd, hogy nem dolgozik nálunk! - csillapított Kígyó. - Nem feltétlenül kellett hallania.

- Nem dolgozom nálatok, és nincs is kapcsolatom. Gadaneczzel szakítottam már több mint egy hónapja.

Egyszerre álltunk fel. Ezt az egyet megbeszéltük előre. Tudniillik, hogy mit felelünk, ha evvel védekezünk.

- Nagyon sajnáljuk, asszonyom! Balszerencséje van. Mert mi mindentől függetlenül elmondjuk magáról az igazat, ha a bárónak ki kell költöznie...

- Üljetek le! - intett türelmetlenül. - Nem mondtam, hogy segíteni sem tudok. Valószínűleg tudok. Csak magyaráztam, hogy Gadaneztól sem hallhattam a báróról. De nem ő az egyetlen, aki megmentheti.

Elmondtuk hát neki a báró történetét, hitelesen és aprólékosan. A vége felé már többször is az órájára nézett, de nem sűrített. Csak amikor befejeztük, próbált elküldeni:

- Rendben van. Megmondhatjátok neki, hogy nem kell aggódnia. De most már gyorsan menjete el.

Ismét felálltunk.

- Ahogyan parancsolja, asszonyom. Ez esetben azonban már holnap elmondjuk, amit tudunk. Nem szeretnénk ugyanis, ha a légyott után előbb kötne házasságot, mint mielőtt mi elvehetnénk a férjjelölt kedvét.

Kígyó súlyosan helyezte az öklét az asztalra:

- Nem reszkírozunk!

Tévedtünk. Nem szerelmes férfit várt. Tárgyalófelet. Azt az embert, aki Gadanezt utóda lesz.

- Már tudniillik, ha én segíték kitörni Gadanezt nyakát - közölte.

- Ismerjük? - kérdezte Kígyó.

Gondolkozott egy darabig:

- Miért ne mondanám meg? Nem titok. Parrag elvtársat várom, aki úgy nekigyalogolt a főnökének, hogy már nincs visszaútja: vagy ő pusztul, vagy Gadanezt. Csakhogy a Balla-ügy, így, elévülten, az állítólagos sértett halála után, nem sokat ér. Más oldalról is valószínűsíteni kell. Ezért szeretne most egy írást kapni arról, hogy Varga mérnök újításával Gadanezt akkor - és azért - kezdett foglalkozni, amikor lakást akart szerezni nekünk. No meg, hogy mikor én megkérdeztem, nem kellene-e előbb Vargával beszélnie, hátha nem adja beleegyezését, azt válaszolta: - Úgysem hagyok neki addig békét!

- Ezt mondta? - kértük egyszerre, mert valahogy még Gizikének sem hittük el. De ő a vállát vonogatta:

- Ha véletlenül mégsem mondta volna, úgysem árulnám el nektek, nehogy úgy találjak járnivalókat, mint Kígyó velem...

- Ennyire gyűlölte Gadanezt? - kérdeztem én.

- Ennyire szerette? - kérdezte Kígyó.

Gizike visszament a székéhez, leült. De egy kis kerülőt tett közben, hogy megsimogathassa Kígyó haját:

- Kár, hogy fiatalabb vagy nálam. Téged tulajdonképpen sajnálalak elveszíteni.

- Nofene! - morogta barátom, és megpróbálta félrehúzni a fejét.

- Hanem a segítségemért sok mindent akarok kapni. Meg fogom kapni. A báró elleni hajsza megszüntetését is.

- Itt nézzük meg, vagy a kapu előtt? - kérdeztem. Már mint hogy valóban Parrag jön-e.

Gizike gondolkodóba esett. Kiderült, hogy van egy kellemetlen sorrendi kérdés, ami úgyis aggasztja egy kicsit. Nem kerülhető el ugyanis, hogy először ő tegyen egy vallomást, amibe Gadanecz biztosan belebukik, mert Parrag csak azután kerülhet abba a helyzetbe, hogy teljesítse ígéreteit. Tehát akkor, amikor ő már nem tudja kényszeríteni. Írásbeli szerződésbe a főmérnök biztosan nem egyezik bele. Így nem is árt, ha Parrag látja, vannak neki is tanúi, ha kellenek.

Így aztán megvártuk Parragot, s csak mikor bejött a szobába, álltunk fel, mintha kicsit megzavarodtunk volna.

- Miért nem tetszett mondani, hogy Parrag elvtársat várta? - kérdeztük Gizikét. - Elmeheztünk volna korábban is.

Természetesen szándékosan viselkedtünk gyanúsan. Akkor aztán Gizike kimentett Parragnál, hogy a báró barátai vagyunk és minden körülmények között hűséges emberei. Azt hittük, még van befolyása a vezérre, és kértük, próbálja megmenteni. Parrag pedig biztosított bennünket, hogy ez igazán nem lesz nehéz. Bár az egyéb problémái is ilyen könnyűek volnának.

Másnap közöltem a báróval Gizike ígéretét. Kissé megvidámodott a hírre, de még mindig rossz bőrben volt. Nem hittem volna, hogy ez az aggastyán még csak ezután fogja elmondani legszebb meséjét. Pedig a hattyúdálára készült, s ezért kicsinálta, hogy négyszemközt maradjon velem az utolsó látogatási napon.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

A báró lezárja élete történetét.

„Ismertem egyszer egy bárót - kezdte, mihelyst leültem ágya szélére. - Ugyanúgy hívták, mint engem, egy helyen, egy órában, egy anyától születünk, és nincs ikertestvérem. Egyszer már elmeséltem, hogyan kényszerült végignézni, miként heréltek ki a különítményesek férfiakat és becstelenítettek meg nőket. Eredetileg mindent el akartam róla mondani, de aztán megsajnál-tam, és a legrettenetesebbet félig elhallgattam.

Amikor ugyanis részt kellett vennie ezeken a vérgőzös éjszakákon, gyerek volt ugyan még, de már régen nem szűz. Családja gondoskodott arról, hogy még tizenhatodik születése napja előtt elcsábítsa egy leány. Nem is sokkal később azután már ő maga határozott úgy, hogy ezt a szeretőjét kicseréli egy magas barnával anya cselédei közül, aki szintén nem csinált ügyet abból, hogy bele kell feküdnie az úrfi ágyába.

Barátunk éppen ezért viszonyait semmiféle kapcsolatba nem hozta a szerelemmel, inkább afféle rendkívül kellemes testgyakorlatnak tartotta őket, egészségügyi tevékenységnek, amely testét és lelkét megszabadítja zavaros vágyaitól. Viszont ez cseppet sem akadályozta abban, hogy egész idő alatt szerelmes legyen, szinte megszakítás nélkül. Természetesen mindig másba. Először, rövid ideig, egy pesti csitribe, aztán egy vidéki szépségbe szülei, végül egy másikba nagybátyja falujában. Ez utóbbi a zsidó boltos lánya volt. De micsoda lány! Bronz-vörös hajával, karcsú, hajlékony termetével úgy lebegett a falusi portenger, mint a régi spanyol festők angyalkái a bárányfelhők felett. Ő is csak a nyarakat töltötte otthon, mert apjának temérdek pénze volt, s lányának a legjobb nevelést biztosította egy svájci intézetben.

Persze ez a szerelem nem is hasonlított a cselédlányok durva odaadására: csipkefelhő és álmodozás, illőbb egy Werther-korbeli ifjúhoz, mint a huszadik század emberéhez. Igaz: könnyen válhatott testetlen lebegéssé, mikor személyesen nem is ismerték egymást a lánnyal. Nagybátyjáék nem érintkeztek a boltosakkal, a boltoslány pedig alighanem mélységesen lenézte a báróék pórias műveletlenségét, és ugyancsak nem vágyakozott a társaságuk után. Barátunk mindazonáltal nem tartotta reménytelennek távoli rajongását, és folytatta áhítatos leskelődését. Úgy gondolta, az ilyen szerelem lassan fejlődik, meg kell érnie. Még lesz rá alkalom, hogy minden realizálódjék. Az ágy persze ennek a viszonyoknak a végén is ott volt a képzeletében, de csak mint nyoszolya, beteljesülés, felmagasztosulás, ami éterien különbözik az általa ismert vaskos nemiségtől.

Nos, akkor esett ideglázba, amikor ezt a lányt erőszakolták meg szeme láttára a különítményesek. Gyönyörű, meztelen teste úgy feküdt ott saját vérében és a férfiak verejtékében ázva, mint...

Különben ehhez nincs hasonlat. Feküdt. És ennek a látványnak alighanem sok köze volt ahhoz, hogy a báró agglegény maradt, bár, mint ismeretes, a nőknek továbbra is nagy kedve-lője volt.

Kilenc évig kísértette az orgia emléke. Kilenc évig remélte, hogy Veronikát végül megölték a nekibőszült különítményesek, nem kellett túlélnie meggyalázását. Kilenc év alatt a görögök is bevették Tróját, s ha ő, ennyi idő múlva, a szeretője oldalán néha még Veronika véréből álmodott, és felriadva undorodott a mellette fekvő meztelen test érintésétől, úgy képzelte, a lány az utcára sem merne kimenni, nehogy magán kelljen éreznie a férfiak tekintetét.

A tizedik esztendőben aztán találkoztak egymással. Egy közös barátjuk, egy kritikus vitte fel irodalmi szalonjába. A báró nem tudta, ki lesz a háziasszonyuk, mert a férje nevét viselte. Igen, férjnél is volt már, igaz, hogy rövid ideig, és különben sem élt olyan szüziesen, mint azt barátunk képzelte róla. Ellenkezőleg: a hírek szerint elég gyakran váltogatta a szeretőit. Csak egy különös dologról beszéltek vele kapcsolatban: állítólag minden reményről lemondhatott az a férfi, aki megpróbálta meghódítani. Csak olyannal feküdt le, akit maga választott magának.

Az apját megölték és a házukat kifosztották aznap éjjel a különítményesek. De az az ember, aki svájci intézetben neveltette a lányát, természetesen a pénzét sem tartotta a szalmazsákjában. A Kereskedelmi Bank széfjében őrizték a részvényeit, ahonnan a rablók akkor sem tudták volna megszerezni, ha az öreg zsidó a kínzástól megtörve, elárulja rejtékhelyüket. Veronikát így inkább gazdagnak lehetett mondani, mint jómódúnak, nagy házat vitt, írók, művészek jártak vacsoráira.

Barátunkat nyomban megismerte:

- Ó, a kis báró! Nem tudtam, hogy maga az! Kár!

- Én sem ismertem az asszonynevét. Sajnálom, hogy így történt...

- Valami baj van? - figyelt fel az érzékeny fülű kritikus. - Haragban vannak egymással?

- Ellenkezőleg! - mondta sietve az asszony. - Régi szerelem. Csak egy kissé egyoldalú. A báró a szemeit meresztgette utánam, én meg iparkodtam úgy tenni, mintha nem látnám.

Aztán idegesen felnevetett:

- Most meg ő próbál olyan jámbor arcot mutatni, mintha semmit nem látott volna...

Barátunk megrémült. Eddig azt hitte, csupán a nagybátyja miatt haragszik rá az asszony. De hogy ott, akkor, olyan körülmények között is megismerte, hiába bújt a többiek háta mögé... Elképesztő!

Barátjuk közben finom érzékkel magukra hagyta őket. De ő nem tudta, mivel mentegesse magát.

- Semmivel! - mondta az asszony. - Én akkor erőt merítettem a maga elszörnyedt tekintetéből. A maga arcán láttam, hogy ember is van a szobában, nemcsak állatok. De magának végül sikerült elájulnia. Én, sajnos, nem vesztettem el az eszméletemet.

A báró megkönnyebbülten sóhajtott:

- Legalább tudja, hogy én ártatlan vagyok. Persze, annak ellenére, azonnal távozom.

De Veronika - érthető módon - nem volt könnyőreutes kedvében.

- Nem vétkes, igaz. Majdnem olyan rossz: szemtanú. Emlékeztet arra, amit amúgy sem lehet elfelejteni. Hanem azért nem megy el, csak vacsora után. Nem szívesen adnék senkinek sem magyarázatot...

Maradt tehát, s csak arra kérte az asszonyt, hogy ő viszont ne nevezze bárónak. Mert ez volt élete egyetlen korszaka, amikor senki nem emlegette a címét. Megjelent néhány írása, és szakmai körökben várakozással tekintettek fejlődése elé. Ide is így került: Veronika olvasott tőle valamit, és szólt a kritikusnak, hozza el. Ez aztán több okból is végzetesnek bizonyult barátunkra. Mindenekelőtt avval, hogy Veronika szebb volt, mint valaha. A kislányos báj ugyan már eltűnt róla, de ezért bőségesen kárpótolta az a nyugodt öntudat, amellyel megtanulta szépségét viselni. Ráadásul jól informált volt, szellemes, finom, joggal körülrajongott középpontja a társaságnak. Hasztalan küzdött ellene: ez alatt az egy óra alatt ismét bele-

szeretett. És ami rosszabb: úgy látszik, ez az arcára volt írva, mert a kritikus egy megfelelő pillanatban a füléhez hajolt:

- Vigyázz, öregem! Gyerekefővel még megbocsátotta, hogy rajongsz érte. Most ezt nagyon nem szereti! Viselkedj úgy, mintha hidegen hagyna, s akkor talán lehet reményed...

Megpróbált uralkodni vonásain, de úgy látszik, nem sikerült. Az asszony észrevett valamit, mert búcsúzáskor ezt mondotta:

- Még mindig a régi, gyenge emberke maga, báró!

Kivert kutyaként sompolygott el a társaságból, és megpróbált többé nem találkozni Veronikával. Hasztalan. A helyeket, melyeken az asszony megfordult, könnyű lett volna elkerülnie. Hanem a szívéből nem bírta kidobni a képét. Nála élt gondolatban, vele álmodott éjszakánként, s miatta nem tudta befejezni újabb költeményeit. Végre feladta a harcot. Most már keresni kezdte az alkalmat, hogy találkozzanak. De hiába viselkedett szerényen s hiába nem szólította meg, Veronikát zavarta a jelenléte. Egyszer mellélépett, és csendesen figyelmeztette:

- Legutóbb csak gyengének mondtam. De ha nem száll le rólam, szemét embernek fogom tartani...

Történetesen akkortájt vizsgálta felül könyvecskéjét az égi bizottság, amely az emberek jellemének ellenőrzésével foglalkozik. Gábiel arkangyal volt ügyének előadója, és igencsak haragudott, amikor a két kis cseléd lány elcsábításáról olvasott. A másik három főangyal is dühödten sziszegett.

- Nem szép dolog - mondta az Úr is, miközben feljegyzéseiben lapozgatott -, de én sehol sem látom, hogy a lányok panaszt tettek volna ellene. Viszont van itt két hálafohász, melyet akkor mondtak el, mikor teherbe estek, s a báróék gazdag stafíringgal adták őket, igen derék legényekhez feleségül...

- Egyre rosszabb! - pattant fel mind a négy arkangyal. - Ezek szerint még két legényt is halálos bűnre csábítottak.

- Igen, igen - sóhajtott az Úr -, minden úgy van, ahogyan mondjátok. De ez már nem teljesen a fiatal báró bűne. „Rossz a világ ott. Dacos Hunnia vergődve vívja a régi csatát. Veri a jövőt. Balladát akar. Balladát.” Mihály fiam, romlik a memóriám. Hogyis hívják azt a költőt, aki ezt a verset írta?

- Ady Endre! - sziszegte Mihály. (Adyt sem szerette jobban, mint a bárót. Ha lehet, még kevésbé.)

- Gyönyörű vers! Remélem, a mennyországba juttattuk a költőt?

- Igen, ide! - mondták az angyalok, és mogorva képet vágtak.

- Valami baj van vele? - fogott gyanút az Úr.

- Vértbaj! Meg hűtlenül cserbenhagyta az asszonyt, akinek mindent köszönhetett. Persze férjes asszonyt. Meg...

- Jesszus Mária! - vetett keresztet az Úr. - Milyen rémes volna a világ, ha úgy kormányoznám, ahogyan azt az angyalok szeretnék!

Annál dühösebb lett azonban, amikor a Veronikával kapcsolatos bejegyzéseket olvasta. Addigra nagy, verébfejű betűikkel - némi túlzással - már azt is felírták a kisangyalok: SZEMÉT!

- Minősíthetetlen viselkedés, Gábri! Legalább egy évig kellett volna várnia, amíg az az asszony megszokja, hogy van szemtanú!

Most viszont az angyalok próbálták védelmükbe venni a bárót, mondván, hogy meg kell nézni a másik fél életét is. Mert ha egy erkölcsös nőről volna szó, egyetértene a Főnökkel. De hát - természetesen még az ő idejük előtt - létezett egy Messalina nevű császárnő, aki versenybe szállt az utcalányokkal, melyikük tud több fiatal férfit kifárasztani... Veronikánál persze nyilvános versenyről szó sem lehet, de ami az eredményt illeti... Szóval, ha elkeseredésükben végleg elfeledkeznének az illemről, azt kellene mondaniuk, oltári kurva lett belőle...

- Szeretném én látni, mi lett volna belőletek, ha egy fél tucat részeg tiszt megerőszakol és ráadásul meggyilkolja az apátokat?! - mormolta az Úr.

Hangosan pedig ezt mondta:

- Mivel én ismerem a jövőt, ismerem egy későbbi enyhítő körülményét is a bárónak, de nem mondom el, mert képesek lennétek újabb vádakat kovácsolni belőle...

Meg kell mondanom, tulajdonképpen a sátán is tagja volt ennek a bizottságnak, de nem szokott eljárni üléseire, mert azt állította, hogy az Úr megengedhetetlenül részrehajlóan ítélkezik.

- És még büszke is rá! - szokta mondani, ha nagyon dühös volt.

Belzebub persze túl ravasz ahhoz, hogysem igazán okos lehessen és átlásson a világ szövedékén. Nem is sejtette, mennyire fölöslegesen büszke az isten különlegesen méltányos szemléletére, hiszen úgysem az érvényesül a világ kormányzásában. A sátán, mint afféle züllött egzisztencia, csupán lóversenyzéssel, kerítéssel, házasságtöréssel, szodomiával, ópiummal és apagyilkossággal foglalkozott, az Úr meg a túlvilág ügyeinek intézésével - minden egyéb az angyalokra maradt - úgy is nézünk ki!

Én például - ha valaki meghallgatná egy haldokló utolsó óhaját - tisztelettel azt javasolnám, hogy bárkit vonjanak be a világ kormányzásába, csak angyalokat ne. Mert azok csak a törvényt ismerik, a vétkezést nem, s mivel hogy gonoszság nélkül valóknak teremtettek, úgy vélik, bármilyen kegyetlenséget elkövethetnek, hiszen amit ők csinálnak, az ab ovo nem is lehet gonosz. Kotász zászlósnak például megbocsátották, hogy prolikat akasztatott a Tiszán-túlon és zsidó lányokkal erőszakoskodott, mert gyónt, áldozott és végül egy olyan csúnya tábornoklányt vett feleségül, akire még a többi tiszt sem bírta rászánni magát. És nemcsak feleségül vette, hanem gyermekeket is nemzett neki. Veronikát viszont szívből gyűlölték, mert ahová meggyaláztatása után elvonult, az inkább kuplerájra emlékeztetett, mint kolostorra. Még azt sem akadályozták meg, hogy - mikor kivételesen kiruccant kedves művészei közül, éppen Kotász századost eressze az ágyába, ami igazán istentelen dolog.

Ennek különben külön története van, és érdemes néhány szót vesztegetni rá, mert evvel volt kapcsolatos a kis báró kibékülése Veronikával és az a bizonyos enyhítő körülmény, amire a jóisten hivatkozott.

Akkor éppen Fonyódon nyaraltak mind a ketten, igazán véletlenül, hiszen a báró a második figyelmeztetés után soha többé nem kereste Veronikával a találkozást. Lehet, hogy az asszony másra gyanakodott, de nem tett ilyen megjegyzést, sőt a köszönését is fogadta, ha véletlenül egymásba botlottak, ami nem túl gyakran fordult elő.

Egy ilyen alkalommal a báró éjjel, holdfényben csónakázott a tavon, amikor Veronika is lejött, kissé kapatosan, egy vidám társasággal, egy férfi karján, akiben a báró riadtan ismerte fel Kotászt. Veronikának még arról sem volt tudomása, hogy egy katonatiszt kíséri, mert fürdőruhában voltak valamennyien. Ő pedig nem tudta figyelmeztetni, mert csónakokba szálltak, és kievezték a vízre. Ott, a csónakban lett Kotászé, és mikor reggel meglátta alkalmi szeretőjét egyenruhában feszíteni, egész testében remegve, a báróhoz rohant.

- Szörnyűség - dadogta. - Egy katonatiszttel... Én!!

És a bárónak, akit pedig fojtogatott a féltékenység, volt ereje elhallgatni, hogy nemcsak egy közönséges századossal, hanem avval, aki elsőként erőszakolta meg.

No de én nem angyalokról meg ördögökről akartam beszélni, hanem egy bizonyos báróról, aki sem angyal nem volt, sem ördög, de akit az Úristennél is jobban ismerek. Joggal állíthatom, közép-szerű emberke volt szegény, de azért néhány valóban szeretetre méltó tulajdonsággal felruházva. Például, mikor kiderült, nem tehetség mocorog benne, csak giliszta, abbahagyta az írást. Ehelyett a XVIII. századbeli magyar képzőművészettel kezdett foglalkozni, nagy szeretettel, de nem sok sikerrel. Vagy hogy kevés jövedelméből (apja halála után bagóért adta bérbe birtokait, gazdálkodással soha nem foglalkozott) támogatott néhány kérészesletű baloldali folyóiratot. Enyhén baloldaliakat. Végül, hogy mikor az idő beteljesedett, és a Kotász alezredeknek módjukban állt Auschwitzbe küldeni a Veronikákat, ő feleségül vette az asszonyt. Szabályszerűen vette el, polgári és egyházi rendtartás szerint. A házasságlevél növelte Veronika hamis születési bizonyítványának hitelességét is. Össze is költöztek. Mindamellet a báró továbbra is joggal nevezte magát agglegénynek, mert házasságát sohasem konzumálta, bár felesége kész lett volna ágyába is feküdni, ha azt kívánja. S ezt nem azért tette, mintha Veronika már nem lett volna eléggé kíváncsi, hanem olyan meggondolásból, amelyet az angyalok bizonyára rút számításnak minősítenek. Azt remélte, ha nem kényszeríti az asszonyt, háború után majd saját akaratából bújik hozzá.

Hogy így történt volna-e, azt ma már nem lehet megmondani. Veronika nem érte meg az ostrom végét. Valahol igazoltatták, s ezúttal nem segített a házassági levél, mert a katonáknak Kotász volt a parancsnoka. Az asszonyt a Duna-partra hurcoltatta, s mert a felmutatott okmányból felismerte, behozatta magához a férjét is:

- Zsidó lányt vettél feleségül? - kérdezte gőgösen. - Megfordulnak sírjukban az őseid!

A báró cseppet sem viselkedett hősiesen. Nem köpte szemközt az alezredest és nem vágta a pofájába, hogy Veronikát igenis meg akarta menteni. Ehelyett kitartott amellett, hogy menyasszonyának rendben voltak az iratai, s ő nem gyaníhatta, hogy az alacsonyabbrendű fajhoz tartozik.

- Már kölyökkorodban is áruló lettél! - mondta utálkozva Kotász. - Azt hiszem, hazudsz. De mert a nagybátyádat szerettem, úgy teszek, mintha hinnék neked. Menj haza, de ne kerülj még egyszer a kezembe!

Többet nem találkoztak. Kotász ezredesnek sikerült nyugatra menekülnie, a báró pedig a felszabadulás óta nem lépte át az ország határát.

Itt mesterem fáradtan elhallgatott. Nehezen lélegzett, s evvel megijesztett, mert úgy tudtam, túl van már a tüdőgyulladásán. Mondtam, pihenje ki magát, holnap újra eljövök, s akkor folytathatja elbeszélését. De nem engedett el magától. Mindenképpen még aznap be akarta fejezni történetét.

- Szóval a báró hazament összkomfortos pincéjébe, amelyben úgy ötvenen laktak kívülről, és elkezdett várni. Akkoriban mindenki várt valamire. Volt, aki csodára, volt, aki a németek visszajövetelére és a többség az oroszokra. Bármilyen furcsán hangzik: a báró is ezek közé tartozott. Úgy gondolta, akkor majd elmegy a parancsnokságukra, és gyilkosságért feljelenti Kotászt. Akasszák fel. Persze ebből semmi nem lett. Nemcsak azért, mert az ezredes elmenekült. Azért sem, mert végül is a báró nem ment sehová. Illetve a pincéből a lakására, és ott megült a fenekén. Azon törte a fejét, miből fog majd megélni. Azt persze nem hitte el, hogy az oroszok Szibériába hurcolnak minden magyart, de legalábbis az urakat, a papokat meg a vallásos embereket. Tudta jól, kiknek találták ki ezeket a badarságokat. Avval azonban

kissé már másképpen állt a helyzet, hogy a parasztok vajon nem húzzák-e karóba földesuraikat. A családi krónikákból láthatta, hogy az ilyesmi is ritkán fordult elő. De ez még nem biztosította ez ellen, hogy vele kivételt tesznek, ha hazautazik. Ehelyett tehát körülnézett, miből élnek a hozzá hasonlók. Láta, hogy a vagyonukat élik fel: ékszereiket, szőnyegeiket értékesítik. Akkor némi lelki-furdalással eladta szegény felesége otthon maradt nyakláncát és fülbevalóit, aztán mégis hazautazott. Gondolta, ha lesz karó, ha nem, legnehezebb problémáját mindenképpen meg fogja oldani.

Meg is oldotta, még hozzá sokkal előnyösebben, mint hitte. Nappal ugyan morgott rá mindenki, de éjszaka felkeresték azok a gazdák, akik bérbe vették a birtokát. Közölték, hogy a telekkönyvek elégték, hivatalosan tehát nem lehet megállapítani, megvették-e, vagy csak bérelték a földjeit. Ez ugyan majdnem mindegy neki, de nem mindegy nekik. Mert ha csak bérelték a földeket, akkor mint bárói birtokot, teljes egészében elveszik. Ha ellenben megvették, akkor mint kiscgazdatulajdon, náluk marad. Tehát vallja azt a báró úr, hogy a föld az övék, ők pedig titokban továbbra is árendát fizetnek érte. Ha elfogadja ajánlatukat, nem is kell nyilatkozatot adnia, elég ha azonnal eltűnik a faluból.

Nem volt ám a báró valami elszánt gonosztevő - ellenkezőleg, természetétől fogva lojalitásra hajló, derék emberke. Csak éppen úgy gondolta, egészsége fenntartásához szükséges, hogy naponta háromszor egyék, s ezért egyezett bele a nagygazdák ajánlatába. De többé-kevésbé ismerte azt is, mi lett a kulákok sorsa a Szovjetunióban, s ezért nem áltatta magát azzal, hogy jövedelme sokáig fog tartani. Keresett magának más megélhetést is. A képzőművészettel nem juthatott semmire. Szerencsére volt még egy szenvedélye: a zene. Igazán jól értett a zongorák hangolásához, s evvel tisztességgel megkereste kenyerét.

És ekkor érte élete legnagyobb és legkeservesebb meglepetése: nem azért tartóztatták le, mert anyagi haszonból kulák kézre játszotta földjeit. Ez nem is derült ki soha. Azért vitték börtönbe, mert tisztességes foglalkozást választott. Persze ő nem a Zeneakadémia zongoráit hangolta, nem is zenetanári munkaközösségeket, hanem hajdani arisztokratákét, neves ügyvédekét, professzorokét. Avval vádolták, nem a megélhetés kedvéért végzi ezt a munkát, hanem azért, hogy gyanú nélkül tölthesse be az összekötő szerepét a magyar összeesküvők és külföldi megbízóik között. Nem is a zongoratulajdonosok fizették szolgálatait, hanem az Intelligence Service.

Később, tudj' isten, miért, a vádat elejtették ellene, s csupán csak a fővárosból telepítették ki. Ez már nem is volt olyan rossz dolog. Némi nehézség után állást talált magának. Megtudta, hogy a csillagos ég van olyan szép, mint egy Perlmutter-kép, és hogy a lebbencsleves meg az öhöm sem rosszabb étel a bécsi szeletnél. Nyugodtan élt, többé-kevésbé boldognak volt mondható, s mikor visszaengedték a fővárosba, soká habozott, vajon éljen-e az engedéllyel. Csak akkor határozott, amikor elolvasta, hogy az egyik gyár éjjeliőrt keres. Ezt elvállalta, mert tudta, hogy továbbra is láthatatlanul parányi ember marad, és éjszakánként továbbra is a csillagos ég lesz a feje fölött. Mert egész hátralevő életére belerögződött a börtöntől való félelem. Biztosra vette, hogy belepusztul, ha nem maradhat szabad.

Meg kell vallanom, hogy bárónk azért soha nem volt teljesen rendes ember, mindig csinált petite dolgokat. Bármikor elítélhették volna jogi tanácsokkal űzött kuruzslásért - bár igaz, hogy csak három korsó sört kért a bölcsességéért. Azt is nehezményezhették volna, hogy történetkéket beszél fiatal barátainak, melyekben nem ritkán nyilatkozik kétkedően mások által nagyon is szentnek tartott dolgokról. Végül az sem utolsó - bár ez soha ki nem derült -, hogy talált magának a gyárban egy teljesen elhagyatott zugot, felásta a földjét, és muskátlit, hagymát, valamint ugorkát ültetett magának - mind a hármat végtelenül szerette.

És másodszorra sem vétkei miatt került bajba, hanem azért, mert főnöke ellen fegyelmi vizsgálatot indítottak...!

Szegény bárónknak szeretetotthonba kellett vonulnia, és ott öngyilkosságot követett el a hetedik napon, miután már hat ízben lőn reggel és lőn este, s neki egyre kevesebb kedve lőn az egészhez. Jelzem, ez nagy igazságtalanság volt részéről: az otthon dolgozói semmivel rá nem szolgáltak, hogy miatta fegyelmi vizsgálatot indítsanak ellenük. Az atyaúristen mégis megbocsátotta öngyilkosságát, jóllehet - látszólag - semmi oka nem volt bűne elkövetésére. Azt mondta, hogy a báró egy általa felállított szabályba halt bele, abba, hogy az árnyékát senki át nem lépheti. Az angyalok pedig szájuk szélét rágták mérgükben, és a többi öngyilkoson töltötték ki bosszújukat.”

Nem tudom, mit szoltak volna egy ilyen furcsa meséhez, engem megijesztett, de nagyon. Láttam szeme ravasz pislogását, láttam, hogyan somolyog a bajusza alatt, de éreztem, hogy mindevvel csak szégyenkezését akarja leplezni, amiért - szokása ellenére - megsajnálta saját magát. Annyira megijedtem, hogy tőle egyenesen Gizikéhez mentem, megtudakolni, mi van.

- Hogyhogy mi van? - kérdezte jókedvűen. - Gadanecz megbukott. Menj be az üzembe, meghallod magad is.

Siettem az üzemben, hallottam. Mihelyst tudtam, felhívtam a bárót a jó hírrel. Végtelenül megörült neki. Én pedig megígértem, hogy szerdán szólok a csaposnak, s mikor csütörtök reggel kijön, már az asztalon várja a három korsó söre. Ebben maradtunk.

Csütörtökön, mikor mentem érte, közölték, hogy öngyilkosságot követett el. Jött egy levele, amitől nagyon rosszkedvű lett, de nem mondta, milyen hírt kapott. Éjjel kiment a folyosóra, és kiugrott egy nyitott ablakon. Csak az első emeleten volt a szobája, de fejjel előre ugrott és kőre esett. Azonnal meghalt. Engem pedig a főorvos hívatott. Beszélni akart velem.

Odaadták a levelet. Tulajdonképpen nem levél volt, csak egy értesítés, hogy felvették az egyik vidéki szeretetházba. Hétfőn már utazhatott volna.

Gondosan elolvastam minden betűt, s csak azután indultam a főorvoshoz, íróasztalánál ült, hellyel és cigarettával kínálta:

- Nem vette észre az utóbbi hetekben, hogy az öreg néha, kicsit gyerekesen viselkedik?

Tagadó választ akartam adni, de azután eszembe jutott, hogy egyszer-kétszer - szégyenszemre - még fel is dühödtem ezen. A főorvos pedig bólintott:

- Nézze, fiam, az anekdota szerint Korányi professzor azt szokta mondani, hogy az agy-érelmeszesedésnek két stádiuma van. Az elsőben még csak a beteg tudja, hogy valami baj van az agyával, a másodikban pedig már csak ő nem tudja. A mi bárócskánk egy kicsit rendhagyó eset. Kétségtelenül kezdődő agylágyulásban szenvedett. Ám különböző okokból arra következtetek, hogy egészen a legutolsó időkig betegsége csak az agy úgynevezett néma területein pusztított, anélkül hogy ezt ő maga is sejtette volna. Az utolsó hónapok izgalma aztán olyan mértékben gyorsította meg betegsége előrehaladását, hogy ha most nem hal meg, akkor hamarosan zárt osztályra kerül. Remélem, maga még nem látott agylágyulásos halált, én azonban sokat. Ha szabadon lehet választanom, még a rákot is inkább kívánom magamnak, mint ezt az egyet. Elviselhetetlen látvány, mikor egy ember, akit szeretünk, lassanként megszűnik ember lenni. Lehet, hogy nekik ez már nem fáj. Nem tudom. De nem hiszem, másként nem sírnának olyan sokat. És ha úgy is volna, azt a pillanatot, amikor a zárt osztályon elveszik a protézisüket, még értik. Márpedig a báró protézist viselt, öngyilkosságát ilyen körülmények között szerencsésnek tartom, voltaképpen örülnünk kellene, hogy sikerült. Tőle tudom, hogy maga meg akarta menteni az aggok menhelyétől, és kis híján sikerült. Az ember persze - magamról tudom - ilyenkor marcangolni kezdi magát: mi lett volna, ha... Ha egy kicsit ügyesebb, gyorsabb, előbb ismeri fel a beteg kétségbeesésének mértékét... Talán sikerült volna életben tartania. Higgye el, fiam, hogy kétségbeejtő lett volna. Nyugodjon meg, és ne vádolja magát.

Cigarettára gyújtott. Láttam, hogy remeg a keze.

- És mégis szomorú vagyok. Nemcsak azért, mert a túlélők olyankor is gyászolnak, amikor a betegnek megváltást jelent a halál. A sorsán gondolkozom. Egy bárói családban, öt gonosz nemzedék után végre született egy tisztességes sarj, s persze ő kínlódik meg mindenért, amit ősei csináltak. A Zsidók Istene csaknem igazat mondott, mikor kijelentette, hogy megbünteti az apák vétkét harmad- és negyediziglen a gyermekeken, avval a kiegészítéssel: kizárólag olyan esetekben, melyekben ez teljesen méltánytalan.

- No mindegy. Ő meghalt, én élek, neki mindegy, nekem nem, mi történik vele ezután. És mivel biztosra veszem, hogy vállalatuk nem fogja saját halottjának tekinteni, viselem az első osztályú temetés költségeit.

Egy lezárt borítékot nyújtott felém:

- Csak arra kérem, intézze el a szükséges tennivalókat maga. Mert azt bizonyos okokból nem szeretném, ha nevemet a nevével együtt emlegetnék.

Mikor látta, hogy nem akarom elfogadni a pénzt, kesernyés mosollyal tette hozzá:

- Úgy is felfoghatjuk, hogy egy régi tartozásomat egyenlítem vele. A felszabadulás után egy ideig ő hangolta a zongorámat, s aztán eltűnt, mielőtt felvehetné volna az utolsó tiszteletdíját...

Rácsodálkoztam:

- És magát nem vitték el vele?

De nem ismerte mesterem kálváriájának hiteles történetét, meg kellett magyaráznom a kérdésemet. Láttam rajta, hogy utólag is megijedt.

- Nagy ember volt a báró! - sóhajtotta maga elé.

- Ezt mi magánál sokkal jobban tudjuk, főorvos úr! - mondtam akkor neki. - Ezért aztán nincs is szükségünk a pénzére. Először is a biztosításából is kikerülnek a temetési költségek. Másodszor, ha nem kerülnének ki, összeadnánk mi, barátai, a pénzt. Ami pedig azt illeti, hogy sajnálja szegényt, amiért élete utolsó éveit a Knóbliban, mégpedig a mi társaságunkban kellett eltöltenie, erről elmondok magának egy történetet. Ő mesélte, de nem nekem, hanem egy külföldről hazalátogató honfitársunknak, aki felkereste törzsasztalunknál és nem restellte ugyanezt a véleményét a fülünk hallatára közölni vele.

„Ha ismered a Bibliát - mondta -, észre kellett venned, hogy a tékozló fiú tékozlásának ideje nincs ismertette valami részletesen. Az embernek azt kellene gondolnia, hogy kilopott atyja ládájából valami nagyobb összeget, jókedvűen dorbézolgatott belőle, s akkor tért vissza irgalmas szívű szülőjéhez, amikor az ebül szerzett pénz az utolsó ezüst sékelig elfogyott. De ha ez valóban ennyire ocsmány és közönséges eset lett volna, aligha maradt volna fenn emléke Krisztus urunk példázatai között.

Az én érdeklődésemet régtől fogva felkeltették a történet hiányosságai, és különféle apokrif írásokból sikerült végül egy nagyon valószínű képet nyernem apa és fia tényleges konfliktusáról. Ezek szerint a tékozló fiú egyáltalán nem volt tolvaj, ellenkezőleg: egy nagyon is derék, jókedélyű fiatalember, aki az engedetlenség vétkén kívül semmi bűnt el nem követett. Egyszerűen unta magát az atyai házban rabszolgák, juhok, szamarak és engedelmes testvérek között, világot akart látni, kalandokra vágyott, sőt hajtotta egy nehezen megnevezhető kényszer is: este, a pásztortüzeknél, gyönyörű meséket tudott mondani, és azt kívánta volna, hogy Jerikótól Beth Sebáig mindenütt megismerjék a történeteit. Így aztán nem hallgatott atyja ura intelmeire, hanem otthagyta az apai házat, és elindult, hogy táborúztól táborúzig haladva, bebarangolja azt a kies országot, melyet Jehova Izrael fiainak adott lakóhelyükkül, sőt az azon kívül eső országokat is Tirusig és Szidonig.

Nem akarom én persze azt állítani, hogy egy ilyen csavargó legényke az országutakon mindig beérte annyival, amennyit a derék emberektől gyönyörű meséiért kapott, és soha nem esett kísértésbe, hogy próbálkozzék az országutak egyéb mesterségeivel is. Meg kell vallanom, ha nem kaptak élelmet, csentek is maguknak, sőt csentek olyan esetben is, amikor kaptak ajándékba eleget. Meg aztán akadtak időről időre durvább kisiklások is: néha-néha rabszolga-kereskedelem, sőt egy-egy rablás is félreesőbb sivatagi utakon, de nem ez volt életmódjára a jellemző. Akármerre is csalta kalandvágya és könnyen felforrósodó ifjúi vére, mindig visszatért az igaz útra, mert semmi nem kárpótolta azért a gyöngyörűségért, melyet mesehallgatóinak ki-kihagyó lélegzete okozott.

Így aztán nem is azért tért végül vissza a szülői házba, mintha elfogyott volna otthonról hozott Talentoma. Történetesen egyszer ő került rablók kezébe, összekötözve hurcolták magukkal Kádesig, és csak hallatlan szerencséjének köszönhetette, hogy egy éjjel sikerült onnan megszöknie. Szerencséjének és meséinek, melyek megszerezték neki a rablófőnök lányának szerelmét és kését, mellyel elvághatta köteleit. A rablók rózsája azt javasolta, hogy ne szökjön messzire, hanem négy napig kövesse titkon táborukat, az ötödik napon pedig bátran jöjjön elő, és kérje meg apjától az ő kezét. Egy ilyen derék legényt bizonyára szívesen befogadnak maguk közé a bátrak - különösen, ha atyja lábához omolva, ő is támogatja a kérését.

Addigra azonban már annyira megijedt rosszul végződhet kalandjától, hogy a tanáccsal ellentétben azonnal hátát fordította a tábor felé, és nem törődve a távolról hangzó oroszlánordítással, egész éjjel rohant, hogy minél nagyobb távolságot tudhasson maga és üldözői között. Virradatkor megbújt egy kis ligetben, és onnan bámulta az utat, melyen korábban oly igen szeretett várostól városig vándorolni. De jaj, az út íme, félelmetes lett szívének, és megérezte, hogy soha többet nem bír aggodalom nélkül kószálni pásztortűztől pásztortűzig. Így aztán nyomban megindult szülőfaluja felé, és az atyai ház vályújánál megtörtént az ismert találkozás közte és megbocsátó szívű édesatyja között.

Ettől fogva úgy élt, mint a jámborak izrael fiai közül: imádkozt, őrizte nyájait, és feleségül vette azt a lányt, akit atyja jelölt ki számára.

Mikor azonban érte is eljött a minden örömök megtörője, és lelke szállni kezdett az ég felé, végigpillantott azokon az utakon, melyeknek oly szívesen kavarta egykoron a porát - és abban a szempillantásban elkapták az ördögök, és ragadták a pokolra. Ő pedig, külön kis üstjében főve, égnek emelte karját, és üvöltözött az Úrhoz, hogy nagy igazságtalanság történt vele. Mikor legjobban ordított, egyszerre bedugta fejét kamrája ajtaján az Úr, és azt kérdezte: Miért sivalkodsz utánam, fiam? Ezután vajh én járjak igazságot tenni a pokolba is?

Mivel hogy az Úr feltétlenül megjelenik, ha hívják, csak az nem bizonyos, hogy a panaszkodóval egy véleményen lesz.

A tékozló fiú is mindenekelőtt azon csodálkozott, hogy az ördögök az Úr megjelenésére nem-hogy félbeszakították volna a tüzelést, hanem még jobban buzgólkodának, akárcsak a stréber hivatalnokok a főnök megjelenésekor, s a szurok pillanatok alatt annyira átforrósodott, hogy arra gondolt, nem lett volna-e jobb istent nem is hínia. Hanem aztán bátran felelte kérdésére:

- Én a tékozló fiú valék, míg éltem s ímé, halálom után pokolra ragadának az ördögök...

- Nagyon helyesen, fiam! Figyelmeztettem is őket, hogy rólad el ne feledkezzenek!

Felmérgelődött erre a tékozló fiú, és még keményebben felpanaszolá:

- Helyesled, hogy pokolra hurcoltattam, amikor a Te szentséges fiad gyönyörű példázatot csinált a sorsomból? Hogy abbahagytam latorkodásomat, s hogy mennyivel kedvesebb a visszatért bárány a juhász szívének, mint az, amelyik soha el nem vészett?

- Hm! - mondá az Úr. - Ha nagyon erőlködöm, mintha valóban emlékeznék némi latorkodásaidra, melyek nem örvendeztették meg a szívemet. De mit számítanak ezek a huncutkodások a tehetséghez képest, amivel téged megajándékoztalak, a gyönyörű szavakhoz képest, melyekre megtanítottalak? Még a farkas torkából is kimentettelek általuk, s akkor te, akit arra szántam, hogy a világban járva, terjeszd dicsőségemet, megfutamodtál a feladat elől. Kádes rózsája helyett egy csúnya és mocskos lányt vettél feleségül, s nemzettél vele nekem ellenszenves gyerekeket. Hogy a pokolba gondolod, hogy egy ilyen árulást megbocsátok neked? Örülj, hogy egy ilyen kis üsttel megúszta, és ne üzengess többet értem, hiszen tapasztalhatod, hogyha én itt vagyok, az ördögök annál forróbb szurokkal fűtik a fenekedet. De ha az vigasztal, közölhetem veled, hogy az angyalok fel vannak háborodva a téged ért méltánytalanság miatt, és könnyeikkel hatalmas tócsákat sírtak a küszöböm elé - természetesen teljesen haszontalanul.”

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Gadanecz.

Jó volna ismét avval kezdeni: a báró erről ezt mondotta... Csakhogy a báró erről nem mondott semmit, és most már nem is fog. Megtartottuk hamvasztás utáni búcsúztatóját a rákos-keresztúri temetőben. Szép temetést kapott. Most látszott, mennyien szerették. És Parrag is megtartotta ígéretét: ha az élőknek nem is sikerült már segítenie, a halottnak legalább elégtételt adatott. Törölték a fegyelmiét. A *Népszavá*-ban tették közzé halotti hirdetését, és benne állt, hogy a PGV régi dolgozója. Az szb-titkár búcsúztatta a vállalat nevében, elmondva róla minden jót, amit tudott, s ez nem is volt kevés. A barátok nevében Kígyó mondott néhány szót - igazán szépen. És én mégsem tudok egyértelmű meghatódottsággal gondolni az eseményre. Mindent elrontott az a nevetségesen csöpp kis urna, mely minden hozzá intézett szóra az látszott felelni: Ugyan, öregem, hagyj békén! Lásd be, nem érdemes szót vesztegetni az eseményre. Mindnyájan ide jutunk egyszer... Én most, ti holnap, ők pedig holnapután...

Szóval: vagy urna, vagy búcsúbeszéd, de a kettő együtt nem megy. A régi rómaiak sem akkor mondták el a halott dicséretét, mikor összeszedték a hamvait, hanem még a máglya meggyújtása előtt...

A történet szereplői - Erzsikét természetesen nem számítom közéjük - mind részt vettek a temetésen, kivéve Gadaneczet. A lelkipurdalás ezúttal nem üzte vissza a gyilkost áldozatához. És én határozottan úgy gondoltam, nem is érez semmiféle büntudatot. Legalábbis nem a báró halála miatt. Én - hiába adott előre felmentést a főorvos - úgy, ahogyan megjósolta, állandóan azon törtem a fejemet, mit mulasztottam el megtenni mesterem megmentése érdekében. Valószínűnek tartottam, hogy Gadanecz hasonlóval foglalkozik, csak ő éppen avval kínozza magát, miféle hibái miatt kellett végül is otthagynia a PGV-t, és egy kisebb vállalathoz mennie igazgatónak. Egyre kíváncsibb lettem rá, és meggyőződésemmé vált - de lehet, hogy ez már öncsalás volt -, hogy olvasóimat is szükségszerűen érdekelni fogja, mi történt vele. Ha nem is fogadtam meg mesterem tanácsát, és nem ábrázoltam a Gadanecz család történetének mellékszereplőjeként, az ellenkezőjét nem kerülhettem el. S miután a vezérigazgató elvtársról olyan sokat mondtam el, nem hagyhatom befejezetlenül az ő történetét sem.

Hogy egyelőre magam sem ismerem bukásának hiteles történetét, az egyáltalán nem zavart, legfeljebb sajnáltam, hogy mesteremtől már nem kérdezhetem.

De miért ne kérdezhetném tőle magától? Legfeljebb nem felel!

Különben - ha jól értettem a báró véleményét - ez nem is volt túlságosan valószínű. Szerinte Gadanecz mindig és mindenben meg van győződve arról, hogy helyesen cselekedett - ezt egy kirívó igazságtalansága kapcsán jegyezte meg -, tehát az igazságnak megfelelően mondja el, mi történt. Csupán a kommentárjai lesznek különösek. Ha ez így van, akkor a saját esetét is elmeséli, s csak arra fog vigyázni, hogy beállításában ez Parragra legyen előnytelen.

Pétért kértem fel közvetítőül. Kinevetett.

- Öregem, én már csak fél lábbal élek otthon. Mikor apám visszaköltözött, kijelentettem, én elmegyek. Azóta csak az anyám könnyörgése tart átmenetileg náluk, meg - némiképpen - az apám mesterkedései.

Kiszámoltam ujjaimon, mennyi ideje tart ez az átmenet.

- Hát elköltözni már aligha fogsz! - állapítottam meg nagy elégtétellel. - Viszont akkor nagyon imponáló lennél, ha nemcsak úgy elfelejtenél távozni, hanem valami feltételt szabnál, ha otthon akarnak tartani. Például, hogy apád találkozzon egy barátoddal. Velem.

Sértődötten nevetett ugyan, de megtette, amit kértem. Gadanez pedig megjelent a találkozón, barátságosan és ünnepélyesen, mint ahogyan ez illet is az alkalomhoz.

- Tehát a báróról akar írni... Szép dolog. Kedves ember volt. És nagyon szórakoztató. Szerette az udvari bolondot játszani mellettem, én meg vállaltam kedvéért a kiskirály szerepét. Nyári estéken szívesen kerestem meg a sólyatéren, mert hol verseket mondott szórakoztatásomra, melyeket különben is nagyon szeretett, hol keserű igazságokat, melyeket tőle szívesen tűrtem. Néha pedig összevitakoztunk, és nem állíthatom, hogy mindig nekem volt igazam.

Sóhajtott:

- Nagyon sajnálom, hogy el kellett pusztulnia.

Míg - egészen elképedve - azon törtem a fejem, azt hiszi-e, hogy egyáltalán nem ismerem szerepét mesterem halálában, megkérdezte, elmesélte-e véletlenül az öreg esetüket az üzemi bulin, s mert én még nem nyertem vissza a hangomat, el is mesélte a történetet.

„Általában négyszemközt beszélgettünk egymással a sólyatéren, mégpedig nem azért, mintha szégyelltem volna barátságunkat - ő nem szeretett járni az emberek közé. Meg aztán én nappal dolgoztam, ő éjjel, mindaddig nem akadtunk össze társaságban, míg egyszer, szabadsága alatt meg nem jelent egy üzemi bulin. Kifogástalanul volt öltözve, fekete ruhában, fehér ingben, s a lányoknak udvarolt. Mégis úgy rémlett, hogy közben engem figyel, s ez némileg nyugtalanított. Nem szerettem volna, ha az egész gyülekezet előtt tréfál meg.

De nem történt semmi azon az egyen kívül, hogy éjjel felé véletlenül összeütköztünk tánc közben. Persze megálltunk, cseréltünk néhány tréfás megjegyzést, sőt, úgy adódott, hogy még táncosnőt is. Az övé igen csinos, fiatal lány volt, az enyém egy idősödő családanya; én jártam jól. Mikor pedig a zene megállt, már nem láttam a bárót a vendégek között, hazament.

Pár nap múlva találkoztunk a sólyatéren, és tréfálkozva kérdeztem:

- Hogy mulattál a bálon, komám?

- Ne is kérdezd, komám! Nem mulatni mentem, hanem bolondot látni. Azt mesélték ugyanis, hogy ezeken a bulikon egy bizonyos Gadanez csupa olyan öreg asszonyt visz táncba, akiket más restellne felkérni. Azt hiszi, ez a kötelessége, mint igazgatónak.

Szemtelenül beszélt a báró, de olyan kedvesen, hogy nem lehetett rá megharagudnom. Nevettem:

- És?

- Nem fogod elhinni, komám! Igaz! No, amikor aztán láttam, hogy kéri fel egymás után a ramacs vén spinéket, én odamentem a legfiatalabb és legcsinosabb tündérhez. Kedvesen megkérdezte, nem leszek-e hozzá túl öreg?

- De igen - felelte állítólag -, csak hogy valamiképpen helyre kell billenteni az egyensúlyt. Mert Gadanez meg mindig nála öregebbeket kér fel.

»Az igazgató elvtárs szent ember! - mondta a lány. - Mindig csak kötelességet teljesít.«

- Mindig? - kérdezte. - Tudja mit: fogadjunk. A következő valcert velem táncolja. Én nekivezetem hátulról Gadanez elvtársnak, és kicsinálom valahogy, hogy elcseréljük táncosnőinket.

Így is történt - folytatta a báró. - No, én aztán helyre kísértem az öreg spinkót, mert az összeütközésnél megrándult a lába, s aztán azt láttam, hogy annak a Gadaneznek egyszerre hogy

kipirul az arca, önfeledten hajlong és forog. És megfigyeltem, hogy mikor elhallgatott a zene, és ő helyére kísérve Zsuzsikát, boldogan szénézett a mulatók között, a dolgozók jobban megszerették, mint mikor kötelességből öreg nyanyákat sétáltatott.

- Te nem tartod helyesnek, hogy az ember a kötelességét teljesíti? - kérdeztem.

- Mindig? Eszembe jut erről egy történet, amit egyik ősöm naplójában olvastam.

Ez az ősöm egy igen híres hadvezérnek volt az adjutánsa. De olyan híres volt az a hadvezér, hogy mindig csak a katonai kötelességeivel törődött. Még gyereket is csak azért nemzett, hogy halála után is legyen kiváló tábornoka a császárnak.

Egyszer a franciák ellen hadakozott éppen, amikor olyasmi történt, ami nagyon elkésértette. Az úgy volt ugyanis, hogy a törzskarába a császár egy sereg fiatal hercegecskét meg grófocskát küldött, akiket neki tisztekké kellett volna nevelnie, de azok csak szórakozásaikkal törődtek. Ez még nem bántotta volna az öreg herceget, mert jól tudta, hogy végül úgyis fegyelemre szoktatja őket. Hanem éppen ebben az időben terjedt el a jójó Franciaországban - ugye, emlékszik még gyerekkorából erre a játékra? - és az említett fiatal tisztecskék nem átalottak maguk is a gyűlölt ellenfél találmányával játszodozni. Mondhatom, meg is bánták, mert az öreg hadvezér, keserves káromkodások közepette, saját kezűleg kobozta el tőlük a szerkenyűket, és sátrába térve, az asztalára dobta azokat.

Másnap csatára készültek, s ilyenkor az öreg úr korán lefeküdt, mert már érezte az idő terhét, s az volt a véleménye, hogy vén tábornoknak sokat kell aludnia. Hozzá lépett hát az adjutánsa - az én ősöm -, és megkérdezte, gondoskodják-e arról, hogy az éj további részén már ne háborgassák. Az öreg katona szeme azonban az asztalon szétszórt játékokskákon pihent, kézbe vette egyiknek a zsinórját, megpróbálta, tudná-e ő is fel-le szalajtatni a karikát, mint fiatal tisztjei - aztán hirtelen adjutánsára támadt, miért tátja a száját, miért nem teljesíti a kötelességét.

Ősöm erre kiment a sátorból, lecövekelte magát az ajtóban, és annak a hasadékán át jól látta, hogy az öregúr önfeledten jójózik.

Reggel a vezérkari főnök csodálkozva jegyezte meg, hogy főnöke sátrában egész éjjel világosságot látott, s mert ez igazán ritkaság, ha nem sértené meg ökegyelmességét, megkérdezné, mivel töltötte idejét.

- Boldog voltam! - felelte a herceg, aztán hirtelen méregbe gurult. - Ne féljen, nem veszttem el emiatt a csatát... Ámbár talán nem is lenne nagy ár a boldogságért, egyetlenegy ütközetet elveszíteni."

„No lám! - gondoltam magamban. - Hol élnek tovább az öreg történetei!"

Hangosan pedig ezt kérdeztem:

- Akkor miért gyilkolta meg?

- Meggyilkoltam? - kérdezte csodálkozva. - Elgázoltam. De féktávolságon belül ugrott az autóm elé.

Határozottan bosszús volt:

- Az ördög kérte, hogy bocsássa fiam rendelkezésére a szolgálati kégljét találkahelyül! Vagy talán a bárót félrevezette a fiam?! Rám hivatkozott?

Láttam, úgyis hiába erőszakoskodnám, nem érezne büntudatot. Jobb, ha mindjárt az után érdeklödöm, amiért jöttem: hogyan csinálták ki őt?

- Gyalázatosan! - mondta. - Aljasul. Olyan váddal, amelyben teljesen ártatlan vagyok. Összefogott a rosszindulat a hozzá nem értéssel. Kitűnő összetétel!

- A tisztességéről eddig is meg voltam győződve! - feleltem illedelmesen. - De talán egy kicsit részletesebben és messzebbről. Én addig tudom, hogy Schopp mama nyakon öntötte egy rocska vízzel...

A rocskát és a vizet a pillanat ihletében találtam ki, de sikerült eléggé felpaprikáznom. Annyira, hogy ezután már nem is hagyta félbe, ameddig nem jutott a végére.

- Ezt kitől hallotta? A bárótól? Rágalom! Schopp mama engem? Rocskából? Nevetséges!

- Ha a maga bárója azt hitte, hogy engem Schopp mama ki tud kergetni a házból, akkor olyan volt pszichológusnak, mint én sziklamászónak. Már a gondolatától is szédülni kezdtem, hogy fenn állhatnék a csúcson. Mikor én gyerek voltam, szokásos volt, hogy a rádiós maga szerelje fel antennáját a tetőre. Egyszer én is megpróbáltam. Két pajtásom segített. Az lett a vége, hogy kötéllel eresztettek vissza a padlásra, és végighánytam a száradni tett ruhát.

Akkor kaptam apámtól az utolsó két pofont. Azt mondta, nem a ruha miatt, nem is azért, mert felmásztam a kéményseprő-járdára, hanem mert le akartam esni. Kemény legény volt az öregem, sokáig nem felejtette el nekem, hogy begyulladtam. Két évvel később egy fiút kihúztam a zajló Dunából. Akkor mondta:

- Akármelyik jégtábla szétzúzhatta volna a koponyádat! Nem értem... A nagyobb veszélyben bátor vagy, a tetőn meg sárga lett a gatyád...

Vagy azt nem mondtam, hogy összesárgítottam az alsónadrágomat is? Pedig nem szégyellem. Nem rezeltem be sem a Dunában, sem a gránáttűzben, sem ötvenhatban, amikor halálra kerestek a felkelők. De ha a hatodik emeletről lenézek az utcára, akkor elfehérek. És mégis felkapaszkodtam a kémény tetejére, amikor az építővállalat mérnöke mutatni akart valamit... Engem semmi nem tántoríthat el attól, amit elhatároztam, még a félelem sem.

Schopp mama különben gonosz némbor. Az első napokban betegen feküdtem náluk, és marokszám kellett szednem a gyógyszert, széket húzott az ágyam mellé. Úgy károgtott a fülemben. Hogy dögöljek meg, mégpedig minél előbb.

- Jó lesz az, nyanya - kérdeztem -, ha itt dögölök meg a nyakatokon? Micsoda botrány!

Ezt belátta. Hanem akkor azt kezdte el, hogy éjjelenként, mikor Gizi is otthon volt, bezárkózott a szobájába, és onnan kiabálta:

- Mi lett ebből a tisztességes lakásból? Örömtanya? Bordélyház? Jaj, miket kell megérnem!

Négy napig tűrtem, azt hittem, megbékél. Az ötödik reggel azt mondtam neki:

- Ha csak az én idegeimet rágnád, azt mondanám, essenek ki a fogaid, és kész. Nekem kötélből vannak az idegeim. De te Gizikét is ki akarod készíteni, s azt nem tűröm el. Ezért holnap, ha nem hagyod abba, kapsz tőlem két pofont, s ha panaszkodni mersz neki, ronggyá verem a képed. Megértettél?

Persze csak akkor értett meg, amikor valóban megkapta a két pofont. Sajnos, akkor még nem tudtam, hogy Gizike mamája, csak később; a báró mondta el. Azt már láttam, hogy közönséges cselédlány nem lehet, annál közelebb áll az asszonyához, de azt hittem, talán a dajkája volt, s azért enged meg magának szinte már anyai jogokat. Ha tudom, nem emelek rá kezét. De amikor kezet emeltem rá, elhallgatott. Teljesen. Többé ki sem nyitotta a száját. Mint egy mozgó kőszent élt közöttünk a lakásban, s még a köszöntésünket sem fogadta. Meg nem is főzött többé, sem nekem, sem Gizikének, csak magának. De azt nem mondta meg a lányának, mi történt, mert érezte, hogy akkor valóban ronggyá verem. Mert én az öreg boszorkányt sem

kímélem jobban, mint a fiataalt. Szerintem nem szabad az össze nem tartozó dolgokat összezagynálni. A gonoszság az gonoszság, a tisztesség az tisztesség, a kor pedig kor, és nem más. Tőlem azt is hasztalan várják, hogy lelkipurdalást érezzek, amiért a létra Kovácsot ötvennyolc éves korában váltottam le a művezetőségből, és nem vártam meg, amíg nyugdíjba megy. Azt hiszi, van értelme, hogy ötvennyolc éves korában kisujjal sem nyúlhatok hozzá, két év múlva pedig ki is rúgathatom? A fizetése nem lett kisebb, a termelés viszont rögtön emelkedett. Ez a lényeg, és nem a Kovács szaki lelki micsodája. Az öreg Baranyi hatvanhét éves, de ha így dolgozik, felőlem nyolcvanéves koráig is lehet vezető beosztásban.

Azaz ez most már nem tőlem függ, hanem az utódomtól. - Bocsánat, néha elfelejtem, hogy már nem a PGV igazgatója vagyok.

A vénasszony különben nagyon ügyes volt, el kell ismernie akárkinek. Egy efféle makacs hallgatással éppúgy ki lehet készíteni az emberek idegeit, mint állandó veszekedéssel. Sőt, még jobban. Talán én sem bírom sokáig, ha én vagyok a fia és nem Gizi a lánya. Így átnéztem a nyanya fölött, és segítettem Gizinek összeütni a vacsorát. Jól főzök. Gizi azonban sokat sírt és örökösen fejfájásról panaszkodott.

Mikor látta, hogy én még mindig állom a sarat, az öregasszony újabb szekatúrát talált ki. Azt, hogy esténként hallgatózott az ajtónknál, és mindenképpen tudomásunkra is hozta, hogy hallgatózik. Ezt már én sem nagyon álltam, Gizi pedig sehogy. Ismét idegenbe jártunk házasséletet élni, mintha nem is egy tető lett volna a fejünk felett. Higgye el, jobb így külön élni, mint együtt. Gizi fogyott, én dühöngtem, s megpróbáltam rábeszélni, küldje el a vénasszonyt, ha a dajkája is volt valamikor. Az ember az anyjának sem engedne meg ilyesmit.

És még most sem tudtam, hogy eltaláltam szarva között a tőgyét, pedig Gizikén nevetőgörcs tört ki szavaimra. Hanem aztán sírni kezdett, beszaladt a fürdőszobába, és magára zárta az ajtót.

Ez után irányítottak a báróhoz felvilágosításért és verekedtem ki a feleségemnél, hogy egyezzen bele a válásba. Gizike meg az anyja egyszerre megnyugodtak, és arannyá vált az életem. Hanem én jobban ismerem Erzsikét, semhogy véglegesnek tartsam akár a legszentebb ígéretét is. Gondoltam, ha betartja a szavát, akkor jó - de arra az esetre sem árt felkészülnöm, ha meggondolja magát. Lakást kell szereznem, s ami evvel egyet jelent, pénzt.

Valóban jó mérnökké fejlődtem az idők folyamán, volt egy sereg elképzelésem, találmány meg újítás vegyesen. Sohasem a pénz kedvéért törtem a fejemet, hanem a problémák megoldása érdekelt - de ez látszott a pénzszerezés legjárhatóbb útjának is. Csak körül kellett volna kicsit szimatolnom a munkahelyeken, sorra vennem a nehézségeinket, s biztosan lett volna megvalósítható ötletem. Ha nem is hamarosan, mindenesetre még a kellő időben.

Sajnos, ekkor eszembe jutott a Varga mérnök újítása, amit több mint három éve jegyeztetett be nálunk, de nem tudott megvalósítani. Pedig amikor átnéztem a terveit, láttam, hogy rendkívül fontos problémát feszeget.

Az anyjuk istenét, még azt is bizonyítékul akarták felhasználni ellenem, hogy személyesen foglalkoztam a fontosabb újítások elbírálásával... Illetve, hogy beleegyezésem nélkül nem lehetett azokat elutasítani.

Mindegy.

Szóval jött az újítási felelős a Varga dossziéjával, benne a szakértői véleményekkel, melyek szerint az ötlet nem valósítható meg.

- De ötlet! - mondtam én. - Nagy ötlet. Tudják maguk, mit jelentene, ha ezt az eljárást sikerülne gépesítenünk?

Több mint egy órát foglalkoztam a tervvel, az újítási felelős pedig ott ült mellettem, és méltatlankodott, hogy nem bízik meg a szakértelmében. Én azonban az óra elteltével kérttem Vargát, és azt mondtam neki:

- Tudja, elvtárs, hol rontotta el? Pneumatikával kell kísérleteznie, nem elektronikával!

Pákozdi elvtárs igazolta is a vizsgálatkor, hogy csak tanácsot adtam, s nem kértem részt az új eljárás kidolgozásából. Sőt, ezt Varga is elismerte. Csupán azt állította, számított az elutasításra, mert hallott már a vállalat újítási ügyeiről beszélni. Ezért már eleve elhatározta, hogyha valóban ez történik, kéri, adjuk írásban, hogy nem tartunk számot szolgálati újításként a tervére, s akkor majd ő megmutatja, hogy a Találmányi Hivatalon keresztül, nemcsak itthon, hanem külföldön is... Mert, ugye, nyugaton éppen rá várnak!

Beleegyeztünk.

Tulajdonképpen sajnáltam a szerencsétlent. Semmire nem juthatott zavaros terveivel. Még azt sem érthette el, hogy legalább a modellt elkészítse valaki, hiszen bárki előre kiszámíthatta, hogy nem fog kellő pontossággal működni. Pákozdinak persze nem volt igaza; végső soron elektronikával is megoldható volt a feladat, de még rengeteg energiát kellett volna beleölni, és ahhoz is el kellett volna készíteni az első - rosszul működő - modellt, hogy a hibákat előbb tanulmányozhassák s aztán kiküszöböljék. Vagyis többbe került volna, mint amennyit bármelyik vállalat hajlandó befektetni, míg pneumatikával a kérdés simán megoldható.

Tudtam, akkor járnék el tisztességesen, ha beszélnék a fejével, s meggyőzném az igazamról. Nem voltam tisztességes. Mondom, ismerem az életet, tudom, néha kifizetődőbb, ha az ember megalkuszik a lelkiismeretével. Ellenkező esetben ugyanis Varga még azt hihetné, rá akarom erőszakolni magamat. Az pedig még egy olyan tekintélyes embernek sem jó, mint én vagyok.

Azóta azonban eltelt három év, és Varga teljesen megbukott. Másutt is, nemcsak nálunk. Azt pedig sajnos nem tudtam, hogy ostoba módon mégis azt híreszteli, már régen tető alá került volna a találmánya, ha valami fejessel risztelne. Én csak azt tudtam, hogy az ötlet jó, szükségünk volna megvalósítására, de a feltaláló csődje immár teljesen nyilvánvaló. Mivel pedig sürgős szükségem volt a pénzre, nem tudtam a csábításnak ellenállni. Behozattam magamnak a tervek másolatát, de csak azért, hogy követ követ ne hagyjak az egészből. Felelősséggel mondhatom, két teljesen egyenértékű ötlet állt egymás mellett: az egyik, hogy *lehet* olyan gépet csinálni - ez volt az övé, a másik, hogy *pneumatikával* lehet - az enyém. Senki nem merte tagadni, hogy ez így igaz. Varga maga sem. Mikor behívtam, s megmutattam neki, hogyan képezem el én, leesett az álla. Nem tagadta, hogy elegáns és eredeti a megoldásom. Mikor pedig megmondtam, hogy három évig azért nem segitettem, nehogy azt higgye, rá akarom tukmálni magam, azt válaszolta: világos.

Akkor aztán hívtam Pákozdit, s most már Vargával együtt mutattuk neki az új rajzokat. Ő pedig nézte, forgatta, aztán azt mondta:

- Nem hittem volna. Mégis lehet.

Az egyik szakértő szerint én tarthattam volna számot 60-40%-os megoldásra, nem pedig ő, ahogyan a szerződést kötöttük. De a másik is azt mondta, hogy fele-fele megoszlás inkább méltányos volna, mint kifogásolható. Szerintem pedig igazuk volt. A legjobb ötlet sem ötlet, míg valaki meg nem tudja valósítani. Csak éppen az a véleményem, hogy az igazgatónak a méltányosságon túlmenő engedékenységet kell ilyen esetben tanúsítania.

És mit mondtak ők?

- Az igazgató elvtársnak tudnia kellett, hogy a vállalat újítási munkájáról bizonyos hírek vannak elterjedve, talán nem is egészen alaptalanul. Nem kétséges, hogy a vállalat vezetője Varga előtt senkivel nem is közösködött. Más vezetőkre sem lehet rábizonyítani, hogy bárkire rákényszerítették volna magukat. Mindazonáltal sok közös újítást adtak be mérnökök és fizikai dolgozók, másrészt fiatal és eléggé öreg mérnökök. Ilyen körülmények között Gadanez elvtársnak - politikai és nem szakmai okok miatt - hivatali kötelességének kellett volna tekintenie Varga elvtárs nagy jelentőségű javaslatának megvalósítását. Vagy legalábbis előre ki kellett volna kérnie a minisztérium véleményét...

- Esetleg - folytattam én -, gondosan el kellett volna titkolnom, hogy én látok megoldási lehetőséget. Ha semmit nem csinálok, az üzem ugyan évi tízmillió forintot veszít, de én feddhetetlen vagyok.

- Cinizmus! mondták rá, és megsértődtek. Éppen tőlem nem vártak volna ilyen érvelést. Volt idő, mikor még pontosan tudtam, hogy az erkölcsi értékeket nem lehet pénzben felbecsülni. Ennél többre azonban sokáig nem jutottak. Ráncigáltak jobbra, ráncigáltak balra, de hasztalanul. Ekkor csapott be - hanem azt csak mellékesen jegyzem meg - a báró ügye a fiammal. Ha kevésbé szorongatnak, próbálom megmenteni az öreget. Így azonban nem tehettem mást, el kellett magamat határolnom tőle. Nem ronthatam a helyzetemet még avval is, hogy kiállok egy erkölcstelen ügy védelmében.

No de ismétlem, ezt csak úgy mellékesen. Fontosabb az, hogy már-már abba akarták hagyni a vizsgálatot, amikor váratlan fordulat következett. Behívtak megint, s most már azt ajánlották, saját érdekében, ne makacsodjak tovább. Be tudnák bizonyítani, mire kellett az a pénz, amit a Varga-féle találmányon reméltem keresni. Lakást akartam vásárolni. Magamnak és egykori titkárnőmnek. Csak azért nem teszik, mert a történet nyilvánosságra hozatalával nem akarnak rontani a helyzetemen. Itt kellett volna rájuk borítanom az asztalt. Bizonyítsanak. Nem tettem. Nem mintha féltem volna őket melegebb tájékokra irányítani. De egyszerre kiszállt belőlem a lélek, s úgy bámultam rájuk, mint aki kísérletet lát. Ezt a szándékmat ugyanis nem ismerte senki, csak Gizike meg én. Még az anyja sem. Ha tehát most ezek is tudják, csakis ő árulhatta el.

Mi oka lett volna rá?

A terveket természetesen nem három nap alatt dolgoztam ki, és nem is munkaidőben foglalkoztam velük. Hétköznapiakon hajnalig görnyedtem otthon számításaim vagy a rajztábla fölé hajolva, hét végén pedig szombat déltől legtöbbször vasárnap estig. Akkor még nem a föladat sürgetett, hanem annak a bizonyos háromezrezernek (tévednek, mert akkor még csupán kétszázról volt szó) a megszerzése. Újból lemondtam minden szórakozásról, hogy minél előbb teljesíteni tudjam kötelességemet. Persze készséggel elismerem, hogy ez nemcsak nekem volt nagyon nehéz, de Gizinek is kényelmetlenséget okozott. Egyetlen gyerek volt, kiskorától megszokta, hogy külön szobában alszik. Zavarta a lámpafény, sokat forgolódott az ágyban, s bár én, aki egész éjjel ébren voltam és munkámat gyakran hagytam abba néhány percre, hogy gyönyörködjem szép fejében, soha nem láttam valóban ébren, ő arról panaszkodott, hogy álmatlanul kell töltenie az éjszakákat. Nem hiszem, hogy szándékosan füllentett, nyilván szokatlanul felületes volt az alvása, s ezt tévesztette össze az ébrenléttel. De nemcsak ezt kifogásolta, hanem azt is, hogy nem járunk el sehova, úgy él, mint egy remete. Hasztalan magyaráztam, hogy hiszen nem nekem sürgős az elköltözésem, hanem neki - mert csodálatosképpen engem kevésbé feszélyezett az anyósom, mint őt az anyja -, úgy viselkedett, mintha mártírságot kellene vállalnia. Nem nekem, aki teljesen kikészülök a hónapok óta tartó éjszakázásba, hanem neki.

- És miért csinálom! Magamért vagy magunkért? - kérdeztem, de nem felelt.

Látja, egy dolog volt, amit végképpen nem tudtam megérteni. Nem helyes, hogy ezt is elfecsegem magának, hiszen semmi köze hozzá - de, ha már elkezdtem, végigmondom. Szóval a feleségem egy ostoba, korlátolt nőszemély. Ám, amikor engem egyetemre küldtek, mégis megértette, hogy nemcsak értem vállal áldozatot, hanem a saját jövőjéért is. Pedig akkor is egész éjjel égett egyetlen szobánkban a lámpa, és ráadásul ő nemcsak énmiattam aludt rosszul több éven át, hanem ha a fiunk beteg lett, mellette is virrasztott, nemegyszer hajnalig. És azt is láthatta, hogy azok a szaktársaim, akik nem járnak egyetemre, hanem túlóráznak és maszekolnak, kétszer-háromszor annyit keresnek, mint én. Mégsem hallottam egyetlen rossz szót sem tőle, sőt, ha én vesztettem el olykor-olykor a kedvemet vagy bátorságomat, ő tiltakozott elsőnek, hogy kedvükért abbahagyjam a tanulást.

Nagyon szerettem én Gizikét, és nagyon nagyra becsültem, ami nem egészen ugyanaz. Sokáig küszködtem az ellen, hogy a tudatomig jusson ez a számára oly előnytelen összehasonlítás. Lassanként azonban megrontotta éjszakáimat, s már ott tartottam, hogy nem szívesen néztem szép fejét. Akkor elhatároztam, hogy tőle kérek aggályaimra választ. Legfeljebb megsértődik.

Nem sértődött meg. Ami meglepőbb, választ is adott. Mégpedig a saját szempontjából eléggé érthetőt.

- Elfelejtí, drágám, hogy Erzsi a felesége volt, én pedig csak a szeretője. A férjem mellett én sem érezném áldozatnak, amit csinálok. Így azonban még azt sem tudom, mi hasznom lesz nekem a maga óriási iparkodásából. Lesz egy lakása, ahol néha együtt tölthetjük az éjszakát? Mert én mint szeretője, oda be nem költözöm!

Elfutotta szemét a könny és elfulladt a hangja. Én, ezt látva, szánakozva mosolyogtam. De ő rám kiáltott:

- Akkor sem megyek, ha most könnyeznem muszáj!

A válóper hajnalán felhívott a fiam, hogy az anyja öngyilkosságot kísérelt meg. Rögtön tudtam, hogy összedőlt a világ!

Sakk-matt voltam. Én sok mindent megtehetek, elég széles a hátam, hogy elbíriam az ütleget. De megreszkírozni azt a vádat, hogy én vagyok Erzsi gyilkosa... A feleségemé, aki rám áldozta egész ifjúságát... Ezt az egyet soha! Nemcsak én nem bírtam volna el, Gizit is örökre besározom. Azonnali visszavonulásra kellett elszánnom magam. Búcsút vettem Giziéktől, s hazaköltöztem.

Véglegesen vettem búcsút. Megmondta, bármennyire is fáj neki, többé nem tart ki mellettem. Teljes életet akar, nem hajlandó egy másik asszonnyal megosztani.

Amit mondok, azt érdemes lesz jól megjegyeznie, ha meg akarja érteni, mekkora disznóság történt velem. Amikor hazaköltöztem, még nem voltam kész a Varga-féle találmány átdolgozásával. Tehát nem Gizikénél fejeztem be, nem akkor, amikor még a lakás miatt pénzre volt szükségem. Akkor már nem az én pénzem érdekelt, hanem a vállalat által elérhető megtakarítás. No meg maga a munka, amibe üdvös dolog volt beletemetkezni. Jól jött, hogy odahaza nincs egy perc szabad időm. Nem azért: a fiam olyan megértően fogadott, hogy seggbe kellett volna rúgnom érte. Esetleg megölelem, ha jóban vagyok vele. Csodálatosan felnőtt, mialatt távol lakott tőlem.

Különben magának ezt jobban kell tudnia, mint nekem, ha a báró bandájához tartozott. Esetleg nemcsak azt, hogy férfi lett, hanem azt is, hogyan?

Különben a feleségem sem tett szemrehányást. Nekem csak annyit mondott:

- Na látod...!

A diadalát csak a szomszédokkal szemben élvezte ki. Azoknál, akik azt jósolták, hogy úgysem térek vissza. Velem szívszorítóan alázatosan viselkedett s amennyire tőle tellett, kedvesen. Nem lehetett elviselni narkotikum nélkül. Sem azt, hogy Gizitől válnom kellett, sem azt a módot, ahogyan ő befogadott. Egyelőre azonban elég volt narkotikumnak a munka a Varga tervein. Gyorsabban készültem el vele, mintha még mindig a lakásért csináltam volna. És amikor a befejezett munkát letettem Varga, az újítási felelős, később pedig helyettesem, a főmérnök elé, bevallom, büszke voltam magamra. Mert más az, gyorstalpaló tanfolyam után megtanulni kiválóan vezetni, és ismét más egyedül megtervezni egy pneumatikus vezérlésű gépet. Tehát kidolgozni egy olyan témát, amivel nálunk szinte senki sem foglalkozik!

Néhány héttel később Schopp mamába botlottam az utcán. Mikor elköltöztem tőlük, szándékosan nem volt odahaza, hogy ne kelljen megszorítania a kezem. Most odalépett hozzám:

- Ne haragudjon rám! Én azt hittem, a lányomat kell megvédenem magától... Most látom, inkább maga szorulna védelemre!

Nem értettem, mire gondol, de hasztalan kértem magyarázatot. Nem is sokat törődtem vele. Isten bocsáss', még azt hittem, azért szólított meg, hogy bosszúból megijesszen egy kicsit.

Akkor sem gondoltam rá, amikor feljelentettek - nem is Varga, hanem a főmérnök meg az újítási felelős. Nem sokkal később csatlakozott hozzájuk a főkönyvelő, a másik helyettesem is. És folyt ellenem a vizsgálat, pedig Varga egyértelműen mellettem nyilatkozott. Vallomása után azonnal el kellett volna ejteniük ellenem a vádakát. Ehelyett ezt mondták:

- Persze. Mert biztosra veszi, hogy bosszút állsz rajta, ha ellened vall. Nem az első mérnököd lenne, akit kikészítesz, mert szembe mert szállni veled!

És én még akkor sem értettem semmit, legfeljebb láttam, hogy ezúttal nem babra megy a játék. Összes ellenségem összefogott, hogy kikészítsen. De nem ijedtem meg. Semmit nem szerettem tét nélkül játszani.

Aztán jött a célzás a lakásvásárlásra, s nekem elnyílt a szám. Pedig mihelyest evvel a becsstelenséggel vádoltak, mint már mondtam is, rájuk kellett volna borítanom az asztalt. Állítsanak bíróság elé, ott majd megvédem magam. Ha pedig maguk között akarnak dönteni, én megyek munkaügyi bíróság elé. Addig azonban vagy engem függesszenek fel, vagy ők hagyjanak békében, másként nem állok jól magamért.

Bizonyos, hogy megijedtek volna. De amikor látták, hogy eltátom a számat, és nem felelek, azt hitték, sikerült övön alul eltalálniuk. Tetten értek, megijesztettek, tehetnek velem, amit akarnak. Mondták is, hogy térjek eszemre, és ismerjem fel a helyzetemet. Aztán még ők csodálkoztak, mikor sikerült kikapcsolnom agyamból Gizike árulásának problémáját, és váratlanul üvölni kezdtem velük. Sajnos későn, s akkor sem azt, amit kellett volna. Hanem azt, hogy újból a családomnál lakom, az említett háromszázezer tehát rágalom. Nincs szükségem lakásra. Csak a probléma és a megoldás eleganciája érdekelt. A pénzüket akár meg is ehetik. Ezek után úgysem fogadom el.

Micsoda baromság! Ezek után még inkább ragaszkodnom kellett volna ahhoz, ami jár nekem, hiszen a lemondást is beismerésnek vették - legalábbis egy bizonyos értelemben. Persze ezt nem mondták azonnal. Egyelőre nyugtatni kezdtek. Leszereltek, elterelték a figyelmemet, bocsánatomat kérték. Hogy ők amúgy sem kételkedtek becsületemben, csupán avval vádoltak, kissé meggondolatlan voltam, amikor nem vettem figyelembe, milyen hírek vannak elterjedve az újítások elbírálásáról. De ha nekem nem kell a pénz, úgy minden rendkívül egyszerűen megoldható. Ne mondjak le róla, hiszen egy ilyen lemondás csak a gyanút erősítené. Ehelyett adjam a díj nekem járó részét valami közösségi célra. Például létesítsek ösztöndíjat két, arra érdemes fiatal szakmunkás továbbtanulásának biztosítására.

Tehát még ők figyelmeztettek, micsoda óriási hibát követtem el, én azonban már csak magamra szerettem volna maradni, hogy törjem a fejem, elárulhatott-e valaki is Gizikén kívül, s ha nem, vajon miért csinálta, amikor én nem adtam a bosszújára semmi okot. Így aztán gondolkodás nélkül beleegyeztem ajánlatukba, ők pedig megszorították a kezem - majd pedig leváltásom során ezt, ha nem is bűnösségem, legalábbis nem tiszta lelkiismeretem bizonyítékának fogták fel.

Most már tudja, mi történt. Azt írja meg belőle, amit akar, csak a nevemet változtassa meg.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

*melyben elbúcsúzzunk hőseinktől, s röviden megtudjuk további sorsukat.
Természetesen a báróét is.*

A báró temetésének másnapján bementünk a Knóbliba, és láttuk, hogy két idegen ül a helyünkön. Nem ültek sokáig. Mi udvariasan beszéltünk velük s ők udvariasan köszöntek el. Nem csodálom: öten voltunk kettő ellen.

Leültünk az asztalunkhoz. Akkor azt mondta a Galamb, akit különben addig a legbutábbnak tartottam közülünk:

- Holnap már asztalunk sem lesz, ahol búsuljunk a báróért. Ideje volna, hogy elgyászoljuk őt.
- Hogyan, te bolond? - kérdeztem. - A báró sohasem ivott bánatában. Csak örömében ivott.
- Megverjük miatta a rendészt! - ajánlotta Krüpli, és hárman mindjárt csatlakoztak véleményéhez.
- No - mondtam én -, akkor jobb, ha Gadanecket veritek. Először is inkább felelős a báró haláláért, másodszor ő legalább nem tudná, kiket jelentsen fel. A rendész mindegyiket is ismeri pofáról.

És most tudtam meg, hogy Galamb nem is buta, csak lassú gondolkodású. Úgy látszik, eddig nem hagytuk beszélni.

- Az teljesen mindegy, hogy a báró miért ivott - vélte. - Én bánatomban szoktam leinni magamat, tehát én avval fogom gyászolni.
- Aki örömében, ígyék örömében, aki bánatában, ígyék bánatában! - jutott eszébe erről Kígyónak egy idézet mesterüinktől. Csak azt nem tudtuk, miből szokta idézni.

Galamb ezután megrendelte a bort, s evvel töltötte meg a poharakat:

- Holnaptól pedig be sem köpök ide!

Leitták magukat. Egy a szó szoros értelmében a piszkos, barna padlóig, a másik kettő pedig alig bírta elvonszolni magát. Az egész nem tartott nagyon sokáig, nem túlságosan bírták az italt. A báró nem tűrte társaságában a részegeseket.

Ketten maradtunk józanok. Én, mert alig ittam, Kígyó, mert vele nem bírt az alkohol.

- No? - kérdezte akkor. - Megverjük Gadanecket?

Fejemet ráztam:

- Én nem akarom elgyászolni Rudi bácsit. Én azt akarom, hogy éljen. Írni fogok róla!

Fütyentett:

- Annál már könnyebb eltángálni egy igazgatót!

Hogy aztán elverték-e vagy sem, azt én már később nem kérdeztem tőlük. Ha igen, nem dicsekedtek el sem ők, sem Gadaneck.

Azt hiszem, nem csináltak semmit. Gyászuk kielégült az ivással. Én azonban - mint látják - fújva és verejtékezve, de beváltottam ígéretemet. Közben persze én is kiszoktam a Knóbliból. Hanem amikor megakadtam a munkámban, és sehogy sem tudtam, hogyan jussak tovább, bejöttem az ivóba, leültem asztalunkhoz, bámultam mesterem üres helyét, és próbáltam attól kérni tanácsot - rendszerint nem is sikertelenül.

Hát amikor egyszer ott ültem, bekövetkezett a Knóblinak egy olyan félórája, amilyenek rendszeres ismétlődését is a báró vette észre: hirtelenül kiürült a helyiség. Én tovább szopogattam a sörömet, és megállapítottam, hogy valóban megkönnyebbülés ez a váratlan csönd. Akkor - poharával a kezében - leült velem szemben egy borostás képű ember, és megszólított:

- Örülök, hogy itt találalak, fiacskám! Te szoktál ülni, amíg élt, a szegény báró jobb oldalán. Bizonyára ragadt rád valami a tudományából. Hát ha ő már nincsen, próbálj te vigasztalást nyújtani a bánatomban...

- Kár elmondania! - szabadkozott. - Én sem értek hozzá többet, mint maga!

- Mihez? - csodálkozott el.

- Hát amit mondani akar. Mindegy, hogy mi lesz az.

De ő csak a fejét ingatta:

- Márpedig nekem muszáj elmondanom valakinek!

„Ha muszáj - gondoltam -, hát mondja!” Annál is inkább, mert közben ráemlékeztem a báróra. Ő mosolyodott el egyszer, egy ilyenféle szerzet elmenetele után: „Tudod, Jakab, van akinek fontosabb, hogy én hallgassam meg az ő történetét, minthogy ő az én tanácsomat!” - és ha beszélni nem is tudok olyan jól, mint ő, hallgatni bizonyára.

Az öreg pedig hálásan kezdte el a meséjét:

- Vízi ember vagyok én, fiam. Dunai halász, azelőtt meg balatoni. Nem mintha még ma is húznám a hálót, de hogy miért nem maradtam a szövetségben, arról most ne essék szó. Elég annyi: én is csak a pecabotot szorongatom már. Hanem a vizet, azt ismerem, mint más a tenyerét. Több halat veszek én ki a Dunából, mint bárki más. Mehetnék horgászversenyre is, biztosan megnyerném. Csakhogy rajtam már a dicsőség is úgy állana, mint tehénen a gatyá - igaz? Hát azért nem megyek én sehova, csak a Duna-partra, és ott húzom a halakat kifelé. Aztán amit kifogok, eladom, jut belőle valami pénz is.

De nem teljesen haszontalan dolog ám az sem, hogy vízi ember voltam világ életemben, mert van nekem egy kis kunyhóm is a Duna partján. Nem szép, de jó. Téglából van rakva, pince is van alatta, és a víz sohasem jön fel hozzá. De a legfőbb jó, hogy nagyon régen raktuk, amikor még nem kellett hozzá építési engedély. Utállani, azt lehet. Lebontatni nem. Vagy ha igen, adni kell érte annyi pénzt, hogy építhessek helyette másikat.

Akinek pedig háza van, annak lakója is van hozzá. Nekem egy derék, fiatal, nőszemély. Akkor szökött el a falujából, amikor úgy maradt, és nem akarta az otthoniak szeme láttára cipelni a szégyenét. Nálam talált szállást. Aztán valahogy úgy esett, hogy a gyerek idő előtt elment, de Teca maradt. Úgy éltünk együtt, mint férj és feleség, csak éppen bagóhiten. Ő megszokott engem, én megszoktam őt. Koros ember vagyok már, nem sokszor alkalmatlan-kodom nála, de ha megteszem, az neki nem teher, hanem öröm.

Én természetesen megosztom vele, amit a halért kapok, ő pedig a fizetését velem. Az utóbbi jóval magasabb.

Hogy ne kerülgessem, mint a forró kását: én persze tudtam, hogy azóta sem lett kisebb természetű, mióta elszökött a falujából, s így nem érheti be egyedül velem. Tudtam, ha megirigylem mástól, végül én fogom elveszíteni. Háromszor egy héten, este, beültem a kocsmába, és tíz előtt nem mentem haza. Így aztán nem láttam soha semmit, amit nem kellett volna, bár sugdolóztak a fülemben a szomszédasszonyok ezt meg azt.

Később aztán kezdtem restelleni, hogy az asszony annyival több pénzt hoz haza, mint én, s hogy ne kelljen magam szégyelleni, hát reggelenként kijártam a piacra, segíteni a cipelésben, mert tudja, van nekem még erőm, ami azt illeti. Ha aztán ott végeztem, akkor, ahogyan az idő kívánta: mentem a Dunára, vagy jöttem ide, a Knóbliba. Ezt is pontosan csináltam, mint az óra, merthogy akkurátus ember vagyok nagyon.

Hanem a múltkor, a piacon, egyszerre előtött a verejték, de úgy, hogy facsarni lehetett volna az ingemből a vizet. Meleg is volt, nem mondom: de vízi ember vagyok én, tudom, mi jön attól, hogy meleg van, és mi attól, hogy az ember beteg. Mondtam is mindjárt magamnak:

„Dögrováson vagy te, Fazekas János! Ne menj te innen sehova, menj csak egyenest haza!”

Úgy is tettem. Hát amikor beléptem a házamba, látom ám, hogy ott fekszik a feleségem meztelenen az ágyban, egy fiatal ember pedig az ágy szélén üldögél, amúgy egészen illedelmes ruházatban, csak még az egyik cipője hibádzik.

Mikor aztán az asszony megpillantásomra elsikította magát, éppen azt a cipőjét kapta fel, és esett nekem, hogy: - Tolod mindjárt ki a pofádat, vén ganaj!

Mármint hogy én! A gazda!

No, akkor nézzen rám. Azt hiszem, maga sem látja rajtam, hogy rettenetes nagy erő van bennem. A két öcsém sem volt szélesebb, mint én, és fogadásból egyszer mégis kihúztuk a hallal tele nagyhálót mi hárman a Balaton vizéből. Ismétlem: nem vagyok már nagyon fiatal, verekedni sem szoktam, de azért nem irigylem azt az embert, akinek kezem közé szorítom a nyakát. Nem tudnám megmondani, hány pofont meg rúgást kapott az a szerencsétlen, csak azt, hogy amikor aztán a feleségem egy kondérral hátulról fejbe vágott, és egy kicsit megroskadva eleresztettem, hát leesett a padlóra és elterült.

- Jaj, édes uram, mit csinált! - kiabálta Teca. - Ha le nem ütöm a kondérral, megöli ezt a jó fiút. Ki lesz az én emberem, ha magát börtönbe zárják?

Ránéztem és láttam, hogy igazán énvégettem tette, amit tett, nem a szeretőjéért. Mellé térdelt ugyan, de csak azt nézte, nem halt-e meg.

- Adjuk rá a cipőjét, és ültessük ki arra a kőre! - mondta megkönnyebbülten, amikor látta, hogy él.

Ráadtuk a cipőjét, és kiültették a kőre a kunyhó előtt. Akkor már nyitva volt a szeme, és megült ott valamennyire, ferdén. Nekem is kitisztult a fejem a méregtől meg a kondértól, és elfogott valami nagy szomorúság. De az is lehet, hogy nem szomorúság volt az, hanem félelem.

- Teca - mondtam -, jó feleségem voltál te nekem, nem szólhatok semmit ellened. Te is láthattad, nem véletlenül járok én hetente háromszor későn haza, én is tudtam, nem vagy ilyenkor magadban, s ha nem tudtam volna, hát elégszer megsúgták mások. Bánni ugyan bántam, de gondoltam, nem te tehetsz arról, hogy én nem vagyok fiatalabb. Vigyáztam rá, hogy egyszer se kelljen legalább előttem szégyellned magad.

De most délelőtt van, nem este, s mikor hazajöttem, mégsem csak azt az urat találtam itt, aki azóta félholtra verve gunnyaszt a kövön, s akiről az égvilágon semmit sem tudok, hanem téged is, akiről úgy tudom, hogy a gyárban kellene lenned ez időtt. Azt hittem eddig, nagyon jó munkás lehetsz te, hogy olyan sokat keresel. Hát akkor most mondd meg nekem igaz hitedre, de ne lódíts: Miből élünk mi voltaképpen? A fizetésedből, vagy *ebből*?

- Hát - mondta, szinte halódva a félelemtől, de becsületére szólva, mégsem hazudott -, ebből is, meg abból is...

- Akkor - feleltem -, szedd össze a betyárbútort, ülj ki oda a szeretőd mellé, és ide többet be ne tedd a lábad!

Látja-e, elküldtem, és hiába könyörgött, vegyem vissza: nem és nem. Most pedig nem tudom, miért tettem. Hogy van az, hogy egy rongy ember - ez én vagyok - mindent eltűr egy fiatal-asszonytól, csak hogy el ne veszítse, és ezt az egyet mégsem? Azt, hogy a férfiak pénzt adjanak neki és hogy az a rongy ember is ebből éljen?

Eddig tartott a borostás arcú elbeszélése, és én örültem, hogy elmondta, mégpedig két okból. Egyrészt, mert - mesteremet kivéve - először mesélt el nekem valaki olyan történetet, amelyet érdemes volt meghallgatnom. Másrészt, mert erre én is tudtam mondani egy példázatot, amilyeneket a mesterem szokott.

- Hallottam a bárótól egy történetet, amely nagyon passzol a maga esetére. Volt neki egy nagynénje, az is olyan volt, mint a maga felesége: egy férj nem bírta kielégíteni. A fiatalabb béreseit is be-becsalogatta az ágyába, egyiket a másik után, mégpedig kivétel nélkül. Csak egyvel nem bírt közülük, pedig az után ette leginkább a penész. Magas volt, szőke és olyan furcsán csontos arcú, hogy igen csak szerették a nők. Az a hír járta róla, hogy elhálta az úrnő minden cselédlányát, csak az úrnőnek nem sikerült elhátatnia vele magát. Ezért aztán egy ízben igen nagy patáliát csapott, mégpedig szemérmetlenül nem is négy szemközt, hanem a csűrben, ahol voltak cselédlányok is. Lehordta a legényt mindennek, amiért mindenféle perszónák után koslat, ahelyett hogy neki tenné a szépet, majd felhúzta a szoknyáját, és úgy mutatta, hova fogja a legényt kényszeríteni.

A legény nagy kísértést érzett, hogy összetörje az asszony minden csontját, de ehelyett csak egy lapátot kapott föl a fal mellől, térdére fektette a nőt, és vörösre verte a lapáttal a fenekét.

Maga is megijedt aztán, hogy mire merészkedett, s nem tudta, abban bizakodjék-e, hogy az asszony amúgy sem meri férjének elmondani, ami történt, vagy pedig előzze meg, és beszéljen az úrral ő előbb? Mivel pedig nem tudott dönteni, elment a plébános úrhoz, és gyónás módjára elmondotta neki a történeteket, és kérdezte, mit tegyen?

A plébános pedig nagyot kacagott, és azt mondta a legénynek:

- Okos szíved van, fiam. Az asszonyod megérdemelte volna, hogy villával essél neki, de te csak a fenekét verted el lapáttal, hogy csontja ne törjék.

Megvallom, hogy hazugságon ne érjen, aki maga is tudja: ezt a történetet nem mesteremtől hallottam, hanem egy könyvben találtam, melyet az ő tanácsára olvastam el. A bárónő nem bárónő volt a valóságban hanem egy özvegy pékné, a szolga pedig szolga, de nem akármilyen, hanem a későbbi híres író: Gorkij, és a pap egy másik író: Tolsztoj Leó. Én azonban azt gondoltam: a történetnek mindegy, ki beszélte el, Fazekas János viszont jobban bízik a mesteremben, mint egy könyvben, és jobban megvigasztalódik egy plébános szentenciájától, mint egy számára ismeretlen íróétól. És valóban, ő nagy hálálkodások közepette eltávozott, s én kezdettem törni a fejemet a saját ügyemen. Pontosan szólva azon, hogy én már minden szereplőmről tudom, mit gondoljak, kivéve Gizikét. Mikor Kígyóval meglátogattuk, gyűlölttem. Most újra nem, pedig azóta elárulta Gadanecket is.

Lehet, hogy én rosszabb vagyok, mint Fazekas János? Én a szó szoros értelmében mindent tudomásul vennék Gizikétől, csak hogy olyannak őrizhessem emlékezetemben, amilyennek akkor láttam, amikor ártatlanságom elvételével megajándékozott?

Érdemes volt legalább annak utánanéznem, azóta mi történt vele. Felhívtam telefonon, felkereshetem-e?

- Miért ne? Gyere fel egyik este. Mindig otthon vagyok.

„Ejha! - nyitottam kerekre a szememet. - Hogyan vált ilyen otthonülővé?”

Harmadnap elmentem hozzá. Schopp mama az előszoba ajtajában, ajka elé tette az ujját:

- Rossz állapotban van...

Hanem ez nem látszott rajta. Frissen, vidáman jött elém, és megfogta két vállamat:

- Megnőttél, megférfiasodtál. Előnyödre vált ez a pár esztendő!

Úgy mondta, mintha Kígyóval nem is jártam volna nála. Én pedig azt gondoltam, ez jelenthet valamit.

- Beváltotta Parrag az ígéreteit? - kérdeztem tapintatlanul.

Vállat vont:

- Nem kívántam tőle. Elég volt. Mindenből elég. Belőletek is.

- Belőlem nem! - tiltakoztam, és csak félig tréfából. - Én igazán jó fiú vagyok!

Nevetett:

- Igaz. Én azonban öregszem.

- Te?! - kiáltottam csodálkozva, hanem aztán elállt a szavam.

- Te is látod! - állapította meg szomorúan.

Nem akartam hazudni. Láttam, de csak egy pillanatig. Azután ismét vonzó volt és fiatal.

- Egy pillanat nagy idő! - mondta. - Lekéstem a vonatot!

Mint kiderült, ezt nem kellett szó szerint érteni. Az öreg, akit Gadanez jöttékor talonba tett, még ott állt a jégszekrényben, és várta, hogy elővegyék és felmelegítsék. Nem vette elő. Rájött, hogy a bárónak volt igaza. Semmi értelme, hogy megtartsa a gyerekkorában önmagának tett ígéretét: „sikeres” ember felesége lesz. Azóta belőle is lett valaki. Új helyén a PGV-nél is jobban megbecsülik. Megvárja, míg egy neki is tetsző, és hozzá illő férfi megkéri a kezét, igent mond és boldog lesz vele.

Sok szerencsét kívántam. Nem árultam el, mit mondott egyszer vele kapcsolatban a mesterem. Azt, hogy vannak nők, akik csak a rangos férfiakat szeretik.

Különböztet mindent megtudtam, ami érdekelt. Mehettem volna haza, csak nem akartam tapintatlan lenni hozzá. Neki azonban túlságosan éles szeme van, és váratlanul kiderült, hogy Schopp mamának van igaza idegállapotát illetően:

- Miért nem mész haza? Engem ott szoktak hagyni, ha kiszedték a titkaimat! Vagy talán le akarsz feküdni velem?

Boldog vagyok, hogy rájöttem, mivel vigasztalhatom meg mégis:

- Mit akarok? Még egyszer megkóstolni Schopp mama kuglófját. Arra várok!

Végre a régi hangon nevetett. Behívta anyját, és kuglóf és kakaó mellett sokáig beszélgettünk hármasban. Aztán Schopp mama lefeküdt, én pedig elbúcsúztam, pedig akkor már maradtam volna szívesen.

Jelenleg egy mérnökkel jár jegyben, aki egészen csinos férfi és igazán nem tehetségtelen. Feleségül fog menni hozzá. De szerintem nem lesznek boldogok, és rendszeresen csalni fogja a férjét a főnökével.

Most pedig nem maradt hátra senki, akitől búcsúzni kéne, csak a mesterem.

Okos ember volt nagyon, csak ravaszabb és ráartibb a kelleténél. Pontosan tudta, nem úgy van egészen, ahogyan tanítványának mesélte. Mert isten, úgy nagy általánosságban, valóban nem háknis, nem sokat törődik azzal, önkezeléssel végez-e valaki az életével, vagy megvárja, amíg a természet végez vele. De egy olyan embernél speciel, mint ő, nehezen bocsátana meg, hogy a szeretetotthon szobája helyett a keresztúri temetőt választotta, ami szűkebb is, unalmasabb is, mint az öregek menhelye. És ha már az angyalok eszén sikerült túljárnia, akik éppenséggel nem erre a napra várták halálát, jobb lesz neki inkább titokban beszöknie, mint hivatalosan megérkeznie a mennyországba.

Egyébként is szerette a földet, nem volt neki sürgős attól megválnia. Sajnálkozás nélkül lépett ki szétromlott porhüvelyéből, és sétálni kezdett a Knóbli felé. Csak akkor hökkent meg, amikor a József körúton egy üzletből káposztás lángos szaga ütötte meg az orrát.

Nofene! - gondolta szomorúan. - Ilyent sem lehet többé!

Mert csak a lángossütőket nem kedvelte, a káposztás lángost annál inkább. Akkor gondolt először arra - de utoljára is -, hogy talán kissé elsiette az öngyilkosságát, de aztán úgy döntött, hogy nem. A Knóbliba ezek után nem volt érdemes bemennie, de az utcán, láthatatlanul járván az emberek között, annyi kacagtató dolgot tapasztalt, hogy meg nem unta estelig. Különösen egy öreg mamát talált figyelemre méltónak, aki egy bűdös kutyát sétaltatott és belekötött minden járókelőbe. Azok ingerült szavakkal feleltek vissza, és nem sejtették, hogy amikor már nem hallhatják, félig sírva panaszkodik:

- Dögök, kutyuskám! Gyalázatosak! Egy kanál vízben megfojtának, ha hagynám! De jobb is lenne, ha isten már elvenné az életemet!

Elégtétellel figyelte a jelenetet, és arra gondolt, hogyha nem gondoskodott volna magáról idejében, rövidesen ő mászkálhatna így, telve gyűlölettel és siránkozással. Azt gondolta, hogy esetleg ezt is megbeszélhetné az Úrral, s az bizonyosan megbocsátana neki. Csakhogy még mindig nem volt sürgős neki az ég. A vénasszonyról Szűz Mária jutott az eszébe, s elment megnézni, mit csinál. De már ő sem élt, úgyhogy ha akarná, sem protezsálhatná az égieknél.

Az éjszakát Gizike lakásán töltötte egy karosszékben. Akkor már tudta, milyen bűnt követett el ellene, meg is bocsátotta, és szerette volna megvigasztalni szegényt. S mert még nem tudta, hogy - minden ellenkező híreszteléssel ellentétben - a halottak, amíg a földön járnak, semmi módon nem tudnak az élőkkel kapcsolatba lépni, remélte, hogy álmában sikerülni fog kellemes gondolatokat csempészni a fejébe. De hát ez nem ment, s így csak annyi öröme volt, hogy még egyszer láthatta Gizikét vetkőzni, ami így, holtában sem volt közömbös neki. De ebből is kiderült, hogy még rengeteg tennivalója van, mielőtt az égbe szállna. Megnézte például - kétszer is - Gadanez Péter új szerelmét, és nagyon tetszett neki. Hanem a kéglíjükbé - diszkrét és jóízű ember lévén - nem kísért el őket. Tulajdonképpen be akart nézni az öregekhez is, de meglátta Gadanezét a küszöbön, és elment a kedve az egésztől.

Temetésére nem ment el, nehogy az angyaloknak vagy az ördögöknek sikerüljön elcsípniök. Hanem a Knóbliban részt vett tanítványai búcsúzóján, és elégedett volt a bánatukkal.

Belátván akkor, hogy mindennek idejében kell véget vetni, elrugaszkodott a földről, és felérván, elbújt az ég kapubálványa mögé. Juhász korában a Hortobágyon megszokta, hogy eltűrje a lassan múló időt. Így türelmesen megvárta, amíg Szent Péternek félreeső dolgára kellett mennie, s akkor besurrant a mennyországba. Ott aztán nem töltötte az idejét nézdegéléssel - egyébként is, mint a legtöbb helyen életében, itt is rögtön otthon érezte magát -, hanem indult elfelé, mint akinek sürgős, de megszokott tennivalója van. Ahogy ment a hivatalos helyektől

minél távolabb, egyszerre megpillantott maga alatt egy bika alakú felhőt, amely sokkal alantabb szállott, mint a többiek. Akkor arra azonnal leereszkedett, hasra vetette magát, és csak mikor a pipáját is meggyújtotta már, látta, hogy egy másik juhászféle ember is hever mellette, kék ingben-gatyában, de gyolcsból.

- Ez ugyan az én felyhőm - mondta az öreg -, de ha már ide vetődött mellém, maradjon csak nyugodtan. Elférünk rajta ketten is.

A báró nagyot nézett:

- Ustoros János uram! Hát kend is a mennyországban, itt? Azt tudtam, hogy a táltosoknak a pokolban van a helyük...!

- Csakhogy én nem haltam meg! - felelte az harag nélkül. - Engem csak elragadott a nagy szél!

Mivel ezt a báró is így tudta, nem kérdezősködött tovább, hanem lenézett maga alá a földre. Látta, hogy egy nagy pusztá van alattuk, nyájakkal, ménessel meg rizsföldekkel.

- Mi a fene? S azóta mindig csak itt, a Hortobágy fölött?

Ustoros legyintett.

- Ugyan már! Kilencszer repültem körül a Födet, de nincs rajta semmi érdekes. Hanem itt a pusztá fölött, hallja... Azt hittem például, hogy már nincsenek akkora zsványok, mint az én koromban, hanem aztán láttam például magát! Szívem szakadt azokért a birkákért, amelyeket a kend kezére adtak.

- Nono! - sértődött meg a báró. - Ahhoz képest, hogy kitelepítéssel kerültem a Hortobágyra, elég hamar megtanultam a juhokkal bánni!

- Kitelepítés? - kérdezte Ustoros. - Az mi? Az olyan, mint mikor valakit kiraktak az árendából?

A báró nem felelt. Más járt a fejében.

- Szóval látott kend?

- Láttam. De nemigen dicsekszők vele.

- Én meg hallottam kendről. Csodás történeteket. Kár, hogy kend olyan szűk szavú, mert most még különbeket is hallhatnék magától.

Hiába, mesterem nem tagadta meg magát. Mindennél jobban szerette a jó történeteket. Ustoros uram azonban olyan pillantást vetett rája, mint aki kételkedik a báró józan eszében.

- Én vónék kevés beszédű? Hallja-e: hetvenöt évi hallgatás után? Nem mondom, az első huszonöt év még elment valahogy, de azóta nagyon unom magamat itt a fölyhőn. Úgyhogy elmondanám kendnek, mire végeztem a röszei tátos emberszavú lovával...

- Talán! - mondta akkor az Úr, és fél kézzel megragadta a báró grabancát. - Ha ugyan maradhat a mennyországban. Akkor meg úgy is ráér.

Tehát megtalálták szegény fejét, és most őt vette körül az egész vezetőség. Az Úrnak sokkal kisebb és divatosabb szakállá volt, mint azt a földön képzelik, az arkangyalok pedig nem is avval akarták ellene ingerelni a Mindenhatót, amit elsősorban várt tőlük. Hangsúlyozták ugyan, hogy az öngyilkosság sem bocsánatos bűn, de még megbocsáthatatlanabb, hogy a vármhatóságok kijátszásával surrant be az országba. Ugyanakkor a báró látta, hogy még ennél is jobban haragusznak rá valamiért, amiről nem beszélnek. Szent Péter ugyanis leváltott miatta a kapuból egy rendészt, és a Földre küldte őrangyalnak.

- Hogyan? - kérdezte fölháborodva. - Itt is magasabb beosztásba buktatják azt, aki nem válik be a helyén?

- Pofa be, kuss! - mondta jóságosan az Úristen, azt a kifejezést választva, melyet Gadanez is csak a jó barátainál engedett meg magának. - Elég zúrt csináltál enélkül is, ne hergeld a kedélyeket. Keressünk magunknak egy helyet, ahol négyszemközt elbeszélgethetünk.

De nem valami hivatalos helyiséget választott erre a célra, hanem elvitte a mezőre, és elbújt vele egy gomolyfelhő közepébe.

- A fél ég és az egész pokol téged keres! Őseid meg a barátaik! Nem is csodálom! Hogy te miket hazudoztál róluk! Miképpen vagyon például Ehellős lovaggal meg a Lébéndi Krónikával? Hiszen nem is tudott írni az a káplán!

- Ühüm! - mondta a báró. - Sajnálom. Tehát tévesen tulajdonítom neki a Lébéndi Krónikát?

Az Úr nevetett:

- Nem is félsz tőlem, te széltoló?!

- Ugyan! Okos emberek nagyon könnyen kijönnek velem!

Az Úr bólintott, mire nagyot dördült az ég.

- Örökké elfelejtem, hogy ezt nekem nem szabad. Nem tehetek róla, nekem sem káptalan a fejem! Egyébként igazad van. „Minden szellem közt, aki tagad, a kópé a legkevésbé nyűg nekem!” Hogy is hívták a fickót, aki írta? Hamarjában csak arra emlékszem, olykor-olykor istennek képzelte magát...

- Goethe János Farkas, Uram!

Az öreg mérgesen ráncolta össze a homlokát:

- Túl sokat vackolódtok fölösleges dolgokkal a földön, azért nem juttok semmire. Most beszöktél hozzánk, és nem tudom, mit kezdjek veled. Nem vagy alkalmas semmire. Átküldhetnélek a másik helyre, ott talán jobb módon is élhetnél, mint nálunk, de az az élet neked sem tetszene. Nálunk viszont dolgoznia kell mindenkinek.

- És Ustoros János, Uram?

- Nem az én mennyországom. Látomás. Egy régebbi világ.

A báró lehajtotta a fejét.

- Dolgozni fogok, Uram! Hason fekve, egyedül, úgyis halálra unnám magam.

- Dolgozol, de mit? Igazgatónak alkalmatlan vagy, mert sokat morogsz, portásnak, mert keveset kiabálsz. Írónak gyenge vagy, képzőművészeti tevékenységedről jobb nem beszélni, mesélni itt vannak a statisztikusok, földesúr nálunk nincs, juhász igen - viszont Ustoros Jánosnak rossz véleménye van rólad...

- Felhők pásztora, Nesztor? - szólt közbe reménykedve a báró.

- Népek pásztora, te csirkefogó. A szövegekre mindig emlékszem, csak a szerzők nevét felejttem néha el. Különbösen ez esetben a szerzőre is emlékszem: Devecseri Gábor. Ő is itt van velünk, de valamiért megharagudtam rá, és kultuszminisztert csináltam belőle. Te arra sem vagy való. De akkor mi legyél? Csapos?

- Inkább tégy csodát, Uram, hogy ne szeressem a sört. Sok komisz mellékhatása van.

- Legyen! De antialkoholista csapost nem használhatok. Akkor találd ki te, mi akarnál lenni?

És ekkor a báró arca fölfénylett, szinte megszépült, és ezt kérdezte:

- Öregek menhelye van itt, Uram?

- Hogy lenne? - méltatlankodott az Úr!

- Akkor hadd legyek a gondnoka, Uram. Tudok erről egy történetet...

- Én is tudom! - mondta az Úr. - Meséld majd el a menhelyieknek.

Azóta a báró a Mennyei Menhely gondnoka. Tőle hallottam az egészet egy éjszaka, melyen - mert az égből már megtehetette - álmomban meglátogatott. Nem biztos, hogy maradéktalanul boldog, de a rá bízott öregek feltétlenül azok.

Különben mielőtt elváltak volna, eszébe jutott a Szűz Mária, és megkérdezte az Urat, mi lett vele.

- Tudja az ördög. Talán ő az, akit a varrodába küldtünk. Annyi van itt belőlük, mint a nyű. De mert egymással nem törődnek, valamennyien igazán boldogok.

- És az igazi, Uram? - kérdezte végül a báró udvariasan.

- Köszönöm fiam, korához képest igazán jól van! - mormolta az Úr szórakozottan, s látszott, hogy már nem ott van a feje. Órájára pillantott, és megvakarta a fejét:

- Jó, hogy eszembe juttattad! Sietnem kell haza!

Vége